

ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΑΝΙΗΛ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.

IN DANIELEM COMMENTARI

AMMONII PRAESBYTERI, ANONYMI, APOLINARII, ATHANASII, BASILII, CYRILLI,

EUDOXII PHILOSOPHI, EUSEBII CAESARIENSIS, HESYCHII PRAESBYTERI,

HIPPOLYTI (1), ORIGENIS, SEVERI, TITI, VICTORIS.

Τοῦ ἐκλογίως παρὶ τῆς κατὰ Δανιὴλ ἐρμηνείας
ἱστορίας.

Eclogarii ad interpretationem Danielis
monitum.

- A** Τῇ τῷ φιλανθρώπου καὶ παντοδυνάμου Θεῷ
χάρτι θάρρῳ, τῇ καὶ τοῦ κατ' ἐμὲ ἀσθενεῖς
ἐνδυναμούσῃ, ἀρχὴν ποιῶμαι τῆς προκειμένης
βίβλου τῷ Θεοπνευστοῦ Δανιὴλ προφητείας, τὴν
αὐτὴν τάξιν ταῖς προτέραις τῶν προφητῶν βί-
B βλοῖς καὶ ἐπὶ ταύτῃ φυλάττων· καὶ διὰ τῶν πα-
ραγραφῶν τὸν νοῦν ἐκκαλύπτων τῶν ταύτην
ἐξηγησαμένων· χρὴ δὲ, καθὰ καὶ τῶν προτέρων
τῆς Θεοπνεύστου γραφῆς βιβλίων ἀρχόμενος εἶπον,
τὸν ἐντυγχάνοντα τῆδε τῇ βίβλῳ γινώσκων ὅτι
C ἐκ πολλῶν πονημάτων ἀγίων καὶ ὀρθοδόξων πα-
τέρων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀδοκίμων ἐξηγητῶν, καὶ
τῆς τῶν αἰρετικῶν μίρας τυγχανόντων (2) αἱ
παραγραφαὶ ἐγκαινται, ἐκφύραται τὰ ἀπόδον-
τα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως δόγματα
D ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν ἐρημίνα· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ
αὐτονομῶς πεποίηκα, ἀλλ' ἀκολουθήσας τῷ
ἀγιωτάτῳ ἡμῶν πατρὶ τῷ τῆς Ἀλεξάνδρου φι-
λοχρίστου μεγαλοπόλιως ἀρχιεπισκόπῳ Κυρίλλῳ
φῆσαντι ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ (3)
E ὅτι πάντα ὅσα λέγουσιν οἱ αἰρετικοὶ φεύγειν καὶ
παρατιθεῖσθαι χρὴ· πολλὰ γὰρ ὁμολογουσί ὡν
καὶ ἡμεῖς ὁμολογούμεν· ἀναγκαῖον δὲ ἦέντων καὶ
ταῦτο προσθεῖναι τῷδε τῷ προομίῳ πρὸς φα-
νέρωσιν καὶ σαφήνειαν τοῖς ἐντυγχάνουσιν· ἴσως
F ἴσως γὰρ ὡς οὐ μόνον διαφόρως ἐνέχθησαν ἐν
τοῖς νοήμασι τῆς Θεοπνεύστου γραφῆς οἱ ταύτην
ἐρμηνευκότες, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα
τῆς αὐτῆς Θεῆς γραφῆς οὐκ ἴσως διεισαίταν-
το, καὶ οὕτω τὴν ἐρμηνείαν ἐπέθηκεν· ὁ μὲν
G γὰρ πλείους, ὁ δὲ ἥττους στίχους προθέ-
μενος, τὴν ἐξήγησιν ἐποίησαντο· καὶ ἐν τού-
του δοκοῦσιν οἱ ἀριθμοὶ οἱ τοῖς κεφαλαίοις
ἐπικείμενοι, ἀναγκαιότητι τοὺς τὸ εἶδος ἀ-
ναγινώσκοντας εἰς τὸ πρόσω βαίνειν· χρὴ οὖν
H ἐν καὶ δεύτερον καὶ τρίτον κεφάλαιον τῷ εἰδή-
φους τῆς ἀγίας γραφῆς ἀναγινώσκων, καὶ
οὕτω ταῖς ἐγκειμένας ἐρμηνείας, ἵνα σύνοπτα
ἴσῃ τοῖς ἐντυγχάνουσι τὰ νοήματα.

Benivoli atque omnipotentis Dei gratia fretus, qui meam meique similitum infirmitatem susten-
tat, exordior hunc propheticum Danielis inclyti
librum, eundem rerum ordinem, quo in supe-
rioribus usus sum prophetis, servans; sententiam
scilicet interpretum, qui haec scripta declara-
verunt, insertis eorum scholiis, legenti exhibens.
Iam sicut initio priorum divinae scripturae li-
brorum dixi, monendus est huius libri lector,
scholia a me poni non solum e multis sanctorum
atque orthodoxorum patrum operibus decerpta,
verum etiam reproborum et haereticae partis ho-
minum; ita tamen, si ea damnatis ab ecclesiastica
traditione haeticorum dogmatibus aliena sint.
Id autem haud sponte meafeci, sed auctoritatem
secutus sanctissimi patris nostri, alexandrinae
piae metropoleos pontificis Cyrilli, qui in sua ad
Eulogium epistola, non omnia, inquit, quae
haeretici dicunt, fugienda et neganda sunt: in
multis enim nobiscum consentiunt. Praeterea ne
lectores variis ambagibus perturbentur, necesse
est me in hoc prohoemio monere, scripturae
huius interpretes non solum inter se sententiis
differre, verum etiam ipsa divini scripti verba
aliter apud alios ferri, eademque ratione interpre-
tationem ab iis fieri. Alii enim pauciores alii
plures versiculos ponunt, et sic eos interpre-
tantur: quo fit, ut numeri capitulorum, inhi-
beant quodammodo eos qui textum legunt, quo-
minus ulterius pergant. Quare interdum opus
est unum et alterum tertiumque textus capitulum
cum adiectis interpretationibus percurrere, ut lo-
corum sententiae tamquam ubo conspectu lecto-
ribus innotescant.

(1) S. Hippolyti in Danielem scholia non omnia a me
eduntur, quae in vaticano codice occurrunt, sed ea de-
lecta tantummodo quae nondum vulgata fuerunt. Quip-
pe ante me partem edidit insignem Combefisius, nempe
ad Susannae historiam. Particula item quaedam recitata
fuerat ab Anastasio sinaica quaeest. XLVIII; alia rursus a Syn-
cello ed. par. p. 218. Quin adeo frustum quoddam profer-
tur etiam a Corderio caten. in ps. tom. III. p. 95: quae
omnia fragmenta collegit in sua Hippolyti editione Fabricius.
Praeterea quam quod nonnulla etiam, quae in Hippolyti ope-

A Ἀγνούμου πρόλογος εἰς τὸ κατὰ Σωσάνναν
διήγημα.

Anonymi ad Susannae interpretationem
prologus.

Οὐκ ἔμελλεν οἶμα οὐδὲ τῶν γυναικῶν φύ-
λον χάρις ὑποδείγματος τῶν ἐν τῷ νόμῳ,
B πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν ἀγῶνα ἀνδρίζεσθαι·
ἀλλ' ὡσπερ ἄνδρες ἠγῶσαντο πλείστοι καὶ κάλ-
λιστοι ῥάδιον προκαθιστῶντες τὸ ὑπὲρ χρι-
στοῦ σῴδιον, τὸν αὐτὸν εἶδει τρόπον καὶ γυ-
ναϊκῆς ἀφθῆναι μουσικῶς ὑπαλειφούσας τὰς κα-
C τὰ γένος πρὸς ζῆλον εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς·
καὶ δῆτα νῦν μὲν Ἑσθὴρ ὁράται βασιλικῶν κα-
τατολήσασα νόμων καὶ αὐτοῦ γε θανάτου,
ὑπὲρ τῆ σῶσαι τὸ γένος ἄδικον καταψυφισ-
θεῖν θάνατον· νῦν δὲ Ἰουδῆθ ἡ γενναία καὶ
D σάφης καὶ ἄνδρας πλείστους παρενεγκούσα φρο-
νήσει καὶ ἐπισταθεία εἰδῶν· καὶ γὰρ πόλιν ἐσω-
σεν ὅλην, καὶ νῦν ἐκείνον τὸν περιφανῆ τι καὶ
μέγιστον, καὶ πατρίους νόμους· ἔσωσε δὲ πάν-
E τας ἰδίους κινδύνοις, καὶ μεγάλῃ φρονήσας,
σοφισαμένη τὸν βάρβαρον, καὶ πάντ' αὐτῇ παρ'
ἐλπίδα τὰ κατὰ τῆς πόλεως ἠπειλημένα δι-
καίως ἀντιπαραστήσασα· πρὸς αὐταῖς δὲ καὶ
ἡ νῦν διήγησις τῇ Δανιὴλ προκειμένη σωφρο-
σύνης ἕνεκα καὶ ἀνδρείας καὶ ἐλπίδος τῆς εἰς
F Θεόν· ὡν ἕνεκα πρὸς δύο τινὰς πρεσβυτέ-
ρους ἀνόμους κριτὰς καταστάντας ἐν τῷ τῶν
ἰουδαίων λαῷ τὸν ἀγῶνα ὑπέστη, καὶ τὴν Ἡρα-
κλέους ἀτεχνῶς παροίμειαν νικήσασα (1)· εἴ-
G τις ἐν νῷ ἔχει τὴν μακαρίαν Σωσάνναν, οἶ-
δεν ὁ λέγων, καὶ ὡς αὕτη θάνατον μᾶλλον ἐλο-
μένη σώματος ἢ ψυχῆς, πάντα δεύτερα εἶθε-
το τῷ σωφροσύνην φυλάξαι, καὶ μὴ προέσθαι
μηδ' ὑποκλίναί τῶν ἀκολάστον ταῖς ἀπει-
H λαῖς· τίς γὰρ ὁρῶσα πρὸς τὴν οὕτως ἐμφυ-
χον στήλην τῆς ἀρετῆς, οὐκ ἀγωνισίται προ-
θύμως; καὶ ἢ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἢ ἐτέροις τῆ
καλοῦ μέρει δραμεῖται γενναίως; καταφυγὴν
ποισαμένη τὸν πάνθ' ὁρῶντα Θεόν, καὶ πάν-
I τας ἀπροόπτως ὡς ἐκείνην πονηρᾶς ῥυόμενον
ψήφου· εἰ δὲ γυναῖκας οὕτω χρηθ' ἀγωνίζεσ-
θαι ἐν παραδείγματι τυλικούτου, σχολὴν γ'
ἂν ἄλλό τι προθυμηθῆναι οἱ κατ' ἄνδρα ζῆν
ἀξιοῦντες, ἐν τοῖς κατὰ χριστὸν ἀγωνίσμα-
K σιν· ὅποι δέήσει γυναῖκας οὖν θεοφιλεῖς καὶ
γενναίας φοναίξιν μιμητέον, καὶ ἄνδρας παρα-
πλησίως ἀνδράσι· μᾶλλον μὲν οὖν εἰ βού-
λοιντο ἀμειβέτωσαν καὶ τὴν τάξιν, καὶ μὴ τὰ
γένν φυλοκρινέτωσαν· κοινὰ δ' ἀλλήλοις τι-
L θέσθωσαν καὶ τὰ ὑποδείγματα, καὶ κοινὸν πάν-
τες καὶ πᾶσαι τὸν κατὰ τῆ ἐχθροῦ πόλεμον
ἀναιρεῖσθωσαν· ἐπεὶ καὶ κοινὴ πᾶσι καὶ μία ὁ
χριστὸς κεφαλὴ ἀνδράσι καὶ γυναίξιν, ὡς ἐνός
οἷοι μέρει σώματος· καὶ αὐτὸς καθύπερθε ἀμ-
M φότεροις τοῖς γένεσιν ἀθλοθέτης, νέμων κα-
τὰ τὴν ἀξίαν τὰ γέρα, καὶ σεφανῶν μεγαλο-
πρεπῶς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ σωφροσύνης ἀν-
δρείως διηγωνισμένους.

Ne genus quidem, ut reor, femineum sine
illarum exemplo quae in lege vixerunt, ad evan-
gelicum agonem accessurum erat: verum sicuti
plurimi et egregii praecesserunt viri, qui expeditius
exemplo suo fecerunt palaesticum pro
Christo stadium, eadem ratione oportuit femi-
nas quoque existere, quae sui generis alias my-
stica unctione ad pietatis atque virtutis zelum
corroborarent. Itaque nunc Esther cernitur re-
gias leges ipsamque mortem contemnere, ut gen-
tem suam iniugo supplicio eripiat: nunc Iuditha
fortis atque pudica, quae viros plurimos
prudencia et morum gravitate praevertit: urbem
quippe universam templumque illud praenobile
et maximum patriasque leges servavit: et qui-
dem suo periculo remp. tutata est, miroque in-
genio lusit barbarum: et quae hic urbi mina-
tus fuerat, eadem insperato contra eum iustis-
sime intorsit. Supradictis addicitur haec quoque
Danielis narratio, ut temperantiae et fortitudi-
nis fiduciaeque erga Deum exemplar sit. Quam-
obrem adversus iniquos duos qui iudaico populo
ius reddebant seniores, certamen femina sustinuit,
a qua Herculis quoque sine dubio proverbium
superatum est. Quisquis beatam revolvit men-
te Susannam, is meum sermonem intelligit: quod
haec nimirum corporis malens quam animae in-
teritum, pudorem cunctis praetulit; neque se
vinci obscenorum hominum minis neque flecti
passa sit. Iam quanam mulier, si modo hanc
spirantem adeo virtutis columnam respiciat,
haud alacriter decertabit? et vel in eadem vel
in aliis honesti partibus haud se fortiter exer-
cebit? omnituenti scilicet Deo freta, qui ut
Susannam, ita ceteros homines improvisa provi-
dentia ab iniquitate iudicii vindicat. Si ergo fe-
minas ita decertare oportet, tanto exemplo pro-
posito, otiosum profecto est aliud animo volu-
tare eos qui viriliter se gerere volunt in cer-
taminibus pro Christo obeundis: quandoquidem
necesse est ut feminae quidem pias fortesque fe-
minas imitentur, virique similiter viros. Immo
vero, si ita fert animus, sortem commutent, neque
ullam generis rationem habeant; atque exempla
communia iudicent, cunctique et cunctae com-
mune adversus hostem bellum capessant. Nam
et commune atque unum viris feminisque caput
est Christus, utpote unius corporis membris.
Idem utriusque generis praemiator sedet, pro
cuiusque meritis dona tribuens; atque eos, qui
pro religione ac pudicitia strenue pugnaverint,
splendidis coronis exornans.

re de antichristo et fine mundi scribuntur, cum eius com-
mentariis in Daniele congruunt. Denique aetate nostra v.
cl. de Magistris partem novam scholiorum Hippolyti et chisiano
famigerato codice cum LXX virorum Danielis interpretatione
excitavit. Novissimus ego tanti doctoris et martyris scrip-
torum particulas vindicare in lucem gaudeo. — (2) Puta
Origenem, Apolinarium, et Severum, haereticos homines,
quorum scholia in hac satira feruntur. (3) Ed. paris.
tom. V. part. 2. epist. p. 132.

(1) Zenob. prov. V. 49. Οὐδὲ Ἡρακλῆς πρὸς δύο,

ΣΩΣΑΝΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ .

SUSANNAE HISTORIA .

Α **Ο**νομα αὐτῆ Ἰωακίμ . Ἀμμωνίου πρεσβυτέρου . Οὗτος βασιλεὺς ἦν τῆ Ἰουδα (1) ἐλθὼν
Β φθὴν αἰχμάλωτος εἰς Βαβυλῶνα ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ .
 Οἱ ἐδόκουν κυβερνᾶν . Ἀμμωνίου . Καλῶς εἶπε τὸ ἐδέκουν · ἐφαίνοντο γὰρ κυβερνῆται , καὶ εἰς ναύαγια ἐποιοῦν ἐμπροσθεῖν τὰς ψυχὰς τῶν
Γ αὐτοῖς πειθόμενων .
 Προσεκαρτέρουν ἐν τῇ οἰκίᾳ . Ἀμμωνίου . Διὰ τὸ τιμᾶσθαι παρὰ τῶν Ἰουδαίων , οὐκ ἀφίσταντο τῷ οἴκου καθά τινας ἀρχοντας κοσμηκοί .
Δ Ἐθιάρουν αὐτὴν . Ἀμμωνίου . Ὡς γὰρ πρεσβυτέρους ἢ σάφρων οὐκ ὑπεστέλλετο .
 Ὅτι καῦμα ἦν . Ἀπολιναρίου . Ἀπολογεῖται ὁ πρεσβύτερος ὑπὲρ τῆς Σωσάννης , ὅτι συνεχόμενη ὑπὸ τῆ καύματος , ἠθέλησε λούσασθαι ,
Ε καὶ οὐ δι' ἀταξίαν ὡσπερ περδομένη · πλὴν ἕκαστος ἦν ὡς Βηρσαβεί · παρθένον γὰρ ἐπισμεν ἀποπλουομένην , ὡς οἱ Λαμπετίου παράσιτοι διδάσκουσιν (2) .
 Θυγατέρα Χελκίου ἢ ἐστὶ θυγατέρα Ἰωακίμ .
Σ Ἀμμωνίου . Καὶ εἰς πάντα ἀναίσχυντων τες , καὶ τὸν εὐδοξὸν παρὰ Ἰουδαίως ἀνδρα τὸν Ἰωακίμ καὶ τὸν δίκαιον Χελκίαν δίσυρον , ὅτι εἰς μάτην οὗτοι τιμῶνται , ὁ μὲν ὡς ἔχων τοιαύτην θυγατέρα , ὁ δὲ θυγατέρα .
Ζ Ἦλθον κ. τ. λ. Ἀμμωνίου . Διὰ τῆτο πάντες ἦλθον ἵνα μαρτυρήσωσιν ὅτι οὐδέποτε ἐπίψογος λόγος ἐρρέθη περὶ Σωσάννης .
 Ἐκέλευσαν ἀποκαλυφθῆναι αὐτὴν . Ἀμμωνίος .
Η εἶχον παύσασθαι τῆς ἐπιθυμίας , εἰδωλοποιήσασθαι αὐτὴν ἐν ἑαυτοῖς ὅπως γὰρ ἦν ἐμελλον ἐκδῆναι εἰς θάνατον , καὶ ἀπιστρέφοντο , ἀλλὰ καὶ πλείω ἐπιμαίοντο ἐν αὐτῇ . - Ἐθάρρει εἰς τοὺς θεοὺς ὡς συνειδὸς ἔχουσα καθαρὸν · ἐκλασε δὲ δειλιώσα τὸν θάνατον , καὶ μαρτυρίαι σταθάνες αὐτῇ πρὸξένοι τὸ πρᾶγμα . - Οὕτως ἔθος τοῖς ψευδομάρτυσι τῇ ἀληθείᾳ ψεύδος ἀναμιγνύειν · τῆς ἀκολούθιας ἀπαιτούσης ἐπὶ τῶν τοιούτων σχημάτων , μήτε τρεῖς ἐν ἀληθείᾳ λιχθεῖσι προσέχειν τὸν δικαστὴν , ἀλλὰ πάντα ὡς ψευδῆ ἔχειν . - Εἰ καὶ μὴ δύνανται χριστὸν οἱ αἰρετικοὶ συλλαβεῖν , ἀλλὰ τρεῖς πεισῆς ἀνδρας κατέχοντες , βία παραδίδασιν εἰς θάνατον .
 Ἐπίστευσεν αὐτοῖς ἢ συναγωγῇ . Ἀμμωνίος .
Θ Ἐπὶ τῶν τοιοῦτοτρόπων τὸ τῆ λαοῦ κρίμα οἱ ἠγούμενοι ὑποφέρουσιν · ἔνθα μάλιστα ἐστὶ κεκρυμμένα μυστήρια καὶ βαθεία , ἅπερ ὁ ἀγαλαῖος οὐκ ἐπίσταται λαός · οὕτως οἱ ἰσραῖτες ἐπεισαν τὸν λαὸν σφαιρῶσαι τὸν Ἰησοῦν τῆς δόξης κύριον , λέγοντες οὐκ ἐστὶν ἄλλος ὁ χριστός ὁ προσδοκώμενος , ἀλλ' ἐν Βεελζεβούλ ἐκ-

1. *Nomen eius Ioacimus . Ammonii praesbyteri . Hic Iudae rex Babylonem captivus a Nabuchodonosoro deportatus fuit .*
 5. *Qui gubernare videbantur . Ammonii . Recte ait scriptura videbantur . Reapse autem dum gubernare viderentur , animas eorum qui sibi obtemperabant , naufragio mergebant .*
 6. *Hi frequentes in ea domo erant . Ammonii . Quum in honore apud Iudaeos essent , haud domo recedebant , veluti quidam publicae honestatis praefecti .*
 8. *Viderunt eam . Ammonii . Namque , ut a senioribus , pudica femina non cavebat .*
 15. *Nam aestus erat . Apolinarii . Patrocinaur Susannae propheta ; nempe quod aestu pressa lavare voluerit , non petulantis lasciviae causa . Ceteroqui viro coniugata erat , sicuti Bersabea . Nam virginem balneo uti solitam non novimus , ut Lampetii parasiti docent .*
 29. *Chelciae filiam , quae nupta est Ioacimo . Ammonii . Sumpta adversus omnes audacia , honestae quoque famae homini Ioacimo iustoque Chelciae maledicebant , ceu non iusto honore fruerentur , ille quia coniugem , hic quia filiam eiusmodi haberet .*
 30. *Venit etc Ammonii . Idcirco omnes confluerunt , ut videlicet testarentur numquam ante rumores de Susanna inhonestos fuisse diditos .*
 32. *Nudari eam iusserunt . Ammonii . Etiamsi accideret ut Susanna supplicio adficeretur , nondum tamen a sua libidine temperaturi erant , qui idelum intra se colebant : quod quamquam neci oblati erant , nihilo secius , immo vehementius deperibant , nedum eius cupidinem omittebant . - Fidebat Deo Susanna , innocentiae suae conscia . Attamen flebat mortis metu , quamquam hinc martyrii coronam nactura erat . - Testibus falsis mos est mendacium veritati miscendi . Atqui in huiusmodi artificii officium iudicis postulat , ut ne vere quidem dictis fides adhibeatur , sed omnia perinde falsa habeantur . - Etiamsi Christum haeretici comprehendere nequeunt , pios tamen homines vi morti dedunt .*
 41. *Fidem senibus conventus praebuit . Ammonii . In iis rebus populi suffragia principes obtinere solent , ubi occultiora vel profundiora mysteria sunt , quae gregariam turbam latent . Sic populo sacerdotes suaserunt , ut Iesum gloriae dominum in crucem tollerent : negantes scilicet hunc esse , qui expectabatur , Christum ; nec nisi ope Beelzebul expelli ab eo daemones .*
ne Hercules quidem contra duos . Lege reliqua loco citato .
 (1) In his , qui Ioacimum regem opinantur Susannae viram , est etiam Hippolytus , cui suffragatur Syncellus p. 218. (2) Lampetii massaliani lascivia notatur apud Photium ex libro synodico cod. Et. col. 41. Ibidem memoratur alius eiusdem liber , in scriptis testamentum ; contra quem librum scripsit Severus antiochenus , ut cognoscimus ex biblioth. coislin. p. 54. et 76.

A Ἀνωνύμου πρόλογος εἰς τὸ κατὰ Σωσάνναν διήγημα.

Anonymi ad Susannae interpretationem prologus.

Οὐκ ἔμελλεν οἶμαι οὐδέ τῶν γυναικῶν φύ-
 λον χωρὶς ὑποδείγματος τῶν ἐν τῷ νόμῳ,
 B πρὸς τὸν εὐαγγελικὸν ἀγῶνα ἀνδρίζεσθαι·
 ἀλλ' ὅσπερ ἄνδρες ἠγάσαντο πλείστοι καὶ κάλ-
 λιστοι ῥάδιον προκαθιστάντες τὸ ὑπὲρ χρι-
 στοῦ σάδιον, τὸν αὐτὸν εἶδει τρόπον καὶ γυ-
 ναϊκᾶς ἀφθῆναι μουσικῶς ὑπαλειφούσας τὰς κα-
 C τὰ γένος πρὸς ζῆλον εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς·
 καὶ δῆτα νῦν μὲν Ἐσθὴρ ὁράται βασιλικῶν κα-
 τατολήσασα νόμων καὶ αὐτοῦ γε θανάτου,
 ὑπὲρ τῆ σωσῆαι τὸ γένος ἀδικῶν καταψυχο-
 θέν θάνατον· νῦν δὲ Ἰουδῆθ ἡ γενναία καὶ
 D σώφρων καὶ ἄνδρας πλείστους παρενοχοῦσα φρο-
 νήσει καὶ ἐπισταθεία εἶθ'· καὶ γὰρ πόλιν ἔσω-
 σεν ὅλην, καὶ νεῶν ἐκείνων τὸν περιφανῆ τι καὶ
 μέγιστον, καὶ πατρίους νόμους· ἔσωσε δὲ πάν-
 E τας ἰδίους κινδύνους, καὶ μεγέθει φρονήσεως,
 σοφισαμένη τὸν βάρβαρον, καὶ πάντ' αὐτῷ παρ'
 ἐλπίδα τὰ κατὰ τῆς πόλεως ἠπειλημένα δι-
 καιῶς ἀντιπαραστήσασα· πρὸς αὐταῖς δὲ καὶ
 ἡ νῦν διήγησις τῷ Δανιὴλ προκειμένη σωφρο-
 σῦνης ἕνεκα καὶ ἀνδρείας καὶ ἐλπίδος τῆς εἰς
 F θεῖον· ὣν ἕνεκεν πρὸς δύο τινας πρεσβυτέ-
 ρους ἀνόμους κριτὰς καταστάντας ἐν τῷ τῶν
 Ἰουδαίων λαῷ τὸν ἀγῶνα ὑπέστη, καὶ τὴν Ἡρα-
 κλέους ἀτιχῶς παροιμίαν νικήσασα (1)· εἰ
 τις ἐν νῷ ἔχει τὴν μακαρίαν Σωσάνναν, οἶ-
 G θεν ὁ λέγω, καὶ ὡς αὕτη θάνατον μᾶλλον ἐλο-
 μένη σώματος ἢ ψυχῆς, πάντα δεύτερα εἶθε-
 το τῷ σωφροσύνην φυλάξαι, καὶ μὴ προσέσθαι
 μηδ' ὑποκλίναί τῶν ἀπολάστων ταῖς ἀπει-
 λαῖς· τίς γὰρ ὁρῶσα πρὸς τὴν οὕτως ἐμψυ-
 H χον στήλην τῆς ἀρετῆς, οὐκ ἀγωνιέται προ-
 θυμῶς; καὶ ἢ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ ἑτέροις τῷ
 καλοῦ μέρεσι δραμεῖται γενναίως; καταφυγὴν
 ποιησάμενη τὸν πάνθ' ὁρῶντα θεῖον, καὶ μὴ πάν-
 I τας ἀπροόπτως ὡς ἐκείνην πονηρᾶς ῥυόμενον
 ἴηθου· εἰ δὲ γυναῖκας οὕτω χρηὶ διαγωνίζε-
 σθαι ἐκ παραδείγματος τηλικούτου, σχολὴν γ'
 ἂν ἄλλο τι προθυμηθῆναι οἱ κατ' ἄνδρα ζῆν
 ἀξιούντες, ἐν τοῖς κατὰ χριστὸν ἀγωνίσμα-
 K σιν· ὅποι δέήσει γυναῖκας οὖν θεοφιλεῖς καὶ
 γενναίας φουαιξὶ μιμητῶν, καὶ ἄνδρας παρα-
 πλησίως ἀνδράσι· μᾶλλον μὲν οὖν εἰ βού-
 λωιντο ἀμειβέτωσαν καὶ τὴν τάξιν, καὶ μὴ τὰ
 γένη φυλοκρινέτωσαν· κοινὰ δ' ἀλλήλοις τι-
 L θεσθῶσαν καὶ τὰ ὑποδείγματα, καὶ κοινὸν πάν-
 τες καὶ πᾶσαι τὸν κατὰ τῆ ἐχθροῦ πόλεμον
 ἀναίρεισθωσαν· ἐπεὶ καὶ κοινὴ πᾶσι καὶ μία ὁ
 χριστὸς κεφαλὴ ἀνδράσι καὶ γυναῖξιν, ὡς ἑνὸς
 οὔσι μέρεσι σώματος· καὶ αὐτὸς κάθηται ἀμ-
 M φωτέροις τοῖς γένεσιν ἀθλοθέτης, νέμων κα-
 τὰ τὴν ἀξίαν τὰ γένη, καὶ σεφανῶν μεγαλο-
 πρεπῶς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ σωφροσύνης ἀν-
 δρείως διηγωνισμένους.

Ne genus quidem, ut reor, feminine sine illarum exemplo quae in lege vixerunt, ad evangelicum agonem accessurum erat: verum sicuti plurimi et egregii praecesserunt viri, qui expeditius exemplo suo fecerunt palaesticum pro Christo stadium, eadem ratione oportuit feminas quoque existere, quae sui generis alias mystica unctione ad pietatis atque virtutis zelum corroborarent. Itaque nunc Esther cernitur regias leges ipsamque mortem contemnere, ut gentem suam iniquo supplicio eripiat: nunc Iuditha fortis atque pudica, quae viros plurimos prudentia et morum gravitate praevertit: urbem quippe universam templumque illud praenobile et maximum patriasque leges servavit: et quidem suo periculo remp. tutata est, miroque ingenio lusit barbarum: et quae hic urbi minatus fuerat, eadem insperato contra eum iustissime intorsit. Supradictis addicitur haec quoque Danielis narratio, ut temperantiae et fortitudinis fiduciaequae erga Deum exemplar sit. Quamobrem adversus iniquos duos qui iudaico populo ius reddebant seniores, certamen femina sustinuit, a qua Herculis quoque sine dubio proverbium superatum est. Quisquis beatam revolvit mente Susannam, is meum sermonem intelligit: quod haec nimirum corporis malens quam animae interitum, pudorem cunctis praetulit; neque se vinci obscenorum hominum minis neque flecti passa sit. Iam quatenam mulier, si modo hanc spirantem adeo virtutis columnam respiciat, laud alacriter decertabit? et vel in eadem vel in aliis honesti partibus laud se fortiter exercebit? omnituenti scilicet Deo freta, qui ut Susannam, ita ceteros homines improvisa providentia ab iniquitate iudicii vindicat. Si ergo feminas ita decertare oportet, tanto exemplo proposito, otiosum profecto est aliud animo volutare eos qui viriliter se gerere volunt in certaminibus pro Christo obeundis: quandoquidem necesse est ut feminae quidem pias fortesque feminas imitentur, virique similiter viros. Immo vero, si ita fert animus, sortem commutent, neque ullam generis rationem habeant; atque exempla communia iudicent, cunctique et cunctae commune adversus hostem bellum capessant. Nam et commune atque unum viris feminisque caput est Christus, utpote unius corporis membris. Idem utriusque generis praemiator sedet, pro cuiusque meritis dona tribuens; atque eos, qui pro religione ac pudicitia strenue pugnaverint, splendidis coronis exornans.

re de antichristo et fine mundi scribuntur, cum eius commentariis in Daniele congruunt. Denique aetate nostra v. cl. de Magistris partem novam scholiorum Hippolyti e chisiano famigerato codice cum LXX virorum Danielis interpretatione excitavit. Novissimus ego tanti doctoris et martyris scriptorum particulas vindicare in lucem gaudeo. — (2) Pata Origenem, Apollinarium, et Severum, haereticos homines, quorum scholia in hac satara feruntur. (3) Ed. pariatom. V. part. 2. epist. p. 132.

(1) Zenob. prov. V. 49. Οὐδέ Ἡρακλῆς πρὸς δύο,

ΣΩΣΑΝΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ .

SUSANNAE HISTORIA .

Ονομα αὐτῆ Ἰσακίμ . Ἀμμωνίου πρεσ-
βυτέρου . Οὗτος βασιλεὺς ὦν τῆ Ἰούδα (1) ἐλή-
Βθη αἰχμαλώτος εἰς Βαβυλῶνα ὑπὸ Ναβου-
χοδονόσορ .

Οἱ ἐδόκουν κυβερνᾶν . Ἀμμωνίου . Καλῶς
εἶπε τὸ ἐδόκουν · εἰφαινοντο γὰρ κυβερνήται , καὶ
εἰς ναυάγια ἐποιοῦν ἐμπεισίαν τὰς ψυχὰς τῶν
Κ αὐτοῖς παιδομένων .

Προσεκαρτέρου ἐν τῇ οἰκίᾳ . Ἀμμωνίου .
Διὰ τὸ τιμᾶσθαι παρὰ τῶν ἰουδαίων , οὐκ
ἀφίσαντο τῷ οἴκου καθὰ τινες ἀρχοντες κοσ-
μικοί .

Δ Ἐθεάρου αὐτὴν . Ἀμμωνίου . Ὡς γὰρ πρεσ-
βυτέρους ἢ σώφρων οὐκ ὑπεσέλλετο .

Ὅτι καῦμα ἦν . Ἀπολιναρίου . Ἀπελογιᾶται
ὁ προφήτης ὑπὲρ τῆς Σωσάννης , ὅτι συνοχο-
μένη ὑπὸ τῷ καύματος , ἠθέλησε λούσασθαι ,

Ε καὶ οὐ δι' ἀταξίαν ὡσπερ περδομένη · πλὴν
ὑπανδρος ἦν ὡς Βερσαβεί · παρθένον γὰρ ἐκ
ἴσμεν ἀποπλουομένην , ὡς οἱ Λαμπετίου παρὰ-
στοι διδάσκουσιν (2) .

Θυγατέρα Χελκίου ἢ ἐστὶ θυγὴ Ἰσακίμ .
Ζ Ἀμμωνίου . Καὶ εἰς πάντας ἀναισχυνούν-
τες , καὶ τὸν εὐδοξον παρὰ ἰουδαίας ἀνδρα
τὸν Ἰσακίμ καὶ τὸν δίκαιον Χελκίαν δίσυρον ,
ὅτι εἰς μάτην οὗτοι τιμῶνται , ὁ μὲν ὡς ἔχων
τοιμαύτην γυναῖκα , ὁ δὲ θυγατέρα .

Γ Ἠλθον κ. τ. λ. Ἀμμωνίου . Διὰ τῆτο πάν-
τες ἦλθον ἵνα μαρτυρήσωσιν ὅτι οὐδέποτε ἐπί-
ψογος λόγος ἐρρέθη περὶ Σωσάννην .

Ἐκέλευσαν ἀποκαλυφθῆναι αὐτὴν . Ἀμμωνίος .
Εἰ συνέβη τὴν Σωσάννην ἀποθανεῖν , εἰδὲ ἔτος
Η εἶχον παύσασθαι τῆς ἐπιθυμίας , εἰδωλοποιούν-
τες αὐτὴν ἐν ἑαυτοῖς · ὅπως γὰρ ἦν ἐμελλον ἐκδῆ-
ναι εἰς θάνατον , καὶ ἀπεσφύροντο , ἀλλὰ καὶ πλείω
ἐπεμαίοντο ἐν αὐτῇ . - Ἐθάρρει εἰς τοὺς θεοὺς ,
ὡς συνειδὸς ἔχουσα καθαρὸν · ἐκλασε δὲ δειλι-
ῶσα τὸν θάνατον , καὶ μαρτυρίαν στεφάνου αὐτῇ
Ι πρῆξεν τὸ πρᾶγμα . - Οὕτως ἔθος τοῖς ψευδο-
μάρτυσι τῇ ἀληθείᾳ ψεῦδος ἀναμιγνύειν · τῆς
ἀκολουθίας ἀπαιτούσης ἐπὶ τῶν τοιούτων σχη-
μάτων , μήτε τοῖς ἐν ἀληθείᾳ λιχθεῖσι προσ-
Κ σέχειν τὸν δικαστὴν , ἀλλὰ πάντα ὡς ψευ-
δῆ ἔχειν . - Εἰ καὶ μὴ δύνανται χριστὸν οἱ
αἰρετικοὶ συλλαβεῖν , ἀλλὰ τὰς πιστὰς ἀνδρας
κατέχοντες , βία παραδιδόασιν εἰς θάνατον .

Ἐπίστευσεν αὐτοῖς ἡ συναγωγὴ . Ἀμμωνίος .

Λ Ἐπὶ τῶν τοιούτοτρόπων τὸ τῷ λαῷ κρίμα οἱ
ἠγούμενοι ὑποφέρουσιν · ἐνθα μάλιστα ἐστὶ
κεκρυμμένα μυστήρια καὶ βαθύα , ἅπερ ὁ ἀγα-
λαῖος οὐκ ἐπίσταται λαός · οὕτως οἱ ἱερεῖς
ἐπίεσαν τὸν λαὸν σαυρωσάμεν τὸν Ἰησοῦν τῆς
Μ δόξης κύριον , λέγοντες οὐκ ἐστὶν ἕτος ὁ χρι-
στὸς ὁ προσδοκώμενος , ἀλλ' ἐν Βεελζεβούλ ἐκ-

1. *Nomen eius Ioacimus . Ammonii praesby-
teri . Hic Iudae rex Babylonem captivus a Na-
buchodonosoro deportatus fuit .*

5. *Qui gubernare videbantur . Ammonii . Rec-
te ait scriptura videbantur . Reapse autem dum
gubernare videntur , animas eorum qui sibi
obtemperabant , naufragio mergebant .*

6. *Hi frequentes in ea domo erant . Ammonii .
Quum in honore apud Iudaeos essent , haud do-
mo recedebant , veluti quidam publicae honesta-
tis praefecti .*

8. *Viderunt eam . Ammonii . Namque , ut a
senioribus , pudica femina non cavebat .*

15. *Nam aestus erat . Apolinarii . Patrocina-
tur Susannae propheta ; nempe quod aestu pres-
sa lavare voluerit , non petulantis lasciviae cau-
sa . Ceteroqui viro coniugata erat , sicuti Ber-
sabea . Nam virginem balneo uti solitam non no-
vimus , ut Lampetii parasiti docent .*

29. *Chelciae filiam , quae nupta est Ioacimo .
Ammonii . Sumpta adversus omnes audacia ,
honestae quoque famae homini Ioacimo iustoque
Chelciae maledicebant , ceu non iusto honore
fruerentur , ille quia coniugem , hic quia filiam
eiusmodi haberet .*

30. *Venit etc Ammonii . Idcirco omnes con-
fluxerunt , ut videlicet testarentur numquam an-
tea rumores de Susanna inhonestos fuisse diditos .*

32. *Nudari eam iusserunt . Ammonii . Etiamsi
accideret ut Susanna supplicio adficeretur , non-
dum tamen a sua libidine temperaturi erant , qui
idelum intra se colebant : quod quamquam neci
oblaturi erant , nihilo secius , immo vehementius
deperibant , nedum eius cupidinem omittebant . -
Fidebat Deo Susanna , innocentiae suae conscia .
Attamen flebat mortis metu , quamquam hinc mar-
tyrii coronam nactura erat . - Testibus falsis mos
est mendacium veritati miscendi . Atqui in huiusmo-
di artificiis officium iudicis postulat , ut ne vere
quidem dictis fides adhibeatur , sed omnia per-
inde falsa habeantur . - Etiamsi Christum haere-
tici comprehendere nequeunt , pios tamen ho-
mines vi morti dedunt .*

41. *Fidem senibus conventus praebuit . Am-
monii . In iis rebus populi suffragia principes ob-
tinere solent , ubi occultiora vel profundiora
mysteria sunt , quae gregariam turbam latent .
Sic populo sacerdotes suaserunt , ut Iesum glo-
riae dominum in crucem tollerent : negantes
scilicet hunc esse , qui expectabatur , Christum ;
nec nisi ope Beelzebul expelli ab eo daemones .*

ne Hercules quidem contra duos . Lege reliqua loco citato .
(1) In his , qui Ioacimum regem opinantur Susannae
viram , est etiam Hippolytus , cui suffragatur Syncellus
p. 218 . (2) Lampetii massaliani lascivia notatur apud
Photium ex libro synodico cod. xi. col. 41 . Ibidem me-
moratur alius eiusdem liber , inscriptus *testamentum* ; con-
tra quem librum scripsit Severus antiochenus , ut cogno-
scimus ex biblioth. coislin. p. 54. et 76 .

- A** βάλλει τὰ δαιμόνια · ἢ ὡς εἰδόντες αὐτοῖς ἀκριβῶς τὰς γραφὰς πεισθίεις ἤμαρτεν .
 Ἐξήγειρεν ὁ Θεός . Ἀμμωνίου . Πνεῦμα ἦν ἄγιον ἐν τῷ Δαυιδῷ, ὅπερ κινηθέν αὐτῷ παρεσκευάσεν αὐτὸν λαλῆσαι · τὸ ἀποκρίναί τὴν κρίσιν .
- B** ἢ ἤσπασεν σπῆμα δικαστηρίου, τὴ καθίσαι δικαστὴν ἢ κρίναί σαφῶς τὰ παρὰ τῶν μαρτύρων λεγόμενα, ἢ μὴ ἀπλῶς πείθεσθαι τοῖς λεγομένοις · ἐν γὰρ τοῖς προλαβοῦσιν αὐτοὶ κριταὶ ἦσαν ἢ μάρτυρες . ἢ δὴθὲν τὸ ἀδιάκριτον πληθος ἐψησαν κριτάς · ἢ αὐτοὶ τὴν τῶν μαρτύρων ἐξετέλουν τάξιν · οὕτως ἢ οἱ περὶ Καϊάφαν αὐτοὶ κριταὶ ἔντες ἢ μάρτυρες ἔλεγον, τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; αὐτοὶ καὶ ἡμεῖς φθῖν ἀκούοντες ἢ μαρτυροῦμεν ὅτι βλασφημεῖ ὁ Ἰησοῦς λέγων ἑαυτὸν Θεόν (1).
- C** Τίς ὁ λόγος οὗτος; Ἀμμωνίου · Ὡς ἐξ ὕπνου ἀναστὰς ὁ λαὸς ἐλάλουν ταῦτα πρὸς τὸν Δαυιδῷ . - Διδάσκει ὡς προφήτης ὁ Δαυιδῷ μὴ τῷ αὐτῷ ὑποπιεῖν ὑποδείγματι ἢ ἐπὶ τῷ Χριστοῦ, ἢ ἀδιακρίτως πειθῆναι τοῖς ἡγεμόνοις, ἢ κατακρίναί τὸν κύριον εἰς θάνατον · ἀλλ' ἀκρυβῶς ζητεῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν ἢ ἀπὸ τῶν γεγονότων εἰ αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός ὁ προσδοκώμενος, καὶ ζητοῦντες εἰ συμφωνοῦσι τοῖς ἔργοις οἱ λόγοι .
- D** Σοὶ ἔδωκεν ὁ Θεός τὸ πρεσβεῖν . Ἀμμωνίου . Εἰ ἢ εἰρωνευόμενοι τῷτο εἶπον οἱ πρεσβύτεροι ὡς παιδίον αὐτὸν διασύροντες, ἀλλ' οὖν οὕτως εἶχεν ἢ ἀλήθεια, κατὰ τὸ λεχθέν, ἀντί τῶν πατέρων σε ἐγεννηθῆσάν σοι υἱοὶ (2) . ὡς ἢ ὁ κύριος εἶπε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι οἱ υἱοὶ ὑμῶν οἱ πιστεύσαντες εἰς ἐμὲ, ἔσονται ὑμῶν κριταὶ (3) . - Ὁ δίκαιος κριτὴς ἔτιως δέχεται τὰς δύο μάρτυρας, οὐχ ἅμα τοὺς δύο λαλοῦντας,
- E** ὅπερ εἶποισαν οἱ πρεσβύτεροι, ἐκ συμφωνίας ἕνα ἢ τὸν αὐτὸν εἰπόντες λόγον . - Οἱ γὰρ ἐν ἀξίᾳ ἱεροπρεπεῖ διχοτομοῦνται πρῶτον ἢ γυμνοῦνται τῆς ἀξίας, ἢ τότε ὡς ἀπιστοὶ φίλοι παραδίδονται τῇ γέεννῃ, ἵνα μὴ δοκῇ ἢ τῷ πνεύματος χάρις συνυβρίζεσθαι τοῖς ἀναξίοις ἑαυτοῦς ποιήσασιν τῆς τῷ Θεῷ δωρεᾶς · οὕτω ἢ ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις εἶπεν · οὕτω ἢ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν γίνεται δικαστηρίων (4) . - Σεμνίτερον ὁ Δαυιδῷ λαλεῖ τῶν αἰσχρῶν ἢ μαιφόνων πρεσβυτέρων · ἐκείνων γὰρ εἰπόντων ἀνέπεσε μετ' αὐτῆς, οὗτος ὁμιλίαν τὸ πρᾶγμα ἐκάλεσεν, ὅ ἐστι λόγος εἰς ἀέρα διαλυόμενος · τοῦτο δὲ εἶπεν ὑπερηφάνων ὅτι ψευδὴς ἢ ἀσύστατος ὁ τῶν παρανόμων λόγος .
- F** Ἐψεύσαί . Ἀμμωνίου . Ὁ μὲν προφήτης εἶπεν, ὅτι ἐψεύσατο ἄθνηλον δὲ ἦν τοῦτο τέως τοῖς λαοῖς · οὕτως γὰρ εἰσιν ἄγνωστα τοῖς πολλοῖς τὰ προφητικά, ἕως ἴδωσι τὰς ἐκβάσεις τῶν πραγμάτων οἱ ἄνθρωποι, ἢ τότε νοοῦσι σαφῶς τὰ προφητευθέντα . - Ὁ Ἰσραὴλ εἰσὶν ἀδικὰ φυλαὶ τὸ γένος τὸ εὐόλισθον εἰς αἰδω-

Plebs ergo erravit, dum sacerdotibus scripturarum peritioribus credidit .

45. *Suscitavit Deus* . Ammonii . Spiritus sanctus Danielem ad loquendum commovit, ad defensionem instruendam, iudicii formam constituendam, iudicemque creandum, qui testimonia sapienter discerneret, neque dictis fidem temere tribueret . Hactenus enim iidem iudices fuerant qui testes: atque hinc imperitae plebi suffragia concederant, dum ipsi testium munere fungerentur . Sic etiam Caiphas in consessu iudex erat ac testis: ait enim, quid adhuc testimonium desideramus? ipsi enim audivimus testamurque Iesum esse blasphemum, qui se ipsum Deum appellaverit .

47. *Quid ais?* Ammonii . Tamquam e somno evigilans, sic Danielem populus allocutus est . - Prophetico spiritu commotus monet turbas Daniel quominus idem peccent, quod circa Christum accidit, cum ob temerarium erga principem obsequium Dominum morti edixerunt: quum contra opus fuisset consideratis sedulo scripturis, huiusque operibus, num is Christus esset, qui expectabatur, discernere: nempe utrum verbis facta congruerent .

50. *Tibi Deus attribuit senectutis honorem* . Ammonii . Quamquam ironice hoc dixerunt seniores pueritiam eius irridentes, res tamen ita se habebat, ut est dictum illud: pro patribus tuis nati sunt tibi filii . Item Dominus aiebat Iudaeis: filii vestri qui mihi crediderint, hi iudices vestri erunt . - Aequus iudex testes dnos haud patitur eodem tempore loqui, quod hactenus senes fecerant, concordī voce idem adfirmantes . - Sacra dignitate praediti, separantur primo atque nudantur dignitate: exin ut rei privati traduntur gehennae; ne forte videatur spiritalis gratia simul dehonestari cum iis qui se indignos Dei munere praestiterunt . Sic Dominus in evangelio dixit . Sic etiam in civilibus iudiciis fit . - Verecundius turpibus homicidisque senibus loquitur Daniel: nam quum illi dixissent *conebuit cum ea*, hic rem *colloqui* vocabulo significavit . Nam sermo in aera evenescit; atque ita mendacem inconstantemque improborum sermonem sugillavit .

55. *Mentitus es* . Ammonii . Senem propheta mentitum dixit: quod tamen hactenus turbas laetuerat . Sic nimirum obscura sunt plerisque vaticinia, donec verba in rem conferantur . Tunc demum homines vaticinia satis intelligunt . - Israelis nomine denotantur decem tribus, quod genus hominum mire in idololatriam proclive fuit .

(1) Matth. xxvi. 65. (2) Ps. xliiii. 17. (3) Matth. xii. 27; Luc. xi. 19. (4) Maior pars excerptorum a me in hoc volumine editorum commentarii in Lucam Eusebii nomen in codice prae se fert . Alia tamen inter ea interiacent sine ullo auctoris nomine, quae primo quidem mihi videbantur ipsius Eusebii continuatus textus; mox orto dubio, editionem universam ita moderatus sum, ut quoties in codice graeco Eusebii nomen occurreret, toties id in graecam paginam meam transferrem: interposita autem excerpta semper anonyma esse sinnerem . Itaque quum in eo commentario p. 120 hanc Ammonii auctoritatem

A λολατρείαν . Ἰούδας δὲ ἡ φυλὴ Ἰούδα καὶ Βενιαμὴν , ὅπου ὁ ναὸς καὶ αἱ κατὰ νόμον λατρείαι σκίαν ἔχουσαι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν , καὶ εὐνομος πολιτεία , καὶ ὁ σώφρων βίος , καὶ αἱ κατὰ τῶν παραβατῶν τιμωρίαι , ἐξ ὧν

B γενεαλογεῖ τὴν Σωσάνναν . - Ἴνα πληρωθῆ τὸ εἰρημένον , ὁ ὀρύσσων ῥόθρον τῷ πλησίον αὐτῆ , εἰς αὐτὸν ἐμπιστεύεται (1) . - Προσέχειν ἔν ὀφείλμεν πᾶσιν ἀγαπητοί , φοβούμενοι μή τις ἐν τινι παραπτώματι κρατηθεῖς , αὐτὸς τῆς

C αὐτοῦ ψυχῆς ἐνοχος γένηται . γινώσκοντες ὅτι ἐκδικος ὁ Θεὸς περὶ πάντων γίνεται , αὐτὸς ὧν ὄλος ὀφθαλμὸς . λανθάνει δὲ τῆτον τῶν ἐν κόσμῳ πραττομένων οὐδέν . διὸ αἰεὶ ἐγρήγοροι καρδίαις καὶ σωφρόνως βιοῦντες τὴν

D Σωσάνναν μιμησώμεθα .
 Χελκίας καὶ ἡ γυναῖξ αὐτοῦ ἤνεσαν τὸν Θεόν . Οὐ διὰ τῆτο ἐχάρησαν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν , ἀλλ' ὅτι οὐχ εὐρέθη ποιήσασα τὸ ἀσεβὲς πρᾶγμα , ὁ κατήγγειλαν αὐτοῖς οἱ πρεσβύτεροι . εἰ γὰρ εὐρέθη ἐνοχος καὶ ἀπέθανεν , ἔχαιρον μᾶλλον . οὕτω γὰρ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι οἱ ἄγιοι ὁρῶντες τὰ ἴδια τέκνα εἰς τῆ πυρὸς βαλλόμενα ποταμὸν , ὡς ἀσεβῶς ζήσαντα , οὐ μόνον ὅτι οὐ παρακαλοῦσι τὸν Θεόν ἀπολύσαι αὐτοὺς , ἀλλὰ καὶ αἰνοῦσιν αὐτὸν ὡς δίκαιον κριτὴν . ἀναιρουμένων γὰρ τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν , ἐκάστος τῷ δικαίῳ χαίρει , μὴ προσενοχλοῦσης ἐτι ταῖς ψυχαῖς τῆς συμπαθείας τῆς ἀδικηρίτου πολλάκις .

G Ἀμμωνίου . Ἐχει μὲν ὡς ἔχει τὰ τῆς ἰσορίας δυνατὸν καὶ τροπολογηθῆναι τὴν διασκευὴν τῆ γραμμάτος . ἐρμηνεύεται οὖν Χελκίας διαστροφή Θεῆ , ἡ αἰνεσις Θεοῦ (2) . Σωσάννα , χαρὰ αὐτῶν , ἡ κρίνον ἀποστολικόν .

H Ἰωακείμ κυρίου ἑτοιμασμός , ἡ κυρίξ αἰνεσις . Δανιὴλ κρίσις Θεοῦ , ἡ κρίνων Θεός . ὅταν ἔν ἡ χαρὰ τῶν ἐναρέτων ψυχῶν τῆς ἐκκλησίας ἡ ἐστὶ τὸ κρίνον τὸ ἀποστολικόν , τὸ εὐῶδες ἄνθος , ἡ πνευματικὴ εὐωδία , ἡ θυγάτηρ τῆ

I Χελκίου , μαθούσα παρὰ τῶν ἰδίων πατέρων πολιτεύεσθαι κατὰ τὴν τῶν προφητῶν παράδοσιν . ὅπερ ἐστὶ στροφή καὶ κληρὸς τῆ Ἰσραὴλ , συναφθῆ τῷ πνευματικῷ νυμφίῳ χριστῷ , ὁ ἐστὶν Ἰωακείμ , ὁ πνευματικὸς τῆς

K ἐκκλησίας νυμφίος , ὁ ἑτοιμάσας τὰ τῆ μέλλοντος αἰῶνος ἀγαθὰ τοῖς πιστοῖς , καὶ κηρύξας βασιλείαν οὐρανῶν , καὶ πνεύματος ἁγίου ποιήσας γινέσθαι μετόχους τοῦς πιστοῦς , ὁ ὧν αἰνετός εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν . τότε ἐπέρχεται αὐτῇ οἱ παράνομοι τῆ λαοῦ κριταὶ καὶ εἰάν μὴ δυνθῶσι διαφθεῖραι αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς ἀπρωρευμένοις δόγμασι καὶ θανατῶσαι αὐτήν . τῆτο γὰρ ψυχῆς θάνατος . τότε τὸ σῶμα παραδιδόσας τῷ ἀλόγῳ καὶ ἀδιακρίτῳ πλῆθει εἰς σφαγὴν . καὶ εἰ μὲν συγχωρεῖ ὁ Θεὸς παθεῖν τὴν γύμνην , περιτί-

Iudae nomine intelliguntur Iudae ac Beniamini tribus , apud quas templum fuit , et legitimus cultus (qui velut umbra quaedam fuit futurorum honorum) et rite constituta resp. , et honesti mores , et violatorum poenae . Atque ab his postrenis tribubus Susannae genus ducit . - Ut adimpleretur quod dictum est : qui foveam fodit proximo suo , in eandem ipse incidet . Cavendum est igitur dilectissimi , ne peccato aliquo irretiti , animae discrimen patiamur . Quippe operum omnium vindex Deus est atque omnituens , quem nihilo eorum quae in orbe geruntur latet . Mente igitur vigili ac pudicis moribus Susannam imitemur .

63. *Chelcias et uxor eius Deum laudaverunt . Ammonii .* Non tam quia supplicium filia evasit gavisus sunt , quam quia crimine immunes deprehensa est , quod ei senes imputaverant . Nam si rea fuisset illa , supplicio potius laetati essent . Sic enim in futuro saeculo sancti homines , si forte liberos suos , qui scelesti vixerunt , in ignis vorticem detrudi viderint , non solum a Deo salutem eorum non deprecabuntur , sed iusti iudicis laudes praedicabunt . Extinctis enim intra nos passionibus , nemo est qui re iusta non gaudeat ; compassione , quae saepe inconsulta est , haud iam animum perturbante .

Ammonii . Sed iam ommissa huius historiae quaestione , licet etiam ad tropologicum sensum scripturam hanc inflectere . Explicatur *Chelcias inflexio Dei* , vel *laudatio Dei* . Susanna *gaudium eorum* vel *lilium apostolicum* . *Ioacimus Domini praeparatio* , vel *Domini laudatio* . *Daniel iudicium Dei* vel *iudicans Deus* . Quum igitur gaudium bonarum ecclesiae animarum , quod est apostolicum lilium , flos odorifer , spiritualis fragrantia , filia nempe Chelciae , a parentibus suis edocta vitam ex prophetarum institutis degere ; quae est conversio et sors Israelis ; quum haec , inquam , spiritali nupta fuerit sponso Christo , qui est Ioacimus , spiritalis dictus ecclesiae sponsus , quia futuri saeculi bona fidelibus praeparavit , regnum caelorum praedicavit , sanctique spiritus participes fideles fecit , qui est collaudandus in saecula amen ; tunc , inquam , adiunguntur eam nefarii plebis iudices : qui si eius animam corrumpere nequeant pravis dogmatibus atque eam interimere (haec est enim animae mors) ; tunc eius corpus vesanae inconsultaeque plebi caedendum obiciunt .

ab anonymo citaram viderem (quae nondum in hac danielica catena mihi occurrerat) dixi Ammonii scriptis uti solitum Eusebium : id quod , ut in veteri illo *philosopho* Ammonio verissimum est , tamen hoc posteriore praesbytero (ut in titulo catenae appellatur) fieri non potuit . Quare pars illa anonyma commentarii in Lucam non est Eusebii .

(1) Prov. xxvi. 27. (2) Quae haec dicit Ammonius de hebraicorum nominum significaribus , curiosius non explanabo , tum quia levioris momenti sunt , tum quia facile innotescunt iis qui vel primas Esdrae litteras solutaverint . Praeter quam quod licet etiam consulere Hieronymum de nom. hebr. qui tamen non habet epithetum *apostolicum* . (Nisi forte licet interpretari *emissum* .) Iam quod alexandria noster praesbyter haec se effundit in mysticos sen-

A Θρησιν αὐτῇ τὸν τῷ μαρτυρίου ὀπίστανον· εἰ δὲ καὶ ῥύσεται αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν, καὶ πάλιν τιμᾶ αὐτὴν ἔχων πλοσίον αὐτῆ· οἱ δὲ ἐπιβουλεύονται καὶ διὰ τῆς δικαίας τῷ Θεῷ κρίσεως, ὅσπερ πεποιήκειν ὁ Δαυιδ, ὃς ἐρμηνεύεται κρίσις Θεοῦ· οἱ δὲ πρεσβύτεροι ἀνώνυμοι εἰσιν, ὡς ὁ πλούσιος ὁ παρὰ τῷ Λουκά, ὁ τὸν ἠλωκόμενον Λάζαρον μὴ καταλείψας.

ΔΑΝΙΗΛ.

C. **Ε**ν ἔτι τρίτῃ βασιλείᾳ Ἰωακείμ. Ἰσπολύτου. Ταῦτα μὲν οὖν ἢ γραφῇ διηγεῖται, ἵνα τὴν γενηθεῖσαν δευτέραν αἰχμαλωσίαν τῷ λαῷ σημάξῃ, ἠνίκα μετῴκηθη ὁ τε Ἰωακείμ D καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τρεῖς παῖδες ἅμα τῷ Δαυιδ εὐλαβημένοι.

Kαὶ ἔδωκε κύριος κ. τ. λ. ἵνα μὴ τις ἐκ προἰμίων ἐντυγχάνων τῇ βίβλῳ, ἰσχυρῶς τῶν λαθόντων ἐπιτρέψῃ τὴν λήψιν καὶ ἀτονίαν τῆς προΐσαμένου, τὸ ἔδωκε τίθησι· καλῶς δὲ καὶ ἀπὸ μέρους· σωφρονιστήριον γὰρ ἦν ἢ ἀπαγωγὴ, καὶ ἀπόπτωσις παντὸς τῶ ἐθνους, ἵνα μὴ μετὰθεσις τῆς αἰτίας γένηται.

Ἀπολιναρίου. Σημειωτέον δὲ ὡς τὸν Ἰωακείμ καὶ τὰ σκυῖα μόνον εἶπε εὐλαβῆσθαι ὑπὸ τοῦ βαρβάρου, προδύλου τυγχάνοντος ἐκ τῶν ἰσορηῶν, ὡς πλείστοις ἀπέκτισεν· ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ ἰστορεῖν προὔθετο, τούτων μόνων ἐμνημόνευσε τῶν συμβαλλομένων αὐτῷ πρὸς τὴν G διήγησιν τῶν ἐξῆς· τῶν μὲν σκυῶν, ἐπειδὴ περὶ τῶν κατὰ Βαλτάσαρ ἤμελλε λέγειν· τῷ δὲ Ἰωακείμ ἐπειδὴ διδάξαι ἐβούλετο τὴν εἰς παιδείαν ἐκλογίαν, τῷ τε Δαυιδ καὶ τῶν λοιπῶν ἐκείθιν καταρόντων τὸ γένος· ὅτι γὰρ H τῷ βασιλικῷ γένους ἐτύγχανον ὄντες, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν αἰχμαλωτοὶ γενόμενοι, διδάσκειν ἢ τῶν ἐφεξῆς διήγησις· - Θεὸς ὁ παραδιδούς τοῖς ἀσεβέσι τὸν λαὸν διὰ τὴν ἀνομίαν· οἱ δὲ παραλαμβάνοντες καὶ οἰδασιν, I ἀλλὰ καὶ τὰ σκυῖα τὰ ἱερὰ τοῖς ἑαυτῶν εἰδώλοις ἀνατιθέασιν, τὴν χάριν ἐκείνων λογιζόμενοι· καὶ Θεὸς φέρει μακροθυμῶν· οὕτως παρ' αὐτῷ τῆς δικαιοσύνης καὶ δόξης, καὶ παρὰ τοῖς ἀνομοῦσιν ἀνθρώποις οὐ γινώσκεται· - K Οὐ δῶρα τοῖς εἰδώλοις παραδέδωκεν, ἀλλὰ δέσας τὴν ἐπιτιμίαν, ἐν ἱεροῖς ἀπέθετο, ἐν εἰς ἐνόμιζε τιμᾶν τὰ λησθέντα.

Εὐδοξίῳ. Οὐκ εὐλαβεία εἶμαι τῆτο προπούση πεποιήκειν, ἀλλὰ κατὰ τιμὴν τῷ παρ' αὐτοῖς σεφομένου Θεοῦ, ὡσανεὶ λάφυρα τῷ Θεῷ τῶν ἑβραίων προσκομιζῶν, ὡς τῇ παρ' αὐτῷ συμμαχίᾳ τὴν νίκην λαβῶν.

Ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα· Ἀπολιναρίου. Ὁ γὰρ ἰδίον ἐστὶ τῶν δεσποτῶν εὐθύς ἀμείβειν τῶν κτηθέντων τὰς προσκομιγὰς, πεποιήκει (1)· διὰ πάντων τὴν ἐξουσίαν γνωρίζων.

Εὐδοξίῳ. Οὐκ εὐλαβεία εἶμαι τῆτο προπούση πεποιήκειν, ἀλλὰ κατὰ τιμὴν τῷ παρ' αὐτοῖς σεφομένου Θεοῦ, ὡσανεὶ λάφυρα τῷ Θεῷ τῶν ἑβραίων προσκομιζῶν, ὡς τῇ παρ' αὐτῷ συμμαχίᾳ τὴν νίκην λαβῶν.

Εὐδοξίῳ. Οὐκ εὐλαβεία εἶμαι τῆτο προπούση πεποιήκειν, ἀλλὰ κατὰ τιμὴν τῷ παρ' αὐτοῖς σεφομένου Θεοῦ, ὡσανεὶ λάφυρα τῷ Θεῷ τῶν ἑβραίων προσκομιζῶν, ὡς τῇ παρ' αὐτῷ συμμαχίᾳ τὴν νίκην λαβῶν.

Εὐδοξίῳ. Οὐκ εὐλαβεία εἶμαι τῆτο προπούση πεποιήκειν, ἀλλὰ κατὰ τιμὴν τῷ παρ' αὐτοῖς σεφομένου Θεοῦ, ὡσανεὶ λάφυρα τῷ Θεῷ τῶν ἑβραίων προσκομιζῶν, ὡς τῇ παρ' αὐτῷ συμμαχίᾳ τὴν νίκην λαβῶν.

Εὐδοξίῳ. Οὐκ εὐλαβεία εἶμαι τῆτο προπούση πεποιήκειν, ἀλλὰ κατὰ τιμὴν τῷ παρ' αὐτοῖς σεφομένου Θεοῦ, ὡσανεὶ λάφυρα τῷ Θεῷ τῶν ἑβραίων προσκομιζῶν, ὡς τῇ παρ' αὐτῷ συμμαχίᾳ τὴν νίκην λαβῶν.

Et siquidem Deus sponsam pati sinit, martyrii coronam eidem imponit. Sin autem inimicorum manibus eam eriperit, rursus eam in honore apud se habet. Illi autem iusto Dei iudicio suis insidiis capiuntur, quod reapse curavit faciendum Daniel, qui Dei iudicium explicatur. Porro senes anonymi sunt, veluti dives ille qui apud Lucam leprosi Lazari non est misertus.

DANIEL.

1. *Anno tertio regni Ioacim.* Hippolyti. Haec ait scriptura, ut secundam populi captivitatem significet, qua deportatus fuit Ioacimus eiusque filii tres cum Daniele captivi.

2. *Tradidit Deus* etc. Eudoxii philosophi. Nequis forte in hoc libri prohoemium incidens, praedonum viribus praedam adscriberet, et defendentis infirmitati; vocabulum *tradidit* scriptor posuit. Recte etiam dixit partem vasorum. Nam haec translatio, emendatio gentis, non supremum excidium, fuit; ita ut locus expiando crimini non relinqueretur.

Apolinari. Animadvertendum est, quomodo Ioacimum et vasa tantummodo dicat scriptor fuisse capta a barbaro, quum tamen plurimos mortales fuisse deportatos ex historiis constet. Sed enim quum non sit propositum historiam texere, ea sola memorat, quae suae futurae narrationi conducunt. Vasa quidem memorat, quia res Baltasar dicturus est: Ioacimum vero, quia narraturus ephedorum erudiendorum delectum, Danielis scilicet et reliquorum qui a Ioacimo genus ducebant. Nam quod hi regio genere essent, atque eo tempore in captivitate versarentur, consequens narratio demonstrat. - Ipse quidem Deus potestati ethnicorum populum suum ob scelera permiserat: ceteroqui id illi haudquamquam noverant; quin adeo sacra vasa suis idolis dicaverant, quibus ea accepta referebant. Deus interim haec fert patienter: etenim ei sua manet iustitia ac gloria, etiamsi ab ingratis hominibus non agnoscat. - Haud haec obtulit diis suis dona; sed quia poenam metuebat, in templis vasa posuit, honorifico ut putabat praedae loco.

Eudoxii. Hoc enim fecisse reverentia debita instinctum non arbitror; sed honorandi causa idoli sui, cui manubias ex Hebraeorum Deo dedicabat, ceu si ope idoli fretus victoriam retulisset.

7. *Imposuit illis nomina.* Apolararii. Morem secutus est dominorum, qui statim mancipiorum suorum nomina mutant. Quaeque versus potestas declaratur.

1. *Anno tertio regni Ioacim.* Hippolyti. Haec ait scriptura, ut secundam populi captivitatem significet, qua deportatus fuit Ioacimus eiusque filii tres cum Daniele captivi.

(1) Notemus hunc antiquissimum apud Babylonios morem, quem deinde Graeci pariter ac Romani emulati sunt.

A Καὶ ἔθετο Δανιὴλ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ἰππολύτης. Ὡ μακαρίων τὸν διαθήκην τῶν πατέρων φυλαξάντων, καὶ τὸν διὰ Μωϋσέως δεθέντα νόμον μὴ παραβάτων, ἀλλὰ τὸν δι' αὐτῆ κρυπτόμενον Θεὸν φοβουμένους· οὗτοι αἰχμάλωτοι ἐν γῆ ἀλλοτρίᾳ ὑπάρχοντες, οὐ βρώμασι ποικίλοις ἠπατήθησαν, οὐδὲ οἴνου ἠδοναῖς ἐδωλώθησαν, οὐδὲ δόξῃ βασιλικῇ ἐδωλείσθησαν ἀρπαγέντες· ἐτήρησαν δὲ τὸ ἑαυτῶν ἀγνόν καὶ καθαρὸν στόμα, ὅπως καθαρὸς λόγος ἐκ στόματός των προέλθῃ, καὶ ἀνυμνῆ δι' αὐτῶν τὸν ἐπουράνιον πατέρα.

B Ὀριγίνους. Πᾶς ὁς ἐὰν θεῖ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ μὴ ἀλισγηθῆναι ἐν τοῖς βρώμασι καὶ πόμασι τῶ νοτιῶ Ναβουχοδονόσορ, ἀλλὰ κακώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτῆ νηστείας ἐν τῇ Βαβυλῶνι ταύτῃ διὰ τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας, ὁ τοιοῦτος Δανιὴλ ἐστὶ (1). καὶ τὰ ἱστορημένα ἐπ' ἐκείνον, ἀρμόσει καὶ ἐπὶ τοῦτον λέγεσθαι· μίας γὰρ καταστάσεως καὶ τῆς αὐτῆς ἐξέως ἀμφοτέροι, ὡς καλεῖσθαι αὐτοῦς Δανιὴλ.

C Πείρασον δὲ τῆς παιδείας ἐσ. Ἰππολύτης. Διδάσκουσιν ὅτι μὴ βρώματα ἐπίγεια εἴη τὰ παρέχοντα ἀνθρώποις κάλλος καὶ ἰσχὺν, ἀλλὰ χάρις θεῶν διὰ λόγῳ δωρημένη. Καὶ μετ' ὀλίγα. Εἶδες πίστιν παιδῶν ἀπαράβατον, καὶ φόβον θεῶν ἀμετάθετον· δέκα ἡμερῶν χρόνου διάστημα ἤτησαντο, ἵνα ἐν τέτῳ ἐπιδείξωσι μὴ δύνασθαι ἐτέρως ἀνθρώπων παρὰ θεῶν κτήσασθαι χάριν, εἰ μὴ τῷ διὰ τῆ κυρίου κρυπτομένῳ λόγῳ πιστεύσωσιν.

D Ἀπολιναρίου. Τὴν παιδεύσειν ἐκ ἀπογορευομένην ὑπὸ τῆ νόμου προείρηται· τὴν δὲ τροφὴν τὴν εἰς ἰσχὺν, κεκλυμένην ὑπὸ τῆ νόμου παρατιοῦνται διὰ τὸ κοινωνίαν ἔχειν τῆς χαλδαίων τραπέζης· ἐξάρχει δὲ τῆς γνώμης ὁ Δανιὴλ.

E Ἀπολιναρίου. Ὡς νόμον φυλάττων ἐλπίζει βοήθειαν παράδοξον ὑπὲρ τῆ πράγματος, καὶ τυγχάνει ἀγαθῆς οὖν ἀρετῆς συνεργῆς ἢ εἰς θεὸν ἐλπὶς, καὶ παραδόξων αἰτίᾳ πραγμάτων.

F Ὡραθήσαν αἱ ἰδέαι αὐτῶν ἀγαθαί. Ἰππολύτης. Οὕτω μὲν οὖν ἄρτω καὶ ὕδατι μόνῳ τριφόμενοι, τῇ ἐπερανίᾳ σοφία κοσμέμενοι ἔσχον χάριν παράπαντα τὰ παιδιῶν τὰ συνήλικα αὐτῶν.

G Ἐν πάσῃ γραμματικῇ. Εὐδοξίου. Νῦν γραμματικὴν οὐ ταύτην παρ' ἄλλοις λέγει φιλοτιμουμένην, ἀλλὰ τὴν παρὰ χaldaίοις· ἐστὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς πρῆσις τῶν τινῶν διδάγματα· ἢ χάριν καὶ νῦν αἰτίας οἱ ἀστρονομίαν ἐκλόμενοι, ἢ μίαν (2) προγεωμετρῆσειν, ὡς οὐ δύναται ἐπιβάλλειν ἐκείνοις τοῖς ὀνόμασι καὶ ῥήμασι πρὸ κανόνων τοῖς ἐπανατέλλουσι (3) τῶν ἄροσκοποις.

H Ἀπολιναρίου. Οἱ γὰρ τσαύτην τῆς εὐσεβείας τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενοι, ὥστε μὴδὲ

8. *Proposuit Daniel in corde suo.* Hippolyti. Felices pueri, qui testamentum patrum custodiverunt, latamque per Mosem legem haudquaquam violaverunt, sed Deum ab hac praedicationum reveriti sunt! Hi quum in aliena regione captivi detinerentur, haud varietate epularum decipi, neque vini voluptate vinci, neque regio luxu deliniri se atque abripi passi sunt: sed sanctum purumque os suum conserverunt, ut purus sermo puro ore prodiret, caelestisque pater per ipsam laudaretur.

Origenis. Quisquis mente decreverit, haud polui cibis et potibus incorporei Nabuchodonosori; sed suum spiritum ieiuniis in hac Babylone vexaverit veritatis causa agnoscendae, is ipse Daniel est: ita ut quae de illo narrantur, huic etiam apte accommodentur. Unum est enim utriusque institutum ac vitae genus: quare utrumque Danielelem vocitare licet.

12. *Tenta servos tuos.* Hippolyti. Haud terribus epulis creari hominibus formam ac robur docent, sed Dei gratia verboque donari. Et paucis interiectis. Cernis inviolatam puerorum fidem, et Dei timorem immotum. Decem dierum intervallum postulaverunt, ut interim demonstrarent, neminem a Deo consequi gratiam, nisi qui editis a Deo sermonibus crediderit.

12. Apolinarii. Eruditionem, quam lex non vetabat, pueri amplectuntur. Dapes tamen roborandi corporis causa oblatas recusant, quia lege vetitas, propter chaldaicae mensae communionem. Est autem consilii auctor Daniel.

13. Apolinarii. Dum legem observat Daniel, prodigiosam sperat in hoc negotio opem, eaque potitur. Ergo spes Deo freta praeclarae virtutis auxiliatrix est, et insolitorum causa facinorum.

15. *Apparuerunt vultus eorum meliores.* Hippolyti. Sic igitur solo pane et aqua nutriti, propter suam caelestem sapientiam gratia praecunctis aequalibus pueris excelluerunt.

17. *In omni litteratura.* Eudoxii. Litteraturam hoc loco dicit non hanc quae apud Graecos ambitur, sed chaldaicam. Sunt enim apud ipsos isagogicae quaedam disciplinae: cuius rei causa nunc quoque ii qui astronomiam discere volunt, in geometria se ante exercent, ceu si ante canones nominibus illis atque vocabulis dare operam nequirent, ascendentibus scilicet astris, horoscopis.

Apolinarii. Nam quibus adeo religio cordi fuerat, ut ne cibis quidem indiscriminatum uti

(1) En alexandrinum Origenem in allegoria versantem. Recole p. 165. n. 2. (2) Ita unus codex. Sed nam scribendum λίαν? In altero codice brevius legitur βουλόμενοι ἐπιβάλλειν ἐκείνοις. (3) Lege, si vacat, operis astrologici, auctore Iuliano chaldaeo, M. Aurelio inscripti specimen a me editum post rhetoricam C. Iulii Victoris. Recole etiam Procli locum de sphaeris chaldaicis superscripseris: a me citatum ad Cic. de rep. l. 14.

A βρωμάτων ἀδιαφόρως μεταλαμβάνειν, πότε ἀν
ἐνέσχοντο εἰς γοητείας μάθῃσιν κατινεχθῆναι;
τὴν δὲ φρόνησιν ὁ Θεὸς εἶδεν.

Δαυιδὸς συνῆκεν ἐν πάσῃ ἐράσει καὶ ἐνυπνίοις.

B Ἀρμωνίου. Προαναφωνεῖται ἀποκαλύψεις τὰς
Θείας καὶ τὰ ἐνύπνια ἃ εἶδε καὶ ἀπεγράφητο ὡς
προφήτης· καὶ μὴ κρύπτει τὰ θεῖα χαρίσματα,
κατὰ τὸν καταχάσαντα τὸ δεσποτικὸν τά-
λαντον (1).

Καὶ οὐχ εὐρέθησαν ἐκ πάντων αὐτῶν ὁμοιοί

C Δαυιδῆ. Ἰππολύτης. Τίτους μὲν ἐν πάσῃ σο-
φία ὁ λόγος προῆγε, μάρτυρας πιστῆς ἐν Βαβυ-
λωνί δεικνυμένους· ἵνα δι' αὐτῶν τῶν βαβυλωνί-
ων τὰ σεβάσματα καταισχυθῆ, καὶ Ναββου-
δονόσορ ὑπὸ τριῶν παιδῶν ἠττηθῆ, καὶ διὰ τῶ-

D των πιστεως τὸ ἐν καμίνῳ πῦρ φυγαδευθῆ (2), καὶ
ἡ μακαρία Σουσάννα (3) ἐκ θανάτου ῥυσθῆ, καὶ τῶν
ἀνόμων πρεσβυτέρων ματαίως ἢ ἐπιθυμία
ἐλογηθῆ.

Ἐξήτησε παρ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς. Εὐδοξίης.

E Δοκιμάσας αὐτοὺς διὰ πάντα, καὶ μάλιστα ἐν
σοφίᾳ, ἐν λειτουργίᾳ κατέστησε, θαλάμων
τῶν οἰκειῶν ἡξίωσε· καὶ μὴ θαυμάσης· νόμος
γὰρ ἐκράτει παρὰ χaldaίους, μὴ πρότερον εἰσάπ-
τεσθαι τῆς πρώτης ἀρχῆς τὸν μέλλοντα βασι-

F λεύειν, εἰ μὴ διὰ ταύτης ἔλθοι τῆς σοφίας·
διὸ δὴ καὶ οἱ μάγοι δεικνύντες τὴν ἐκείνου σο-
φίαν, συρισθὲν ἐλέγοντο, ἀλλ' οὐ χaldaίῃσι·
ὡς ἀν φέβου τυγχάνοντες ἐπ' ἐκείνου τῆ χάλ-
δαιῶν κερῆσθαι γλάττη. - Οὐ πρό τριῶν ἐτῶν

G ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὴν μὲν προτέραν δοκι-
μασίαν φησὶ γίνεσθαι πρὸς τοὺς συνηλικιώτας
τοῖς δικαίοις, ἐν οἷς ἐφαίνοντο κρείττους· με-
τὰ δὲ τὸν χρόνον, αὐτῶν εἰς ἐξέτασιν τῶν
πραγμάτων ἀγόντων ἀμφοτέρους, τῆς τε δι-

H καιούς, καὶ τῆς τῆ μαγείᾳ κερημένους τῆ χάλ-
δαίῃ, εἰδείκνυτο ἀμφοτέρων τὸ διάφορον· οἱ
μὲν γὰρ αἶτε ὑπὸ θείας χάριτος ἐνεργημένοι,
τοῖς ἀπάσι ἐπέβαλλον, καὶ τῶν ἀπόρων ἔχον-
τες τὴν γνώσιν· οἱ δὲ πλὴν τῆς συνήθους ἀπά-

I τῆς ἐπραττον οὐδέν.

Ἄλλου. Εἰδέναι δεῖ ὡς ἡ τῶν ἐβδομήκοντα
ἐρμηνεία τοὺς μάγους καὶ τοὺς ἐπαοιδῆς, σο-
φιστὰς λέγει καὶ φιλοσόφους· ἴσως τῆς περὶ τὴν
τῶν ἄσρων θεωρίαν ἀσχολουμένους σημαίνουσα.

K εἰ τε δὲ τίτους εἴποι τις, εἴτε ἐκείνους, εἴτε
ἀμφοτέρους, διὰ πάντων δεικνύται ἢ περὶ τῆ
δικαίου θεῖα χάρις.

Ἐγένετο Δαυιδὸς ἕως ἔτους ἐνὸς Κύρου τῆ
βασιλείας. Εὐδοξίου. Εἰ μέχρι ἐνὸς ἔτους Κύ-

L ρου τῆς βασιλείας, ὡς ἐνταῦθα φησὶν ἡ γρα-
φή, γέγονεν ἡ ζωὴ τῆ προφήτου, πῶς εὐρίσ-
κεται μετὰ ταῦτα ἐν τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς Κύ-
ρου βασιλείας προφητεύων; πρὸς τῆτο ἐρου-
μένῳ τε σφάλμα γέγονεν ἐκ τῆς τῶν γραφόντων

M ἀμελείας περὶ τὸν χρόνον, τὸ ἐνὸς ἀντὶ τῆ
ἐνάτου, ποιησάντων (4)· καὶ τῆτο εἶδη σαφῶς,

voluerint, quomodo inquam hi praestigiorum do-
ctrina imbui se passi essent? Porro Deus hanc
ipsis prudentiam contulit.

*Daniel cuiuslibet visionis ac somnii pru-
dens evasit.* Ammonii. Revelationibus praelu-
dit somniisque quae vidit ac scripsit prophetae
munere fungens: nec divina beneficia occultis
more illius qui dominicum talentum abdidit.

19. *Non sunt inventi tales de universis ut Da-
niel.* Hippolyti. Hi omni sermonis sapientia exor-
nati fuerunt, ut credibiles evaderent Babylone
testes; ut Babyloniorum idola ludibrio essent;
ut Nabuchodonosorus tribus pueris inferior fi-
eret; perque horum fidem fornacis flamma de-
pelleretur, beata Susanna supplicium effugeret,
atque impiorum senum stulta libido coargueret-
tur.

20. *Tentavit eos rex.* Eudoxii. Postquam eorum
fecit periculum tum in ceteris tum praecipue in
sapientia, ministros sibi delegit, atque intimis cu-
biculis adhibuit. Nec mirum. Lex enim apud
Chaldaeos obtinebat, eum qui regnaturus erat
haud ante attingendi imperium, quam hanc sa-
pientiam adeptus esset. Quare et magi ut eius
sapientiam ostenderent, syriacae non chaldaice
locuti sunt: quasi vererentur apud regem chal-
daico sermone uti. - Haec haud ante trien-
nium acta dicit: sed primam contentionem iu-
storum fuisse ait cum aequalibus condiscipulis,
quibus praestantiores visi sunt. Labente mox tem-
pore, quum ipsa negotia tum iustorum tum etiam
chaldaica magia utentium experimentum facerent,
quantum partes inter se differrent patefactum est.
Iusti enim divina gratia perciti omnia facile capes-
sebant, et abstrusa quaeque noscebant: ceteri
praeter consueta praestigia nihil efficiebant.

20. Anonymi. In septuaginta interpretum tex-
tu pro magis atque incantatoribus dicuntur sophis-
tae ac philosophi, quia fortasse denotantur homi-
nes contemplationi siderum dediti. Verumtamen
sive hi intelligendi sunt, sive illi, sive utriusque,
divina aequae erga iustum gratia declaratur.

21. *Mansitque Daniel usque ad Cyri regis
annum unum.* Eudoxii. Si usque ad unum re-
gnantis Cyri annum, ut hoc loco scriptura ait,
prophetae vita producta fuit; qui fit ut posthinc
anno Cyri regnantis tertio adhuc prophetae
occurrat? Aio, amanuensium incuria scriptum
esse mendose *unum* pro *nono*. Id vero cuiuspiam
palam fiet, si emendata exemplaria scrutari vo-
luerit: in his enim inveniet *nonum* pro *uno*.

(1) Matth. xv. 18. (2) Hinc tres pueri in fornace
incolumes haud raro occurrunt in romanis Christianorum
monumentis fidei symbolum. (3) Obiter observare velim, inter patres qui Susannae hi-
storiae contra acatholicos confirmant iam esse numeran-
dos etiam Apollinarium et Ammonium, ut haec nostra ca-
tena docet. (4) Considerandus hic sacris criticis locus.
Recolantur vero adnotationes ad Polychron. p. 138. 141.

A εἴ γε τὰ εὐδιόρθωτα τῶν ἀντιγράφων ζητή-
σαι θελήσει· εὐρήσει γὰρ ἐν αὐτοῖς ἀντί-
τῶ ἐνδὲ γεγραμμένον ἐνάτω· εἰ δὲ τὸτο
τις μὴ παραδέξαιτο, οὐδὲ οὕτως ἀπορήσειεν
ὁ λόγος τῆς ἰδίας ἰσχύος πρὸς ἐπίλυσιν τῆ
B ζητουμένου· ὡσπερ γὰρ ἐν ἀρχῇ τῆ βιβλίου,
ἣ κατὰ παράλειψιν τῶν μεταξὺ γινομένων,
οὐκ ὀλίγων ἐντῶν, οὐδὲ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ
πραχθέντων, συκῶτα τὰς χρόνους, ὡς ἥδη
φθάσαντες προειρήκαμεν, οἷτω κἀνταῦθα κα-
τὰ παράλειψιν τῶν ἐκ τῆ πράγματος νερίσ-
C θαι ὀφειλόντων, γέγονεν ἡ συνάφεια· εἰς δὲ
τὸ παραλειφθῆν ἢ περὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῆ λαῶ
φροντίς τῆ προφήτου, ἀφ' ἧς δὲ ἣ τὸ τε-
λευταῖον ἐπιθέμενος τῆ νηυσίῳ, ἔτυχε τῆς κα-
D τὰ τὴν ἐπαγωγὴν ἑπτασίας· οὐκ οὐν ὕτως ἐκ-
ληπτέον τὸ ῥητόν· ὅτι ἣ ἐγένετο Δανιὴλ φρο-
ντίζων περὶ τῆς ἐπαγωγῆς τῆ λαῶ, ἕως ἔτους
ἀνδὸς Κύρου τῆ βασιλείας· ἐν ᾧ ἣ ἀπέλυσε
Κύρος μετὰ πολλῶς τιμῆς ἐκ τῆς αἰχμαλω-
E σίας τῆς ἰουδαίου, ἣ Δανιὴλ ἐπαύσατο τῆς
περὶ τούτων φροντίδος.
Ἐγένετο κ. τ. λ. Ἀμμωνίε. Ἐντυῶθεν δευτὸ
ὅτι περὶ τὸ τέλος τῆ ἰδίας βίβης συνέγραψεν ὁ Δα-
νιὴλ τὴν προφητικὴν τρίτην ἣ ἱστορικὴν βιβλον.
F Ἄλλος δὲ φησιν ὡδένα ἀνταιρεῖν ἔτι οἶμα,
ὡς ἐν κεφαλῇ τῆ παντὸς βιβλίου τὸν χρό-
νον τίθειεν ὁ ἱστοριογράφος, ἣ φησὶς τῆς
πάσης ὑποθέσεως πέρασ λαμβάνεται· τῆς ἀκο-
λουθίας τῶν λόγων ἀρχομένης τῆς κατὰ τὸν
G δίκαιον διηγήσεως· ἐν τῇ ἔτει τῇ δευτέρῃ τῆς
βασιλείας Ναβουχοδονόσορ, ἐνυπνιάσθη Να-
βουχοῦσορ ἐνύπνιον.
Ἐνυπνιάσθη. Ἰππολύτε. Τὸ μὲν ἐν ἐνύπ-
νιον τὸ ὑπὸ τῆ βασιλείας ἐωραμένον, ἐκ ἧν ἐπί-
H ρειον, ἵνα ὑπὸ τῶν τῆ κόσμου σοφῶν ἐρμηνευθῆ,
ἀλλ' ἧν ἐπεράνιον, κατὰ θεῶ βουλὴν ἣ πρόνοιαν
ἰδίους καιροῖς πληρούμενον· ἣ διὰ τὸτο ἀπε-
κρύβη μὲν ἀπὸ τῶν τὰ ἐπίγεια φρονούντων ἀν-
θρώπων, ἵνα τῶς τὰ ἐπουράνια ζητοῦσι, τὰ
I ἐπεράνια μυστήρια ἀποκαλυφθῆ· ἣ γὰρ ἐν Αἴ-
γύπτῳ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ ἣ τῆ Ἰωσήφ τὰ ὅμοια
γεγύνηται.
Εὐδοξίου. Χαλδαῖοι ἐκλήθησαν, ἣ συριστὶ
λαλοῦσι τῆ φέβη· ἐκ προομιῶν τὴν ἀγνοίαν
K ἐμολογῶσιν· ἐπειδὴ γὰρ ἡ χαλδαίων ἐζητή-
το σοφία, ἐφυγον ἣ τὴν εἰδῆσιν τῆς γλώτ-
της (1) προαπολογημένοι ὑπὲρ τῆς ἀγνοίας, ἐν
οἷς μετράζουσιν ἐδάσκον κατὰ τὴν φωνήν.
Σὺ εἶπον τὸ ἐνύπνιον. Εὐδοξίου. Οὐδέπω
L γὰρ συνῆκαν σαφῶς τί ποτε ἐπυνθάνετο αὐτῶν
ὁ βασιλεὺς· ἀλλ' ᾔνοντο διακρίσιν πεμίσθηται
φανερῶ ὄντος τῆ ὀφθέντος.
Ὁ λόγος ἀπ' ἐμῆ ἀπέστ. Ἰππολύτε. Διὰ
τῶτο ἀπεκρύβη τὸ ὄραμα ἀπὸ τῆ βασιλείας ἵνα
M ἡ ὑπὸ θεῶ ἐκλεγείε Δανιὴλ προφήτης ὢν ἀπα-
δαχθῆ· ὅσα γὰρ ἀπὸ μὲν ὀπίθων ἀποκέρυπται,

Quam si quis sententiam non admittit, haud ta-
men sermo noster vi solvendaes quaestionis ca-
rebit. Nam sicuti initio libri, omissis iis quae
medio intervallo neque pauca neque exiguo tem-
pore gesta fuerunt; tempora, ut paulo ante di-
ximus, copulavit; ita nunc etiam, praetermis-
sis iis quae per se cogitari queunt, extremorum
nexum fecit. Est autem in praetermissis prophe-
tae sollicitudo de populi reditu, cuius gratia
nuper etiam ieiunium susceperat, et posthinc
visionem impetraverat. Sic ergo intelligenda
sunt verba: quod nimirum Daniel sollicitudinem
gesserit reducendi populi usque ad Darii re-
gis annum unum: quo demum Cyrus tempore
Iudaeos perhonorifice captivitate remisit, atque
hac cura Daniel expeditus est.

Mansitque etc. Ammonii. His verbis Daniel si-
gnificat haud procul vitae suae exitu propheticum
hunc historicumque librum scripsisse.

Anonymi. Neminem iam negaturum arbitror,
a propheta summatum totius libri tempus fuisse
positum; dictoque universo argumento, fi-
nem attigisse. At vero orationis series narrare
de iusto homine exorditur sic: anno Nabucho-
donosori altero, somnium Nabuchodonosorus
somniauit.

3. *Vidi somnium.* Hippolyti. Somnium regi ob-
latum haud terrestre quid erat, ita ut a mundi
sapientibus explicari posset, sed caelo immis-
sum; idemque Dei nutu ac providentia suo tempore
ad exitum deducendum erat. Quamobrem laetit
terrenis curis deditos homines, ut caelestium
cupidis caelestia mysteria revelarentur. Nam et
in Aegypto Pharaoni ac Iosepho eadem conti-
gerunt.

4. Eudoxii. Chaldaei vocati, syriacice ob me-
tum eloquuntur, atque actutum inscitiam fate-
tur. Nam quia Chaldaeorum exquirebatur sapien-
tia, linguae quoque notitiam dissimulant: in-
scitiae suae velum obtendentes, dum sermonis
imperiti videri volunt.

Tu somnium dic. Eudoxii. Quidnam rex postu-
laret nondum aperte cognoverant; putabant au-
tem certi alicuius visi explanationem ab eo ex-
quiri.

5. *Sermo recessit a me.* Hippolyti. Idcirco rex
visionis intellectus exclusus fuit, ut Dei electus
Daniel demonstraretur propheta. Cum enim alium

(1) Ergo cum lingua cum litteratura chaldaica, in
urbe scilicet regia florentissimi imperii capite, nobi-
lior existimabatur quam syriaca. Rem obiter confirmat
Hieronymus de magistro suo loquens epist. xviii. 10:
est vir quidam a quo ego plura didicisse me gaudeo,
et qui Hebraeorum sermonem ita elimavit, ut inter scri-
bas eorum Chaldaeus existimetur. Ceteroqui item Hier-
onymus in commentatio nihil aliud heic intelligit nisi
linguae ab hebraico idiotismo ad syriacum (nunc vulgo
chaldaicum) transitionem: id quod revera fit in hoc va-
ticinio danielico et in Esdra.

A ὑπὸ ἐτέρῃ δὲ φανερῶτα, ἐξ ἀνάγκης προφήτης ἀποδείκνυται ὁ λέγων.

Εὐδοξίου. Τούτῃσι τὴν μνήμην τῆ ὀφθέντος ἐκ ἔχῃ, εἰδὲ διηγεῖσθαι δύναμαι.

B Ἐάν μὴ γνωρίστέ μοι. Εὐδοξίῃ. Ἐκείτῃρα φησὶν αὐτῷ, τό τε ὀφθέν εἰπεῖν ὑμᾶς, καὶ τῆτο διακρίναί. τῆς γὰρ ἐπὶ σοφίᾳ μεγάλα φρονῶντας, καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὁμιλίαν αὐχούοντας, προσέκει μὴ τῶν φανερῶν μόνον ποιεῖσθαι τὴν ἐξήγησιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων τὴν γνώσιν

C κερτῆσθαι.

Ἀμμωνίου. Φυσικῶ λογισμῷ εἶπε τῆτο, εἰ καὶ παρὰ τὸ συνήθεις· ὅτι ὁ μὴ δυνάμενος εἰδέναι, τί εἶδε κατ' ὄναρ, οὔτε εἰάν ἀκούσῃ τὸ ὄναρ δύναται αὐτὸ λύσαι· ἰδοὺ γὰρ ἐν τῇ

D πέμπτῃ ὁράσει εἶπεν αὐτοῖς τὸ ἐνύπνιον τῆ δένδρου, καὶ ἐκ ἐδυνήθησαν αὐτὸ λύσαι.

Ἀτικρίθησαν δεύτερον. Εὐδοξίου. Ἐν ἀπορίᾳ καταστάντες, τὸ αὐτὸ λέγειν ἐκ ψυχῶντωντο.

E Ἀπολιναρίῃ. Δῆλον φησὶν εἶσι, ὡς τὸ ἀμφιβαλλόμενον μὴ εἰρηκότες, οὐδὲν ἕτερον νῦν βεβλήσεσθαι, ἢ ἀπατήσαι συμφώνῃ τῇ γνώμῃ· ὁ δὲ εὖρος ἀπατάτε με ἔχει.

Γνώσομαι ὅτι τὴν σύγκρισιν ἀναγγελεῖτε.

F Εὐδοξίῃ. Ἄλλ' ἀπόδειξις μοι γενέσθω τῆς κρίσεως ἢ φράσις τῆ ἐνείρατος.

Καὶ λέγουσιν, ἐκ εἶσιν ἀνθρώπος. Ἰππολύτῃ. Ἐπεὶ ἦν ἀδύνατον ἔφασαν ὑπὸ ἀνθρώπου τῆτο λεχθῆναι τὸ ὑπὸ τῆ βασιλείας ζητέμενον, ἐπέ-

G δεῖξιν αὐτοῖς ὁ θεός, ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, ταῦτα δυνατὰ εἶναι παρὰ θεῶν.

Ἀπολιναρίου. Ὡς ἐκ ἦν σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων (1) ἢ τοιαύτη γνώσις, ἀλλὰ προγνωστικῶν ἢ οἱ μάγοι περιεργάζονται.

H Ἀμμωνίου. Ὅσον ἀπὸ τῆ προχείρου ἐψεύσαντο οἱ μάγοι· ὁ γὰρ Δανιὴλ ἀνθρώπος καὶ ἐπὶ γῆς ἂν ἔγνω τῆτο, εἰ καὶ παρὰ τῆ θεοῦ ἀπεκαλύφθη αὐτῷ.

Πᾶς βασιλεὺς καὶ ἄρχων τὸ ῥῆμα τῆτο οὐκ

I ἐπιρωτᾷ. Ἀμμωνίου. Ὅπου εἰσὶν οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες, εὐνομία ἐστίν· ὅπου τύραννοι, βία κρατεῖ καὶ τὸ ἀδικον (2)· καὶ οὐδεὶς βασιλείᾳ ὄντα τὸν ἀδικον τῆτον εἰπεῖν λόγον.

Ἐπαίδον, μάγον, καὶ χαλδαῖον. Ἀμμωνίῃ.

K Ἐπαισθός ἐστίν ὁ διὰ ψιθυρισμῶν λέγων τῆτα ποιεῖν, οἷοι εἰσὶν οἱ τὸν ὄφθῃ ἐπαίδοι· μάγοι οἱ διὰ σοφισμῶν τινῶν ἀπατήσαι δυνάμενοι· χαλδαῖοι οἱ δι' ἀστρονομίας ἐπαγγελλόμενοι λέγειν πάντα, μάλιστα δὲ τὰ ἐσό-

L μена (3).

Ἀριώχ τῷ ἀρχιμαγεῖρω. Ἰππολύτῃ. Ὅσπερ γὰρ ὁ μάγους πάντα τὰ ζῶα ἀναίρει καὶ μαγεύρει, ἔτω καὶ κείνος τῷ ζῴῳ τῆ τρόπῃ· καὶ οἱ ἄρχοντες τῆ κόσμου ἀναίρει τῆς ἀνθρώπους, ὡς ἄλλα ζῶα μαγεύοντες αὐτούς (4).

aliquid latet, alii idem patet, necessario propheta cognoscitur qui id enarrat.

Eudoxii. Visum memoriam excidit, neque id queo narrare.

Nisi mihi significaveritis. Eudoxii. Utrumque, inquit, postulo, visum narrari mihi idemque explicari. Nam qui magnopere sapientia sua gloriantur, seque numinis familiares iactant, eos par est non solum manifesta edisserere, verum etiam arcanorum notitia pollere.

Ammonii. Naturali ratiocinio id dixit; quamquam erat a consuetudine res aliena. Nam qui divinare non poterant quid in somnio vidisset, eos par erat ne somnium quidem auditum explicare posse. Reapse in visione quinta somnium arboris dixit illis rex, quod tamen enucleare non potuerunt.

7. *Responderunt iterum.* Eudoxii. Perplexitate laborant, nec eos verba iterare pudet.

8. Apolinarii. Constat, inquit, qui rem ambigam non edisseritis, nihil aliud studere, nisi ut unanimi suffragio fucum faciatis. Syrus autem habet *decipitis me*.

9. *Novero, vos mihi somnium explicaturos.* Eudoxii. Esto mihi futurae interpretationis indicium, somnii narratio.

10. *Responderuntque, non est homo.* Hippolyti. Quandoquidem ergo dixerunt fieri non posse, ut hoc regis quaesitum ab homine dissolveretur, ostensum fuit illis divinitus, quae sunt impervia hominibus, eadem Deo esse proclivia.

Apolinarii. Non est sophistarum et philosophorum scientia haec; sed est divinatio quae propria magorum est.

Ammonii. Mentiuntur facile magi. Ceteroquid Daniel, qui in terra versabatur homo, rem hanc novit, quamquam a Deo sibi revelatam.

Nemo rex vel princeps verbum huiusmodi sciscitatur. Ammonii. Ubi sunt reges ac principes ibi aequitas legum est; ubi tyranni, ibi vis et iniquitas obtinent. Quum tu rex sis, iniusta loqui non debes.

Incantatorem, magum, atque chaldaicum. Ammonii. Incantator est, qui aliquid susuratione se facere dicit, veluti serpentium incantatores. Magi, qui praestigiis quibusdam decipere possunt. Chaldaei, qui ex astrologia se iactant omnia conicere, praesertim futura.

14. *Ab Ariocho laniorum principe.* Hippolyti. Nam sicuti lanus animalia quaevis inactat ac laniat, ita et ille simili caede tunc grassabatur. Et quidem a mundi principibus occiduntur homines atque ut bruta animantia laniatae traduntur.

(1) Ergo Apolinarius sequitur hoc loco τῶν ὁ interpretationem. Recole anonymi schollon p. 168. v. 20.

(2) Haec late disputat Cicero in libro de rep. (3) De magorum vanitate legis Eusebium praep. ev. lib. V. (4) Intellige tyrannos; et praesertim eos qui hellis iniustis ex ambitione susceptis subditos suos atterunt, dum hostibus caedendos obiciunt.

A ἄλλου. Ἀρχιμάγειρον καλεῖ τὸν ἐπὶ τῶν φόνων τεταγμένον.

Ἐγνώρισε δὲ Ἀριώχ τὸ ῥῆμα τῷ Δανιήλ. Εὐδοξίαι. Ὁρᾶς ὡς συνεργεῖ σοι ὁ λόγος πρὸς τὴν παρατήρησιν τῶν χρόνων, ποῖον ἐστὶ τὸ δεύτερον ἔτος; ὅτε Ναβουζαρδάν ἦν μάγειρος τινικαῦτα· ἢ ὅτε τὴν Ἰουδαίαν ἀπέλωσε· ἢ ὅτε τὴν Αἰγύπτου ἀπήγαγεν· οὗτος δὲ ἕτερος χρόνος ἢ μετ' ἐκείνου.

Ἠξίωσεν ὅπως χρόνον δῶ. Ἀμμωνίου. Ὡς πιστός ὑπέσχετο λύειν τὸ ἄναρ, λαμβάνων παρὰ τὸ θεῶ τὴν διὰ προσευχῆς καὶ ἰκυσίας χάριν.

Τῷ θεῷ τῷ οὐρανῷ. Ἀπολιναρίου. Ὅτι οἱ ψευδάνυμοι θεοὶ ἐπὶ γῆς ἢ περι γῆν (1).

D Καθιστῶ βασιλείας. Ἀπολιναρίου. Ἔστι γὰρ ἡ ἀποκάλυψις περὶ ἐναλλαγῆς καιρῶν τῆς ἐν διαφόροις χρόνοις, μεταστάσεως δὲ βασιλείων ἢ καταστάσεως.

Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν. Ἀπολιναρίου. Τῷ μνήμῃ τῶν προγόνων σεμνύεται, ὁρῶν ὅτι ἢ ἐν αἰχμαλωσίᾳ φυλάσσεται πρὸς τὴν ἐγγύτητα, τῷ θεῷ ἢ πρὸς τὴν πατέρα ἐπαγγελία· εἴχ' ἑαυτῷ τὸ εὐμένει τῷ θεῷ λογιζόμενος, ἀλλὰ τοῖς πατράσι.

E Ὅτι σοφίαν ἢ δύναμιν ἐδωκάς μοι. Ἰππολύτης. Δεῖ δὲ γενεὴν ἡμᾶς τὴν τῷ θεῷ εὐσπλαγχνίαν, πῶς τοῖς ἀξίοις ἢ φοβεμένοις αὐτὸν ταχέως ἀποκαλύπτει ἢ φανeroί, ἀποπληρῶν τὰς τοῦ δεισιεῖς ἢ τὰ αἰτήματα αὐτῶν, ὡς ὁ προφήτης λέγει (2). τίς σοφός, ἢ συνήσει ταῦτα; ἢ ἀνθρώπος συνετός, ἢ γνώσεται ταῦτα;

Σοφίαν κ. τ. λ. Ἀπολιναρίου. Τὸ κοινὸν τῆς διηγήσεως δηλοῖ, ἢ τὸ ἴδιον τῆς ἀποκαλύψεως, ὡς ἐν αὐτῷ μόνος ἰσχύσας.

H Εὐρῆκα ἀνδρα ἐκ τῶν υἱῶν τῆς αἰχμαλωσίας, Ἀμμωνίου. Ἐκεῖνος μὲν ὡς ἐξευτελιζῶν τὸν Δανιήλ, αἰχμάλωτον αὐτὸν ἀνῆμασεν· εἰ δὲ οἱ παρ' Ἑβραίων πιστοὶ ἰαλικεῖται ἦσαν ὡς καταλαμβάνειν μυστήρια, καὶ εὐτελεῖς ἐδόκουν εἶναι παρὰ τοῖς Ἑθνικοῖς, τί χρὴ ἐννοεῖν περὶ τῶν πισθυνοτέρων προφητῶν.

Εὐδοξίου. Ἀνυπέροχος ἦν ἡ εἰσαγωγή, ἢ παρέντες τῷ ἀνδρὶ ταῦτα ἐλέγιστο· εἰ δὲ γὰρ τάξεις ἐφυλάττετο, τῷ πάθου τὴν τάξιν ἀφανίσαντος.

Οὐκ ἐστὶ σοφῶν μάγων. Ἰππολύτης. Διδάσκει τὸν βασιλεῖα μὴ παρὰ ἀνθρώπων ἐπιγίαιον τὰ ἐπισυράνια μυστήρια ἐπιζητεῖν ἀπὸ ἐμὲ ἰδίους καιροῖς ὑπὸ θεῶ ἐπιτελεῖσθαι.

L Ἔστι θεός ἐν κρανῷ. Ἀμμωνίου. Ἀνάγει τὴν νῦν τῷ βασιλεῖ ὁ Δανιήλ ἀπὸ τῶν γένων ἐπὶ τὰ οὐράνια, πρὸς ἀληθεῖ αὐτὸν ἔλκων θεογνωσίαν, ὃ ἢ γέγονε πρὸς καιρὸν.

Τῷ ἀγίῳ Σεβάρῳ ἀπὸ λόγου ιζ' 3). Ἔθος τῷ θεῷ τῶ ἐν πλάνῃ βαθείᾳ τυγχάνοντα, εἰ αὐτῆς τῆς πλάνης πολλάκις ἀγίην πρὸς τὴν

Anonymi. Laniorum praefectum vocat eum, cui supplicia mandata erant.

15. Rem Ariochus indicavit Danieli. Eudoxii. Viden ut haec oratio te iuvat ad rationem temporis cognoscendam? Quinam est secundus annus? Nempe ex quo Nabuzardan laniorum princeps erat, ex quo Iudaeam vastaverat, atque ex Aegypto captivos duxerat. Hic est annus post illud tempus secundus.

16. Temporis spatium postulavit. Ammonii. Pietate fretus somnii solutionem promisit per Dei gratiam, quam precibus exoraturus erat.

18. Dei caelestis. Apolinarii. Nam falsi dii in terra et circa terram versantur.

21. Reges constituit, Apolinarii. Significat mutabiles diversis temporibus rerum vices; reges item modo constituendos, modo amovendos.

23. Parentum nostrorum Deus. Apolinarii. Maiorum gloriatur memoria, satis gnarus, quae Deus parentibus olim promisit, ea manere posteros in captivitate quoque versantes. Haud ergo sibi sed maioribus benivolentiam Dei vindicat.

Quia sapientiam et fortitudinem dedisti mihi. Hippolyti. Dei clementiam cogitare nos oportet, qui dignis ac reverentibus sine mora se revelat atque ostendit, precibus eorum ac postulationibus annuens, ut ait propheta: quis sapiens, et intelliget haec? et quis homo prudens, et haec cognoscat?

Sapientiam etc. Apolinarii. Generaliter interpretationem innuit, specialiter revelationem; nec se solum quicquam valere putat.

25. Inveni hominem e filii captivitatis. Ammonii. Et ille quidem quasi Daniele deprimens, captivum appellavit. Quod si pii apud Hebraeos homines digni erant qui mysteria intelligerent, licet ab ethnicis flocci fierent, quidnam dicendum est de nobilioribus prophetis?

Eudoxii. Quoniam introductio differri nequiverat, praesente homine haec dicebat. Neque ordo servatus est, quem nunciandi cupiditas pervertit.

27. Non est sapientiae magorum. Hippolyti. Regem admonet, quominus a terrenis hominibus caelestia mysteria sciscitetur, quae suis temporibus consummaturus erat Deus.

28. Est Deus in caelo. Ammonii. Regis mentem a terrestribus ad caelestia extollit Daniel, datque operam ut eum veri Dei notitia imbuat, quod reapse certo tempore accidit.

Severi ex sermone xvii. Mos Deo est, eos qui in gravi errore versantur, per ipsum errorem ad veritatem saepe perducendi; utitur enim adversis

(1) Hieronymus comm. ep. ad Eph. V. 11: haec omnium Doctorum opinio est, quod aer iste qui caelum et terram medius dividens, inane appellatur, plenus sit contentiis fortitudinibus. Idem ait in Isai. lib. xiii. fin. (2) Os. xiiii. 10. (3) De Severi antiocheni scriptis videtur, praeter Cavacum et Fabricium, Monfaucouii bibliothecam coislinianam.

- A** ἀλήθειαν, ἣ συναποκεχρῆσθαι τέτοις οἷς προσιπόνθασιν, εἰς τὴν τῶν κρείττωνων φανέρωσιν· ἀμέλει διὰ τῆς τῶν ἐνειράτων ἐρμηνείας αὐτὴν τὸν ἀληθῆ θεὸν ἐπεγίνωσκεν· ἣ ὁ μὲν εἶπε περί τῆ Ἰωσήφ, μὴ εὐρήσομεν ἀνθρώπων τοῦτον, ὃς ἔχει πνεῦμα θεῶ ἐν αὐτῷ (1); ὁ δὲ πρὸς τὸν Δαυιδ εἶπεν, ἐπ' ἀληθείας ὁ θεὸς ὑμῶν αὐτός ἐστι θεὸς θεῶν, ἣ κύριος τῶν βασιλείων (2)· ἣ τὰ εἴη· εἰδὲ γὰρ βαρβάρους ὡς εἶπον ἀνθρώποις νόμον διδέναι ἢ προφήτας ἀποστέλλειν ὑδύνατο δυσπειθῶς ἔχειν, ἣ περὶ τὰς ὄψεις τῶν ὄνειραμάτων ὡς εἶπον ψυχολογούμενοι (3)· ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς συνηθείας, ἣ προσετιθήκεισαν, τὸν σπινθῆρα αὐτοῖς τῆς ἀληθείας ἐνέκεν.
- B** Ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια. Ἀπολιναρίου. Προσφαίρει τὴν ὑπόληψιν ἑαυτῆ τὴν ὡς περὶ τοῦτου τινός, ἠρέμα προσβιβάζων ἣ τὸν ἀσθεῖ τῆ περὶ θεῶ γνώσει· ἣ πρῶτον μὲν ἀνθρώπων σοφίαν καθαιρεῖ μηδὲν ἐνταῦθα ἰσχύουσαν· ἢ κακοτεχνίαν ἀσθεῖ τὴν τῶν χηλδαίων. - Ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν θεὸν ὁδηγεῖ· θεῶ γὰρ φησὶν ἰδίον ἐστὶ τῆ παρ' ἡμῶν προσκυνομένου, ὃς ἔ μετὰ ἀνθρώπων ἔχει τὴν εἰπεῖν, ἀποιώωντων δὲ πρὸς πάντας ἔχει τὴν φύσιν, τῶν ἀπορήτων τὴν γνώσιν παρέχων. - Οὕτως γὰρ ἔ τὰ παρόντα ἢ τὰ πάλη γεννημένα διὰ πεποικέν, ἀλλὰ τὰ γενησόμενα εἰς γνώσιν ἤγαγε διὰ τῆ ὀφθέντος (4).
- C** Λί ὀράσεις τῆς κεφαλῆς σου. Ἰνα εἴπῃ τὰς κεφαλαίας σου φροντίδας ἣ ἐπαγρύπνους μέριμνας. Σὺ βασιλεῦ· οἱ λογισμοί σο· Ἰπολύτη. Τῆ γὰρ βασιλείως κρατίσαντος μὲν τῆς γῆς Αἰγύπτου, τὴν δὲ Ἰουδαίαν χώραν παραλαβόντος, ἣ τὸν λαὸν μετοικίσαντος, διελογίζετο ἐπὶ τῆς κοίτης ὦν, τί ἄρα ἔσται μετὰ ταῦτα - ὁ δὲ τὰ κρυπτά πάντων ἐπιστάμενος ἣ τῆς διαλογισμῆς τῶν καρδιῶν ἐρευνῶν, ἀπεκάλυψεν αὐτῷ διὰ τῆς εἰκότος τὰ ἐσόμενα· ἐπέκρυψε δὲ παρ' αὐτῆ τὸ ὄραμα, ἢνα μὴ ὑπὸ τῶν σοφῶν Βαβυλωνῶν τὰ τῆ θεῶ βουλευμάτα ἐρμηνευθῆναι δυνήθῃ· ἀλλ' ὑπὸ τῆ μακαρίου Δαυιδ ἄτε προφήτης τῆ θεῶ τὰ πάσιν ἀποκεκρυμμένα φανερωθῇ.
- D** Ἐνεκεν τῆ τὴν σύγκρισιν τῆ βασιλεῖ γνωρίσαι. Ἀμμωνίου. Διδάσκει ὁ Δαυιδ ὅτι διὰ τὸ κοινωφελές τῆ κόσμου ἣ ὁ Ναβουχοδονόσορ εἶδε τὸ ἐνύπνιον, ἣ ὁ Δαυιδ εἶδεν τὴν ἐπίλυσιν αὐτῆ· ἔτω γέγονε ἣ ἐπὶ τῆ Φαραὼ ἣ τῆ Ἰωσήφ· ὅσα ἔν μὴ ἐστὶν ἐπωφελῆ τῶν κοινῶν ὄνειρατα, τέτοις ἔ δεῖ προσέχειν, εἰδὲ ζητεῖν τέτων λύσιν παρὰ ἀπατελώνων ἀνθρώπων (5)· τὰ γὰρ ψυχοφελῆ μένων τῶν ἀγίων ἐστὶ λύων.

eorum casibus ut meliora doceat. Ecce hic ex interpretatione somniorum verum ipsum numen agnovit. Et Pharaeo quidem de Iosepho aiebat, num inveniemus huic parem hominem qui spiritum Dei habeat? Nabuchodonosorus autem ad Danielelem clamabat, vere Deus vester deorum Deus est, regumque dominus; et reliqua. Nam Deus, ut dixi, barbaris hominibus neque leges scribere neque ad eos prophetas mittere poterat propter incredulitatem, et circa somnia superstitionem: verumtamen ex ipsis eorum, quibus adhaerebant, moribus scintillam iis veritatibus iniecit.

Qui mysteria revelat. Apollinarij. Opinionem honorificam ab se reiicit, paulatimque impium hominem ad Dei notitiam subvehit. Ac primo quidem hominum sapientiam exsufflat quae nihil heic valet; deinde impiam Chaldaeorum astutiam. - Ad verum Deum perducit. Arcanorum, inquit, notitiam pandere Dei proprium est qui a nobis colitur, qui cum hominibus non versatur, atque aliena rebus cunctis natura praeditus est. - Sic ergo non praesentia nec quae olim fuerant, palam fecit, sed eventura nunciavit per visum.

Visiones capitis tui. Eudoxij. Videlicet mentis tuae curae, ac sollicitae cogitationes.

29. *Tu rex cogitare coepisti.* Hippolyti. Postquam Aegyptum rex debellaverat, et iudaica regione domita populum deportaverat, reputabat se cum in lecto quid deinceps esset eventurum. Is autem qui omnium secreta novit et cordium cogitationes scrutatur, res futuras ope cuiusdam imaginis ei revelavit. Verumtamen haec ipsi regi obscura visio fuit, ne a Babylonij sapientibus Dei consilia explicari possent; sed utique a Daniele Dei propheta incognita omnibus vulgarentur.

30. *Ut regi interpretes sim.* Ammonij. Docet Daniel mundanae utilitatis gratia et Nabuchodonosorum somnium vidisse. et Danielelem eius solutionem novisse. Sic Iosepho sub Pharaone contigit. Quae igitur publicam utilitatem non habent somnia, his animus non est attendendus, neque a praestigiatoribus interpretatio accersenda est. Porro utilium enarratio non nisi sanctorum est.

(1) Gen. xli. 38. (2) Infra v. 47. (3) Legit Eusebium hist. eccl. I. 2., et laud. Const. cap. xliii. (4) Hinc Daniel abs Hieronymo ep. lxxx. dicitur, *quartus qui est extremus inter quattuor prophetas, temporum conscius, et totius mundi philoistop.* (5) Puta somnium Iacobi, somnia Iosephi, somnia Pharaonis, somnium Samuelis, somnia sanctorum plurium, somnium Constantini, somnium Innocentij papae III, quod in vaticana bibliotheca depictum video. quae non tam somnia quam visiones revelationesque fuerunt. Lege si lubet Eusebium hist. eccl. vi. 11, et vii. Const. I. 29; Augustini epistolam cxxviii et Hieronymi cxi.

A Ἰδὲ εἰκὼν μία μεγάλη . Ἰππολύτης . Πῶς ἔν
οὐ μὴ νοήσωμεν τὰ πάλα ἐν Βαβυλῶνι ὑπὸ Δα-
νιὴλ προφητευμένα , ἣ νῦν ἔτι ἐν κόσμῳ πληρέ-
μενα : ἢ γὰρ εἰκὼν ἢ κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν
B τῆ παντὸς κόσμου (1) : ἐν οἷς καιροῖς ἐβασιλευον
τότε πάντων οἱ βαβυλώνιοι , ὡς κεφαλὴ χρυ-
σῆ τῆς εἰκόνης ὑπάρχοντες : ἐπὶ μετ' αὐτῆς ἐκρά-
τησαν πέρας ἐπὶ ἔτη σμυ , ὡς δεικνύναι τέρας
τὸν ἀργυρον· ἐκράτησαν δὲ ἡ ἔλληνες ἀρξάμενοι
C ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τῆ μακεδόνος ἐπὶ ἔτη τρια-
κόσια· ὡς εἶναι τούτους τὸν χαλκόν· μετὰ τῆ-
ς Ῥωμαῖοι , κνήμα σιδηρὰ τῆς εἰκόνης ὑπάρ-
χοντες , ἰσχυροὶ ἄντες , ὡς σίδηρος· ἔπειτα
δάκτυλοι ποδῶν ὄσρακον ἢ σίδηρος , ἵνα δειχ-
D θῶσιν αἱ δημοκρατίαι αἱ μέλλουσαι γίνεσθαι
διαίρημενα εἰς τὰς δακτύλους τῆς εἰκόνης
ἐν οἷς ἔσται ὁ σίδηρος ἀναμειγμένος τῷ ὄσρακῳ .
Ἐθιῶρες κ. τ. λ. Ἀπολιναρίου . Ἐθιῶρες ,
καὶ ὡσεὶ ἀνδριᾶς (2) εἰς· ἦν γὰρ τέτση ὡς
E πρὸς τὸν ὄραντα ἔχ ὑποκείμενόν τι ἀλλ'
ὁμοίωσις φαινομένη· εἰ δὲ ἡ πολλῶν ἔχει ἔνω-
σιν ἐν αὐτῷ ὥστε ἔκ ὄντως εἰς , πολὺς ὁ ἀν-
δριᾶς ἐκείνος· τῶν γὰρ πασῶν βασιλείων εἰ-
χὴν ἀνακεφαλαίωσιν· ἡ εὐείδεια αὐτῆ περισσῆ
F διὰ τὴν δόξαν τῶν βασιλείων· ἡ ἢ μορφή αὐ-
τῆ φοβερά διὰ τὴν ἐξουσίαν . Εὐσεβίος ὁ Παμ-
φίλης ἢ Ἰππολύτος ὁ ἀγιατanos ἐπίσκοπος Ῥώ-
μης ἀπεικάζουσι τὴν προκειμένην τοῦ Ναβου-
χοδονόσορ ὄρασιν τῆ τῆ προφήτου Δανιὴλ ὄπ-
G τασίᾳ· ἐπειδὴ διαφόρως τὴν προκειμένην θεω-
ρίαν ἐξέλαβον οἱ ταύτην ἐρμηνεύσαντες , ἀναγ-
καῖον ἐλογισάμην Εὐσεβίῳ τῆ Καισαρίας τῆ
ἐπίκλην Παμφίλης παραθέσθαι φωνᾶς ἐρμημένας
ἐν πεντηκαιδικατῷ τόμῳ τῆς εὐαγγελικῆς ἀπο-
H δείξεως (3)· ἔτος γὰρ πᾶσαν ἐκθέμενος τὴν
ὄρασιν ἔτως φησὶ· Ἠγῆμαι ταῦτα μηδὲν δια-
φέρειν τῆς τῆ προφήτου θεωρίας· ἃς γὰρ ὁ προ-
φήτης θάλασσαν εἶρα μεγάλην , οὕτως ὁ βυ-
βιλίους εἰκόνα πολλὴν (4)· ἡ πάλιν ὡς ὁ προ-
I φήτης εἶρα δ' θηρία , ἄτερ ἐρμηνυῶν μετέθε-
λεν εἰς δ βασιλείας , ἔτως ὁ βασιλεὺς τὰς διὰ
τῆ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἢ χαλκοῦ ἢ σιδήρου , τέσ-
σaras βασιλείας ἠντίτιτο· ἡ αὐθις ὡς ὁ προ-
φήτης τῶν τῆ ὑστάτη θηρία κερῶν δέκα διαί-
K ρισιν εἶρα , ἡ τρία κέρατα ὑφ' ἐνός συντριβό-
μενα· ἡ ὁ βασιλεὺς ὡσαύτως ἐπὶ τῶν τελευ-
ταίων τῆς εἰκόνης μέρος τί σιδηρῶν ἢ μέρος ὁ
σφάκινον ἐθεώρη· ἡ ἐπὶ τῆτοις ὡς ὁ προφή-
της μετὰ τὴν τῶν τεσσάρων βασιλείων ὄρασιν
L εἶρα οὐδὲν ἀνθρώπου τὴν κατὰ πάντων ἀχὴν
ἢ ἐξουσίαν καὶ βασιλείαν παρεληφτο· ἔτως
ἡ ὁ βασιλεὺς λίθον συντριβόντα τὴν εἰκόνα
πᾶσαν ἢ γινόμενιν εἰς ὄρος μέγα ἢ πληρὴν
θάλασσαν εἶδοκε ὄραν· ἡ εἰκότως· ἔπειτα γὰρ
M τῶ μὲν ἀπατημένην περὶ τὴν τῆ βίου φαντασίαν
βασιλεῖ , ἡ τῆ τῶν αἰσθητῶν οἶα χρωμάτων

31. *Ecce statua una grandis.* Hippolyti. Quid ni existimemus, quae olim Babylone vaticiniis praedicta fuerunt, ea nunc iam in orbe esse confecta? Namque imago tempore illo oblata Nabuchodonosoro, typus erat universi orbis. Et tunc quidem summum rerum imperium tenebant Babylonii, qui aureum veluti statucae caput erant. Exin dominati sunt Persae annis cccxlv: atque hi demonstrantur argento. Hos domuerunt Graeci Alexandero macedone principe, qui manserunt annis trecentis; ita ut hi sint aes. Post hos Romani, crura statucae ferrea; nempe validi ut ferrum. Deinde pedum digiti lutei ac ferrei, quibus ostenduntur futurae democratiae, divisaes nimirum in decem statucae digitos, in quibus erit ferrum testae mixtum.

Aspiciebas etc. Apolinarii. Cernebas quamdam veluti statuam. Quippe quod cernebatur, haud materiale quicquam erat sed vanum simulacrum. Etsi multae in eo res iungebantur, ita ut non unum videretur sed multiplex simulacrum. Namque omnium regnorum summam quamdam continebat. Porro eius forma eximia, ob regum gloriam: aspectus vero terribilis, propter potentiam. Eusebius Pamphili et Hippolytus sanctissimus Romae episcopus conferunt praesentem Nabuchodonosori visionem cum ipsius Danielis viso. Quoniam varie hanc visionem intellexerunt interpretes, necessarium putavi Eusebii caesariensis cognomento Pamphili adscribere verba, quae in xv libro demonstrationis evangelicae extant. Is nempe universum visum explicas, sic ait. - Existimo hoc visum minime differre ab ipsius prophetae visione. Sicuti enim propheta vidit mare magnum, sic rex ingentem statuam. Rursusque ut propheta, vidit feras quattuor, quas interpretans in quattuor regna convertit; ita rex auro argento aere et ferro quattuor regna significabat. Denuoque ut propheta in postrema belua cornua decem divisa videbat, triaque cornua ab uno contrita; similiter rex in statucae extremitatibus partem ferri videbat partemque testae. Insuper ut propheta post quattuor regnorum visionem, filium hominis aspexit summo imperio ac potestate regnoque potentem, ita rex lapidem cernere sibi videbatur, qui universam contereret imaginem, fieretque mons magnus, ita ut mare oppleret. Aperte id quidem. Rex quippe vitae fastu irretitus, sensibilibusque rerum pulchritu-

(1) Recole Hieronymi verba p. praec. n. 4. (2) Sequitur hoc loco Apolinarius interpretationem Symmachii, quem unum ἀνδριᾶτε non εἰκόνα dixisse, observat Hieronymus. (3) Est in deperditis hic Eusebii liber. E. iugini enim, decem tantum modo priores extant. Quo firmiter pretiosius hoc decimum quinti fragmentum; ad quod sine dubio respexit Theodoretus in sua non dissimili danielici huius loci interpretatione. Neque ferre auctulic Hieronymus, quae alioqui non infruq. sententiam Eusebii assecram esse scimus. Denique ne Chrysostomus quidem Eusebii hunc locum nescivisse videtur. Ceterum ex Eusebii scholiis in hac catena occurrentibus, ea tere omittenda curavi, quae in editis iam extant. (4) Ita usque eod.

- A** ἀραιότητα, ἐπιγραφῆς ἀνακειμένης θαυμάζοντι(1), εἰκόνη μεγάλη τὸν πάντων ἀνθρώπων ἀπεικάζειν βίον· τὸν δὲ προφήτην τὸν πολὺν καὶ μέγαν σάλον τῆ βίου μεγάλης θαλάσσης παραβάλλειν· καὶ τῷ μὲν βασιλεῖ τὰς παρὰ ἀνθρώποις πολυτελεῖς γενομένας ὕλας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου χαλκοῦ τε καὶ σιδήρου θαυμάζοντι, τὰς κατὰ χρόνους ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπικρατεῖς βασιλείας ταύταις ἀφομοιοῦν τὰς ὕλας· τῷ δὲ προφήτῃ ἐν μορφαῖς θηρίων τὰς αὐτὰς βασιλείας καταλλήλους τῷ τῆς ἀρχῆς τρόπῳ διαγράφεσθαι· καὶ πάλιν τῷ μὲν βασιλεῖ μίγα ὡς εἰκὸς ἐφ' ἑαυτῷ φρονέοντι· καὶ ἀλαζονευομένη ἐπὶ τῇ τῶν προγενῶν βασιλείᾳ, ἢ τῶν πραγμάτων μεταβολῇ δεικνυταί, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς βασιλείῶν τὸ τέλος· εἰς καθάρσεις τῶ ἐν αὐτῷ τύφου, καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἠγείσθαι βέβαιον τὸ ἐν ἀνθρώποις, ἢ μόνον τὸ ἐπὶ πάντων τέλος τῆς τῆ θεῶ βασιλείας· εἰσεσθαι γὰρ μετὰ τὴν πρῶτην ἀσσυρίων ἀρχὴν, ἣν ὁ χρυσοῦς ἠνέξατο, δευτέραν τὴν τῶν περσῶν, τὴν δὲ αὐτὰ τῷ ἀργύρου δεδηλωμένην· ἐπειτα τρίτην τὴν περσῶν, ἣν ὁ χαλκὸς ἐσήμανε· μεθ' ἣν τετάρτην διαδέξασθαι τῶν Ῥωμαίων, κραταιότεραν ἔσαν τῶν πρὶ αὐτῆς· διὸ καὶ σιδήρῳ παρεβάλλετο· εἶρητο γὰρ καὶ περὶ αὐτῆς, καὶ βασιλεία τετάρτη ἔσται ἰσχυρὰ ὡς σίδηρος· ὃν τρόπον ὁ σίδηρος λεπτύνει καὶ δαμάζει πάντα, οὕτως πάντα λεπτύνει καὶ δαμάσει· καὶ μετὰ τὰς εἰρημένους ἀπάσας τὴν τῆ θεῶ βασιλείαν διὰ τῆ συντριβόντος τὴν πᾶσαν εἰκόνα λιθοῦ παρισταμένην· καὶ ὁ προφήτης τέτων ἀκολουθῶν τὴν ἐπὶ τέλει τῆ τῶν ὄλων θεῶ βασιλείαν καὶ πρότερον θεωρεῖ, ἢ τὰς εἰρημένας τέσσαρας δυναστείας διαγράψαι τὸν λόγον διὰ τῶν τεσσάρων θηρίων· τέτων δὲ τῶν τεσσάρων βασιλείῶν μόνων καὶ κατὰ ἑτέρων ἠγέματι τὰς ὁράσεις καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ προφήτῃ δεδειχθῆναι, διὰ τὸ ταύταις καταδελωθῆναι τὸ ἰουδαίων ἔθνος ἀπὸ τῶν τῆ προφήτου χρόνων (2).
- I** Εἰκὼν ἢ κεφαλὴ, χρυσοῦ καθαροῦ, Εὐδοξίου· Ὅπερ ἐν ὕλαις χρυσοῦ, τῆτο ἐν μέρεσι κεφαλῆ· ἄπειρ τὴν ἀσσυρίων βασιλείαν ἠγέμεν καὶ πρωτεύσαν δεικνυσιν· τρυφηλοὶ τῆ γὰρ ἦσαν οἱ ἀσσύριοι, καὶ μᾶλλον χαίροντες πολυτελείᾳ, καὶ ἐκατὰ πέρσας ἐκτρεφόμενοι(3). Δευτέραν δὲ μετ' ἐκείνην βασιλείαν διὰ τῆ ἀργύρου σημαίνει, διηρημένην κατὰ μέρη, κατὰ σῆρὸν τε καὶ κνήμας· καὶ ἐν τάξει συνδέσεις μερῶν δευτερεύοντα, καὶ ἐν ὕλαις τὰ δευτερεύοντα δεχόμενοι· ἀργυροῦ γὰρ δευτέρος ἐν ὕλη, χρυσοῦ· σῆρμα τὸ καὶ βραχίονες δευτέρα σύνδεσις μετὰ κεφαλῆν· τὴν ἢ κεφαλὴν ἀσσυρίου ἔλεγε, καὶ αὐτὸν τὸν ἐπισημύτατον βασιλεῖα τῶν ἀσσυρίων· καὶ γὰρ γελίνηται τις αὐτῶ ἐν Δοξότερος ἐν ἀρχῇ(4)· ἀλλ' ὁμοίως τὴν τέτη καθάρσεις Κύρος καὶ Δαρείος, καὶ ὁ δευτέρος ἀλλ'

dinem tamquam coloriam tabulam titulis adiectis mirans, congruum erat, ut magnae statuae cunctorum hominum vitam compararet: prophetam autem decebat, multam hanc et magnam vitae fluctuationem, lato mari similem dicere. Regem, inquam, par erat pretiosa in hominum aestimatione metalla aurum argentum aes ferumque suspicientem, conferre cum his materiis praepotentes variis temporibus inter homines dynastias: prophetam vero non dedecuit, ferarum figuris eadem regna designare, congruenter nimirum imperiorum moribus. Denique regi, ut fit, superbo et maiorum supra diutina dominatione elato, rerum conversio ostenditur, regnorumque terrestrium finis: scilicet ob eius animi curandam tumiditatem, atque ut is nihil in hominibus stabile iudicaret, praeter divini super omnes mortales regni consummationem. Nam primam Assyriorum dominationem, quam aurum portendebat, excepturum erat secundo loco Persarum imperium argento demonstratum. Deinde tertium Macedonum regnum, quod aere significabatur. Post quod Romanorum quartum, ceteris quae praecesserant fortius: quare et ferro comparatur: diciturque de eo: quartum erit regnum validum ferri instar. Ac veluti ferrum omnia extenuat domatque, ita hoc regnum omnia comminaturum ac subfugaturum. Post haec omnia Dei regnum in lapide totam imaginem conterente agnoscere est. Tum et propheta his consonans universale Dei postremo loco futurum regnum haud ante videt, quam praedictae quattuor dynastiae quattuor beluarum figuris expressae in sermone fuerunt. Horum ergo quattuor regnorum tantummodo, et non aliorum, arbitror visiones tum regi tum prophetae oblatas fuisse, quia nimirum ab his regnis Iudaeorum populus servitio fuit oppressus, capto a temporibus prophetae initio.

32. *Imago, cuius caput ex auro puro.* Eudoxii. Quod in materiis aurum, idem in membrum caput. His autem innuitur regni assyriaci summa dignitas, Deliciis autem dediti Assyrii atque in primis luxu gaudentes, neque more Persarum nutriti. Alterum, post hoc, regnum argento significat, partibus distributum, pectore nimirum et cruribus: secundum, quod attinet ad membrorum dispositionem; secundum item, quod attinet ad materiae pretium. Namque argenti materia auro cedit: pectus item et brachia secundarium compositionis locum post caput obtinent. Caput igitur dicit Assyrius, immo ipsum clarissimum Assyriorum regem: nemo enim in imperio gloriosior fuit. Attamen hunc deposuerunt Cyrus atque Darius (non mi-

(1) Sic etiam a Senecheribo ingentem statuam sibi constitutam memorat ex Alexandro polyhistore et Abydeno Eubus chron. I. 5. et 9. (2) A Strategio monacho peculiare opus de Iudaeorum captivitatibus scriptum novimus ex anonymo chronographo in huius voluminis parte II. p. 4. (3) De Babyloniormum luxuria Eusebius chron. I. 2. De Persarum duritia Xenoph. Cyrop. I. 2. (4) Regnavit annis XLIII. Euseb. cap. 5. Et quidem de Nabuchodonosori gloria legantur Abydenus et Iosephus apud Euseb. cap. 10. 11.

A ὁ πρότερος, βασιλεὺς περσῶν ὄντας καὶ μύδων·
 τέτους ὄντας χαλδαίων καὶ ἀσσυρίων· ὡς ἀν-
 δευτερέως καὶ ἐν χρόνῳ καὶ ἐν τάξει καὶ ἐν δυνά-
 μει τῆς βασιλείας, καὶ ὑπὸ δύο δυναστῶν πε-
 ρειλημμένους, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναδείξεως
B τῆς βασιλείας, εἰκότως καὶ σίρρα, καὶ δύο βρα-
 χίονες, καὶ μέχρι τούτου, ἄργυρος· εἴτα τὴν τέ-
 των διαδοχὴν καθαιρῶσι μακεδόνες, καὶ ὁ ἀπὸ
 τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, χαλκόν
 τε περιβεβλημένος καὶ χαλκίνδυτον ἀλκήν, καὶ
C τῆ φωνῆ τῶν ἐλλήνων μέγα φρονῶν, πλέον
 γὰρ πάσης ὕλης ἔχει ὁ χαλκός (1)· σημαίνει δὲ
 καὶ τὴν ῥωμαίων βασιλείαν διὰ τὸ σιδήρου, ἰσ-
 χυρὰν τε κατὰ τὸν σίδηρον ἔσαν, καὶ νικῶσαν
 καὶ χρυσοῦ τὴν πολυτέλειαν, καὶ ἀργύρου τὴν
D λαμπρότητα, καὶ χαλκοῦ τὴν ἠχητικὴν φωνήν·
 ὁ δυναστὴς γὰρ ὕλῃν τυγχάνει, οἷα γέγονε καὶ
 ὁ τῶν ῥωμαίων βασιλεὺς· καὶ κατὰ τὴν ἀρ-
 χὴν ἐκράτησε πασῶν· τὰ δὲ τέλη ταύτης ὑπο-
 λήθοντα· πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει εἰς ὄστρακον
E ἀπολέγει, εἴθ' αἱ δάκτυλοι· ὅσα τοίνυν ἔρας
 τὴν ἀρχὴν ἐξασθενῆσαν (2), τοσαύτω παραδοκεῖ
 ἐπὶ θύραις τὸ τέλος· εἴτα φησὶν· ὡς ἰσχυρότερος
 ὄφθ' ὁ λίθος σχιζόμενος ἐν κράτει, ἐστάσκει
 τῆς βασιλείας ἐπὶ τὰς πόδας τοῦ ἰσχυροῦς,
F καὶ τότε τοὺς ὄστρακίνοους· ἵνα εἴπῃ ὅτι ἤρ-
 ξατο μὲν ὁ λίθος ὁ τμηθεὶς ἀπὸ τῶν σιδηρῶν
 ποδῶν· παραμένει δὲ καὶ ἕως οὗ καὶ τὸ ὄστρακον
 λεπτυνεῖ· καὶ ἔτιως ἐντευθεν τὴν συντριβὴν τῆς
 εἰκόνης ποιούμενος, καὶ κατὰ τὸν ἄργυρον καὶ κα-
G τὰ τὸν χρυσόν, καὶ πάσας συντρίβας, πάν-
 των κρατήσας· τῶν ἀνθρωπίνων μετισταμμένων,
 καὶ τῶν θείων ἐπιφοιτάντων· πρῶτον γὰρ τῆς
 ῥωμαίων ἐπεκράτησαν ἀρχῆς οἱ θεοπέσοι μα-
 θηταί· εἴτα μακεδόσι ἐπῆρχοντο καὶ αἰγυπτί-
H οἱ· καὶ τὴν βασιλεύουσαν αὐτῶν πόλιν ἀποι-
 κους βασιλείας ἀποιῶντο· εἴτα μετέβαινον εἰς
 πέρσας καὶ ἀσσυρίους (3)· καὶ πᾶν ἔθνος ἐπῆρχον-
 το· τελευταῖον δὲ εἰσάπαξ ὅτε λοιπὸν μετά-
 στασις πάσης γίνεται τῆς βασιλείας, ἐπειδὴ καὶ
I τῆς πολιτείας καὶ τῆς καταστάσεως εἰς ὅρος γι-
 νομένη, αἰετὶ δὴ τῆ παντὸς κρατῆσα, λεπτυ-
 νεῖ τὸ ὄστρακον, τὸν σίδηρον, τὸν χαλκόν,
 τὸν ἄργυρον, τὸν χρυσόν· καὶ γίνονται ὡς εἰ-
 κονιορτὸς ἀπὸ ἄλωνος θερμίνης· - ἵνα εἴπῃ,
K ὑπὸ μίαν πᾶσαι αἱ βασιλείαι ἐγένοντο, ὡς κό-
 νος ἀπὸ ἄλωνος θερμίνης· τοιαῦτα γὰρ τὰ των
 ἀσειβῶν τέλη.
 Οἱ πόδες· Ἰππολύτης· τὰ ἐν τῇ ἐράσει τῆ
 προφήτου ἰκέρατα τὰ μέλλοντα ἐσοθῆαι.
L Ἐθεώρει ἕως ἢ ἐτμήθη λίθος· Ἰππολύτης.
 Ἐθεώρει ὡσανεὶ τμηθέντα λίθον καὶ διὰ χειρῶν,
 καὶ πληξάντα τὸν ἀνδριοντα ἐπὶ τῆς πόδας αὐ-
 τῆ· ἀμερίσως γὰρ ἐμερίσθη ἀπὸ τῆς θείας βα-
M σιλείας ἢ ἀνθρωπίνης· πρὸς τὸτο οὖν τὸ ὡσανεὶ
 τμηθέντα· ἢ δὲ πληγὴ κατὰ των τελευταίων

nor Cyrus, sed ille superior, qui Persarum atque Medorum reges fuerunt: dominationem scilicet Chaldaeorum deleverunt atque Assyriorum. Ergo hoc regnum tempore et ordine et potentia secundum; quippe quod a duobus dynastiis initio tenebatur; recteque adeo pectus et brachia duo memorantur. Et argentum quidem hactenus: Horum deinde successionem abruperunt Macedones, rexque graecus Alexander, aere loricatedus, aereo robore praeditus, Graecorum lingua superbus; veluti aes prae cetera materia tinnit. Designat item ferro Romanorum regnum, ferri instar validum, quod auri pretium, argenti splendorem, sonoram aeris vocem superat. Est enim ferrum in materiis potentissimum. Et principio quidem omnia superavit Romanorum regnum, verum eius extremitas infirmior fuit. Namque extremitas sive digiti in testam desinunt. Quanto igitur infirmius fieri imperium vides, tanto propior adest in foribus finis. Deinde ait: fortio-rem visum esse lapidem, qui vi revulsus fuit, regno insistente pedibus partim validis partim fictilibus. Nempe significat lapidem illum abscissum, initium ictus fecisse in pedibus ferreis; perseverasse autem donec fictilem quoque partem comminuit: atque ita statuam diruens, tum qua argentum tum qua aurum, contritis omnibus regnis, omnium potietur: rebus nempe humanis cedentibus, divinis supervenientibus. Re sane vera Romanorum in primis imperium occupaverunt divini discipuli: deinde ad Macedones atque Aegyptios devenere: regiamque illorum urbem colonica regna fecerunt. Mox ad Persas et Assyrios progressi sunt, atque omnes gentes pervagati. Verumtamen ad extremum, cum universi regni demutatio fiet: scilicet cum politiae ac status sui culmen attigerit, rerum omnium potitum regnum, tum conteretur testa et ferrum et aes et argentum et aurum: fientque ut in area aestiva foenum. - Regna omnia uni succumbent, ut pulvis in area aestiva. Hic est enim impiorum finis.

33. *Pedes*. Hippolyti. Nempe illa quae secundum prophetiae visionem decem cornua futura erant.

34. *Videbas donec abscissus est lapis*. Hippolyti. Videbas abscissum quodammodo lapidem nullius ope manus, qui statuae pedes perculit. Indivise enim divisum est a divino regno humanum: idcirco ait, quodammodo abscissum. Ictus autem

(1) Haec ipsa a graecis interpretibus. sumit hoc loco Hieronymus: regnum Macedonum recte aeneum dicitur; inter omnia enim metalla aes vocalius est et tinnit clarior, et sonitus eius longe lateque diffunditur, ut non solum famam et potentiam regni, sed et eloquentiam graeci sermonis ostendere. (2) Ergo Eudoxius vivebat dum romanum imperium, occidentale scilicet, ad perniciem rueret. Sic loquitur aequalis eius Hieronymus infra v. 40; tum etiam e. ist. c. lxxviii. orbis terrarum ruit; urbs ivlyta et romani imperii caput uno hausta est incendio. (3) Notanda haec propagati christianismi historia. Samuel quoque anienis in chronico ed. Mediol. p.

- A** μὲν γίνεται, ἐν αὐτοῖς δὲ τὴν ὅλην βασιλείαν συνέτριβε τὴν ἐπὶ γῆς.
- Λίθος ἐξ ὄρους ἀνευ χειρῶν. Σεβίρου ἀπὸ λόγου ζζ. Τουτέστιν ἀνευ σπέρματος ἢ συνεργείας ἀνδρός, ἐκ τῆς παρθένου τὸν Θεὸν λόγον σαρκούμενον (1).
- B** Ἐπάταξε. Ἄλλου. Πάσας τὰς ῥηθείας βασιλείας κρύψει τῆ παρ' ἑαυτῆ δύναμις τε ἢ ἐξουσία. - Αὐτὸν τουτέστι τὸν ἀνδριάντα, ἵνα εἴπῃ τὰς προτέρας βασιλείας· ὃν τρόπον
- C** φασὶν ἐν ἀλάνι σφοδρότης τῆ ἀνέμου ἐκδόλως ἀναρρίπιζει τὸν ἐρριμμένον χην, οὕτως ἀσθενεῖς πρὸς τὴν τῆ φανησομένου δύναμιν ἔσονται πάντες οἱ κατὰ τὸ παλαιόν, εἰ ἢ σφόδρα περιφανεῖς γιγνόμενται.
- D** Ἡσυχία πρεσβυτέρου. Πόδας τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ὡς ἐσχάτην· σιδηρὸς δὲ ὡς ἰσχυρὰν ἢ ὑποτακτικὴν ἀπάντων τυχεύουσαν.
- Τὸτό ἐστι τὸ ἐνούπνιον. Τίτου. Ἄμα τοῖς λόγοις τῆ προφήτου ἀνελάμβανε τὴν μνήμην τῆ
- E** οὐρατοῦ ὁ ἀκούων· ἢ γέγονεν ἢ ἀκοὴ ἀναμνησις τῆς θείας· ἦν δὲ λοιπὸν ἢ ἀξιοπίστος ὁ ἐρμηνεύων κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ τοῦ οὐρατοῦ.
- Ἄλλου. Βασιλεὺς δὲ βασιλέων ὁ τῶν ἀπάντων ἀνεμεινός τὸ κράτος· ἐμνημόνευσε γὰρ τῆ μεγέθους τῆς τιμῆς, ἐπεὶ δὴ τῆ θεῶ ἀνατιθέναί ἔμλλη τῆς ἐξουσίας τὸ κράτος· ὅση γὰρ μεῖζων εἰδείνυτο ἡ τιμὴ, τοσούτο πύξανετο ἢ περι αὐτὸν τῆ θεῶ φιλοτιμία. ἐκ εἰσ-
- F** σεω ἦν φίλῶν τὸ ῥηθέν, ἀλλ' ἐπάγει, ὡς ὁ Θεὸς τῆ ἕρανου κρατιρὰν βασιλείαν ἢ ἰσχυρὰν ἔδωκε· ἢ τὰ εἶξες.
- Βασιλεία ἕτερα ἦταν σου. Ἄλλου. Τὴν τῶν μῆδων μινύων βασιλείαν· ἕττονα δὲ διὰ τὸ μὴ ἐκ πολέμου τὴν κατὰ πάντων λαβῆν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἐτοίμην χωρῆσαι(2)· ἐν αὐτῇ γὰρ φησι τῆ νυκτὶ ἀπέθανε Βαλτάσαρ ὁ βασιλεὺς, ἢ παρέλαβε Δαρβίος τὴν βασιλείαν αὐτῆ ὁ μῆδος.
- G** Καὶ μέρος. Ἄλλου. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὡς ἕκτι μίαν ὕλην ὄρα, ὡς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ἀλλ' ἐπιμιξίαν ἢ κοινωνίαν διαφόρων ὕλων, ἢ τῶν οὐκ ἔχοντων συνάπτεσθαι· γνωρίζων διὰ τῆτου, ὡς ἢ τὸν ὁμοίον τρόπον διαδοχῆ
- H** τις ἔσται βασιλείας, ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων· αἰνίττεται δὲ τὰς μετὰ τὴν Ἀλέξανδρον γενομένας βασιλείας· τῆτου γὰρ ἀποθανόντος, εἰς πέντεσρας τινὰς ἦλθεν αὐτῆ ἡ ἀρχή. - Ταῦτα φησι διὰ τὸ πρὸς ἀλλήλους μάχεσθαι τῆς τὴν
- I** ἐκείνου διαδεχόμενος ἀρχήν, ὡς ἐνίων μὲν νικῶντων ἐνίων δὲ ἀπολλυμένων.
- Ἀπολιναρίου. Τὸ διαμερὲς τῆς βασιλείας, ἐπὶ τῆ συμμιμίχθαι ἐξ ἰσχυρῶν ἢ ἀσθενῶν ἐξηγεῖται, ἢ ἐπὶ τῆ ἐκ διαφόρων εἶναι γενῶν.
- J** τὸ δὲ συντριβόμενον τῆς βασιλείας, εἰ τρεῖς εἰδὲ βασιλεῖς, ἢ ὁ ἔσχατος ἀναίρει.

inferiores partes impulit, atque ita universum regnum humi stravit.

34. *Lapis e monte absque manuum ope*. Severi ex sermone lxxvii. Scilicet sine viri semine et opera, Deum verbum in virgine incarnatum.

Percussit. Anonymi. Regna omnia supradicta viribus suis potentiae occupabit. - Ipsam nimirum statuam, id est superiora regna. Quomodo modum, inquit, venti vis areae incumbens cumalatum ibi pulverem facile disiciit; sic eius viribus, qui venturus est, succumbent illi veteres, quantumcumque incliti fuerint.

Hesychii praesbyteri. Romanorum imperium pedes dicit, ut extremum; hos autem ferreos, quia validum atque omnia vincens.

36. *Hoc est somnium*. Titii. Cum prophetae oratione in memoriam revocat somnium, qui audit: auditio admonet de visione. Cetero qui dignus erat fide interpres propter ipsius somnii portenta.

37. Anonymi. Rex regum qui omnium robur dissolvisti. Memorat autem honoris magnitudinem, quia Deo acceptam relaturus erat dominationis eius potentiam. Quo igitur gloria regis maior ostenditur, eo copiosius apparet Dei beneficium. Non igitur solitarium hoc dictum posuit, sed mox addidit, Deus caeli regnum potens validumque tibi concessit; et reliqua.

39. *Regnum aliud tuo minus*. Anonymi. Medorum innuit regnum: idque dicit minus, quia rex Medus haud vi belli universalem ditionem cepit, sed in vacuum veluti provinciam venit. Eadem quippe nocte, ait scriptura, Baltassar rex obiit, occupavitque regnum eius Darius medus.

41. *Et pars*. Anonymi. Adnotemus haec iam non dici unam materiam ut in superioribus, sed mixtionem cinnuque materiarum variarum, quae tamen minime cohaerent. Hinc palam fit, regnum succedens dissimile fore priorum. Significantur autem quae post Alexandrum fuerunt regna Nam hoc mortuo, quadrisariam eius imperium divisum fuit. - Sic loquitur, quia bellum inter se gesturi erant Alexandri successores; victores alii futuri, alii autem perituri.

42. Ap'linarii. Partes regni dicit propter fortium et infirmiorum commixtionem, ac diversorum generum cinnum. Quam vero regni partem contritam dicit, tres reges intelligit, quos postremus interimet.

23 Romanos singulariter laudat quia primi ex ethnicis ad Christum accesserunt.

(1) Consonat cum Severi interpretatione Hieronymus hoc commentarii sui loco, et est. xxii. 19. lxxviii. 20. Idem epist. lxi. 4. invenitur in Vigilantium qui demerissime dixerat montem esse diabolum, et lapidem Christum, qui quia assumpsit corpus ex Adam, qui diabolo a te per via cohaeserat, natum esse de virgine, ut a monte, hoc est a diabolo, hominem separaret. Et nota iustam atque animosam libertatem syntaxeos cuiusmodi fere nos nisi sumus in Photio p. 272.

(2) Recole meliorem Polychronii interpretationem Hieronymus tamen nihil haesitans, Persarum regnum dicit minus fuisse assyriaco seu babilonio.

A Ἀμμωνίος . Δοκοῦσι τινὰ μὲν τῶν κεράτων ἔχειν πρὸς ἑαυτὲς φιλίαν , ἀλλ' ἕν ἐκ ἐννοῶσιν ἔτε πρὸς ἑαυτούς .

B Ἀναστήσει ὁ Θεὸς τὴν ἑβραϊκὴν βασιλείαν . Σεβήρης ἐκ τῆς πρὸς Ἀρμένιον σχολαστικὸν ἐπιστολῆς (1) . Ταύτην τὴν βασιλείαν ἐσχάτας (2) ἡμέρας οἱ τὸ εὐαγγέλιον κηρύξαντες ἐκάλεσαν τὰς ἡμέρας τῆς βασιλείας χριστοῦ , καὶ τὴν πολιτείαν τὴν εὐαγγελικὴν , μεθ' ἧν ἑτέρα πολιτεία κράτος οὐκ ἔχει . τούτο γὰρ ἐστὶ , καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαμ' ἐτέρω ἔχ' ὑπολειφθήσεται . δεικνύουσαν τοίνυν ἰουδαίῳ καὶ ἑλλήνι ἐτέραν βασιλείαν ἢ πολιτείαν ἐπικρατήσασαν . ἄλλην θρησκείαν εἰσάγουσι (3) πρὸ τῆς τῷ αἰῶνος συντελείας , καὶ τότε ψεύσας ἀποφαίνουσι τοὺς ἀποστόλους , ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν κηρύξαντας ἑλληθεύειν χριστόν (4) .

C Καὶ ἀληθινὸν τὸ ἐνύπνιον . Ἰππολύτης . Ἴνα ἕν μήτις δυσπισθήσῃ ἐπὶ τοῖς εἰρημνίοις εἰ ἄρα ἔσαι ἢ ἔ , ἐπισφράγισεν ἐ προφήτης λέγων , καὶ ἀληθινὸν τὸ ἐνύπνιον , καὶ πιστὴ ἢ ἀσύκρισις αὐτῶν . οὐ δὲ ἡμάρτον ἐν τῇ τῷ ὀφθέντος ἐρμηνείᾳ .

E Ἀπὸ ὄρους ἐτμήθη λίθος . Ἄλλου . Οὐκ εἶπε διετμήθη , ὅπερ ἔν συντυχίας . ἀλλ' ἀπετμήθη , ὅπερ ἔν ἐνεργείας . - Μηνύει τὸ ἀδρόον καὶ παράδοξον τῶ γινόμεναυ .

F Βικτωρός . Ἡ τε γὰρ ἐκ παρθένου γέννησις , ὑπὲρ φύσιν . καὶ ἡ ἐνωσις , παράδοξος . ὅθεν καὶ μυστήριον καλεῖται , οὐκ ὡς ἀγνωσόμενον ἀλλ' ὡς οὐδὲν καταληφθῆναι δυνάμενον . καὶ ἡ διασφυρῆ δὲ εἰκονομία ὑπερβαίνει κατὰ ἀληθινὴν ἀνθρωπίνην . πᾶς ὁ παθῶν ἔσωσε , καὶ ὁ ἀποθανῶν ἔγειρε , καὶ ὁ ὑβρισθεὶς τιμήσῃ , καὶ ὁ σφαιρωθεὶς κατάρως ἐξήρασε . Καὶ μετ' ὀλίγα , κατὰ δὲ πρῶτον λόγον (5) . τὸ λίθος ἀπετμήθη ἄνευ χειρῶν , μηνύει τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν . ὄρος μὲν γὰρ κατὰ μεταφορὰν καλεῖ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν . εἰ γὰρ καὶ διάφοροι κατὰ τὴν τῶ προσώπου ιδιότητα , ἀλλ' ἕν ἐν ἴσμεν κατὰ τὸ εἶδος . λίθον δὲ καλεῖ αὐτὴν διὰ τὴν ἀπαρχὴν τὴν ἡμετέραν . ἄνευ δὲ χειρῶν τὸ μὴ νόμῳ φύσεως τεχθῆναι κατὰ σάρκα χριστόν . ἔλος δὲ ἀπὸ ὄρους . εἰ γὰρ καὶ παράδοξος ὁ τόπος , ἀλλ' ἕν οὐ διαφέρων ἡμῶν κατὰ τὸ φαινόμενον . διὰ τῆτο καὶ κατὰ τὴν γέννησιν τῷ χριστοῦ , τὸ μὲν ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν , τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν φύσιν . κατὰ φύσιν μὲν διὰ τὸ τὰ λοιπὰ πάντα παρακολουθεῖσθαι , σπαργάνωσιν , ἀνατροφῆν , γαλακτοτροφίαν , προκοπὴν ἡλικίας . ὑπὲρ φύσιν δὲ τὸ ἐκ παρθένου τεχθῆναι . διοπερ καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας ἀπιστεῖται . οὐ μὴν παρ' ἡμῖν (6) τοῖς τὸν πρῶτον ἀνθρώπον ἀπὸ γῆς γεννηθῆσθαι εἰδόσιν . οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο παρασηῖσαι δυνατόν λόγῳ , καὶ τῆτο κρεῖττον ἀνθρωπίνων λογισμῶν .

G ὡς οὐδὲν καταληφθῆναι δυνάμενον . καὶ ἡ διασφυρῆ δὲ εἰκονομία ὑπερβαίνει κατὰ ἀληθινὴν ἀνθρωπίνην . πᾶς ὁ παθῶν ἔσωσε , καὶ ὁ ἀποθανῶν ἔγειρε , καὶ ὁ ὑβρισθεὶς τιμήσῃ , καὶ ὁ σφαιρωθεὶς κατάρως ἐξήρασε . Καὶ μετ' ὀλίγα , κατὰ δὲ πρῶτον λόγον (5) . τὸ λίθος ἀπετμήθη ἄνευ χειρῶν , μηνύει τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν . ὄρος μὲν γὰρ κατὰ μεταφορὰν καλεῖ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν . εἰ γὰρ καὶ διάφοροι κατὰ τὴν τῶ προσώπου ιδιότητα , ἀλλ' ἕν ἐν ἴσμεν κατὰ τὸ εἶδος . λίθον δὲ καλεῖ αὐτὴν διὰ τὴν ἀπαρχὴν τὴν ἡμετέραν . ἄνευ δὲ χειρῶν τὸ μὴ νόμῳ φύσεως τεχθῆναι κατὰ σάρκα χριστόν . ἔλος δὲ ἀπὸ ὄρους . εἰ γὰρ καὶ παράδοξος ὁ τόπος , ἀλλ' ἕν οὐ διαφέρων ἡμῶν κατὰ τὸ φαινόμενον . διὰ τῆτο καὶ κατὰ τὴν γέννησιν τῷ χριστοῦ , τὸ μὲν ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν , τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν φύσιν . κατὰ φύσιν μὲν διὰ τὸ τὰ λοιπὰ πάντα παρακολουθεῖσθαι , σπαργάνωσιν , ἀνατροφῆν , γαλακτοτροφίαν , προκοπὴν ἡλικίας . ὑπὲρ φύσιν δὲ τὸ ἐκ παρθένου τεχθῆναι . διοπερ καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας ἀπιστεῖται . οὐ μὴν παρ' ἡμῖν (6) τοῖς τὸν πρῶτον ἀνθρώπον ἀπὸ γῆς γεννηθῆσθαι εἰδόσιν . οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο παρασηῖσαι δυνατόν λόγῳ , καὶ τῆτο κρεῖττον ἀνθρωπίνων λογισμῶν .

43. Ammonii . Videntur quaedam extremitates concordiam tueri , quae tamen ipsae ne secum quidem consentiunt .

44. *Excitabit caeli Deus regnum* . Severi ex epistula ad Ammonium scholasticum . Hoc postremorum temporum regnum praecones evangelici tempus Christi regnantis dixerunt , et remp. evangelicam , post quam alia politia non erit ; secundum illud quod sequitur , regnum eius alteri non derelinquetur . Ostendant ergo Iudaei vel ethnici aliud regnum vel politiam quae postea extiterit : aliam proferant religionem , ac tum mendacii coarguent apostolos , qui Christum novissimis temporibus venisse praedicaverunt .

45. *Et verax est somnium* . Hippolyti . Nequis dicta vera ne essent an secus , incredulus dubitaret , firmitatem adiecit dicens : verax somnium est , et rata interpretatio eius , neque in eo explicando falsus sum .

45. *Monte abscissus est lapis* . Anonymi . Non ait *divisus* , quod casui verteretur ; sed *abscissus* , quod virium est . - Significat subitum atque insperatum eventum .

Victoris . Nativitas ex virgine praeter naturam est hypostatica unio inopina . Quare mysterium dicitur , non quia ignotum fuit sed quia nequit intelligi . Crucis oeconomia humanae mentis captum exsuperat ; quomodo patiens salutem dederit ; moriens resurrectionem effecerit ; dehonostatus honore auxerit ; crucifixus diras de medio tulerit . Et post modicum , in primo sermone . Lapis sine manuum vi abscissus , significat nativitatem e virgine . Etenim montem figurate dicit humanam naturam ; nam etsi personarum proprietate differimus , unum tamen genus sumus . Lapidem eum appellat ob commuue nobiscum principium ; absque manibus abscissum , quia praeter naturae legem natus est cum carne Christus . Totus autem a monte , quia admirabilis partus , non tamen a communibus specie externa differre visus est . Quare quae ad Christi nativitatem adtinent partim secundum naturam sunt , partim secus . Secundum naturam c nsecuta sunt haec , involutio in fascias , nutritium , lactis pastio , incrementum aetatis . Praeter vero naturam est partus virginis : cui idcirco veritatis hostes fidem derogant : aliter nos , qui primum quoque hominem terra formatum scimus . Porro sicut illud nullis verbis declarari potest , ita hoc humanum omne ratiocinium excedit .

(1) Aliud fragmentum huius epistulae extat graece apud Montfaucon. bibl. coislin. p. 77 ; aliud syriace in codice tertio vaticano Aссemani , cuius videtur bibliothecam orient. tom. I. p. 607 (2) Ita cod. (3) Malim modum imperativum , cuius iudicium est in alio codice uli me dose scribitur *εἰσάγουσαν* . (4) Notissimum tamen Iudaeorum commentum , qui ne lesuni agnoscaut crucem , assum , gloriosum sibi Messiam tandem aliquando adventurum spondent . Hieronym. in Is. LXXXI Iudaeos simul et millenarius christianos reprehendens : *Iudaei et nostri induitantes dicunt ierusalem in mille annorum regno instaurandam . - De Christianis quid loquar , qui Iudaeis tradunt manus , veterum in mille annis desiderio voluptatum ?* Confer.

- A** Ἐλίπνυε τὸ ἔσρακον. Ἀπολιναρίου. Ἀπὸ τῆς ἔσρακου ἀρχεται ἡ τῆς εἰδήσου, καθ' ὧν ἡ πληγή, ἐν οἷς τὰ πρότερα πάντα, ἡ ὅλως τὰ ἀνθρώπεια λύεται.
- Ὁ Θεὸς ἐγνώρισε. Ἄλλου. Πάνυ θαυμαστῶς μετὰ τὴν τῶν ἀπορρήτων διδασκαλίαν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρει τῆς ὀψίως τὸ παράδοξον. - Ταῦτα φησὶν ἐστὶ τὰ ὀφθέντα, καὶ οὐχ ἔτιρα· οὐ γὰρ τοῖς λόγοις ἀπλῶς ἐπάτησα.
- C** Τότε ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἔπεισεν ἐπὶ πρόσωπον. Ἰππολύτου. Τῶν ἀέσας Ναβουχοδονόσορ, ὑπομνηθεὶς τῆς ἐνυπνίας, ἐπέγνω ὅτι ἡ τὰ λελαλημένα ὑπὸ τῆς Δαυὶδ ἐστὶν ἀληθῆ. - Πόσον ἰσχυρὴ χάρις Θεοῦ, ἀγαπῆτοι (1) ἵνα τὸν πρὸ μικρῆς μέλλοντα ἀναρῆσθαι μετὰ τῶν ἐπιλοιπίων σοφῶν Βαβυλωνίου, τῆτον ὁ βασιλεὺς μὲντε ὡς ἄνθρωπον ἀλλ' ὡς Θεὸν προσκυνῆσθαι. - Μαυαδ ἡ εὐωδίας εἶπε σπῆσαι αὐτῶν· ἡ γὰρ πάλα τῆ Μωσῆ τὸ ὅμοιον ἐπαγίλατο ὁ κύριος λέγων, ἰδὲ δέδοκται σοι εἰς Θεὸν τῆ Φαραώ(2). ἵνα διὰ τῶν σημείων τῶν ὑπ' αὐτῆ γινομένων ἐν γῆ Αἰγύπτου μὲντε Μωσῆς ἄνθρωπος νομισθῆ, ἀλλ' ὡς Θεὸς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων προσκυνῆθῆ.
- F** Ἐπ' ἀληθείας ὁ Θεὸς ὑμῶν. Ἄλλου. Ἀκούλουθα φαίνεται λέγων ὁ βασιλεὺς ἡ τῆ τῆ δικαίου συμβουλῆ ἡ τῆ τῶν πραγμάτων ἀληθεία· ἡ τὰ γεγονότα γὰρ εἴτε ἑτέρω, τῶ δὲ Θεῷ ἀνατιθέσθαι· ἐντεῦθεν οἶμα οὐδὲ φαίνεται δυσχεράνας ὁ Δαυὶδ, ὡς ὑπὲρ τὴν φύσιν τιμημένος· εἴπερ ἀσεβῆ τῆ γνώμη αὐτὰ διεπράττετο ὁ Ναβουχοδονόσορ, οὐκ ἂν ποτε ἐνέσχετο· νῦν δὲ ὁρῶν ἡ τοῦς μάγους ἐλεγχοθέντας(3), ἡ τῶν εἰδώλων φανῆσαν τὴν ἀσέβειαν, ἡ τὴν τῆ Θεοῦ δεσποτίαν ἀνακρυχθεῖσαν, ἡ τὴν αὐτῆ τιμὴν εἰς δόξαν ἀναθερομένην τῆ Θεῷ, ἰδέξατο τὰ λεγόμενα, ἡ ἰουχίαν ἐπὶ πᾶσιν ἀγῆ(4)· εὐδελον γὰρ φησὶν ὡς εἰ ἂν τῶν ἰδυνήθη εἰπεῖν, μὴ τὸν ἀληθῆ σέβαν Θεόν, ὅς κατὰ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν, ἅπαντα ἐργάζεται, ἡ γνωρίζει τὰ ἐν ἀφανεί κείμενα· πῶς ἔν ἐστὶν αὐτὸν ἡ τιμῶν ὡς Θεόν, ἡ ὡς δίκαιον θαυμάζειν; τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ φυλάττοντος τὸ μέτρον, τὸ δὲ τῶν πραγμάτων ἀγνοούντος τὴν φύσιν. - Ἄντι τῆ προσκύσεως τιμήσκειν ἀξία, ἡ πλείου παρῆσχε περιουσίαν· εἰ ἂν ταῦτα δειδωκῆς εἰ ὡς Θεὸν τιμήσκει· εὐδελον οὖν εἰ τῶν εἰρημένων ὡς ὁ δίκαιος τῆ Θεῷ χάριτι διέλαμψε, ἡ ὁ βασιλεὺς εὐταβέστερος ἐκ τῶν συμβάντων κατέστω. - Ἐδειξε τὴν περιουσίαν τῆς ἐξουσίας· οὐ γὰρ μόνον τῶν ἐπιχωρίων δέδωκε κρατεῖν, ἀλλὰ ἡ τῶν λοιπῶν ἰδυνῶν τὴν διοίκησιν. - Ἴνα εἴπη, πάντων ἦν προκριθεὶς, τοῖς ἔργοις τὴν δοκιμασίαν δούς. - Θαυμάστος ἡ κατὰ τῆτον ὁ προφήτης ὅς οὐκ ἐπέ-

Testam comminuit. Apollinarii. A fictili materia incipit et a ferro, in quae incidit ictus, et quibuscum priora omnia, id est humana quaevis dissolvuntur.

Significavit Deus. Anonymi. Mire admodum post arcanorum explanationem, in Deum confert visionis prodigium. - Haec omnino, inquit, quae vidisti sunt: haud ego tibi verbis fucum feci.

46. *Tunc rex Nabuchodonosorus procidit in faciem.* Hippolyti. His auditis Nabuchodonosorus, somnii sui memor, sensit vera esse quae Daniel locutus fuerat. Mirari autem licet, dilecti, potentem Dei gratiam, qua factum est ut qui paulo post occidendus erat cum reliquis Babylonis sapientibus, hunc rex non iam ut hominem sed numinis instar coleret. - Manaa atque odoramata iussit ei libari. Nam Mosi quoque olim patria nunciavit Deus cum ait, ecce constitui te deum Pharaonis. Nempe ut prodigiorum causa ab eo patratorem in Aegypto, iam Moses haud homo existimaretur, sed Dei loco ab Aegyptiis haberetur.

47. *Vere Deus vester.* Anonymi. Consentanea rex loquitur et iusti hominis consilio et rerum veritati: quaeque acciderunt, nemini nisi Deo adscribit. Idcirco arbitrator Danielem non esse indignatum, dum maiore quam natura fert honore adficeretur. Nam si alieno a religione animo rex honorem exhibuisset, aequo is animo non tulisset. Nunc quum videret fraudis magos convictos, patefactum idolorum sacrilegium, Dei dominium publice inelamatum, suumque ipsius honorem ad Dei gloriam relatum, quae delata ei diximus non recusavit, atque in his pacate se egit. Constat enim regem ea loqui non potuisse, nisi verum Deum iam coleret, utpote omnium rerum potestate praeditum, omnium auctorem, et arcanorum conscium. Qui igitur fieri potuit ut rex prophetam et l'ēf instar coleret et eundem iustitiae ergo suspiceret? Alterum certe moderati hominis est, alterum eius qui rerum naturam ignorat. - Convenienti dignitate exornavit, atque opum copia instruxit: cui haec sane minime dedisset, si Deum existimasset. Ergo ex dictis exploratum est, iustum hominem divina gratia inclarusse, regem autem ob ea quae acciderant factum esse religiosiorem. - Dignitatis magnitudinem ostendit: non enim solos indigenas permisit regimini eius, verum alias quoque gentes eidem regendas attribuit. - Videlicet cunctis praelatus est, qui se rebus gestis probaverat. - In hoc quoque mirificus est propheta, quod eorum qui secum comprecari

eundem Hieron. praef. ad lib. xviii, in Isaiam. (5) Notanda haec sermonum Victoris in Daniele mentio, cum specimen. (6) Hinc Victorinus ad Cic. rhet. I. 85. secundum Christianorum opinionem non est necessarium argumentum: si peperit, cum viro concubuit.

(1) Hinc colligimus, hanc ab Hippolyto Danielis enarrationem dictam esse in hominibus ad populum, ut alii plerique graecorum latinorumque patrum biblici commentarii. (2) Exod. vii. 1. (3) Persarum (qui Assyriis successerunt) magiam tribus libris coarguet Theodoros

A λάθετο τῶν συμπεποννηκότων ἐν τῇ εὐχῇ· δὴ-
λον γὰρ ὡς οὐδὲ ἐκείνοι ἀνιάσθησαν ὅτι τῷ
Δαυιδῷ ἀπακαλύφθη μόνω, τῆς αὐτῶν εὐχῆς
ἔργον κρίναντες τὸ γενημένον, καὶ ὁ δίκαιος
κεινωνοὺς αὐτὰς τῆς εὐδοξίας ἔλαβεν.

B Ἀμμωνίου. Ἐπειδὴ ἐκονώνησαν αὐτῶ ἐν
τοῖς πνευματικοῖς, ἀμα τὸν Θεὸν παρακαλέ-
σαντες περὶ τῆς τῷ ἐνυπνίου γνώσεως, δίκαιον
ἔπριεν ὁ Δαυιδῷ κεινωνοὺς αὐτῶ γενέσθαι τῆς
τιμῆς τῆς περὶ Ἀνανίαν· οὐχ ὡς ἀντιποιοῦ-
μένους τῆς κοσμικῆς δόξης, ἀλλ' ἵνα παρα-
ζηλώσῃ τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἀληθῆ θεοσεβίαν,

C ὁρῶντας τὸ θεοσεβεῖν γένος παρὰ Θεοῦ καὶ ἀν-
θρώπων βασιλείων τιμώμενον.

Καὶ ἐμεγάλυνεν ὁ βασιλεὺς τὸν Δαυιδῷ. Ἰπ-
D πολύτης. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐσμίκρυνε,
καὶ ἐλάχισον παρὰ πάντα ἀνθρώπους εἶναι ἀπε-
φάνητο, νύξην αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ κατέσκησεν αὐ-
τὸν ὁ βασιλεὺς ἄρχοντα πάσης τῆς χώρας Βα-
βυλωνίαν· ὃν τρόπον ἐποίησε καὶ ὁ Φαραὼ τὸν Ἰω-

E σήφ, τότε καταστήσας αὐτὸν ἄρχοντα πάσης
τῆς Αἰγύπτου.

Καὶ Δαυιδῷ ἠτίσαστο. Ἰππολύτης. Ἐπειδὴ γὰρ
αὐτοὶ ἐν τῇ προσευχῇ συνηγορήσαντο τῷ Δαυιδῷ
πρὸς τὸν Θεὸν ἵνα τὸ ὄραμα αὐτῶ ἀποκαλυφθῇ,

F καὶ αὐτὸς Δαυιδῷ ἀξίαν τιμὴν λαβὼν παρὰ τῷ
βασιλεῶς ἐμνήσθη τέτων, ἀναβήμενος τῷ βασιλεῶ
τὸ ἔργον τὸ ὑπ' αὐτῶν γενημένον, ἵνα καὶ αὐ-
τοὶ τῆς τιμῆς ἀξιωθῶσιν ὡς συμμύσαι καὶ θεο-
σεβεῖς ἄνδρες· αἰτησάμενοι γὰρ τὰ ἐπουράνια

G παρὰ κυρίου, ἐτύχον καὶ τῶν ἐπιγείων παρὰ τῷ
βασιλεῶς (1).

Ἔτις ὀκτωκαίδεκάτης. Ἰππολύτης. Χρόνος μὲν
ἔν ἱκανῷ διαδραμόντος καὶ ἐπιγενομένης ὀκτωκαί-
δεκάτης ἔτις, ὑπομνησθεὶς ὁ βασιλεὺς τῆ ἐνυπ-
H νίᾳ αὐτῆ, ἐποίησεν εἰκόνα χρυσῆν, τὸ μὲν ὕψος
πῆχειν ἕξ τὸ δὲ εὖρος πῆχειν ἕξ (2)· ἐπειδὴ γὰρ
ὁ μακάριος Δαυιδῷ ἐν τῷ συνεῖν αὐτὸν τὸ ἐνυ-
πνιον ἀπεφρίθη τῷ βασιλεῖ λέγων, σὺ εἶ ἡ κε-
φαλή ἡ χρυσὴ τῆς εἰκόνης, ἐν τῷ τῷ λόγῳ

I φυσιωθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ τῇ καρδίᾳ ἐπαρθεὶς,
ἀντίτυπον ταύτης εἰκόνα ἐποίησεν (3), ἵνα ὡς
Θεὸς ὑπὸ πάντων προσκυνῆται (4).

Ἄλλου. Τῶν ὑπὸ τῷ Δαυιδῷ προαναγγελ-
θέντων ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐπιλαθόμενος καὶ με-
K τειρωθεὶς τὴν διάνοιαν, ὡς ἔμνονον (5) τῶν λοι-
πῶν ἐθνῶν κατακρατήσας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῆ ὑπὸ
τῶν Ἰουδαίων τιμωμένου Θεοῦ περιγενομένης,
κάντηθιν ἰσοθείαν φαντασθεὶς, ἀνδριάντα κα-
τασκευάσας κατὰ τὴν δευθεῖσαν ὄψιν φέροντα

L τοὺς αὐτοῦ χαρακτῆρας, παρὰ πάντων προσ-
κυνεῖσθαι ἠξίου· διὰ τὸ καὶ χρυσὸν τὸν ἀν-
δριάντα πηποίκεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Δαυιδῷ τὸν
χρυσὸν αὐτὸν ἠμῆνευσε· καὶ οὐ κατὰ συνίθειαν
τῆ κατασκευασθέντος τὸ μέγεθος ἐργάσατο,

M ἀλλὰ τὸ μὲν ὕψος ἐξήκοντα πῆχειν, τὸ δὲ
εὖρος πῆχειν ἕξ, ἀναλογούντα τῷ μεγέθει

fuerant non est oblitus. Item patet ne illos qui-
dem aegre tulisse, quod aui Danieli revela-
tio obtigisset, ceu si fructum precum suarum
id quod evenerat iudicaret. Utique et iustus
homo socios illos suae gloriae adscivit.

Ammonii. Quandoquidem hi spiritalem ope-
ram Danieli navaverant, unaque a Deo somnii
notionem comprecanti fuerant, par huic visum
est participem honoris fieri Ananiam cum suis
sodalibus: non quod hi mundanae gloriae stude-
rent, sed ut gentes ad religionem veram ex-
stimularentur, dum pium hominum genus a Deo
ac regibus honorari viderent.

48. Tunc rex Danielelem in sublime extulit.
Hippolyti. Quia se depressit, minimumque ho-
minum praebuit, idcirco eum gloria Deus auxit;
praefecitque eundem rex universae regionis baby-
lonicae: prorsus ut olim Iosephum Pharaeo cun-
ctae Aegypti praeposuerat.

49. Daniel autem postulavit. Hippolyti. Quo-
niam illi precibus suis ad Deum fuis Danieli fa-
verant, quo ei somnium revelaretur; ipse quoque,
postquam meritam gratiam a rege retulit, memor
illorum fuit, regique significavit quid antea
praestitissent; ut aliqua honoris parte digni
haberentur, utpote pii homines et consecrati.
Nimirum qui caelestia a Deo petiverant, terre-
na pariter a rege consecuti sunt.

1. Anno decimo octavo. Hippolyti. Post haud
mediocre temporis intervallum, nempe anno re-
gni decimo octavo, rex somnii sui memor statu-
am auream conflagavit, cubitos altam sexaginta,
latam sex. Quia enim Daniel somnio intellecto
dixerat regi, tu es aureum statuam caput; rex
eo dicto elatus, animoque tumens, parem illi
phantasiae imaginem fecit, ut instar numinis ab
omnibus coleretur.

Anonymi. Praedictorum a Daniele Nabu-
chodonosor immemor, atque animi tumore ela-
tus, quasi non solum gentes reliquas perdomuis-
set, sed ipsum Deum a Iudaeis cultum devicisset;
atque hinc divinis honoribus inhians; statuam
effigendam curavit, quae pro illa visione ve-
tere formam eius iconicam exhiberet: atque hanc
ab omnibus coli voluit. Iam idcirco auream fecit
statuam, propterea quod aurum Daniel quoque
de eo interpretatus fuerat. Neque statuam modu-
lum usitatum fecit, sed altum cubitos sexaginta,
latum sex: rem magnitudini eius qui re-

mopuertenus, teste Photio, quos amissos dolemus. (4) Re-
fellit anonymus Porphyrium, qui, ut ait hoc loco Hiero-
nymus, hanc regis humilitatem irridendo negaverat, et
prophetam de acceptis muneribus accusaverat.

(1) Confer Luc. xii. 31. (2) Dimensiones has colum-
nae potius, cui statua esset imposita, quam ipsi statuam
congruere, commode adnotat Calmetus; nequis forte artifex
inconsultum scandalum hinc patiatur. (3) De more as-
syriorum regum statuam sibi decernendi recole dicta p.
174. n. 1. (4) Nimirum ut fulgore auri stultitia bag-
barorum decepta cultum divinum signo impenderet: id
quod in re simili observavit Mopuertenus a nobis edi-
tus in Os. p. ult. Haec autem idem observat Hieronymus
(5) Μόνον deest in codd.

Cap. III.

A τὸ δειχθέντος· ἢ γὰρ ὄψις φασὶν αὐτῆς ὑπερφείας.

Ἀμ.ωνίου. Μᾶλλον μετὰ 15 ἔτη τῷ ἐνυπνίου τῆς εἰκόνας (1).

B Ἐν πιδίῳ Δσειρᾷ (2). Ἄλλου. Εἰς περιφανέ-
σαταιν δυλοτότι τόπον, ἐφ' ᾧ πάντας τοὺς προσκυνούοντας εἶναι καταδήλους, ἢ τῶς ἐναντιομένους πάλιν μὴ λανθάνειν.

C Ἄλλου. Ἰπάτους, τῶς παρ' αὐτῆ τιμηθέν-
τας· στρατηγῶς, τῶς τῶν στρατιωτῶν ἡγου-
μένους· τοπάρχας, τῶς κατ' ἔθνος δυναστεύ-
οντες· ἡγουμένους, τῶς κατὰ πόλεμον ἄν-
δρείους, ἢ πολλὰν ἔχοντας ἐντιυθεν περιβο-
λὴν· τοὺς ἀρχοντας, τουτέστι πάντας τῶς ἐν
τέλει τυγχάνοντας.

D Ἀπολιναρίου. Διὰ τῆς τῶν ἰσραηλιτῶν αἰχ-
μαλωσίας πολλὰ πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθ-
νῶν γίνεται, τῆς ἀληθῆς Θεότητος ἐν αὐτοῖς
δεικνυμένης· πρῶτον μὲν ἦν διὰ τῆς ἐπιφα-
νοῦς προφήσεως τῆς ἐν Δαυὶδ· δεύτερον δὲ

E διὰ τῆς ἐν καμίνῳ σωτηρίας τῶν τριῶν παι-
δῶν· ἐνθα ἢ τῶν ἀνδρῶν Θεοσέβεια θαυ-
μαστή πρὸς θάνατον βίαιον ἢ πικρὸν παρα-
ταξάμενον· ἀμα οὖν ἢ ἰσραὴλ δοξάζεται,

F ἢ τὰ ἔθνη Θεοῦ γνώσεως ἀφορμὰς λαμβάνει
πρὸς τὸ ἀναπολόγητον· ἀναγείρεται δὲ ἢ ὁ
ἰσραὴλ εἰς τὰ πρὸς τὸν Θεόν· περισσὴ δὲ ἢ
μάταια ἢ μεγαλογορία τῷ ἀνδριάντος πρὸς
ἐκπληξιν, ἵνα τὸ ἄψυχον προσκυνῆ· οἱ

G ἐπιφανέστεροι δὲ πρὸς τὸ καλὸν ταχέως ἀναγ-
κάζονται διὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἐν ταῖς πονη-
ραῖς βασιλείαις ἢ πολυθείαις· ὥστε ἀλλοίον
ἐντιυθεν τὸ ἀφανές· αὐτῆ δὲ τοῦ βασιλέως
πίση τις ἢ εὐχέρεια; πρῶτον μὲν τὸν Θεὸν τῷ
ἰσραὴλ δοξάσαντος οὐ μόνον ἀλλὰ ἢ τὸν Θε-
ράποντα προσκυνήσαντος, ἢ ὡς Θεὸν Θερα-
πίειν κρίναντος· νῦν δὲ προσκύνημα ἄψυχον
ιστάντος, ἢ αὐτοὺς ἐκείνους προσκυνεῖν ἀναγ-
κάζοντος· τοσαύτη τῶν ὑπερχόντων ἢ λήθη

H διὰ τὴν περὶ τὸ καλὸν ὀλιγορίαν. - Προσκυ-
νοῦσι δὲ μὴ μελίσσαντες· προσκυνᾶσι δὲ ἐν
Θεῷ τάξει τὸν ἀποκτείνανθ' ἀνάμενον, ἢ ἀπει-
λῶντα, οἱ Θεὸν οὐκ εἶδότες.

I Πίπτοντες οἱ λαοί. Ἰππολύτου. Τινὲς μὲν
αὐτὸν τὸν βασιλέα φοβέμενοι· οἱ δὲ πάντες
ἰδωλόατραί γενόμενοι, ὑπήκουον τῷ ῥήματι
τῷ ὑπὸ βασιλέως προσεταγμένῳ.

K Εἰσὶν ἄνδρες ἰσραῖοι (3). Ἄλλου. Φήσαντες τὸ
πρόσαγμα, ἐκκαλύπτουσι τὴν οἰκίαν γνώμην·
- ἰσραῖοι, φασὶν, ἔντες, ἢ ταῦτα αἰχμάλω-
τοι, ἢ τῆς ἀνωτάτω τυχόντες τιμῆς, ἢ τὴν
τῆς πατρίδος ἐπιτροπὴν παρὰ σου δεξάμενοι·
ἄνδρες ἔς ἢ τὸ δουλεύειν κινδύνων ἐκτὸς ἀγα-
πῶν ἔδει, ὥσπερ οὐδὲ κατόκοι τῆς βασιλείας
γενόμενοι, κατεπάτησαν μὲν τοὺς νόμους, ὑπερ-
βῆσαν δὲ τῷ σὺ προσάγματι· οὔτε τῶς πα-

praesentabatur congruam. Idcirco species eius dicitur eximia.

Ammonii. Anno sexto decimo post somnium statuatur.

In campo Deira. Anonymi. Apertissimo ni-
mirum loco, ubi nemo nisi propalam adora-
ret, nemo qui adversaretur lateret.

2. Anonymi. Ἰπάτους dicit ab se honoribus decoratos. Στρατηγούς militum duces. Το-
πάρχας provinciarum praefectos. Ἠγουμένους militiae strenuos, ideoque multa dignitate fulgentes. Ἀρχοντας magistratus quosvis.

Apolinarii. In Iudaeorum captivitate conver-
tendorum ethnicorum causa complura fiunt, ve-
ro Deo apud eas coruscante. Primo quidem manifestum Danielis vaticinium. Iterum trium adulescentium in fornace incolunitas: ubi simul inclaruit eorumdem religio mirifica ad violentum dirumque interitum alacris. Simul igitur Israel honore augetur, et genes argumenta capiunt ut iam sint inexcusabiles: simul Israelis mens ad res divinas excitatur. Ceteroqui vana futilisque est statuatur immanitas ad admirationem commo-
vendam, ita ut rem inanimem venerentur. Quamquam nobilissimus quisque erga rem honorificam vi quadam percelli solet, splendore scilicet captus, in corruptis maxime imperiis et in idolica religione. Quare hinc cognoscimus melius esse si in obscuritate vitam degamus. Iam ipsius regis quanta levitas est? qui primo quidem non solum Israelis Deum laudavit, verum etiam eiusdem famulum adoravit, Deique instar percolendum censuit: nunc autem inanime idolum proponit, eique obsequi Iudaeos ipsos compellit. Tanta est superarum rerum oblivio, propter honesti neglectum - Temere adorant. Venerantur instar numinis eum qui interimere potest, seque id facturum minatur. Nempe ita se gerunt qui Deum ignorant.

7. *Procidentes turbæ*. Hippolyti. Partim quidem sibi a rege timentes: generatim vero populus idololatriae obnoxius morem gessit regis iussibus.

12. *Sunt viri iudaei*. Anonymi. Memorato regis praecepto, mentem suam detegunt. Iudaei, aiunt, et quidem captivi, et summorum honorum compotes, quibus a te patriae cura mandata fuit; hi viri scilicet quos vel servitus sine periculo delectare posset, nunc ceu si regno huic minime essent subiecti, leges spreverunt, decretum tuum flocci fecerunt. Nam ne-

(1) Dictum fuit p. 171, somnium regi accidisse anno eius secundo. Ergo status posterior est annis sexdecim, quandoquidem anno regni decimo octavo facta fuit. (2) Cuiusnam sit haec lectio, docet nos Hieronymus: pro Dura Theodosio Deira transtulit. (3) Audiendus hoc loco Theodosius grammaticus, cuius exigua ad Danielem scholia in alio vaticano codice occurrunt: τὸν Δαυὶδ δὲ οὐ δειβαλον διατὴν προσουσαν αὐτῷ ἀρετὴν· οὕτω γὰρ ἐστὶν ἀρετὴ ἢ παρὰ τοῖς ἐναντίοις αἰδέσιμος: Danielem ipsum non accusaverunt, virtutem eius reveriti. Quippe virtus in adversariis quoque venerabilis est.

A τρεις ἡμῶν τιμῶσαντες θεὸς, ὅτι τὴν παρά σου ἑσθίαν εἶδον προσκυνήσαντες.
 Ἀμμωνίου. Τέτο καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς τὴν φθόνον, ὅτι καθαροὶ ὄντες ἐνδοκίμους ὑπὲρ τῶν ἄλλων.

B Ναβουχοδονόσορ ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ. Εὐδοξίς. Πῶς γὰρ ἐκ θυμῶν ὑπὸ τριῶν ἠττώμενος ὡς αἴτο ἀνδραπόδων, καὶ τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ὑπὸ αὐτῶν τιμαίνων;
 Ἀπολιναρίου. Θυμῶται διὰ τὴν καταφρόνη-

C σιν, καὶ ἐγκαλεῖ ταῦτα ἅπασιν ἠκούσιν· οὐχ ὄργῃ δὲ ὁμῶς ἐπὶ τιμωρίαν, ἀλλὰ προτείνει τὴν ἀσέβειαν, εἰ δέχονται, ἐπὶ ἐλπίδι τῆ μη κολασθῆναι· σπεύδει γὰρ ἡ πονηρία συνεπισπάσασθαι τοὺς προκαταλημμένους (1).

D Ἐάν δὲ μὴ προσκυνήσετε. Εὐδοξίς. Πρὸς τὴν εὐσέβειαν δι' ἀσεβείας ἀνθίσταται· ἐπανιστάμενος τῷ ὄντως θεῷ, ὡς ἐνὶ τῶν ψευδονύμων θεῶν· εἰδὼς ὅτι διὰ θεοῦ ἀπειθοῦσιν αὐτῶν.
 Καὶ ἀπεκρίθησαν Σιδράχ, Μισάχ, Ἀβδονα-

E γά. Ἰππολύτης. Οἱ δὲ τρεῖς παῖδες ὑπέδειγμα πᾶσιν ἀνθρώποις πιστοῖς γινόμενοι, οἵτινες ἐκ ὄχλου σατραπῶν ἐφοβήθησαν, καὶ τὰ τῆ βασιλείας ῥήματα ἀπέσαντες ἐδειλίασαν, καὶ τὸ πῦρ τῆς καμίνου καιομένης εἰδότες ἐπτήξαν, ἀλλὰ

F πάντων ἀνθρώπων καὶ ὄλου τῆ κόσμου καταφρόνησαν, τὸν φόβον τῆ θεῶ μόνον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐσχηκίτες· τῆτους Δανιὴλ μακρόθεν ἐστῶς (2) καὶ σιωπῶν θαρρῆν τῆτους ἐδίδασκε μειδιῶν πρὸς αὐτῶν· χαίρων δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ

G τῆ τῶν μαρτυρίᾳ, ἐνόησαν τρεῖς παῖδας μέλλοντας κατὰ διαβόλου στεφανῶσθαι.

Οὐ χρεῖαν ἔχμεν. Ἀπολιναρίου. Πρὸς μὲν τὸ προσκυνεῖν ἢ μὴ, ἀπεκρίναντο οὐδέν, ὑπερ-ορῶντες τῶν ἀπειθῶν· περὶ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ

H δυνάμεως φιλοσοφοῦσιν· οὐ χρῆζει φασὶν ὁ θεὸς τῆς ἡμετέρας συνηγορίας· ἀρκεῖ γὰρ ἡ κτίσις κηρύξαι τὸν δημιουργόν· καὶ τῶν ὄρωμένων δὲ χωρὶς δύναται παραδόξως ἐκ περὶ ἡμᾶς προνοίας τὴν ἑαυτοῦ παρασησαί δεσπο-

I τσίαν·
 Γνωστὸν ἐστὶ σοι βασιλεῦ. Ἄλλου. Τιμῶσι τῆ προσηγορίᾳ ἀβλαβῶς, καὶ φασὶν, οὐ λόγων δέει, ἀλλ' ἔργου, δι' οὗ γνώση ἡμᾶς ἐθρασεῖς ἀλλ' ἀμείταθῆτους.

K Ἀπολιναρίης. Ἀπισχυρίζονται τὸ δέειν (3) γυν, ἀνανεύοντες πρὸς τὰ προταθέντα αὐτοῖς ἀπλῶς καὶ βραχέως· καὶ γὰρ δέει λόγων τῶ ὄντι πρὸς ἀπηνή καὶ τιμωρητικόν· βασιλεῖα δὲ πυκνῶς καλεῖται, θεραπευτικῶς μᾶλλον ἢ παρεξυντικῶς, ἐπιεικῶς ἢ θρασεῖς· οὐ γὰρ παροξύνει δέει ἀλλὰ μὴ φοβηθῆναι.

Καὶ εἶπεν ἐκκαῦσαι τὴν κάμινον ἑπταπλασίως. Ἰππολύτης. Κάμινόν γε εἶδει παμμεγέθει λέγει ἐκκαῦσαι ἑπταπλασίως (4), πάντως ὡς ἦδη ὑπ'

M αὐτῶν ἠττώμενος· ἐν μὴ ἔν τοῖς ἐπιγίνοις ὑπερ-ίσχυσει ὁ βασιλεὺς· ἐν δὲ τῇ πίστει τῇ πρὸς

que nostros honorant Deos patrios, neque propositam a te statuam venerantur.

Ammonii. Augebat invidiam, quod hi prae ceteris optimatibus puri scelere essent.

13. *Nabuchodonosorus in furore et ira.* Eudoxii. Quid ni exandesceret, tribus victus ut putabat mancipiis, captivis insuper, atque ab eo honorifice habitis?

Apolinarii. Irascitur ob contemptum, atque obiurgat audita: neque tamen illico ad poenam ruit; sed impium cultum suadet, si forte obaudiant, spe vitandae poenae illecti. Quippe improbitas satagere solet ut praeoccupatos sibi adiungat.

15. *Nisi adoraveritis.* Eudoxii. Pietatem impietate oppugnat, adversaturque Deo, tamquam uni e mendacibus diis; gnarus videlicet, Dei causa Iudaeos sibi obsequium abnueie.

16. *Responderuntque Sedrach, Misach, Abdenago.* Hippolyti. Cunctis exemplo sunt creditibus hominibus adulescentes tres, qui neque satraparum multitudinem extimuerunt, neque audita regis oratione animis conciderunt, neque ferventis fornacis aspectum exhorruerunt: sed omnes homines totumque mundum, prae divino quem ob oculos unice habebant metu, aspernati sunt. Hos Daniel tacitus procul spectans atque aridens bono animo esse iubebat· simul ipse laetus horum confessionibus, quia tres pueros videbat laureatam de diabolo victoriam relaturos.

Haud opus est. Apolinarii. Quod quidem ad adorandum attinet, nihil respondent, minis contemptis. Circa vero Dei potentiam philosophantur. Ope vestra, inquam, Deus non indiget; satis enim creator a creatura praedicatur: et praeter hunc spectabilem mundum, vel haec sola circa nos providentia dominium eius demonstrare mirabiliter potest.

18. *Scito o rex.* Anonymi. Honorant eum hoc vocabulo, citra noxam. Ajunt vero nihil opus esse verbis sed opere, quod sane te docebit nos haud audaces esse sed constantes.

Apolinarii. Pernegant officium, praeceptoque diserte et abrupte adversantur. Revera haud verbis opus erat apud efferum crudelemque hominem; quem tamen regem iterato vocitant, blande potius quam acerbe, benigne magis quam audacter. Neque enim ille exasperandus erat sed non extimescendus.

19. *Mandavit ut fornax inflammaretur septuplum.* Hippolyti. Immensae materiae rogam mandavit septupla vi succendi, ceu iam prorsus ab illis victus. Terrenis quippe viribus praevalcebat rex,

(1) Hem quam vetus est consuetudo improborum dandi operam, ut eos qui probi sunt, suae sectae adiungant! (2) Recole Theodosii grammatici scholion p. 180. n. 3. (3) Alius codex δέει. (4) Hieronymus episc. xxxvi. 7: nonnulli septenarium numerum plenum esse perfectum interpretantur, de multis scripturarum locis testimonia contrahentes. Res satis nota est.

- A** Θεὸν ὑπερίσχυσαν εἰ τρεῖς παῖδες. - Εἶπέ μοι Ναβουχοδονόσορ τίνι λόγῳ δεδωμένους κελύεις βλαθῆναι εἰς τὸ πῦρ; μήπως φυγῶσιν, εἰ λευμένοι τοῖς ποσὶν τὸ πῦρ κατασβέσουσιν; ἀλλ' οὐ σὺ εἰς ὃ ταῦτα ἐργαζόμενος ἀλλ' ἕτερος ἐν σοὶ ταῦτα ἐνεργῶν.

Ἐπταπλασίως. Ἄλλε. Τὸ τῷ θυμοῦ ἴδιον. καὶ ἢ προτέρα γὰρ ἤρει φλόξ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν νεανίων. - Ἀντὶ τῷ εἰς τὸ ἀκρότατον τὴν φλόγα ἀγάγετε, ὡς μίζονα γενέσθαι ἐκ οἴου

C τὴν ἄκοντο δὲ τῷτο παρὰ θεοῦ, ὡς μῆτε τῇ ὀλιγότητι τῷ πυρὸς, μῆτε τῇ ἀνδραπύνη φειδοὶ λογιθῆναι τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τῇ δειῖα ψήφῳ κριθῆναι τὸ γινόμενον.

- D** τὴν βώμην προσέταξεν ἀχθῆναι. εἶτα πίδακας περιβαλεῖν τοῖς ποσὶ. καὶ ἔτω πρὸς ἀπώλειαν ῥίψαι εἰς τὴν κάμινον.

Σὺν τοῖς σαραβάροις. Εὐδοξίου. Τὰ ἐκ κόκκου(1) κατασκευαζόμενα παρ' αὐτοῖς προσαγορεύεται,

- E** τὴν βρικίαν ἔχοντα τάξιν, καὶ μηροδέταις προσδεσμούμενα. ταῦτα δὲ ἐφόρου ὡς ἐπίσημοι καὶ σατράπαι. τῶν δὲ πάλιν ὡς τοιοῦτοι ἐφόρου, γυμνὸν καὶ ἀνεχόμενοι δεικνύναι κεφαλὴν (2).

- F** Ἄλλε. Ἀντὶ τῷ σὺν τοῖς ὑποδήμασι. σαραβάρα (3) δὲ οἶμαι λέγειν τὸν προφήτην χαλδαϊκῆ γλώττῃ. σημαίνει δὲ τὴν περὶ τὰ σκέλη ἐσθῆτα, ἐν ὑποδηλέμενοι ἐπιχωρίως τὰ γυμνά τῷ σώματος κρύπτειν εἰσάσαι. τινὲς δὲ σαραβάρα εἰρήκασιν τὰ μὲν παρὰ τῶν πολλῶν λεγόμενα μῶκια (4), παρὰ δὲ τοῖς ἔλλησιν ἀναξυρίδες προσαγορευόμενα.

- G** ῥήματα τῷ βασιλεῖ ὑπερίσχυσε. Ἄλλου. σημαίνει ὡς τινες οἴκτω φερόμενοι ἀντίστησαν τῷ βασιλεῖ, θαυμάζοντες τῶν παίδων τὴν ἀνδρείαν, καὶ τῶν πατρίων νόμων τὴν φυλακὴν. ἀλλὰ τὸ ῥῆμα φησὶ τῷ βασιλεῖ ὑπερίσχυσε, καὶ νενίκηκε τῶν παρακαλῆντων τὴν ἰκεσίαν.

Περιπάτην ἐν μέσῳ τῆς φλόγος. Εὐδοξίου.

- H** Οὐχ ὑφ' ἑαυτῶν, ἐκ ὑπὸ πυρὸς, ἀλλ' αὐτεμάτως ἐκ χάριτος τῶν δεσμῶν ἐλύοντο, καὶ περιπάτην εἰς μέσον τῷ πυρὸς. ἐμφιλοτιμύμενοι τῇ τῷ θεῷ χάριτι, καὶ ἐδὲ ἐσάναι ἀνεχόμενοι, προσεξάπτοντες τὴν φλόγα, ὡσπερ ἐν βαλανίῳ.

- I** Θερμότερον τὸν ἀέρα ποιῆσαι βουλόμενοι, καὶ δεικνύντες τὸ θαῦμα παράδοξον.

Εὐλογῶντες τὸν κύριον. Εὐδοξίου. Τετῆσι, σχῆμα χορῆ ποιησάμενοι, ὕμνου τὸν θεόν, τῷ Ἀζαρίου τῆς ᾠδῆς ἀρχαμένου.

- L** Ἀνοίξας τὸ στόμα. Εὐδοξίου. Καινοπρεπῶς ἠρμῆνευσε τὸ γενημένον. ἐπειδὴ γὰρ ἔθος τοῖς τὴν τιμωρίαν ταύτην δεχομένοις χανδρὸν ἀρπάξαι τὸν καπνόν, ὡς μὴ κατὰ μέτρος ἢ φλόξ προσμιλῶσα τοῖς σώμασι, χαλεπωτέρην τὴν ὀδύνην παράσχοι, τὸ ξένον τῷ γενημένον παραστῆσαι βουλόμενος φησὶν, ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ,

- M** sed fide in Deum superabant tres pueri. - Die mihi, Nabuchodonosore, quamobrem iubens vincis pedibus adulescentes in ignem conici? num ne fugiant, si forte solutis pedibus extinguere incendium valeant? Sed enim haud tua sunt eiusmodi consilia, verum alterius haec in te operantis.

Septuplum. Anonymi. Furoris proprietates fingitur. Nam et consueta flamma extinguendis adulescentibus sufficiebat. - Nimirum incendium tantum efficitur, quo maius nullum esse possit. Porro Deus id curabat, ne forte flammae exiguitati vel humanae clementiae prodigium imputaretur, quum divinae opi res foret adscribenda.

20. *Robustis viris mandavit*. Anonymi. Validos viros adesse iussit: his ut pedicibus pedibus iniicerent imperavit, atque ita adulescentes in fornacem consumendos conicerent.

21. *Cum sarabaris*. Eudoxii. Sic apud eos appellantur confectae cocco vestes, quae braccarum munere funguntur, feminibus alligatae. Haec gestabant satrapae et nobiles: tiaris item dignitatis ergo utebantur, neque nudum caput habere patiebantur.

Anonymi. Cum calceamentis, quae *sarabara* a propheta dici chaldaico sermone arbitror. Significat crurum amictum, quo sic patria lingua appellato nudas corporis partes velare solent. Nonnulli *sarabara* dixerunt ea quae vulgo *μῶκια* appellantur; quibus Graeci *ἀναξυρίδας* (subligacula) nomen fecerunt.

22. *Mandatum regis praevaluit*. Anonymi. Significat, nonnullos misericordia commotos obstitisse regi, dum adulescentium fortitudinem mirarentur et patriarum legum observantiam. Sed enim mandatum, inquit regis, praevaluit, et oratorum repulsa fuit deprecatio.

23. *Medio igne inambulabant*. Eudoxii. Neque vi propria neque igne sed spontanea gratia vinculis resoluti medio igne obambulabant, Dei beneficio gloriantes. Neque stae patiebantur, sed ignem circum se excitabant, veluti qui in balneis calidiorem aerem sibi curant: atque ita prodigium mirum ostentabant.

Laudantes Dominum. Eudoxii. Chori cuiusdam instar Deum celebrabant, Azaria hymnum praeceunte.

24. *Os aperiens*. Eudoxii. Rem locutione insolita declaravit. Nam sicuti mos est eorum, qui ignis supplicio addicuntur, ore hiant fumum attrahere, ne flamma corpus membratum pervadens diuorem efficiat cruciatum; ita rem novam oculis subiicere volens ait, *aperiens os suum*, ut

(1) Barbarorum ex insulis confectas e cocco non solum vestes sed variam suppellectilem in vaticanam bibliothecam his annis intulimus; haecque res satis artificiose elaboratae invisendum oculis quotidie prostant. (2) More adhuc apud orientales gentes vigente. (3) Omnino audiendus hic Hieronymus: pro braccis quas *Symmachus* *ἀναξυρίδας* interpretatus est, *Aquila* et *Theodosio* *saraballa* dixerunt, et non, ut corrupte legitur, *sarabara*. *Lingua autem Chaldaeorum saraballa, crura hominum vocantur et tibiae, quasi cruralis et tibiales appellatae*

A εἶπεν ἰν' ὄμῳ τῶν παίδων τὴν ἀνδρείαν ἐμάνη ἕ τῷ θεῷ τὴν δύναμιν παραστήσει. - Καὶ ἐπὶ μὲν τῷ βασιλείῳ μετὰ παρρησίας πάντες ἐφθέγγοντο ὅτι δὲ εἶδει εὐχὰν ἀναφέρεισθαι, τάξιν ἐτήρουν.

B Εὐλογητός. Εὐδοξίς. Ὑμνων γὰρ εἰ ἀξίος σὺ φησὶν, ὁ διὰ τὰς πατέρας τὸ ἡμέτερον ἐκλογάμενος γένος ἕ δοξάζειν σε δίκαιον, ἐπεὶ περ εἰδένι χρόνῳ γηράσκει σου ἡ δύναμις ἥς δὲ πρὸ τῆς κτίσεως, ἕ διαμεινῆς ὁ αὐτός τοῖς ἐπὶ

C σὲ πεποιθῶσι τῆς αὐτῆς ἐξουσίας παρέχων τὰς ἀποδόσεις.

Ὅτι δίκαιος. Ἄλλου. Δείκνυσι τὰ πράγματα, ὡς ἀξίαν τῶν πλημμελημάτων δίκην ὑπέστημεν, ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς γινόμενοι ἄλλη-

D θῆ δὲ ἄρα φησὶ ἕ τὰ πάλαι γεγενημένα ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, τὰ τε κατ' Αἴγυπτον ἕ κατὰ τὴν θάλασσαν, ἕ ὅσα ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἐπράχθη. οὐ γὰρ ἂν εἴπερ εἰκῆνα ἦν ψευδῆ, τσαύτης κατὰ τὸ παρὸν ἐπι-

E κουρίας παρὰ εἰς τετυχήκασιν (1). - Τυτέστι τὰ παρὰ σοῦ γινόμενα ἀνεπίληπτα. - Τὰ εἰς ἡμᾶς φησὶ γεγενημένα, δίκαιος ἔκρινας ἕ τὴν γὰρ εἰς σὲ ὑβρίσαντας σωφρονιστέρους ταῖς συμφοραῖς εἰργάσω. - Οὐδαίς γὰρ φησὶν ἔχει μέμ-

F ψασθαι εἰδένι τῶν γεγενημένων εἰς ἡμᾶς, οὐ τῶν εἰς τὴν πόλιν γενομένων, ἕ τῶν εἰς τὸν ναόν. ἐπεὶ περ φόνων μὲν τὴν πόλιν ἐνεπλήσαμεν (2) τὸν δὲ ναὸν εἰδάλων, αὐτοὶ δὲ εἰαυτοὺς τὰ χεῖριστα διεθήκαμεν. - Οὐδεμίαν γὰρ

G φησὶν ἔχομεν συγγνώμην, εἰς ἐσχάτην παρουσίαν χωρήσαντες. ἕ τὴν τὸ προσήτας ἔχοντες συνέντας, ἕ τσαύτης παρὰ σοῦ τυχόντες ἀνεξικητίας. - Τυτέστι μετὰ πολλὰς φιλοτιμίας τὸ κακὸν διεπραξάμεθα. πρὸς γὰρ

H τοῖς ἤδη παραδέξως εἰς ἡμᾶς γεγενημένοις ἕ μισθὸν ὑποσχομένοις τῆς τῶν νόμων εὐπειθείας, παρ' ἡμῶν ἕκ ἡκέρους. - Ἀκριβῶς φύσιν ἐξετάζων, τὰ τε παρ' ἡμῶν γεγενημένα, τὰ τε ἡμῖν ἐπαχθέντα, ἀγασθεῖν ἂν σε τῷ

I ὄρου τῆς ἡφου. - Ἄδικον μὲν εἶν ἐκάλεσον, ὡς τὴν τῷ θεῷ ἀρπάσαντα τιμὴν. πονηρότατον δὲ ὡς καινὸν τινα τρόπον πονηρίας τὴν τιμωρίαν κατὰ τῶν οὐδὲν ἐπταικότων ἐφειρόντα.

Ἀμμωνίου. Διὰ γὰρ τῆτε ὁ θεὸς παραγ-

K γέλλει ἡμῖν καλοποιεῖν, ἵνα ἕ τῶν ἀνεκφράστον ἡμᾶς ἀξιώση καλῶν. - Τυτέστιν οὐ δύναμεθα παρρησιάσασθαι ἐπὶ τοῖς ἤδη γεγενημένοις θαύμασιν ἡ γὰρ συμφορὰ ἀφαιρεῖται τὴν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις παρρησίαν. διὸ ἕ ὄνει-

L διζόμενοι ἄφωνοι διαμείνομεν. - Ἄλλ' εἰσπραξάμενος ἡμᾶς φησὶ δίκαιος παράσχου ἔλιον. - Εἰ γὰρ ἕ αὐτοὶ φησὶν οὐκ ἀξίος τυχεῖν τῆς παρὰ σοῦ κηδεμονίας, ἀλλ' εἶν διὰ τὴν πρὸς τῶν

M πατέρας ἐπαγγελίαν, μεταβολὴν παράσχου τῶν κατεχόντων δεινῶν. ἀκριβῶς γὰρ ἐπιστάμενος τὰ μετὰ ταῦτα, ἰσαρίθμους τοῖς ἀστροῖς

simul et adolescentium fortitudinem et Dei potentiam ostenderet. - Et coram rege quidem audacter loquebantur; quum autem orandus Deus esset, modestiam prae se ferebant.

26 *Benedictus*. Eudoxii. Hymnis tu dignus, qui maiorum gratia genus nostrum elegisti. Laudibus orandus es, cuius nullo tempore potentia senescit. Ante res creatas existis, idemque permanes: atque eos qui tibi confidunt, potestate tua remuneraris.

27. *Quia iustus*. Anonymi. Res ipsa demonstrat, nos dignas peccatorum poenas luere qui in hostium potestatem devenimus. Vera profecto sunt illa etiam quae maioribus acciderunt sive in Aegypto, sive in mari, sine in ipsa promissionis regione. Nam siquidem illa cassa veritate forent, ne nunc quidem tantam abs te opem essemus consecuti. - Quae facis ipse incomprehensibilia sunt. - Quae nobis acciderunt, ea tu recte decrevistis. Nam qui iniurii adversus te fuerant, eos modestiores calamitatibus reddidisti. - Nemo de nostris casibus queri potest, sive qui urbi sive qui templo acciderunt: nam et urbem homicidiis, et idolis templum replevimus, atque ipsi nobis pessima mala intulimus. - Nulla digni venia sumus, qui in extremam malitiam venimus, quamquam prophetae inter nos versarentur, tuaque tanta uteremur clementia. - Studiose admodum scelera commisimus. Nam quum praeter prodigia vetera, mercedem quoque observantibus legem promitteres, prorsus tibi non auscultavimus. - Qui naturam accurate nosti, res item a nobis gestas et mala quae patimur; finem denique tuae sententiae facias. - Regem iniustum appellat, qui Dei honorem sibi vindicabat: pessimum, quia novum improbitatis genus in poena eorum excogitaverat qui nulla re deliquerant.

33. *Ammonii*. Idcirco nos Deus recte agere iussit, ut summis bonis adficiat. - Haud nobis gloriari licet priscis prodigiis: calamitas enim fiduciam rerum eripit: quare et conviciis lacesiti obmutescimus. - Qui poenam de nobis suspisti, nunc demum clementiam exsere. - Quamquam ipsi providentia tua digni non sumus, promissorum tu tamen patribus memor praesentia mala dispelle. Nam qui futura tempora noveras, parem sideribus et maritimae harenae po-

sunt. Hieronymus scribit *saraballa* etiam epist. I. 9, quamquam et ibi est varia lectio *sarabara*. (4) Notamus vulgaria vocabula *βρίκια* et *μόκια*.

(1) Praesenti miraculo auctur pii adolescentis ut veterum fidem confirmet. Sed licet etiam praeteritorum miraculorum auctoritate uti, ut ea credibilia existimentur, quae posteris temporibus homines vere sancti, Deo auctore, prae se tulerunt. Alioquin qui tenere et inconsulte recentioribus cunctum prodigium fidem derogant, antiquorum pariter fidem haud scio an labefactent. (2) Iudaeorum genus efferunt mutisque caedibus deditam aetate saltem sua scribit Iosephus bell. iud. V. 10. Id alia quoque permulta documenta tradunt; et nunc etiam in hoc Azariae hymno cognoscitur.

- A** ἐ τῆ παραλίφ ἀμμη τῶς ἐκείνων ἀποτόνους ὑπέσχου ποιήσιν. - Πάντα ἡμῖν φησὶν εἰς τὸ ἐναντίον μεταβέβληται. ἐ ἔτε κατὰ τὴν ὑπό σου ὀρισθεῖσαν τάξιν ἔχομεν βασιλέα. οὐ πνευματοφόρος παρ' ἡμῖν τὸ μέλλον λέγων (1).
B ἐ τῶν ποιῶν πραγμάτων ἔχων τὴν διοίκησιν. ἐχ' ἱερὺς τοῖς ὀλοκαυτώμασι γνωρίζων τὴν δεσποτείαν. ἐχ' ὑπὲρ ἀμαρτημάτων προφῆρων θυσίας, οὐ γεραίων ἑτέροις τισὶ δάροις, ἐ τῆ εὐωδία τὴν ὀφειλομένην ἀναπέμπων τιμάν.
C Οὐκ ἔστιν ἐν τῇ καιρῷ τέτῃ ἄρχων ἐ προφήτης ἐ ἡγούμενος. Εὐδοξίου. Καταψήφίζονται τῷ Ἰσραήλ, ἀτιμάζουσι τὸν Δανιήλ; ἀλλ' ἐκ ἔστι φησὶν ἄρχων ἐ προφήτης ἐ ἡγούμενος τὸ ἑαυτοῦ ποιῶν, τὸ ἔθνος συναγαγὼν ἰσχύων,
D ἐ τῆτο συζηροτεῖν δυνάμενος, ἐ ἐν λιταῖς ἐξευμενίζεσθαι. ἀλλ' ἕκαστος ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἔστιν. ἵνα δὲ τὰ ἐδωδῶτα τῶν κριῶν ἀφθαρτα διαμένῃ (2).

- Νῦν ἐξακολουθεῖμεν ἐ ζητῶμεν τὸ πρόσωπόν
E σε. Ἀμμωνίς. Ἐπειδὴ γὰρ κατακολουθῶν εἶπεν, εἰκότως ἐ νῦν προσώπου μέμνηται. ὁ γὰρ καλῶς κατακολουθήσας, ἐ προσώπου ἀξιοῖται. - Εὐθὺς γὰρ ἡ θεία τῆ σου προσώπου εὐφραίνει τὰ πρόσωπα τῶν σῶν θεατῶν, ἀλλ' οὐ καταισχύνει. - Τουτέστι μὴ διζμάρτωμιν τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος, ἀλλὰ συνήθως τῆ σαυτῆ φιλανθρωπία τῶν κινδύων ἐξέρπασσον, ἐ παραδόξως ἐλευθέρωσον τῶν κατεχόντων δεινῶν. Ὅστι ἀπαντας εἰς εὐφημίαν χωρῆσαι, ὡς ἐκ
G ἀφόντος ἐν δεινοῖς τῶς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας. - Ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων φησὶ τῶς ἐπιτριβοντας ἡμῖν τὰς συμφοράς, διαμαρτεῖν τῶς ἐν ἀνθρώποις παρρησίας ποίησον, ἐ μάταιοι ἐν τῇ παρῶσῃ δυναστείᾳ ὀφθεῖεν.

- H** Ἐντραπίσαν. Εὐδοξίς. Ἐπειδὴ περ ἐκ ταύτης ἐπήρθησαν πρὸς θεομαχίαν, καταισχυρθεῖσαν ἐκ τῆς δυναστείας, ἵνα παύσανται τῆς θεομαχίας.

- I** Ἡ ἰσχύς αὐτῶν συντριβείη. Εὐδοξίς. Οὐ γὰρ ἐγένετο ὑποσύριγμα κόσμου ἀλλὰ καταφθορὰ κόσμου.

- Ἰνώτωσαν ὅτι σὺ εἶ κύριος. Εὐδοξίς. Ὅσῃ ἀπαντας ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων παιδευθῆναι ὡς ἀνόνητον μὲν ἢ τῶν εἰδώλων θρησκεία.
K σὺ δὲ εἶ ὁ τῶν ὄλων κύριος, ἀπαντα κατὰ τὸ λυσιτελεῖς διαπραττόμενος, ἐ κρείττους τῶν κινδύων τῶς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας ποιῶν.

- Οὐ διέλειπον αὐτὰς οἱ ἐμβάλλοντες. Εὐδοξίου. Τῆτο τῆ προστάγματός εἶχε τῆ βασιλικού. ἐπειδὴ γὰρ ἐκέλευσεν ἐπταπλασίως ἐκκαυθῆναι τὴν καμινον, ἐκ ἐκρέσθησαν ἄχρι τῆ ῥίψαι τῶς παῖδας τῆτο ποιῶντες, ἀλλὰ ἐ μετὰ ταῦτα μίζονα εἰργάζοντο τὴν φλόγα τῆ προσθήκῃ τῆς ὕλης.

- M** Καὶ διεχέιτο ἡ φλόξ. Ἰππολύτης. Ἐλασθὲν γὰρ φησὶ τὸ πῦρ ἐσωθεν ὑπὸ τῆ ἀγγέλου, ἐξω ἐξέβλυσεν. ὁρᾶτε (3) πῶς αὐτὸ τὸ πῦρ φρόνιμον

sterorum numerum te effecturum recepisti. - Cuncta nobis retro sublapsa feruntur; neque pro tua civili constitutione regem habemus; neque aliquem spiritu instinctum qui futura nobis praecinatur; neque sacerdotem qui tuum dominium sacrificiis denotet, vel qui victimas pro peccatis immolet, vel alia munera offerat, et thuris fragrantia debitum Deo impendat honorem.

38. *Non est hoc tempore princeps, neque propheta, neque dux.* Eudoxii. Num Ezechielem damnant, aut Danieli contumeliam inferunt? Immo aiunt, nullum esse principem aut prophetam aut ducem qui officio suo proprie fungatur, qui populum congregare valeat, et consolare temp. , vel qui Deum precibus placare possit: sed omnes in captivitate versari, ita ut carnes sacrificiorum intactae maneant.

41. *Nunc te sequimur, tuamque faciem exquisimus.* Ammonii. Qui sequendi mentionem fecerat, recte faciem dicit. Nam qui officiose secatur, is fruendi conspectus dignus fit. - Illico enim faciei tuae visio cernentes beat, nedum pudore adficit. - Ne spe nostra excidamus, sed more tuo clementi periculis nos expedito, ac malorum pondere mirabiliter releva. - Sic omnes in tuas laudes effundemur, qui tibi confidentes haud perpetuis opprimi malis pateris. - Immo vero eos qui malorum nobis auctores sunt, a sua rerum humanarum fiducia depelle, vanamque ostende, qua nunc fruuntur, dominationem.

44. *Confundantur.* Eudoxii. Qui suis viribus ad oppugnandum Deum abutuntur, utinam imperium amittant, ut impio bello absistant!

Robur eorum conteratur. Eudoxii. Neque enim id fulcrum mundi est sed ruina.

45. *Noscant te esse dominum.* Eudoxii. Cuncti re ipsa edoceantur de cultus idolici vanitate. Tu vero omnium dominus, omnia ex utilitate nostra metiens, ac eos qui tibi confidunt a periculis protegens.

46. *Non cessabant qui eos coniecerant.* Eudoxii. Nimirum hoc a mandato regis fiebat. Nam quia septupla vi fornacem incendi iusserat, non adulescentes tantummodo coniecerat, sed validiorem flammam aggerendo materiam efficiebant.

47. *Et effundebatur flamma.* Hippolyti. Perpulsa enim, ait, intus insecus flamma ab angelo, extra emergebat. Cernitis ut ipse ignis sapienter agat,

(1) Sapienter observat Hieronymus, aliquando accidere ecclesiae, ut propter peccata populi, a ceterum virorum et magistrorum, qui in lege Dei doctissimi sunt, sustineat penuriam. (2) Recole Mo. suestenu n comm. in Ionam p. 66. (3) Rursus hinc cognoscimus Hippolyti commentarium oratorio more recitari. Recole p. 178. n. 1; idque in fragmentis etiam chrisianis animadvertit romanorum editorum.

A ὑπάρχει, ἐπιγινώσκον ἢ κολάζον τὰς αἰτίαι τῶν μὲν γὰρ δέλων τὸ θεῶν ἢ ἤφατο, τὰς δὲ ἀπίστους ἢ ἀθεούς τῶν χαλδαίων καταφλόγησεν· ἢ οἱ μὲν ἔσω ὄντες ἐν τῇ καμίνῳ ὑπὸ τῆ ἀγγέλου ἐδρῶσιζοντο· οἱ δὲ δοκῶντες ἔξω τῆς καμίνου ἀμέριμνοι ἰστάται, ὑπὸ τῆ πυρὸς οὗτοι διεφθάρσαν· τὰς ἀνδρας τὰς ἐνδιαβάλλοντας τὰς παῖδας ἐνεπύρῃσεν ἢ φλόξ, κυλάσθην οἶμα ἐύρεσα πρὸς τὸν δισμὸν αὐτῶν τῶν παιδῶν χωρήσαντας.

B Ἐνεπύρῃσεν ἕς εἴρη. Ἀπολιναρίου. Ἄπτεται ἔν τῆ βασιλείῳ δια τῶν ὑπέρτων ἢ κόλασις. Ὁ δὲ ἀγγελος κυρίου συγκατέβη. Εὐδοξίῳ. Ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἀγγελος ἄνω τὴ ἄνω καὶ κάτω παρῶν συγκατέβη, χρεῖαν μνησῶν, οὐ κίνησιν ἐμφαίνων· ὁ δὲ ἀγγελος κυρίου· ἢ ἔκ εἰπεν ἀγγελος κυρίου, ἀλλ' ὀρισμένως ἢ κατ' ἐξοχὴν μνησόμενος· οὐ γὰρ ἐν ἀγγελικῆς δυνάμει, εἰδὲ λειτουργικῆς ἰσχύος ταῦτα δραν (1)· τὸ μὲν γὰρ κολύειν τὰ σώματα καυθῆναι τῶν πυρὶ ομιλοῦντων, ἢ καθάπαν ἀμήχανον ἤρω μὲν γὰρ ταύτην τὴν τερατείαν κατα τὸ ὀξύτατον τ λουμένην, ἢ παρὰ τῆς τελεσῆς τὰς ἐναγίαις αὐτῶν τελετάς· τὸ δὲ ἢ μεταβαλεῖν τὴν τῆ πρὸς ἀκμὴν εἰς δρόσον·

F ἢ ὅτι ἐξ ὅλης ἐναντίαν ἐγγάσασθαι, φυσικοῦ γοῦ ἢν ἀμειβῆναι τὰ τῆς φύσεως δυνάμενου· ἢ τὸ ἐπάγειν ὡς ἐπίσει τὸ μέσον τῆς καμίνης ὡς πνεῦμα δροσου διασυρίζον, εἰδεις ἐν ὡς ἀφῆκε μὲν ἔνδον εἶναι τὸ πυρ, βουλήσει δὲ οἰκίῃ ἢμειψε τὴν τούτου ἰσχύ (2).

G Εὐσεβίῳ Καισαρίας ἡμετα προκειμένῳ, φωνὴ κυριῆ διακόπτοντος φλόγα πυρις. Διακόπτω μὲν ἐν τῇ Βαβυλωνίῳ ἢ φλόξ τῆ πυρὸς διακοπέεισα τῆ προσταγμάτι τῆ θεῶν· εἰδέξατο ἐν αὐτῇ ἠδιστην ἀναπνοὴν ἢ ἀναψυχὴν, ὡσπερ ἐν οἰκίῃ τινὶ νὶ φυτῶν ἐν εἰρηνικῇ καταστάσει παρεχομένη τοῖς παισίν· ἐγένετο γὰρ φησὶ ὡσει πνεῦμα δροσου διασυρίζον (3).

I Ἄλλου· Οὐ κατὰ τινὰ φησὶ συντυχίαν τῆς ἰσωτερίας ἔτυχον, ἀλλὰ κατὰ θεοῦ προσασίαν· ἀγγελος εἰς βοήθειαν ἀποσταλείς, ἀπρακτον κατ' αὐτῶν τῆ πυρὸς κατέσσει τὴν ἐνέργειαν· ὡστε δοκῆν πνεύματος σφοδροτάτου φορὰν μεσολαβῆσαν τῆ πυρὸς τὴν φύσιν, ἐυρυχωμίαν ἐργάζεσθαι τοῖς παισίν· οὐ γὰρ μόνον ἐκ ἀπείθανον, ἀλλ' οὐδὲ ὡς πυρὶ πλησιάζαντες αἰσθησίν ἐλάμβανον· οὐκ εἶπε δὲ πνεῦμα δροσου διασυρίζον, ἀλλ' ὡς πνεῦμα· τουτίστι τοιαύτη τῆς αἰσθησις ἐγένετο· οἶον δὴ τοῖς ἢ ἐν τῇ ἐπὶ τὰς ἀποστόλους καθόδοι τῆ πνεύματος ἐπιτελέσθη, πρὸς ἀπάσαν διδασκαλίαν τῆ παραδόξου, ὡς ἂν μὴ μαγικῇ τινὶ τέχνῃ δόξασιν ἠλευθερωσθαι τῶν κινδύνων, ἢ λόγοις ἐπιδῆς, οἷα φιλεῖ γίνεσθαι πρὸς ἀπάτην τῶν

M θιαμῆνων ὑπὸ τῶν θαυματοποιῶν.

dum novit punitque sontes . Nam Dei servos non attigit , incredulos autem et atheos Chaldaeos ambussit . Et illi quidem intra fornacem conclusi irrorabantur ab angelo , hi vero qui se extrinsecus securos arbitrabantur , igne consumpti sunt . Viros illos qui adolescentibus calumniam struxerant incendit ignis , circa eum locum ut puto versantes , dum vincendis pueris operam darent .

48. *Ambussit quos reperit . Apolinarii . Tangit regem ipsum ministrorum poena .*

49. *Angelus autem Domini descendit . Eudoxii . Magni consilii angelus superne simul existens et tamen inferne praesens aderat . Ministerium autem scriptor innuit , non motum ostendit . Neque dicitur ex angelis Domini unus , sed certus quidam et per antonomasiam demonstratus . Neque enim erat angelicae potestatis , aut famularum virium talia prodigia edere . Atque eorum sane corpora , qui attingunt ignem , ab ustione prohibere non omnino est impossibile . Nam id praestigium ab iis quoque expeditissime fit , qui sacrilegas faciunt initiationes . Sed enim ignis vim in rorem convertere , remque universam in contrariam mutare , id inquam naturae auctori adscribendum , qui naturam ipsam pervertere potest : quod sane patuit , dum media fornax rorido zephyro perflata est . Igitur ignis quidem relictus ibi est , verumtamen eius vim voluntate sua Deus immutavit .*

Eusebii caesariensis , sacris verbis propositis , vox Domini intercedentis flammam ignis . Intercisa est Babylone flamma ignis . Intercisa Dei iussu , in iucundissimam versa est recreationem ; ac veluti in umbra arborum quietaque statione adolescentulis exhibuit oblectationem . Facta est enim ceu roscidae aurae sibilus .

Anonymi . Non aliquo , inquit , casu salutem consecuti sunt , sed Dei tutela . Angelus ad opem ferendam missus , vanam reddidit ignis vim . Videbatur itaque vehementissimi spiritus impetus in mediam fornacem delatus , ignis naturam in amoenitatem adolescentibus convertisse . Non solum enim non sunt necati , sed ne ignis quidem propinquitatem senserunt . Non autem dicitur spiritus roridi sibilum , sed veluti spiritum : id est nescio quis sensus eiusmodi accidit ; qualis etiam spiritu in apostolos descendente contigit . Quod idcirco curatum est , ne forte crederentur adolescentes magica arte expediti periculo , aut cantilenae verbis ; uti circulatorum ad decipiendam coronam facillitate solent .

(1) Notemus theologiam doctrinam , quod miracula proprie neque a sanctis viris neque ab angelis sed a Deo unico liant . Intercessores enim atque ministri miraculorum homines angelique sunt , non auctores . (2) Consonat Hieronymus epist. l. 9 : huc huc michi trium exempla puerorum , qui inter frigidis flammarum globos , hymnos edidere pro fleuibus . (3) Quin hic locus ex Eusebii commentario in psalmodum sumatur , vix dubitare licet , adfirmante pro, emodam eclogario . Attamen tum in Corderii catena , tum , quod magis

- A** Ἀμμωνίου . Τὸ φωτιστικὸν εἶσας τῷ πυρὸς τῆς καμίνου , τὸ καυσικὸν ἐκοίμισεν .
Ὡς πνεῦμα δρόσε . Σιβήρα ἐκ τῆς πρὸς Μάρωνα ἐπίσκοπον ἐπιστολῆς (1) . Ἦς μέσης τὸ πνεῦμα τῆς δρόσου διασπρίζον , κατὰ τὸ γραμμένον , τοὺς ἐν φλογὶ καὶ οὐ καταφλεγόμενους κατέψυχεν ἀθλητὰς . συνήθει γὰρ αὐτοῖς ἢ τῶν ἀθλων ὑπόθεσις , ἴσως ὁ τῷ θεῷ λόγος , ὃ ἐνανθρωπήσας θεός , ὃς καὶ ἐν ἀνδρὸς εἶδει τοὺς τρισὶν ἐν τῷ πυρὶ συνεχόρευεν (2) . ἄς καὶ τὸν Ναβουχοδονόσορ προβλέπειν καὶ προαναφωνήϊν τὸ μυστήριον , καὶ φάσκαιεν ἐναργῶς , καὶ ἢ ὄρασις τοῦ τιτάρτου ὁμοία υἱῷ θεοῦ . - Τουτέστιν οὐδὲ τῷ τυχόντος λυπηρῆ ἔλαβον πειραν , ἀλλ' ἄς ἐπὶ νυμφῶνος εἰσελθόντας οὕτως ἐξελεθῶν ἀκεραίους , κατὰ μηδὲν βλαβέντας .
- Εὐλογητὸς εἶ κύριε . Ἄλλου . Ἕμνων ἀξίος ὁ μὲν διαφθεΐρας τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν . ἀλλ' ἐκείνους τῷ ἐκλεξάμενος καὶ εἰς τοὺς ἐκθόνους τὴν αὐτῆ παραπέμπων ἐπικουρίαν . - Διδάσκει ἢν περὶ θεῶν εἶχον γνώμην , καὶ ὅτι αἰδίων ἔχων τὴν φύσιν , καὶ πρὸς τὸ εὐεργετικὸν ἔτοιμος τυγχάνων , ἕμνων εἶ ἀξίος . - Εἰκότως οὖσι σοὶ πάντες τοὺς ἕμνους ἀναπέμπουσιν . ἐπειπερ ἐξαίρετον παρὰ πάντας τὴν φύσιν κεκτημένος , δεικνύεις ὅση τίς ἐστὶ ἢ προσῆσα δόξα , ἀφ' ἧν περὶ τοὺς σοὶ προσήκοντας ἐργάζη . - Ἄλλ' οὖν τι γε τασούτου ὑπεραίμενος τῶν ἀνθρωπίνων , παροργῆς τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν , ἀλλὰ τὴν κατὰ πάντων ποιεῖς προσασίαν . τὸ δὲ καθήμενος ἐπὶ χειροβίμῃ , ἀντὶ τῷ δεσποζῶν καὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων , καὶ πάντα τῆς σῆς ἔχων ἐξημμένα κερδεμονίας . - Θρόνον βασιλείας νῦν τὸν οὐρανὸν λέγει , κατὰ τὸ ὑπὸ τῷ προφήτου εἰρημένον (3) . ὁ ἕρανός μοι θρόνος , ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου . - Δημιουργός εἶ τῶν ἀπάντων , καὶ τῆτον τὸν φαινόμενον οὐρανὸν ἐξήπλωσας .
- I** Ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας δόξης σου . Εὐδοξίαι . Τουτέστιν ἐν τῇ ἀξίᾳ τῇ σῇ . εἰ δὲ δεῖ ποτε καὶ ναὸν προσεπινοεῖν οὐράνιον ἕδαφος , ναὸν τῆς σῆς βασιλείας , οὐ οἱ σοὶ πρόσπολοι ἐνδαιτυνῶνται .
- K** Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον (4) . Ἀμμωνίου . Ἰσως εἰάν τις τῶν ἀμνητῶν ἀκέσας ταύτης τῆς δοξολογίας , γελάσει τῆς ἀγίους τούτους καὶ θεοπνεύστους ἀνθρώπους λέγων , ὅτι τὰ μὲν εἰπεῖν εὐλογεῖτε ἄγγελοι κυρίου , καὶ δυνάμεις κυρίου , καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων , καὶ ἱερεῖς κυρίου , καὶ δῆλοι κυρίου , καὶ πνεύματα , καὶ ψυχὰι δικαίων , καὶ ὅσιοι , καὶ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ τὸν κύριον , ἀκόλουθοι . τὸ δὲ εἰπεῖν εὐλογεῖτε οὐρανοὶ καὶ γῆ καὶ ὕδατα , καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς , ἀλλόκοτον , ὡς ἢ ἦλιος , ἄστρα , δένδρα . ἄλογα γὰρ ἐσσι ταῦτα καὶ

50. Ammonii . Incolumi fornacariae flammae lumine , vis urens repressa est .

Ut roridus spiritus . Severi ex epistula ad Maronem episcopum . Media in fornace spiritus roridus sibilans , sicuti scriptum est , athletas in flamma illaesos recreabat . Certabat enim inter eos praemiorum ipse auctor , Dei fortasse verbum , incarnatus Deus , qui in hominis specie cum tribus pueris chororum excercebat . Quare et Nabuchodonosorus mysterium vidit praedicitique , dixitque aperte , et species quarti similis filio Dei . - Nullam prorsus molestiam experti sunt , sed tamquam thalamo inlibati exierunt sine detrimento .

52. *Benedictus es Domine* . Anonymi . Laudandus es qui promissa patribus non pervertisti ; sed quum eos elegeris , ad eorum usque posteros praesidium tuum extendisti . - Declarat adolescentium de Deo sententiam : quodque is aeterna atque benefica natura praeditus , hymnis sit celebrandus . - Merito omnes te collaudant , qui prae cunctis excellentem naturam habes ; quantaque in gloria verseris , tutamine tuorum ostendis . - Quum tamen adeo res humanas excedas , vilitatem nostram non contemnis , sed omnium curam geris . Sedere super cherubim dicitur , pro dominatu potestatum invisibilium , et pro rerum omnium gubernaculo . - Thronum regni dicit hoc loco caelum ; veluti apud prophetam , caelum mihi thronus , terra autem scabellum pedum meorum . - Tu creator omnium , tu spectabile hoc caelum explicasti .

53. *In templo gloriae tuae* . Eudoxii . Id est in dignitate tua . Quin adeo quandoque templum intelligere licet caeleste firmamentum ; templum scilicet regni tui , ubi tui tecum ministri versantur .

57. *Benedicite omnia opera Domini Domino* . Ammonii . Fortasse profanus aliquis hunc audiens hymnum , sanctos hos atque a Deo inspiratos homines irridebit ; quia nimirum dicere laudate angeli Domini , et virtutes Domini , et filii hominum , et sacerdotes Domini , et servi Domini , et spiritus atque animae iustorum , et sancti et humiles corde Dominum , rationi consentaneum sit . Dicere vero benedicite caeli et terra et aquae et quae sunt in eis , absurdum ; veluti sol , astra , arbores . Haec enim ratione

refert , in integro ut creditur Eusebii commentario a Montfauconio edito haec verba non occurrunt . Num igitur Montfauconii codices defectu aliquo laborabant ?

(1) Memoratur haec epistula etiam in bibliotheca coisliniana pp. 56. 263. et fortasse alibi . (2) Legeas Hippolytum v. 92. (3) Is. LXVI. 1. (4) Hunc hymnum agnoscent etiam biblia syriaca teste Ebediesu in catalogo apud Assemanum bibl. or. tom. III. part. I. p. 6. Legeas ibidem Assemani adnotationem . Quid ergo dicendum de contrario Polychronii testimonio p. 113? nempe quod in diversam editionem sequeretur . Itaque ne syrus quidem Ephraemus in hunc hyanum est commentatus .

A ἄψυχα ἢ ἀναίσθητα· οὐ γὰρ δεῖ πείθεσθαι τοῖς λέγουσιν εἶναι τὰ στοιχεῖα ἔμψυχα ἢ λογικά (1), καὶ ὡς πρὸς ἔμψυχα τὴν πρὸς αὐτὰ λόγον ἐποίησαντο οἱ προφῆται· κοινῶς γὰρ πρὸς τὰ λογικά ἢ τὰ ἄλογα διαλέγονται, λέγοντες· εὐλογεῖτε οὐρανοὶ ἢ εὐλογεῖτε ἄγγελοι· πρὸς ὃ λεπτόν, ἐν ᾧ τὴν ἰδίαν τάξιν φυλάσσει τὰ κτίσματα, εὐλογεῖν λέγεται τὸν θεόν· εἰ δὲ παρεξέλθῃ τὸν ἑαυτῶν ὄρον, δοκεῖ πῶς ὄργην ὑποσημαίνειν θεοῦ· οὕτως ἢ νῦν τὸ πῆρ·

C καὶ ἔστι ἐπὶ τῆς ἰδίας τάξεως, διὰ τὴν κατὰ τῶν βαβυλωνίων ὄργην· εἰ ἢ ἐπὶ σωτηρίᾳ γέγονε τῶν τριῶν ἀγίων παίδων· ὁμοίως ἢ ἐπὶ τῷ Σαμουὴλ ἐν καιρῷ θέρους, υἱστὸν αἰνεφάλα παρα τὴν ἰδίαν συνθήειαν καταγαζούσαι ἐσύμαναν τὴν ἐπικειμένην κατὰ τῆ ἰσραὴλ ὄργην (2), ἢ ὁμοίως ὅταν τι συμβῆ τοιαῦτον, δειλιῶσιν οἱ ἄνθρωποι ὡς ὄργης ἐπικειμένης· ἐπιεύχονται οὖν οἱ ἄγιοι σάξιν τῆς ἰδίας κανόνας τὰ στοιχεῖα· διὰ γὰρ τούτου μανθάνομεν ὅτι ὁ θεὸς εὐλατεῖ ἡμῖν· οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν ἀλόγων τῆτο· λεπτόν, ἀλλὰ ἢ ἐπὶ τῆς λογικῆς κτίσεως· ὅταν γὰρ ὁ ἄνθρωπος φυλάσῃ τὴν οἰκίαν τάξιν, τὸ ἄκακον, τὸ εὐθεῖς (3), ἐπερ ἔσχη ἐκ πρώτης δημιουργίας, ἢ τὴν τῷ ἁγίῳ πνεύματι χάριν, καλῶς ἢ εὐλογεῖ τὸν θεόν· ὁμοίως δὲ ἢ οἱ ἄγγελοι· εἰ δὲ παρατραπῶσι τῷ καλοῦ, οὐ δοκῶσιν εὐλογεῖν τὸν θεόν· διὸ ἢ ὁ κύριος λέγει (4), οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου· ὁμοίως ἢ οἱ μεταρπίντες ἄγγελοι εἰς καιρίαν, ἢ γεγονότες δαίμονες, οὐκ ἐπαινεῖται εἰς, καὶ προσπίπτωσι τῷ Ἰησοῦ (5) ὡς θεῷ, ἢ υἱὸν αὐτὸν λέγουσι τῷ θεῷ· διὰ γὰρ τὴν καθ' ἑαυτῶν ὄργην ἔλαγον ταῦτα· ἐβασανίζοντο γὰρ ἀοράτως· διὸ ἢ ἔλαγον, ἢ ἴδοντες πρὸ καιρῶ βεβασανίσαι ἡμᾶς·

· Ὅτι ἐξείλατο ἡμᾶς ἐξ ἁδῆ, ἢ ἔσωσεν ἡμᾶς ἐκ χειρὸς θανάτου (6). Ἄλλοι· Ἄδην ἢ χεῖρα θανάτου τὴν καμίνον ἐκάλεσαν· ὡς γὰρ ἔχουσιν τὴν εἰς τὸν ταφίντα ἀνασάντα τοῖς ἀνθρώποις ἔργοις χρεῖσασθαι ἄχρις οὗ θεῷ δόξῃ, οὕτω ἔτε κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἐνεδέχτο τοὺς εἰς τοσαύτην φλόγα ῥιφέντας ζῆν τε ἢ ἀβλαβῆς διαμεῖναι, μὴ τῆς θείας χάριτος ἀπαντα πρὸς τὸ παράδοξον ἐργαζομένης.

Ἐξμολογεῖσθε. Ἄλλοι· Προσέκει τὸίνυν ἀπαντας κατὰ ταυτὸν συνελθόντας, εὐχαριστηρίου αὐτῷ ἀναπέμπειν ὕμνους, λογίζομένους ὡς οὐδεὶς χρόνος μεῖοι αὐτοῦ τὴν εἰς ἀνθρώπους φιλανθρωπίαν· - Εἰς διδασκαλίαν τῶν πλάθους κέχρηται τοῖς λόγοις· προσέκει γὰρ ὑμᾶς φάσιν, ἐπειδήπερ ἀπάντων κοινὴ τιμὴ τὸ γεγονυμένον, ἀποστῆναι μὲν τῆς πλάνης, ἔχισθαι δὲ τῆς ἀσεβείας, λογίζομένους τῷ ἡμετέρῳ δισπότῳ τὴν ἀξίαν·

carent et anima ac sensu. Neque enim credendum est iis, qui elementa dicunt esse animata et rationalia; quamvis ea prophetae ut animo praedita adloquantur. Indifferentem enim ad rationalia et ad bruta sermonem convertunt, dicentes: benedicite caeli et benedicite angeli. Cui contradictioni sic occurrendum est. Creaturae quatenus suum ordinem servant, benedicere Deum dicuntur: quod si fines suos excedant, videntur quodammodo Dei iram significare. Ita et nunc ignis in suo non constitit ordine, propter Dei contra Babylonios iram: etsi id in trium adulescentium salutem cesavit. Sic etiam Samuelis aetate messis tempore pluviam nubes praeter morem adducens, significaverunt imponentem Israeli iram. Similiter siquid aliud eiusmodi acciderit, timor homines occupat instantis caelitus irae. Orant igitur sancti adulescentes ut suos canones elementa conservent. Hoc enim argumento cognoscimus Deum nobis esse propitium. Neque id solum in brutis dicendum est, verum etiam in praeditis intellectus creaturis. Nam quoad homo suum ordinem servat, innocentiam, rectitudinem quam a primae conditione habuit, sanctique spiritus gratiam; bene se habet, laudatque Deum. Similiter etiam angeli. Quod si hae creaturae ab honesto deflexerint, iam non videntur Deum laudare. Quare et Dominus ait: non omnis qui dicit mihi Domine Domine, introibit in regnum, sed qui voluntatem patris mei facit. Angeli pariter qui ad malitiam delapsi daemones evaserunt, non sunt laudatores, etiam si lesu genu flectant ut Deo, eumque Dei filium confiteantur. Nam irae suae causa adversus semet saevientis sic loquebantur. Cruciabantur enim invisibiliter. Quare et aiebant, venisti ante tempus torquere nos.

88. *Quia eruit nos de inferis, et salvos fecit de manu mortis.* Anonymi. Inferos mortisque manuum nomen faciunt fornaci. Sicuti enim fieri nequit, ut mortuus ad vitam revocatus humanas actiones exserat, ante quam id Deo placuerit; sic extra humanarum rerum conditionem erat, ut qui in tantam flammam coniecti fuerant, viverent atque inviolati manerent, nisi id omne divina gratia prodigii ritu praeferet.

89. *Confitemini.* Anonymi. Par est igitur omnes una voce eucharisticos hymnos Deo persolvere, reputantes benignitatem eius erga homines nullo tempore minui. - Ad plebis eruditionem verba convertunt. Decet vos, aiunt, quoniam hic eventus generalem utilitatem spectat, ab errore deficere, veramque sequi religionem, reputantes Domini nostri dignitatem, et quod

(1) Hinc etiam videmus quam antiqui sint de rationali psychologia errores, quos aetate nostra tanquam nova commenta quidam iactantissimi venditaverunt. (2) I. reg. xii. 17. Res ethnicis quoque nota. Lege Virgilium georg. I. 330, Horatium od. III. 6. (3) Ita cod. (4) Matth. vii. 21. (5) Matth. viii. 29. (6) Notissimum est, in hebraicis canticis aut psalmis partem posteriorem hemistichii saepe numero repetitionem esse sententiae prioris.

A ἡ ὡς ἀπάντων κύριος καθίστηκεν, εἰ καὶ τινες παρὰ τοῖς ἀλλοτρίοις εἰσὶν νενομισμένοι θεοὶ (1).

Τὸν θεὸν τῶν θεῶν. Εὐδοξίου. Ἴνα ἡ ἀπιστοὶ κατακρίσωσι, ὡς θεὸς ἀγίων ἐστὶν ὁ θεός, ἡ οἱ πιστοὶ κατακούσωσι, ὡς ἴπτηται πολυθεΐα τῆ τῆ θεῶ ἐπικρατεΐα.

B Οὐχὶ ἀνδρας τρεῖς ἐβάλομεν. Ἀπολιναρίης. Οὐ δὲ ἑτέρων μανθάνει, ἀλλ' αὐτὸς ἰδὼν ἑτέροις ἀναγγέλλει. - Ὡς εἰς ἀπορίαν κατέστη τῆ παραδόξου· διόπερ ἡ περὶ τῶν ὁμολογούμενων πυνθάνεται.

Εὐδοξίου. Ὅσῳ γὰρ ὡς παραβαίνοντας ἀπήτει δίκας, οὕτως ἐπὶ τῆ παραδόξῳ ἠγάσθη.

C Ἄλλου. Διὰ τῆτο ἁκονομήθη μὴ ἐμβληθῆναι τὸν Δανιὴλ τῷ πυρὶ, ὡς ἂν μὴ νομίσει βαβυλωνίοι ὅτι διὰ τὴν τῆ θεοῦ αὐτῶν προσηγορίαν ἦν ἐπέθηκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς, τὸ πῦρ ἔχ ἠΐψατο, ἡ ἐλαττωθῆ τὸ θαῦμα· φησὶ γὰρ μετὰ τὴν τῆ ἐνοπνίου ἀφήγησιν ἐκπλαγεῖς τὸν δίκαιον ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὡς τιμῶν αὐτὸν Βαλτάσαρ ὠνόμασε, τῆ παρ' αὐτοῖς τιμωμένον θεοῦ τὴν προσηγορίαν αὐτῷ θεόμενος (2).

E Ἐβάλομεν. Εὐδοξίου. Κοινοποιεῖ τὸ ἐγκλημα νῦν, ἐπειδὴ πέπτωκε τὸ φρόνημα, ἵνα φύγη τὴν αἰσχύνην. - Παρὰ πᾶσι φησὶν ὁμολόγηται, τίνες τὲ οἱ ἐμβληθέντες ἡ πόσοι· ἀλλ' ὅμως ἔ τὰ παραπλήσια νῦν φαίνεται· τέσσαρας μὲν γὰρ ἀντὶ τριῶν ὁρῶ· παράδοξον δὲ τῆ τετάρτου τὴν θῆαν· υἱὸν γὰρ θεῶ οὐ κατὰ τελείαν γνώσιν ἔφη, ὡς ἂν τις οἴσθῃ· ὅπου γε εἰδὲ οἱ ἀπόστολοι πρὸ τῆς ἀναστάσεως τῆ χριστῆ ἀκριβῶς ἠπίσαντο· υἱὸν οὖν εἶπε θεοῦ, τὸ κατὰ συνήθειαν ἐξηλλαγμένον διδάσκων (3).

F Καὶ ἡ ὄρασις τῆ τετάρτης ὁμοία υἱῷ θεῶ. Ἰππολύτης. Εἶπέ μοι Ναβουχοδονόσορ, πότε εἶδες υἱὸν θεῶ, ἵνα υἱὸν θεῶ τῆτον ὁμολογήσης; τίς δὲ ὁ τὴν καρδίαν σε κατανύξας, ἵνα τοις τὸν ῥῆμα ἀποφθέγξῃ; ποίοις δὲ ὀφθαλμοῖς ἐδυνάθησεν τῆτο τὸ ὅως ἐνοπτρίσασθαι; διὰ τί δὲ σοὶ μόνῳ ἡ οὐδενὶ τῶν ἄλλων σατράπων ἐπεδείχθη; ἀλλ' ἐπειδὴ γεγραμμένον ἐστὶ, καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ θεῶ (4), αὕτη ἡ τῆ θεῶ χεὶρ, περὶ ἧς ὁ λόγος τὴν καρδίαν τούτου κατήνυξεν, ἵνα ἐπιγνῆς τῆτον ἐν τῆ καμίνῳ, δοξάσῃ· καὶ τῆτο δὲ ἔκ ἀργὸν τὸ ὑφ' ἡμῶν νενομημένον· ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸν υἱὸν τῆ θεῶ ἰδόντες ἐν κόσμῳ, μὴ πιστεύειν, προαπέδειξεν ἡ γραφὴ ὅτι μελήσασσι τὰ ἔθνη πῆτον ἕναρκεν ἐπιγινώσκων, ὃν πάλα ἄσαρκεν ἰδὼν ἐπίγνων ἐν καμίνῳ ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἡ υἱὸν θεῶ εἶναι τῆτον ὁμολόγησεν.

I Ὅμοία υἱῷ θεῶ. Ἀπολιναρίου. Νοῖσθαι ἡμῖν τύπος τῆ υἱοῦ τῆ θεῶ ὁ ἀγγελος, τοῦ συγκραταβάντος ἀνθρώποις εἰς ἄθνη, δεσμίοις

omnium ipse dominus sit, quamquam ab alienigenis quidam alii dicuntur dii.

Deum Deorum. Eudoxii. Ut increduli intelligant, Deum sanctorum adulescentium, hunc esse Deum: atque ut fideles simul noscant vic tam esse Dei potentia idololatriam.

91. *Nonne tres viros proiecimus?* Apolinarii. Ab aliis non discit, sed ipse quae vidit praedicat. - Prodigio attonitus, de re etiam notissima adstantes interrogat.

Eudoxii. Quantum antea poenarum a contumacibus rex reposcebat, tantumdem nunc prodigii admiratione defixus erat.

Anonymi. Idcirco a Deo provisum, quominus in ignem coniceretur Daniel, ne forte Babylonii existimarent, propter eorum idoli nomen quod prophetae rex imposuerat, flamma non esse afflatum, ideoque prodigium extenuaretur. Ait enim scriptura post enarratum somnium, Nabuchodossorum iusti hominis admiratione correptum, honoris ergo Baltasarem appellavisse, nomenque ei a culto apud indigenas Deo fecisse.

Proiecimus. Eudoxii. Pacato animi tumore, nunc facinus commune dicit, infamiae causa vitandae. - Apud omnes, inquit, in confesso est quosnam et quot proiecerimus. Nunc tamen alia rerum species est; nam quatuor pro tribus video; et quidem admirabilem quarti formam. Porro Dei filium dixit, non perfecte agnitum, ut forte quisquam arbitrabitur: nam ne apostoli quidem rem ante Christi resurrectionem satis accurate noverunt. Ergo cum ait filium Dei, rem insolito ritu admirabilem denotat.

92. *Visio quarti similis filio Dei.* Hippolyti. Dic mihi Nabuchodonosore, num tu filium Dei vidisti, ut hunc veluti Dei filium fateri queas? Quisnam ita cor tuum compunxit, ut tale verbum effunderes? quibusnam oculis tantam lucem cernere potuisti? Cur porro tibi, neminique praeterea satraparum, id ostentum accidit? Enimvero quia scriptum est, cor regis in manu Dei; haec manus Dei est, cuius ope cogitatio mentis cor regis compunxit, ut Deo cognito in fornace honorem tribueret. Neque hoc otiose a nobis confingitur. Nam quia futurum erat ut Israelitae filio Dei in terra visio minime fidem adhiberent, heic portendit scriptura fore ut gentes eum carne indutum agnoscant, quem ipsum carne olim adhuc carentem noverat in fornace Nabuchodonosorus, eumque ut Dei filium confessus fuerat.

Dei filio similis. Apolinarii. Sit nobis angelus filii Dei typus, qui ad inferos cum ceteris descendit hominibus morte devinctis quam-

(1) Sic loquitur et sic est intelligendus Paulus I. Cor. viii. 5. (2) $\gamma\epsilon\lambda\omega\sigma\eta\varsigma$ chaldaice *Belus splend'issimus*. Vide Simonium onomast. p. 569. (3) Atqui plerisque interpretes heic intellexisse Dominum salvatorem (quos inter certe est Chrysostomus) testis: praeclarus est Hieronymus: quamquam ipse de angelo cogitare mavult, (4) Proverb. xxi. 1.

A οἷσι θανάτου, καὶ τοῖς δικαιοτάτοις καὶ αὐτῷ τε ὄντος ἀδείτου θανάτῳ καὶ ἀκατασχέτου, κακείνοις χαρισαμένου.

Ἄλλου. Ἰστέον ὡς οἱ ἄλλοι ἑρμηνευταὶ υἱῶν Θεῶν (1) εἰρήκασιν, Ἀκύλας δὲ υἱῶν Θεῶν.

B ἡ δὲ τῶν οἱ ἑρμηνεῖα ἀγγέλου Θεῶν λέγει (2).

Προσῆλθε Ναβουχοδόνσορ. Ἄλλου. Θαυμάσαι εἰσὶν ὅπως ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἢ μὲν φλόξ διαδραμοῦσα τὰς πόρρωθεν ἀνάλασε, νῦν δὲ προσιόντα τὸν βασιλεῖα οὐ καταβλάπτει· ἔτα

C δηλονότι ἅπαντα παρὰ τῷ Θεῷ ἠκούθητο· κατὰ μὲν τῶν συσκευασμένων τὰς δικαίους, ἤνεγκε τὴν δίκην, κατὰ δὲ τῷ Ναβουχοδόνσορ οὐ συνεχώρησε τὸ παραπλήσιον γενέσθαι· πρῶτον μὲν ὅτι ἤδει αὐτὸν εὐγνώμονα ἐσόμενον μετὰ τὴν τῷ σημείῳ πράξιν· ἔπειτα ὅτι ἡ τῷ βασιλείῳ διατάξις καὶ τὰς λοιπὰς ἤγειν εἰς ἐπίγνωσιν Θεῶν.

D Καὶ εἶπεν, Σεδράχ, Μισάκ, Ἀβδαναγῶ. Ἰσπολύτου. Καὶ τῶν μὲν τριῶν τὰ ὀνόματα ἐκάλειν· τῷ δὲ τετάρτῳ ἔχ' εὐρεν ἐξαιρεῖν· ἐδέπω γὰρ ἦν ἐκ τῆς παρθένου γεννημένος ὁ Ἰησοῦς (3).

Συμάγονται οἱ σατραπαί. Ἀμμωνίου. Ὡς ὄρωντες θαῦμα παράδοξον συνέτρεχον· σχεδὸν γὰρ τῷτο μείζον ἦν τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι·

E ἐδύκουν γὰρ καὶ αὐτῷ τῷ θανάτῳ κατακρητακτεῖναι, ὡς ἐν ἀθανάτοις ὄντες σώμασι καὶ ἀσθάρτοις, ὅπερ ἔκ' ἐν· ἐν γὰρ θνητοῖς ὄντες σώμασιν ἐφορῶν τὴν διασθοράν, μὴ περιρᾶθῆναι τὸ σύνολον τῆς τῷ πυρός θέρμης.

F Ὁσμή πυρός. Ἀθανασίου. Μὴ δὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐνδύμασι γενέσθω ὁσμή πυρός τῷ Ναβουχοδόνσορ· οἵτινες εἰσὶ φαρτοὶ λογισμοὶ τῷ διαβόλῳ οἱ κατασβεννύμενοι (4).

G Ἄλλου. Πρὸς ἐνδειξιν τῆς μεγάλης δυνάμειος τῷ Θεῷ εἴρηκε, διδάσκων ὡς περὶ ῥώτα τῆς φλογὸς τυγχάνοντες, οὐδὲ αἰσθῆσιν τῆς ἰγγύτῃτος παρεῖχοντο.

Ἀμμωνίου. Τὰ σημεῖα ἐπαγωγικά ἐστι· διὸ οὐ δοκεῖ γνήσιος εἶναι πιστός ὁ ἐκ σημείων πισθῆς· ὅθεν ὁ κύριος ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς (5) ὑμεῖς ἐωράκατε καὶ ἐπιστεύσατε· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.

I Ἄλλου. Οὐκ ἀπάτη ὄσι τὰ γεννημένα, ἀλλ' ἀληθῶς ὕμνων ἄξιος ὁ ὑμέτερος δεσπότης, ὅστις ἔδειξε τὴν ἐαυτῷ δυνάμειν ἐν τοῖς εὐσεβέσι· φαίνεται δὲ ἐκότερον θαυμάζον, καὶ τῶν παιδῶν τὴν ἐυστάσιν, καὶ τῷ δεσπότητος τὴν τε δυνάμειν καὶ φιλανθρωπίαν· εἶπερ οἱ μὲν τοσαύτην περὶ τὴν εὐσεβείαν ἐκέκνητο τὴν εὐνοίαν, ὥστε μὴδὲ φόβῳ θανάτου ἐκστῆναι τῆς εἰς Θεὸν θρησκείας· τὸν δὲ Θεὸν ὅτι τοσαύτην νέμει τοῖς αὐτὸν φοβημένοις τὴν ῥοπήν· ὥστε καὶ ἐξαρπάξιν κινδύνων.

K Καὶ εἶπεν· εὐλογητός ὁ Θεὸς τῷ Σεδράκ. Ἀπολιναρίου. Θεοῦ γνῶσιν οἱ θεοσεβεῖς δι' ἐαυτῶν εἰς ἀνθρώπους φέρουσιν, ὡς καὶ ἐξ αὐ-

quam iustissimis; quum tamen ipse morte in-victus esset et liber, quod ipsum illis quoque largitus est.

Anonymi. Alii interpretes similem filio deorum dixerunt; Aquila filio Dei; lxx interpretes angelo Dei.

93. Nabuchodonosorus accessit. Anonymi. Mirari licet quomodo antea flamma discurrens longinquos ambusserit, nunc accedenti regi minime nocuerit. Enimvero sic a Deo consultum est: in eos videlicet qui iustis insidias struxerant, poena idem accideret parcitum est: primo quia Deo exploratum erat fore ut ipse post patratum prodigium mentem bonam reciperet: deinde quia regis emendatio reliquam multitudinem ad Dei cognitionem perductura erat.

Et ait: Sedrac, Misac, Abdenago. Hippolyti. Trium quidem nomina appellavit rex; quantum tamen pronunciare non valuit: nondum enim natus erat de virgine Iesus.

94. Congregantur satrapae. Ammonii. Visuri mirum prodigium concurrunt. Nam hoc maius propemodum erat quam e mortuis resurgere. Etenim adulescentes mortem ipsam videbantur vicisse, quasi immortalia ac incorruptibilia corpora haberent; quod secus tamen erat. Nam mortalibus amicti corporibus corruptionem vitaverant, flammae ardore nullo modo contacti.

Ignis odor. Athanasii. Ne in vestibis nostris odor ignis babylonici sit: quae sunt pravae cogitationes diaboli et perniciosae.

Anonymi. Hoc dicit ob ostendendam Dei potentiam, docens eos proximi ignis nullum sensum habuisse, quasi longissime absentes.

95. Ammonii. Prodigia trahunt. Quare nec vera quodammodo fide praeditus videtur, qui persuadentibus signis credidit. Unde et Dominus aiebat discipulis: vos vidistis et credidistis; beati qui quum minime viderint, tamen crediderunt.

Anonymi. Nulla latet fraus in his quae acciderunt, sed vere laudibus dignus vester Dominus, qui suam erga pios vim exprompsit. Videtur autem rex utrumque admiratus, nempe et adversantem sibi adulescentium constantem animum, et Domini vim atque clementiam: siquidem adulescentes tantam erga Deum religionem amore praese tulerunt, ut ne mortis quidem metu a Dei cultu sint prohibiti: Deus autem se timentibus tantum tribuit, ut etiam periculis eriperent.

Dixitque: benedictus Deus Sedrach. Apollinarii. Dei notitiam per se ipsi pii homines ad vulgus efferunt; ita ut ex his innorescat atque

(1) In his fuit Symmachus, qui teste Hieronymo interpretatus est similitudo filiorum deorum. Textus originalis: ἱππὸν - ῥαβ. (2) Extat hoc scholium in variis lectionibus graecae Sixti editioni subharratis cura Flaminii Nobilii, qui patrum catenis egregie non semel usus est.

(3) Notabilis admodum hic Hippolyti locus. Recole dicta ad Photium amph. XLIII. 17. cxc. 2. (4) Rursus notare licet gen s mysticum interpretationis quod alexandrinis maxime placuit. (5) Ioh. xl. 29.

(1) In his fuit Symmachus, qui teste Hieronymo interpretatus est similitudo filiorum deorum. Textus originalis: ἱππὸν - ῥαβ. (2) Extat hoc scholium in variis lectionibus graecae Sixti editioni subharratis cura Flaminii Nobilii, qui patrum catenis egregie non semel usus est.

(3) Notabilis admodum hic Hippolyti locus. Recole dicta ad Photium amph. XLIII. 17. cxc. 2. (4) Rursus notare licet gen s mysticum interpretationis quod alexandrinis maxime placuit. (5) Ioh. xl. 29.

(1) In his fuit Symmachus, qui teste Hieronymo interpretatus est similitudo filiorum deorum. Textus originalis: ἱππὸν - ῥαβ. (2) Extat hoc scholium in variis lectionibus graecae Sixti editioni subharratis cura Flaminii Nobilii, qui patrum catenis egregie non semel usus est.

(3) Notabilis admodum hic Hippolyti locus. Recole dicta ad Photium amph. XLIII. 17. cxc. 2. (4) Rursus notare licet gen s mysticum interpretationis quod alexandrinis maxime placuit. (5) Ioh. xl. 29.

(1) In his fuit Symmachus, qui teste Hieronymo interpretatus est similitudo filiorum deorum. Textus originalis: ἱππὸν - ῥαβ. (2) Extat hoc scholium in variis lectionibus graecae Sixti editioni subharratis cura Flaminii Nobilii, qui patrum catenis egregie non semel usus est.

(3) Notabilis admodum hic Hippolyti locus. Recole dicta ad Photium amph. XLIII. 17. cxc. 2. (4) Rursus notare licet gen s mysticum interpretationis quod alexandrinis maxime placuit. (5) Ioh. xl. 29.

(1) In his fuit Symmachus, qui teste Hieronymo interpretatus est similitudo filiorum deorum. Textus originalis: ἱππὸν - ῥαβ. (2) Extat hoc scholium in variis lectionibus graecae Sixti editioni subharratis cura Flaminii Nobilii, qui patrum catenis egregie non semel usus est.

(3) Notabilis admodum hic Hippolyti locus. Recole dicta ad Photium amph. XLIII. 17. cxc. 2. (4) Rursus notare licet gen s mysticum interpretationis quod alexandrinis maxime placuit. (5) Ioh. xl. 29.

(1) In his fuit Symmachus, qui teste Hieronymo interpretatus est similitudo filiorum deorum. Textus originalis: ἱππὸν - ῥαβ. (2) Extat hoc scholium in variis lectionibus graecae Sixti editioni subharratis cura Flaminii Nobilii, qui patrum catenis egregie non semel usus est.

(3) Notabilis admodum hic Hippolyti locus. Recole dicta ad Photium amph. XLIII. 17. cxc. 2. (4) Rursus notare licet gen s mysticum interpretationis quod alexandrinis maxime placuit. (5) Ioh. xl. 29.

A τῶν γινώσκοντων καὶ ὀνομάζοντων τὸν Θεόν· ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ γέγονε, τῶν πρώτων τε θεοσεβουσίων· ἐφ' ᾧ δὲ ἠρξίετο, ἐπὶ τῷ βασιλευσίν· οὕτω καὶ πάντες οἱ διὰ Θεὸν ὀργιζόμενοι ἢ χλευάζοντες, θαυμάσονται· ἐπαινήτης ὁ ἀπειλητής· τῆς εἰκόνης προσκύνησιν ἀσεβῶν ὁμολογῆ, μεταβάσιν οὖσαν ἀπὸ τῆς Θεῶν προσκυνήσεως καὶ λατρίας (1)· οὐ θαυμάζουσιν δὲ τὴν προσκύνησιν καὶ λατρίαν ἀκοινώνητον οὖσαν ἐτέρῳ παντί.

Κατὰ τὴν Θεοῦ Σεδράκ· Ἀπολιναρίου· Ἐπὶ ὀνόματι τῶν ἀγίων ἀνδρῶν κερύττει τὸν Θεόν ἐκ ἔχων ἐτέραν γνώσιν αὐτοῦ· τιμωρεῖται δὲ φρονήματι βασιλικῷ τὰς ἀσεβῶντας· ἐκ εἰδώς **D** ὅτι μικρὰ δίκη πᾶσα ἢ δι' ἀνθρώπων ἐπ' ἀσεβείᾳ· διὸ καὶ ἐκκαλεῖται Θεὸς ἔτις, εἰ μὴ πρὸς καιρὸν ἐπὶ τῷ νόμῳ, σαφηνιστικῶς ἐκ ἀνταποδοτικῶς μακρᾶς γὰρ ἀνταποδότησεως δεῖ πρὸς τὴν κόλασιν τῶν Θεὸν βλασφημούντων ἢ ἔσαι **E** αἰῶνι ἐν μακρῷ· συγκρίσει δὲ τῇ πρὸς τὸ ἔργον προσίθισι τὸν Θεὸν ἀπάντων Θεῶν, ὡς ὄντων μὲν καὶ ἐτέρων, οὐ μὴ καὶ τοσοῦτον δυναμένων· ὅτι ἀγνοῶν, ὅτι Θεὸς Θεῶν μᾶλλον οὐδεὶς ἐστιν, ὡς εἰδὲ ἀνθρώπος ἀνθρώπου μᾶλλον ἀνθρώπος· τὸ δὲ δυνατόν καὶ ἰσχυρὸν Θεὸς ἐστιν· ὡς εἰδὲ δυνατώτερος Θεὸς Θεός· ἰσχυρὸν ἢ ἐβραίων γραφὴ κυριολογεῖ τὸν Θεόν (2)· καὶ ὁ υἱὸς δύναμις ἐστίν, ἐν ᾧ γινώσκεται ὁ πατήρ ὁ ἰσχυρὸς, ἐκ ἔχων διαφορὰν πρὸς υἱὸν **C** κατ' ἰσχύον, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀρχικὸν καὶ γεννητικὸν υἱοῦ.

Τότε ὁ βασιλεὺς κατύβηεν· Ἰππολύτης· Ὄσπερ γὰρ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐδόξασαν ἑαυτὰς τῷ θανάτῳ παραδόντες, οὕτω πάλιν καὶ αὐτοὶ ἐμόνον ὑπὸ Θεῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς βασιλείας ἐδοξάσθησαν· καὶ τὰ ἀλλόφιλα καὶ βάρβαρα ἔθνη τὸν Θεὸν εἰδίδασξαν.

Ἄλλου· Τουτέστιν οὐ μόνον αὐτοῖς ἐτήρησεν ἢν εἶχον ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ ὑψῆσεν τὴν δοξάσαν· **I** πρότερον μὲν γὰρ φαίνονται ὀλίγων τινῶν προσετώτες, νῦν δὲ τῶν ἀπανταχοῦ δέδωκεν ἀρχεῖν· ὡς μὴ μόνον τὰ τῶν ἀλλοφύλων αὐτοῦς διέπειν ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν βαβυλωνίων.

Cap. III. Εὐθνηῶν ἤμην· Ἄλλου· Αἰνιτιζόμενος ἐμοὶ **K** δοκεῖ τὰ κατ' Αἴγυπτον γενέμενα, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα· - Τουτέστι περιρρέοντα εἶχον τὸν πλοῦτον· - Εὐφροσύνης ἤμην ἐμπλεως ὡς ἀμαχον ἔχων τῆς βασιλείας τὸ κράτος.

Ἐταράχθη· Ἄλλου· Ἀντὶ τῆς ἐξεπλάγην **L** τῷ δέει κατασχεθεῖς· - Ὅρασιν τῆς κεφαλῆς λέγει τὴν ἐνυπνίου τὴν ἔψιν (3), διὰ τὴν σαφήνειαν τῆς διεχθέντος· ἵνα εἴπῃ, γέγονέ μοι ἢ θεία ὡσανεὶ ἐρηγορότι· τὸτο γὰρ βούλεται· ὄρασιν λέγει κεφαλῆς, ἀπὸ τῆς τὸ ὀπτικόν **M** ἀπὸ τῆς ἐγκεφαλίου φέρεσθαι.

Τὴν συγκρίσιν οὐκ ἐγνώρισαν· Ἄλλου· Τῆς

appellatur Deus; quod respse initio accidit Abrahamo, Isaaco, et Iacobo; religiosae gentis auctoribus. En in quo rex irascebatur, nunc idem admiratur. Sic omnes qui Deo irascuntur aut conviciantur, ad extremum admirabuntur. Laudator est qui minax fuerat. Idem nunc statuae cultum fatetur impium, siquidem a Dei cultu et veneratione avertit. Neque id mirum; namque adoratio et latria nemini praeter Deum impertienda est.

96. *Adversus Sedrachi Deum.* Apolinarii. Comite virorum sanctorum nomine Deum praedicat, quia nullam praeter hanc notitiam habet. Porro regalibus minis supplicium impiis constituit, neque novit quamlibet impietatis poenam quae inter homines exseritur valde esse exiguam. Quamobrem haud isto pacto Deus animadvertit; nisi quod in lege id temporaliter facit, freni iniiciendi causa, non digne retribuendi. Longa enim animadversione opus est in blasphemus contra Deum, cuiusmodi erit spatio in aeo. Iam comparatione ex rebus gestis instituta, addit, Deum omnium deorum; quasi alii sint dii, haud tamen aequae potentes. Nescit scilicet Deum Deo diviniorem nullum esse, sicuti nec hominem homine humaniorem. Iam Deus potentia ipsa fortitudoque est: quare nec potentior Deo Deus est. Itaque Hebraeorum scriptura fortem propria locutionem appellat Deum. Sane et filius vis est ex qua pater cognoscitur potens, quia fortitudine a filio non differt, sed origine tantummodo et generatione.

97. *Tunc rex promovit.* Hippolyti. Sicuti enim Deum honoraverant, dum se morti dederent, sic ipsi rursus non a Deo solum verum etiam a rege honorem petulerunt: simulque alienigenas barbarasque gentes ad Dei cultum erudiverunt.

Anonymi. Id est non solum his veterem conservavit dignitatem, sed eandem auxit. Nam antea videntur exigua praefectura fuisse donati; nunc generalem his attribuit auctoritatem, ita ut non inter peregrinos dumtaxat verum etiam inter Babylonios ius dicerent.

1. *Beatus eram.* Anonymi. Innuere mihi videtur res in Aegypto gestas, et quae deinde consecutae sunt. - Opibus affuebam. - Laetitia redundabam, veluti invicta potentia praeditus.

2. *Perturbatus sum.* Anonymi. Attonitus fui, nempe metu correptus. - Visionem capitis dicit somni visum, propter ostensae rei perspicuitatem. Dicit ergo hanc sibi visionem contigisse tamquam vigili. Est enim hic sensus. Visionem capitis dicit propterea quod videndi vis cerebro procedit.

4. *Interpretari somnium nequibant.* Anonymi.

(1) Hoc de sanctorum imaginum catholica veneratione nemo sanus dictum intelliget; cum quia agitur de impii regis statua, cum quia catholicus ritus ad Deum ducit, non ab eo avertit. (2) Intellige vocem ἕν. Et quidem legere licet Hieronymum de nominibus Dei epist. xxv. (3) Sic fere loquitur Virgilius aen. II. 270: *in somnis ecce ante oculos maciissimus Hector - visus adeo*

A ἴσθιν ἐκ ἐπὶ τοῖς προτέροις ἠπόρησαν μόνον τὸ δεῖχθαι λέγειν ἀπαιτούμενοι, ἀλλὰ καὶ τῆτω· ἐφ' ᾧ σαφῶς ἠλέγχθησαν, ὡς εἶδ' ἐὰν εἰς ἐπίσκεψιν προκειμένα διακρίνειν δυνάμενοι.

B Κατὰ τὸ ὄνομα τῶ θεῶ μου. Ἄλλου. Φαί-
γεται μὲν ὑπὸ τῶν θαυμάτων εἰς συγκατά-
 θεσιν ἀγόμενος τῆς τῶ θεῶ ὁμολογίας, οὐ
 μὴν τῆς προτέρας συνηθείας ἀφιστάμενος· ἀλλ'
 ἔτι καὶ ἑτέρους νομίζων θεῶς, παρὰ τὴν ἀλη-
 θῆς ἔντα· καὶ μνησθεὶς τῆτο κατὰ τὸ ὄνο-
C μα τῶ θεῶ αὐτῆ λέγειν εἶναι τὴν προσηγο-
 ρίαν τῆ δικαίου· οὐ γὰρ ἂν ἔτε ἕτερον θεῶν
 ἐνόμισεν, εἴπερ τὴν ἀκριβεστάτην γνώσιν ἔσχε
 περὶ τῶ θεῶ.

B Βαλτάσαρ ὁ ἀρχὼν τῶν ἑπασιδῶν. Ἄμμο-
 νίου. Ἐλέγχει τῶς μάγους ὁ Ναβουχοδονόσορ
 μηδὲν εἰδότες· καὶ ἐπὶ τῶ ὄνειρου τῆς εἰκότος
 ψευδεῖς προβαλλομένους λόγους ἐν τῶ λέγειν,
 ὁ βασιλεὺς εἰπάτω τὸ ἐνύπνιον τοῖς παισὶν
 αὐτῶ, καὶ τὴν σύγκρισιν ἀναγγελλῶμεν αὐτῶ.
E ἰδοῦ γὰρ νῦν ἀπέσαντες τὸ ὄναρ, ἐκ ἔλυ-
 σαν αὐτό.

F Καρπὸς αὐτῶ πολὺς. Ἄμμωνίου. Διὰ τὴν
 ἐπικρατίσασαν εἰδωλολατρίαν, εἰ καὶ πολὺς
 ἀλλ' οὐ γλυκύς· οὐ γὰρ εἶχε τὰ λόγια κυρίως.
G φύλλα δὲ εἶχεν εὐπρέπειαν μὲν ἐμποιοῦντα,
 οὐ τρέφοντα δὲ τὸ λογικόν, ἀλλὰ τῶς κτη-
 νωδέστέρους· τοιαύτη γὰρ ἡ ἔξω παιδεία,
 εὐεὶδῆς κατὰ τὸ φαίνομενον δοκοῦσα, κατὰ
 δὲ τὸ νοούμενον ἀνωφελής (1). διὸ τὰ ἄλογα καὶ
G ἄγρια καὶ θυριώδη τῶν ἀνθρώπων γένη ἐπανε-
 παύετο· οὐ μὴν ὁ Ἰσραὴλ ὅς ἐστι νῦν ὄρων
 θεῶν, ἀλλ' οὐ σαρκικόν.

H Ἄλλου. Τὸ δὲ εἶρ κῆδὲν ἕτερον ἢ ἐρηγορῶς
 καὶ ἀγρυπνῶν ἐρμηνεύεται. - Τὸ ἀκριβὲς τῶν
 ἑσομένων διδάσκων· εἶρ μὲν γὰρ τὴν τὸ κή-
 ρυγμα τῆς ἀποφάσεως ποιησάμενον λέγει·
 ἀγίους δὲ τοὺς τὸ δένδρον ἐκτεμεῖν προσαχ-
 θάντας· ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν ἠγγελλε τὴν κατὰ
 τῶ δένδρου ψῆφον, οἱ δὲ τὸ προσαχθῆν ἐτέ-
I λουν, θαυμάσαντες ἐπὶ τῶ παραδόξῳ τῶν
 ἑσομένων· καὶ ὡς τὴν ἡμετέραν ἐμπειστικῶ-
 νοι κηδεμονίαν, καὶ ἀνιῶμενοι μὲν ἐπὶ τοῖς ἡμέ-
 τέροις κακοῖς, ἐδόμενοι δ' αὐτὸ πάλιν ἐπὶ τῆ
 σωτηρίας· ἐπειδὴ γὰρ μὴ τὴν ἀπόφασιν κωλύ-
K ειν οἷοι τε ἦσαν· οἰκείται γὰρ ἦσαν πρὸς τὴν
 λειτουργίαν εὐγνώμονες· ἑάρων δὲ ὡς οὐ παν-
 τελῶς ἢ δίκην νύχθη, ἀλλ' ἦν τις ἐλπίς σω-
 τηρίας τῶν ῥιζῶν μινουσῶν· ὡς ἐσθρόντες τὴν
 ἡμετέραν φύσιν, τὸν ἀρισμένον χρόνον ἀξιοῦ-
L σι μαθεῖν· ὁ δὲ οὐ τὴν τῶν χρόνων μόνον
 λέγει περίοδον, ἀλλὰ καὶ τῶν γινόμενων τὴν
 αἰτίαν διδάσκει. - Ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῶ σφο-
 δρῶ τῆς ἀποφάσεως ἐξενιζόντο οἱ ἄγγελοι,
 τὸ κέρδος τῶ ἑσομένου διδάσκει· μὴ γὰρ τει-
M φησὶ θαυμάζετε ἐπὶ τῶ γινόμενῳ· ἴστε γὰρ
 ὡς κοινὴ τῶν τῶν ὑφ' ἡλίον οἰκούντων ἔσται

Non solum in superiore somnio, cum ostentum sibi dici postulaverunt, verum etiam in hoc perplexitate laborant. Quamobrem manifeste convicti sunt, quod ne res quidem considerationi propositas discernere possent.

5. *Ex nomine Dei mei.* Anonymi. Videtur rex prodigiis ad fidem confessionemque Dei compulsus; ita tamen ut priorem consuetudinem non omitteret; sed alios quoque putaret esse, praeter verum, deos. Id innuit locutio, quod nimirum iusti hominis appellatio a nomine Dei babilonici fuisset deducta. Non enim alium praeterea Deum esse putaret, si accuratam Dei notitiam nactus fuisset.

6. *Baltasar incantatorum princeps.* Ammonii. Magos subsannat Nabuchodonosorus nullius rei gnaros: qui videlicet etiam in statuæ somnio mendaci lingua dixerant, narret rex somnium servis suis, qui coniectationem eius faciemus. En modo auditum somnium non explicant.

9. *Fructus eius copiosus.* Ammonii. Hoc ait propter late dominantem idololatriam, cuius fructus etsi multus est, non tamen dulcis. Caret enim Domini oraculis. Erat autem arbor praedita foliis, pulchram quidem speciem exhibentibus, sed quae bruta nutrent non mentem rationalem. Quippe eiusmodi est ethnicorum doctrina, pulchra aspectu, sed intimo sensu inutilis. Quamobrem sub illa arbore quiescebant sane bruta et effera hominum genera; non tamen Israel, cuius mens Deum, non rem carnem, spectat.

10. Anonymi. Εἶρ nihil aliud significat nisi expectatum et vigilem. - Sic ait, accuratam futurarum rerum notitiam tradens. Etenim εἶρ dicit auctorem praedictoremque revelationis; sanctos autem, qui arborem succidi iubebant: quia scilicet ille sententiam in arborem ferebat, hi exsequendam curabant, futura portenta admirantes. Et quia nostrum illis commissa cura fuerat, malis nostris dolebant, rursusque salute data gaudebant. Quum decretum prohibere nequirent, utpote famuli ad ministerium seduli; cernerent tamen haud funditus perniciem indictam, sed spem aliquam salutis reliquam, radice manente; naturae nostrae amore commoti, definitum tempus cognoscere avent: ille autem non solam temporis periodum, verum etiam gerendarum rerum causam patefacit. - Quia gravitate sententiae stupebant angeli, ille rei futurae utilitatem docet - Ne rem, inquit, miremini: ad commune enim hominum sub sole degentium emolumentum fit. Illud etiam mi-

mihī. Tum. III. 150: visi ante oculos adstare iacentis. in somnis.

(1) Vanitatem ethnicæ doctrinæ prae utilitate evangelicæ luculenter demonstrat Hieronymus ad Matth. xiiii. 32. Et quidem in hanc sententiam saepe loquitur v. gr. epist. lxxi. 13. xxii. 29; ad Gal. xliv. 24; ad Ezech. xlii. 18; praef. ad Gal. lib. Iii; praef. ad Eph. lib. Iii.

A Διδασκαλία· θαυμάσαι δέ ἐστι ὅπως ὡς ἐπὶ βασιλικῷ δικαστηρίου σχηματίζει τὸν λόγον· τῷ μὲν βασιλείῳ ἀποφαινομένου, τῷ δὲ τῶν λοιπῶν ἠγουμένου στρατιωτῶν διαγρέλλοντος τὸ πρόσταγμα· τῶν δὲ ἔργον ἀγόντων τὸ

B κλειυσθῆν· ἐπειδὴ γὰρ ὑπὸ τῆς ἀγῶν ἐξουσίας, καὶ τῷ ἄμυχον ἔχειν τὴν βασιλείαν, εἰς ἕσχατον ἀλαζονείας κατέπεσον, οὐ μόνον τῷ φόβῳ τῶν δευχθέντων, ἀλλὰ καὶ τῷ σχηματισμῷ σαφρονέστερον αὐτὸν ἐργάζεται.

C Ἑπτὰ καιροὶ ἀλλαγῆσονται· Ἀμμωνίου· Τρία ἡμισυ ἔτι· οἱ γὰρ πέρασαι ἕως τῆς νῦν τὸν ἐνιαυτὸν εἰς δύο διαιροῦσιν, εἰς χειμῶνα καὶ θέρος· τὸ ἕαρ χειμῶνι συζευγνύντες, καὶ τῷ θέρι τὸ μετέπωρον. - Ἀντί τῆς εἰρῆς οἱ

D ὁ ἀγγελον ἠρμήνευσαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐργάζορον (1).

Ἐξουδέναμα ἀνθρώπων· Ἄλλου· Μηνῦσι μὲν ὡς ὑπὸ τῶν τυχεύων διοικηθήσεται ἡ βασιλεία, οὐκ ἀρκούντων εἰς τοσαύτην ἐπιστάσιαν

E πραγμάτων· τῷτο γὰρ σημαίνει τὸ ἐξουδένημα· ὡς γὰρ τοσοῦτου καταλαβόντος κακῆς, εἰκὸς τὰς μὲν ἐν τέλει περὶ εὐσαθείας τρόπων τὰ κατὰ ἀνθρώπου λογισαμένους, εἰς αὐτὴν τε καταστῆναι καὶ πελάσαι πρὸς τὴν τῶν

F ὄλων διοίκησιν· τινὰς δὲ νεωτερίζοντας ἐπιδραμεῖν τοῖς πράγμασιν, οἱ τῆς μὲν εὐταξίας σαζομένης, εἰδὲν πρὸς τὸ κοινὸν συντελεντες ἀφθυσαν (2).

Τὸ σύγκριμα εἶπον· Εὐδοξίου· Ἐκ διαμέτρου ἐκάστης λέξεως εἶπε τὴν ἐπίλυσιν.

G Ἄλλου· Τούτέστι μετὰ ἀσφαλείας τὴν ἐξήγησιν πεποίημα.

Εὐδοξίου· Ἀπνέωται οὐ γινώσκον τῶν ἀπορουμένων ζητῶν, ἀλλὰ τρίπον προσήκοντα τῇ

H μινύσει τῶν σκυθρωπῶν.

Ἔστω τὸ ἐνύπνιον τῷτο τοῖς μισοῦσι σε· Εὐδοξίῳ· Οὐκ ἀπορῶ φησι πρὸς τὴν ἐρμηνείαν, ἀλλ' ἐκπέπληγμα τὸ φοβερὸν τῆς ὄψεως, καὶ ἐβουλεύμεν εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν σῶν ἐχθρῶν

I τραπήναι τὸ δεινὸν, καὶ τοὺς πολέμιους τῆς βασιλείας πείραν τῶν κακῶν λαβεῖν.

Ἀπολιναρίου· Οἰκίῃ τῷ λόγῳ ᾧ μέλλει λέγειν διατίθεται· οὕτω κινουόντος τῷ πνεύματος, ἵνα συμπάσχων φαίνεται καὶ μὴ ἐφθόμενος· διὸ καὶ λέγων μετὰ τῷ ἀπεύχασθαι λέγει, ὁ ὄνειρος τοῖς μισοῦσι σε.

Ἡ βασιλεία σοὶ μένει· Ἀμμωνίου· Ἔθος προφητικὸν τῷτο, ἀποτόμως μὲν λέγειν τὰ συμβεβηκότα δεινά, χρηστάς δὲ ἐλπίδας ὑποφαίνειν τοῖς μετανοοῦσιν, ὡς ἐν ἐξουσίᾳ κειμένης τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐκβάσεως.

Ἀμαρτίας σε ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι (3)·

L Ἀπολιναρίου· Μεγάλη δὲ ἡ τῆς φιλανθρωπίας ἐν τούτῳ παρίσταται δύναμις, κατὰ τὴν τῷ προφήτῳ γνώμην, εἰ καὶ τὸ ἄριστόν, ἀμετακίνητον εὐρίσκειται· καὶ τῷτο δὲ ἀναδείκνυ-

rum est, quod orationem suam propheta regi instar iudicii conformat: ubi rex sententiam dicit, dux militiae decretum vulgat, ministri rem exsequendam curant. Quoniam tanta potentia subnixus atque invicto imperio potiens, in summam superbiam rex venerat; non solum ostentorum terrore, verum etiam apparatu modestiorem eum reddit.

13. *Septem tempora immutabuntur. Ammonii.* Tres cum dimidio anni. Nam Persae adhuc annum bifariam dividunt, in hiemem atque aestatem: ver hiemi iungunt, aestati autumnum. - Vocabulum εἰρ lxx interpretes angelum, reliqui vigilem explicant.

14. *Humillimum hominem. Anonymi.* Innuit fore ut regnum administraretur ab obscuris hominibus, qui tanto rerum ponderi minime pares erunt. Id enim significat vox ἐξουδένημα. Atqui tantis ingruentibus malis, opus esset magistratum morum probitate et digna homine scientia praeditos ad reip. administrationem admoventi in eaque constitui. Contra aliqui novi homines negotia capessent, qui quidem, incolumi rerum statu, nihil reip. utile agere visi sunt.

Coniectationem edisserere. Eudoxii. Diserte singulorum verborum solutionem enuclea.

15. Anonymi. Confidenter somnii narrationem exsequutus sum.

16. Eudoxii. Obstupuit, non dubiarum rerum scientiam vestigans, sed idoneam rationem tristia nunciandi.

Somnium hoc inimicis tuis. Eudoxii. Equidem de interpretando non ambigo, sed visionis terrore percellor, malleque in caput inimicorum tuorum calamitatem convertere, ita ut regni hostes haec mala experirentur.

Apolinarii. Apto sermone ad rem dicendam adgreditur: sic eum movente spiritu ut misereri videretur non laetitia adfici. Quare cum imprecatione dicit, somnium inimicis tuis.

23. *Regnum tibi manet. Ammonii.* Mos prophetarum est, abrupte quidem eventura mala dicendi, simul tamen spem aliquam paenitentibus ostendere, ceu si rerum exitus in hominum arbitrio sit positus.

24. *Peccata tua elemosynis redime. Apolinarii.* Grandis haec benivolentiae sistitur vis, de prophetae sententia: quamvis forte decretum immobile sit. Atque adeo demonstratur num-

(1) Angelus hic quidem est. Attamen eruditionis causa legis quae de egregiorum multa narrat Syncellus ed. paris p. 11. sqq. (2) Cum Ciceronis sententia adamsium congruit anonymus, nempe de rep. I. 6. 7: isti enim palam dicere solent, se de rationibus rerum publicarum nihil didicisse umquam. - Qui convenit polliceri operam suam reip. tum denique, si necessitate cogatur? cum, quod est multo proclivius, nulla necessitate premente temp. regere nesciunt. Lectum ab anonymo graeco Ciceronem quis tuto adfirmet? Ceteroqui Alexandriae satis cognitum fuisse tullianum opus de rep., certissimi argumenti instar est Didymus, qui illi contradixit, (3) De hoc monito legendus Hieronymus ep. LXVI. 5, nec non Cyprianus ab eodem laudatus

A τὰ, ὅτι οὐ χρὴ τῶν ἐξίλασμων ἀμελεῖν πο-
 τέ, ὡς κατακρίσεως γενομένης, καὶ μὴ οὕσης
 ἰάσεως· ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ὑπέδειξε παρ-
 ενεχθῆναι τὸ ποτήριον αἰτησάμενος, εἰ καὶ προ-
 εῖπεν αὐτὸ ἐπελευσόμενον· καλὸν γὰρ ἐν εὐ-
B χαίς ὄντας καὶ ὑπὸ τῶν δεινῶν καταλαμβά-
 νεσθαι· ἔτι γὰρ καὶ ἡ πείρα αὐτῶν ἀνεκτὰ
 γένοιτο, καὶ βράδιον ἐπιφερομένων, καὶ τάχιον
 παριόντων, καὶ πρακτέον προσφερομένων, καὶ
 εἰς ἀγαθὸν μεταβαλλομένων, εἰ καὶ εὐχαὶ καὶ
C οὕτως ἔχοιεν, ἀλλὰ περὶ παντελεῶς ἀποσρο-
 φῆς τῆς κακοῦ· οἷον εἰ τὸν ἱατρὸν ἱκετεύει τις
 μὴ κἀκεῖν αὐτὸν, ὁ δὲ ἀντὶ τῆς καύσεως φαρ-
 μάκῃ σφοδρῆ χρῆσταιτο· πολλάκις δὲ καὶ ἡ
 παραίτησις ὄλως τῶν ὀρισμένων ἴσχυσεν, ὡς
D ἐπὶ τῷ Ἐζεκιῶν ὁ θάνατος παρῆλθε, καὶ τοὶ
 προφητευσθεῖς (1) καὶ ἐπὶ γινουσιῶν· μέγιστον δὲ,
 μὴ δεήσει χρῆσασθαι μένον, ἀλλὰ καὶ ἀγαθῆρ-
 γία, καὶ τῇ πρὸς τὴν ἐνδεῆ φιλανθρωπίᾳ τὴν
 εἰς ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι· κατὰ τὸ, μακά-
E ριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται (2)
 καὶ δὴ καὶ οὐ ψεύδος ἔστι περὶ τὸν οὐ πληρῶ-
 μενον ἔρον, ἐὰν αἱ μετὰ ταῦτα δεήσεις καὶ πρά-
 ξεις ἀξίαι φανῶσι συγχωρήσεως· ὀριστο γὰρ
 παρὰ θεῶν τὰ ὀρισμένα κατὰ τῶν προτέρων
F ἔργων, οὐ κατὰ τῶν ὕστερον δεήσεων καὶ με-
 τανειῶν (3), εἰ καὶ τοῖς ἀκέραιον καὶ ἀπικαλύ-
 πτο τῆτο χρησίμως εἰς φόβον ἐπιτρεπτικόν.
 Ὁριζέμενος· Σύμβολον ἦν ἔτος ὁ Ναβου-
 χοδοσόσορ τῷ διαβόλου (4) τοῦ ἀπεθιάσαντος
G ἑαυτὸν, τῷ καὶ τὴν κακίαν οἰκοδομήσαντος· ἔ-
 τος ἐξεδιάχθη ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῆς
 παρουσίας τῆς κυρίου καταργήσαντος τὴν ἀμαρ-
 τίαν καὶ καταλύσαντος τὴν εἰδωλολατρίαν·
 ἐκδιωχθήσεται δὲ τέλειον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων,
H καὶ ὑπερμενεῖ τὰ ἐξῆς ἐν τῇ μελλοσῆ παρουσίᾳ.
 Ἄλλου. Καὶ παραχρῆμα διὰ τὸν τύπον καὶ
 τὸν τῶν ῥημάτων κίβρον τῇ τῶν φρενῶν ἐκ-
 φάσει κατεδικάζετο· οὕτως ἰκανὰ ταῦτα καὶ
 τὸν βεβηκότα λογισμὸν ἀποσφῆλαι τῷ δέοντος.
I Ἐπὶ τῷ ναῷ τῆς βασιλείας αὐτῆς· Εὐδοξία.
 Μὴ ἀπλῶς νόμιζε ἐνταῦθα ναὸν τῆς βασιλείας
 λέγεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ θεοποιεῖν ἑαυτὸν ἠπειρε-
 το, ναὸν ἑαυτῷ βασιλείας κατεσκευάσεν· ἐπι-
 σημαίνεται γὰρ ὡς καὶ τὰ σκεῦη τὰ ἐνεχθέντα
K ἐξ Ἱερουσαλὴμ ἐν τούτῳ τῷ ναῷ κατέθετο.
 Οὐχ αὕτη ἐστὶ βαβυλών; Εὐδοξία· Αὐτό-
 λαλος ὢν, εἰδὲν προφθιγγόμενος, ἀλλὰ τῇ
 ἀλαζονείᾳ ὡς παρούσα προσλαλῶν.
 Ἐτι τῷ λόγῳ ἐν τῷ σώματι τῆς βασιλείας.
L Εὐδοξίῳ· Τουτίστι πέρασ εἴληψι τὰ ἀπειλη-
 θέντα, καὶ ἐτέρω δίδεται ἐξουδενωμένῳ ἀν-
 θρώπῳ, ἐν τῷ οἴκῳ σου· καὶ τῆτο δὲ εἰς καθ-
 αίρεισιν τῆς ἐν ἰσχυρὶ μεγαλαυχίας σου, καὶ εἰς γνῶ-
M σιν τῆς θείας ἐξουσίας τῆς οὐ κατὰ δύναμιν
 ἀνθρωπίνην ἐπιτελέσας ἀ βούλεται· πάντα

quam esse precibus absistendum, quasi iam la-
 ta sententia fuerit neque medelae locus super-
 sit. Doctrinam hanc confirmavit ipse Dominus
 qui calicis transitum postulavit, quem ipse adven-
 turum sibi praedixerat. Alioqui utile est si mediis
 in precibus calamitate corripiamur. Sic enim to-
 lerabilior eius sensus est: eaque serius venit.
 et celerius abscedit, et mitius invadit, et in rem
 bonam convertitur; quamquam preces fortasse
 non id spectent, sed de universo malo aver-
 runcando laborent. Veluti si quis medicum orat
 ne urat; is autem ommissa ustione, vehementi
 pharmaco utatur. Quin adeo preces saepenu-
 mero decretis praevalent. Sic Ezechieae mors pe-
 percit, quamquam vaticinio edicta; sic etiam
 contigit Niniivitis. Tum vero maximi momenti est
 non sola deprecatione uti, sed bonis quoque ope-
 ribus; ita ut quam expromimus in egenos mi-
 sericordiam, eam nobis ipsis conciliemus; iuxta
 illud, beati misericordes, quoniam ipsi miseri-
 cordiam consequentur. Et quidem nullum erit
 mendacium, decreto ad exitum non deducto,
 si consecutae dein preces, cum operibus, di-
 gnae venia videbuntur. Etenim a Deo sanciu-
 tur decreta secundum priora opera, non secun-
 dum preces et paenitentiam quae deinde est con-
 secuta: quamquam id audientibus minime pa-
 lam fit, ut salutare interim metu permoveantur.

25. Origenis. Symbolum erat hic Nabucho-
 donosorus diaboli qui se Deum fecit peccati quo
 conditor fuit. Is ex hominibus exterminatus fuit
 per Domini praesentiam, qui peccatum evacuavit
 et idololatriam abolevit. Exterminabitur postre-
 mo ex hominibus, et reliqua patietur in futuro
 adventu.

Anonymi. Confestim propter superbiam et
 magniloquentiam, mentis alienatione punitus
 est. Adeo vitia eiusmodi firmiter quoque ratio-
 cinium ab officio abducere queunt!

26. In regni sui templo. Eudoxii. Cave ar-
 bitreris templum regni heic temere dici: sed quia
 se ipsum rex inter deos referre affectabat, id-
 circo sibi regni templum condiderat. Hinc etiam
 intelligere licet, vasa olim Hierosolymis trans-
 lata, hoc in templo a rege fuisse deposita.

27. Nonne haec est Babylon? Eudoxii. Soli-
 loquium hoc est: nam neminem rex alloquitur;
 sed cum superbia sua tamquam praesente fabu-
 las necit.

28. Adhuc erant verba in ore regis. Eudo-
 xii. Minae in rem collatae fuerunt, traditum-
 que regnum hmillimo homini in palatio tuo
 nempe ut confidentia virium tuarum extinguatur,
 dum ab infirmissimo eiicis; atque ut divina
 potentia pateat, quae sua consilia aliter, quam
 humana vis solet, exsequitur. Cuncta haec quae

(1) Lege Photium amphiloich. c. XLVIII. 11-12.
 (2) Matth. V. 7. (3) Lege Photium amphiloich. c. XLVIII.
 6. et 9. Eusebium quoque caesariensem in comm. ad 1. e.
 docuisse sententiam de praedestinatione post praevia me-
 rita observavit Montfauconius praef. cap. V. (4) Heic for-
 tasse Origenes scribat errorem suum de futura diaboli
 paenitentia et de restituenda illi dignitate, prout accidit

- A** δὲ τὰ ἥδη εἰρημένα αὐτῷ ὑπὸ τῆ ἀγγέλου κατὰ τὰς ὑπνοῦς ἔφη καὶ νῦν· ἀλλὰ τότε μὲν ὡς ἀπειλούμενα· νῦν δὲ ὡς εἰς ἔργον ἐμβαίνοντων τῶν δοξάντων.
- Ἀμμωνίου. Ὡς παραφρονήσας γὰρ ἐξεβλήθη.
- B** ὅτι τὰς ἀρχῆς.
- Ἐν τῇ δυνάμει τῆ οὐρανῶ κ.τ.λ. Ἀμμωνίου.
- Ἐν τοῖς ἀγγέλοις καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις.
- Μεγαλοσύνη περισσοτέρα προσετέθη μοι.
- Εὐδοξίου. Ἦμην γὰρ φησὶν ἑμαυτὴ σοφώτερος
- C** ἐπαυελθῶν, καὶ γνώσε ὡς οὐκ ἐμὴς ἰσχύος ἔργον ἡ βασιλεία, ἀλλὰ Θεοῦ δῶρημα· χάρις οὖν περισσοτέρα προσετέθη μοι, τουτέστι μετὰ γνώσεως δυναστεία παρούσα.
- Ἀμμωνίου. Ὡς δι' ὑπεροφίαν ταπεινωθεῖς
- D** εἶπε τῆτο, δι' ὧν ἔπαθε νοσητῶν τοὺς ἀκύνοντας (1).
- Cap. V.** Κατέναντι τῶν χιλίων ὁ οἶνος. Ἄλλου.
- Ἔθος τῆτο αὐτοῖς, ὥστε ἕκαστον ἰδίαν ἔχουν τράπεζαν (2).
- E** Εἶπεν ἐν τῇ γέσει τῶ οἴνου. Ἄλλου. Διαχυθεῖς τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς πλεθους τῶν τιμῶν, ἐφυσήθη τὴν γνώμην κατὰ τῆ θεῶ, καὶ προσέταξε τὰ ἰσραὴ ἐκεῖνη ἐνοχθῆναι· ἡ δὲ τῆ πατρὸς αἰδισθεῖς τὴν περὶ ταῦτα εὐλάβειαν· καὶ ἐν τούτοις ἔπινε σὺν τοῖς μεγίστοις καὶ παλλακαῖς αὐτῆ (3).
- Κυρίλλου. Τῆτο δὲ ἦν ἕτερον οὐδὲν, πλὴν ὅτι μεγαλαυχῆν κατὰ τῆς δόξης τῆ θεοῦ· κατεπαίρεισθαι τὴ τῆ προσηκείτοσ τῶν ἔξ
- G** Ἰσραὴλ, ὡς κατὰ μὲδῆνα τρόπον ὄνησας δεδυνημένον τὸν ἴδιον λαόν.
- Ἀμμωνίου. Ἡ εἰς ἄκρον τῆ Βαλτάσαρ ἀσέλγηια, καὶ ἡ οἰνοποσία εἰς τοσαύτην αὐτὸν εἰλκυσε βλασφημίαν· ἔπειτα γὰρ τοῖς ἀπολάστοις τὸ φιλέδονον· ὥσπερ γὰρ αἱ ἀρεταὶ ἔχρηνται ἀλλήλων, οὕτω καὶ ἡ κακία ἀκολοθοῦσιν ἑαυταῖς.
- Οἱ σύνθεσοι τῆς ὀσφύος διελύοντο. Ἄλλου.
- Τουτέστιν οὕτε σῆναι ἡδύνατο, ἀλλ' ὡς παρσιμένους ἀθρόως κατέπιπτε· τὸ αὐτὸ καὶ οἱ δαιτυμόνες πεπόνθασιν, εἰς θόρυβον ἀπάντων καταστάντων, οὐ διὰ τὸ παράδοξον μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῆ βασιλείας ταραχήν.
- Ἄλλου. Ἐκάλει ὄσους ὥτεο συνετοὺς εἶναι, τὴν χάλδαϊκὴν πεπαιδευμένους σοφίαν.
- Οὐδὲν εἰς σπουδὴν παραλειφθῆναι βουλόμηνος ὑπὸ τῶν κληθέντων, μισθὸν τῆς ἐρμηνείας ὑπισχνεῖται τῷ λέγοντι, καὶ τῆτον οὐ τὸν τυχόντα.
- L** Οὐκ ἡδύνατο τὴν γραφὴν ἀναγνῶναι. Ἀμμωνίου. Διὰ τριῶν διαφορῶν πραγμάτων θριαμβεύει τοὺς μάγους ὁ Δανιὴλ, ὅτι οὐδὲν ἔδρασαν ἀληθεῖς εἰπεῖν, ἀλλὰ μόνον ἠπάτων διὰ ψευδολογίας τοὺς ἀκραϊοτέρους· διὰ τῆ μὴ δυνάσθαι γνῶναι, τί εἶδε κατ' ὄναρ ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐπὶ τῆς εἰκότος· διὰ τῆ
- pridem ab angelo in somniis regi dicta fuerant, nunc quoque propheta ait. Sed tunc minaciter dicta fuerant, nunc ut exitum iam habentia quae fuerant decreta.
30. Ammonii. Ob insaniam imperio depositus est.
32. *In caeli virtute etc.* Ammonii. In angelis et hominibus.
33. *Abundantior mihi magnificentia reddita.* Eudoxii. Post reditum sapientior eram, gnarusque haud mearum virium fructum esse imperium, sed Dei donum. Ergo gratia copiosior mihi est collata, nempe cum sapientia potestas.
34. Ammonii. Propter suam superbiam depressus, sic est locutus, casibus suis auditores erudiens.
1. *Vinum coram mille.* Anonymi. Hic erat mos apud illos, ut singuli suam mensam haberent.
2. *Inter potandum ait.* Anonymi. Mentis inops ob crapulam et honorum copiam, inflatus est contra Deum, vasaque sacra proferri mandavit, ne patris quidem reverentiam erga haec imitatus: atque his bibebat cum aulicis et concubinis suis.
- Cyrelli. Nihil aliud hoc erat, quam contra Dei gloriam iactantia; dum adversus Israelis protectorem extollitur, quasi is populo suo nulla re prodesse potuisset.
- Ammonii. Nimia lascivia et ebrietas tantam Baltasari suasit blasphemiam. Haeret quippe intemperantibus voluptatum amor. Nam sicuti virtutes invicem iuvant, sic vitia inter se mutuo sectantur.
6. *Renum compagines dissolvebantur.* Anonymi. Consistere non poterat, sed languidus ilico concidebat. Sic fiebat etiam convivis, tumultuantibus cunctis, non solum portenti causa, verum etiam ob regis perturbationem.
7. Anonymi. Convocavit quotquot ei videbantur sapientiam et chaldaicas edocti disciplinas. Dum vult nullam sedulitatem a convocatis omititi, mercedem ingentem ei spondet qui faceret interpretationem.
8. *Scripturam legere nequiverunt.* Ammonii. Triplici modo magos Daniel superat: primo, quod nihil veri dicere poterant, sed meris mendaciis simpliciores decipiebant. Iterum quia divinare non valuerunt quid Nabuchodonosorus in statuae somnio vidisset. Tertio quia audito arboris som-

Nabuchodonosoro. Lege Hieronymum hoc loco, tum etiam in comm. ad Ionam cap. III. 6.

(1) In superiore versiculo 13 oblitus eram adscribere Theodosii grammatici non inutile scholium quod ita se habet: τὸς ἑπτὰ καιροῦς, καὶ μῆνας θασίν· ὁ γὰρ καιρὸς τρεῖς ἔχει μῆνας: septem tempora intelliguntur menses XXI; nam quod dicitur tempus, mensibus tribus constat. (2) Morem hunc apud orientales aliquos populos adhuc vigere scimus. (3) Hieronymus epist. XXI. 23: inter epulas et concubinarum greges (quia palma vitiorum est honesta polluere) Baltasar potat in phialis.

A ἀκούσαι τὸ τῷ δένδρου ἐνύπνιον, ἃ μὴ δυναθῆναι αὐτὸ λύσαι· ἃ γὺν διὰ τῷ μῆτι ἀναγνῶναι τὰ φαινόμενα γράμματα ἐν τῷ τοίχῳ· οἱ γὰρ τὰ ἐν ποσίν οὐ βλέποντες, πῶς ἐπερατεύοντο, λέγοντες ὄραν τὰ ἐσόμενα; ὅπῃρ

B ἐστὶ μόνου Θεοῦ ἰδιον.

Ἄλλου. Ἡ τούτων ἀπορία μίζονα τὸν φέρον εἰργάζετο, ὥστε τῷ βασιλεῖ ἐπιταθῆναι τὸ δέος.

C Καὶ ὁ πατήρ σου (1). Ἄλλου. Ἴνα γὰρ μὴ ἀπλῶς πλάττεισθαι δόξῃ πρὸς ψυχασγωγίαν τῷ βασιλεῖ, ἐμνήσθῃ ἃ τῆς εἰς αὐτὸν γενημένης ὑπὸ τῷ βασιλεῖ τιμῆς, ἔτοι τῷ Ναβουχοδονόσορ. - Σαφέστερον ἔφη γὺν, ἃ προλαβῆσα ἤνιξατο. - Οὐ τοῖνον φησὶ δὲ πό-

D νου, ἀλλ' ἐκείνον εἰσελθεῖν πρόσαξον, αὐτίκα γὰρ ἔξειε τῷ ἀμφισβητουμένου τὴν λύσιν. Σὺ εἰ Δανιὴλ; Ἀπολιναρίου. Οὐδὲ ἤδει τὸν σοφὸν ὁ ἀλαζών· οὐ γὰρ ζητεῖται τὸ ἀγαθὸν ὑπὸ τῶν κάτω παρὰ τὴν χρεῖαν νειυκῶτων· ὅθεν διὰ τὸν εὐεργεσιῶν ἃ ἐγνώσθη ἃ γινώσκειται τὴν ἀρχὴν. - Οἰκεία κατορθώματα κρίνων τὰ τοῦ πατρὸς, ἃ ἐπὶ τούτοις φρονῶν μεγάλα.

E Ἰρηγέρησις κ. τ. λ. Ἀπολιναρίου. Τὸ νηφελιον τῆς διανοίας· ἐνεσις δὲ τὴν περὶ τῶν προκειμένων ἀκριβῆ διάσκεψιν· σοφίαν δὲ περιουσίαν τὴν ἐν παιδείᾳ, κατὰ σύγκρισιν τῆς τῶν μάγων ὑπεροχῆς.

F Πορφύραν ἐνδύσῃ. Ἀπολιναρίου. Φύσει βασιλικὸν τὸ κριῖπτον· διὰ τῷτο οὐχ ἀρπάσσεται τὰ βασιλικὰ, ἀλλὰ προσάγεται αὐτῷ· ἐπιτίμητο μὲν οὖν ἃ πρόσθεν ἡγεμονικῆ τιμῆ, γὺν δὲ ἤδη ἃ βασιλικῆ.

G Ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος. Ἀπολιναρίου. Τὸν ὑψιστον λέγει πρὸς τὸ ἀναγαγεῖν τὸν κάτω ζητοῦντα Θεός· πρὸ δὲ τῆς ἀναγνώσεως ἃ ἐπιλύσεως τῶν ἐγγραμμένων τῷ τοίχῳ, τὴν αἰτίαν διδάσκει, δι' ἣν αἰτίαν ἐγράφη· οὐτῶ γὰρ ἂν ἐλέλυτο πᾶν τὸ ζητούμενον. -

H Οὐ πάντως κατὰ Θεόν, οὐ γὰρ δικαίως, ὅθεν ἃ κρίνονται βασιλεῖς, ὅπως ἐχρήσαντο τῷ βασιλείᾳ τῷ δοθείσῃ· δίδεται δὲ ἃ τοῖς μὴ καλῶς ἀρχουσιν· ἐπεὶ τὸ ἀρξαι καλῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐκ ἔστιν (2). - Οὐκ ἐσωφρονίσθη φησὶ πατρικῶ ἃ οἰκείῳ παραδείγματι· διὸ χαλεπωτέρα ἢ κόλασις.

I Οὐ πάντα ταῦτα ἐγνος; Ἀμμωνίου. Δείκνυσι αὐτὸν πολὺ ἀσεβῆ, ὡς ἐν εἰδήσει πταίνοντα.

K Οἱ οὐ βλέπουσι. Ἀπολιναρίου. Εἰ γὰρ τινα δύναμιν εἶχον πρὸς ἀνθρώπους, πρότερον ἂν ἐν αὐτοῖς αὐτῶς ἐφαίνετο, τούτῃστιν ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν· ἐν τούτοις δὲ οὐκ αἰσθῆσις οὐ γνῶσις φαίνεται.

L Τὸν δὲ Θεόν. Ἀπολιναρίου. Τὸν δημιουργ-

nio, explanare id nequiverunt. Nunc etiam vincuntur, dum litteras in pariete apparentes legere nesciunt. Nam qui obvia non vident, cur se futura cernere simulabant, quod unius Dei proprium est?

Anonymi. Horum perplexitas metum augebat, ita ut regi perturbatio accresceret.

11. *Pater quoque tuus*. Anonymi. Ne temere videretur mentiri ob solandum regem, meminit quoque honoris a rege Nabuchodonosoro in Daniele conlati. - Clarius nunc dicit regina quod ante innuerat. - Nullum res laborem postulat: introduc illum, ut celorem nanciscaris dubii solutionem.

13. *Tu es Daniel?* Apolinarii. Ne de facie quidem noverat sapientem superbus. Non enim res bona quaeritur ab his qui res terrenas praeter officium amplectantur. Quare Daniel nonnisi post beneficia tum olim tum etiam nunc esse agnitus. - Patris res gestas putat suas, atque his valde gloriatur.

14. *Experrectum ingenium etc.* Apolinarii. Mentis acumen. Prudentiam vero dicit pro rei propositae accurato intellectu; sapientiae copiam intelligit eruditionem, cum magorum superbis comparatam.

16. *Purpura vestieris*. Apolinarii. Regium est ad maiora promovere. Quamobrem regia munera non eripiuntur prophetae sed cumulantur. Et quidem antea praefectorio honore actus fuerat; nunc regium adsequitur.

18. *Deus altissimus*. Apolinarii. Altissimum dicit, quo revocet hominem deos inferne quaerentem. Porro ante legendum explicandumque ea quae parieti inscripta erant, causam eius scripturae tradit. Sic enim universi fit dubii solutio. - Haud omnino ex Dei voluntate reguasti, quia scilicet iniuste: quare et a regibus administrati regni ratio exigitur. Ceteroqui imperium malis quoque rectoribus permittitur: nam qui bene regant, nulli inter homines sunt. - Non es, inquit, patrio et tuo exemplo emendatus. Quare gravior te poena manet.

22. *Nonne haec omnia noveras?* Ammonii. Ostendit hunc valde impium, qui sciens peccaret.

23. *Qui nec vident*. Apolinarii. Siqua dii erga homines vi pollerent, hanc apprime in se ostentarent, id est in simulacris suis; quae tamen neque sensu neque intellectu praedita videmus.

Deum autem. Apolinarii. Creatorem provi-

(1) Theodosius: ἀντὶ τοῦ εἰπᾶν ὁ πάππος· ἐγ-
γων γὰρ ἦν τῷ Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαλτάσαρ·
quibus verbis conspirat Theodosius cum Polychronio p.
117, qui adnotavit nepotem Nabuchodonosori fuisse Bal-
tasarem. (2) Quo ferme sensu Christus dixit, *nemo
bonus nisi unus Deus*. Quare haec nihil contumeliosum
in reges dicitur.

- A** γόν ἢ προνοητὴν ἐμφανίζει, ἐν ᾧ ζῶμεν ὡς φησὶ Παῦλος (1), ἢ κινούμεθα ἢ ἐσμέν.
 Ἀπιστάλῃ ἀστράγαλος χειρὸς· Ἀπολιναρίου. Ὡς ἐπὶ βασιλείᾳ διὰ τινος τῶν διακόνων ἐκπέμποντος τὸ δόγμα.
- B** Ἡ γραφὴ ἢ ἐντεταμένη. Ἀπολιναρίου. Ἐμφαντικώτατα εἴρηται· τούτεστιν ἀσφαλῶς ὄρισε τὰ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ ἐγκείμενα· ἢ κατ' οὐδένα τρόπον μεταβολὴν δέχεται τὰ ἀφανθέντα.
- C** Ἀμμωνίου. Εἰ ὁ ἀνάξιος πίνων οἶνον διλὸν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις σκεύεσι, τοσαύτης ἔτυχε ποινῆς, ὥστε ἢ βασιλείας ἐκπεσεῖν ἢ ἀναίρεισθαι, πόσης ἀξιοί τιμωρίας εἰσὶν, οἱ ἀνάξιως πίνοντες τὸν μυσικὸν οἶνον (2), τὸν ἀγιαζόντα ἢ αὐτῆς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ἢ ὁ ἀκατάπαυτος αὐτοὺς διαδέχεται θάνατος, τὸ τῆς γένηνης ἀσθεστον πῦρ (3). οὕτω γὰρ ὁ ἐπὶ τὸν Βαλτάσαρ τύπος δίδωσι νοεῖν.
- E** Ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἀνῆρέθη Βαλτάσαρ. Εὐδοξίου. Οὐκ ἐν αὐτῇ πάντως τῇ νυκτὶ ἐκλυπτεῖον ἀνῆρῆσθαι τὸν Βαλτάσαρ, ἀλλὰ δίδασκει σε ὁ λόγος ὡς ἢ τὰς ἀποφάσεις, πράξεις οἶδεν (4). οὕτω γὰρ σοι ἢ Μάρκος τρίτην ἔραν λέγει ἐσταυρῶσθαι τὸν κύριον, καὶ τοι τῇ ἕκτῃ ὥρα ἔτι μαστιγουμένου· ἀλλ' ὡς τῆς ἀποφάσεως τῇ τρίτῃ ὥρᾳ δοθείσης.
- Δαρείος ὁ μῆδος παρέλαβε τὴν βασιλείαν. Εὐδοξίου. Καὶ ὁ μῆδος προστίθησι καὶ τὸν χρόνον λέγει· ἵνα μὴ πολλῶν Δαρείων γινόμενων ἢ διαφόρων, περὶ τὴν ὁμωνυμίαν διασφαλῇ· οὗτος μὲν γὰρ κατὰ τοὺς ἔξωθεν ἰστοριογράφους οὐ Δαρείος προσαγορεύεται ἀλλ' ἕτερός τις (5) ἐπίστανται δὲ ἢ οἱ ἔξωθεν ἰστοριογράφοι διαφόρους Δαρείους· ἢ γὰρ πρῶτον ἀρχῇ διῆρκεσεν ἐπὶ ἔτη σλ, καθαιρέσεια ὑπὸ Δαρείου τῷ Ἀρσαμάνου. Ἀλέξανδρος ὁ μακεδὼν τὴν καθαιρέσειν ἐποίησατο· πρότερον μὲν ἑπιτηθέντων αὐτῆ τῶν στρατηγῶν ἐπὶ Γανίῃ ποταμῷ· ἐν Ἰσση τῆς Κιλικίας πόλει· εἴτα τούτου φυγάδος γενομένου, ἢ συλληφθέντος καὶ ἀναιρεθέντος, ἢ τῷ Ἀλεξάνδρου τῆς Βαβυλωνίας ἐπικρατήσαντος (6). ἢ εἴς μὲν αὐτὰς Δαρείος ὁ ἐπικλυθεὶς νόθος· ἕτερος πάλιν ὁ Ἰγασπού, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ἀποδομήθη.
- K** Ἰγασπού, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ἀποδομήθη.
- Cap. VI.** Ἄλλου. Ἀμπλάκημα τὸ ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ἐνεργείας.
- Ἀμμωνίου. Ὁ ἐπιτενῶς εὐχόμενος, ἐνώπιον ἵσταται τῷ Θεῷ· οὕτω ἢ ἡ Ἄννα ἢ τῷ Σαμουὴλ μητὴρ κατενώπιον ἔσασα τῷ Θεῷ, ἤνυσσε τὰ τῆς δέσεως (7). — Ὁ Δαυὶδ εἰς ἁν τῶν ἐν Περσίδι δυνατῶν, τρίτον τῆς ἡμέρας ἐποίησε τὴν τῆς εὐχῆς λειτουργίαν, ἵνα ἡμᾶς τοὺς ἀργοὺς κατακρίνη μὴ ποιούντας τὰ ἔμοια· εἰ δὲ ἀπορήσει τις λέγων πῶς ἐνεχώρησε τὸν ἐν πράγμασιν ὄντα, ἢ τοῖς βασιλείοις

dumque denotat, in quo vivimus ut ait Paulus movemur et sumus.

Missus est articulus manus. Apolinarii. Ceu si rex decretum a ministro perferendum curet.

25. *Scriptura districta.* Apolinarii. Non sine emphasi hoc dicitur. Nimirum firmiter definit quae divino scripto continentur. Nulli obnoxia sunt mutationi decreta haec.

Ammonii. Si indignus hic propterea quod naturale vinum sanctis calicibus bibit, tanta poena addicitur, ut regno excidat atque interimatur; quoniam eos animadverso manet, qui mysticum vinum indigne bibunt, quod ipsos sanctificat calices? Sane praeter quam quod regnum caelorum amittunt, sempiternus sos excipit interitus, id est gehennae nullo tempore extinguendus ignis. Haec enim omnia nobis in mentem revocat Baltasar's typus.

30. *Eadem nocte interfectus est Baltasar.* Eudoxii. Haud eadem prorsus nocte credendus est occisus Baltasar; verum hinc intelligimus decreta locum gestarum rerum obtinere. Sic Marcus hora tertia crucifixum Dominum dicit, qui tamen adhuc hora sexta flagellis caedebatur. Sed nimirum hora tertia dicta fuerat capitalis sententia.

31. *In imperium successit Darius.* Eudoxii. Et vocabulum *medus* addit, et tempus adnotat, ne quum multi diversique Darii fuerint, similitudo nominis errorem pariat. Hic tamen apud ethnicos historicos non appellatur Darius, sed alio nescio quo nomine. Nam et ethnici historici plures Darios noverunt. Persarum quidem imperium mansit annis cccxxx, desiitque sub Dario Arsamani filio, Alexandro macedone finem imponente. Nam primo Darii duces victi sunt ad Granicum flumen. Iterum apud Issum Ciliciae urbem; quo tempore Darius ipse in fugam versus, et deinde captus interfectusque est, Alexander autem Babylone positus. Alius e Dariis dicitur nothus: alius Hystaspis filius, sub quo templum instauratum est.

4. Anonymi. Ἀμπλάκημα dicitur quod externa actione fit.

10. Ammonii. Qui impense orat, sistit se coram Deo. Sic etiam Anna Samuelis mater coram Deo stans precationem suam peregit. — Daniel quum esset unus e magistratibus persis, ter in die precum officium persolvebat, ut nos otiosos condemnet, qui paria non facimus. Quod si quis quaerat, quonam pacto liceret publico munere fungenti regioque in palatio versanti

(1) Act. xvii. 28. (2) Nisi intelligatur verus Christi sanguis, argumentum Ammonii nihil valet. (3) *Loge Phouum amphiloeh.* lxxiii. Et notemus praeterca testimonium de aeternitate poenarum. (4) Notabilis haec Eudoxii explicatio, canonis instar aliis quoque locis adhibenda. Ceteroqui quae sequitur Marci explicatio conferenda est cum Eusebio ad Marinum p. 92. (5) Nempe Cyaxares, ut ait Polychronius p. 131. (6) Recole dicta ad Polychr. p. 132. n. 1. (7) l. reg. I. 10.

A ἀναστροφόμενον, πάντας ποιῶν τῆτο καθ' ἡμέραν ἀνευδέτως καὶ ἀπαραβάτως τρίτην ἔκτην, ἐννάτην (1), λεκτέον ὅτι ἢ ἐν λογισμῷ ἐποίησε τὰς εὐχὰς, ὅτε ἔκ ἢν δυνατόν κατ' οἶκον ἀπελθεῖν· ἢ ὅτε ἐνεχάρει λοιπὸν ὄραν ἔκτην

B ἐποίησε οὐ μόνως τὰς τῆς ἔκτης προσευχὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς τῆς τρίτης αἱ ἐχρηάσθη πεῖσαι σαματικῶς (2).

Εὐδοξίου. Βασιλικὸς ὢν καὶ πολυάσχολος τρεῖς εἶχε καιρὸς ὀρισμένους τῆς εὐχῆς· ὄρθρον ἡνίκα τῆς κλίνης ἐξανίστατο, πρὶν τῶν πολιτικῶν ἐπάφασθαι πραγμάτων· μεσημβρίαν ἡνίκα πάλιν ἐμελλε προσφέρεισθαι τροφὴν· πρὸς ἑσπέραν ἡνίκα πάλιν ἀποτιναζάμενος τὸν ὄχλον τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, προσυκαίρει ἑαυτῷ· διὰ τῆτο ἢν ἀπερίπτωτος, καὶ πλημμέλημα οὐχ εὐρίσκετο, ἐπειδὴ ἀρχαῖς χρόνου καὶ μέσα καὶ τέλος εὐχαῖς ἀνετίθετο.

Δόγμα μύδων καὶ περσῶν. Ἀπολιναρίου. Μύδων καὶ περσῶν φησὶν εἶπε, ἐπειδὴ ἡμῶν ἢν ἡ ἀρχὴ τότε ἀμφοτέρων (3)· ἀναντίρρητα φησὶ τὰ δόξαντα, καὶ οὐκ ἐνδέχεται τὸν παραβάτα μὴ δοῦναι δίκην· ὡς γὰρ κρατυνόμενης αὐτῆς τῆς βασιλείας τῷ φόβῳ τῶν ὑπκῶν, οὐκ ἐδέξατο μόνον τὸ ῥηθῆν, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίωσε τὸ δόγμα· - Οὐχ ἀπλῶς τὰ κατὰ τὴν δίκαιον λέγουσιν, ἀλλὰ μέμνηται καὶ τῆς συμφορᾶς· καὶ ὡς αἰχμάλωτος τὴν Βαβυλῶνα οἰκῶν τυγχάνει, ἵνα μειζῶνως παροργίσωσι τὸν βασιλεῖα, εἰ γὰρ τὴν ἀλλοτρίαν οἰκῶν, καὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἀγαθῶν ἀπολαύων, τυραννικὸν κέκτηται τὸ φρόνημα.

Ἀμμωνίου. Ὅτε διὰ τῆς ὑποσχέσεως ἔσχον ἂν ἤθελον ἐνέχυρα, τότε ἐποίησαντο καὶ τὴν κατηγορίαν.

H Ἄλλου. Οὐκ ἰσχυρὸς φησὶν ἐπὶ πολὺ μάχεσθαι, ἀλλ' εἶχε, δεισας μὴ σώζων ἕνα, τῆς πάσης ἀρχῆς ἐκπέσοι· καὶ τῆτο δὲ κατὰ τὴν τῆ Θεοῦ ἐγένετο προμύθησιαν, ὡς ἂν ἀφ' Θεοῦ λαμπρότερα ἢ τῆ Θεοῦ βοήθεια.

I Ἐσφραγίστατο. Ἄλλω. Ἴνα μή τις αὐτὸν ἀποστῆναι, ἀλλὰ δοκιμασθῆν ἐν τοῖς λέουσι (4).

Ἀμμωνίου. Ἐπίτηδες εἶπε τὸ ᾧ εὐλατρεύεις ἐνδελεχῶς, ἵνα δείξῃ ὅτι διὰ Θεοσέβειαν ἐμαρτύρησε, καὶ ὅτι τῆτο ἤδισαν πάντες ὅτι συνεχῶς ἐδέετο τῆ Θεοῦ· δι' ἢν αἰτίαν καὶ ἐπεβουλεύθη.

K Ὅτι ἐπίστευσε τῷ Θεῷ. Ἡσυχίου πρεσβυτέρου. Τουτέστιν ἐγνώ ὁ Θεός, ὅτι οὕτως δόξης ἐπιθυμία οὐτε ἐτέρας ὑποκρίσεως τὴν προσευχὴν ἔφερεν.

L Ἀμμωνίου. Αὕτη τελεία πολιτεία, εὐαρεστοῖν τῷ Θεῷ ἐν πίστει καὶ ἀρετῇ, πλὴν καὶ ἀμειπτον εἶναι παρὰ ἀνθρώποις.

M Ἐβεβλήθησαν αὐτοῖς. Ἀμμωνίου. Τοῦτο γέγονε πρὸς φόβον τῶν πολλῶν, ἵνα μὴ τοῖς ἀγίοις ἐπέρχοντα· πλὴν εἰκὸς καὶ χαρῆνα αὐ-

hanc omnino rem sine remissione constanterque tertia sexta nonaque hora peragere; dicendum est, vel preces mente tantummodo concepisset, si quando domum proficisci non licebat: vel tum denique cum vacabat, puta circa sextam, non sextae solum horae preces peregrisse, verum etiam acervatim illas quas tertia debuerat.

Eudoxii. Vir aulicus et occupatissimus tria definita quotidie orandi tempora habebat; mane quum lecto surgeret, ante quam civilia negotia attingeret; meridie rursus quum esset cibum capturus; vespere demum, quum seposita urbanarum curarum turba, sibi ipsi vacabat. Hinc erat impeccabilis, quandoquidem temporis initium medium finemque precationi impendebat.

12. *Lex Medorum atque Persarum.* Apollinari. Medorum atque Persarum ait, quia unum erat amborum imperium. Decreta immobilia dicit, nec fieri posse quominus violator poenas det. Ille vero regno suo timida subditorum obedientia firmato, non solum id dictum admittit, verum etiam legem confirmat. - Non simpliciter iustum hominem accusant, verum etiam calamitosam eius conditionem memorant; nempe quod captivus Babylone degat, quo sic regem magis exasperent; siquidem ille in alieno solo versans, et Babylonis bonis fruens, tyrannicos spiritus gereret.

Ammonii. Statim ac, regis promisso, potiendi voti sui certi fuerunt, tum denique accusationem intenterunt.

16. Anonymi. Non sustinuit, inquit, diu resistere, sed morem gessit, timens scilicet ne dum unum hominem conservare nititur, omne imperium amitteret.

17. *Sigillo munivit.* Anonymi. Hoc facit, ne quis forte Daniele occideret; sed ut reapse hic leones experiretur.

Ammonii. Tempestive dixit *cui tu iugiter familiaris*, ut hinc demonstraret, eum religionis ergo martyrium facere; quodque omnibus innotuisset, eum perpetuo Deum deprecari: quae causa eidem insidiarum fuit.

23. *Quia Deo credidit.* Hesyehii praesbyteri. Notum Deo erat, Daniele neque gloriae cupiditate, neque alia hypocrisi preces obtulisse.

Ammonii. Haec est demum perfecti hominis vita; siquis videlicet fide ac virtute sic Deo placeat, ut ne in hominum quidem ullam reprehensionem incurrat.

24. *Proiecti sunt ipsi.* Ammonii. Hoc est factum ad multitudinem territandam, ne quis deinceps sanctos insecraretur. Praeterea veri-

(1) Confer Hieronymum, epistolae xxii. 26. (2) Sic intel-
ligit etiam Theodosius grammaticus. (3) Confer Polychr.
p. 120. 125. (4) Eleganter Hieronymus epistolae I. 9. *huc
beat. Da iuris revoctur historia, inquit quem adulantibus
caudis, praedam suam leonum ora timuerunt.*

A τοὺς, ὡς ἐκποδὸν γεγονότος τε ἀντιζήλου αὐτῶν.

Ἀπολιναρίου. Ὁ μὲν λαὸς ἐν ἀδοξίᾳ, ἢ δὲ τῷ θεῷ δόξα διὰ τῶν ἐναντίων κηρύττεται, ἵνα θαινῆται δι' αὐτὸν ὁ λαὸς πεπονηθὼς ἅ

B πέπονθεν· οὕτω γὰρ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι τὸν αὐτοῦ λαὸν οὐ δεδύνηται κατασχεῖν, ὅπου καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη πρὸς τὴν δουλείαν αὐτῆ προσάγεται· μακάριος δὲ ὁ Δαυὶδ διὰ τῶτο γίνεται ὡς καὶ θεὸν τοῦτου τὸν θεὸν ὀνομά-

C ζῆσθαι, καθάπερ τῷ Ἀβραάμ.

Αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ θεὸς ζῶν· Ἀπολιναρίου.

Ἐν τούτῳ καθαιρεῖ τὰ εἰδῶλα ὡς οὐ ζῶντα.
Θαρ. VII. Ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει Βαλτάσαρ (1). Ἄλλῃ.

D Προκειταί μὲν αὐτῷ λέγειν ἅς αὐτὸς εἶδεν ὄπτασις· μέμνηται δὲ τῷ καιροῦ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν βουλομένους σε διδάξαι, ἀφ' ἧς τῶν μελλόντων εἰδέχαστο τὴν γνώσιν· εἰ γὰρ αὐτῷ τὸ ἐνύπνιον ἀπλῶς λέγειν προὔκειτο, δυνατόν ἦν καὶ ἐκτός χρόνος τῶτο ποι-

E ἦσαι· συναβάλλετο γὰρ πρὸς σαφάνειαν τῶν λεγομένων ὁ χρόνος οὐδέν· ἀλλ' ὡσπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν οἱ χρόνοι προαύττωνται, ὥστε γνῶναι ἡμᾶς τοὺς καιροὺς καθ' ἕς τὰς προφητείας ἐποίησαντο, ἵνα τῶν πραγ-

F μάτων δῶλων ὄντων, γνῶμεν τοῦ θεῷ τὴν περὶ τοῦ ἀνθρώπου οικονομίαν, καὶ τῶν προφητῶν τὴν πρὸς τοὺς παρανόμους ἔνστασιν· οὕτως ἐνταῦθα τὸν καιρὸν ἐπισημαίνεται, ἄγων ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν λεγομένων

G σαφάνειαν· οὐδὲ γὰρ ὁ θεὸς ἀπλῶς τὰς ἀποκαλύψεις ποιεῖται, ἀλλ' ἢ τῶν ἀπορουμένων τὴν λύσιν παρέχων. Καὶ μετ' ὀλίγα. Πολλὴν τοίνυν τὴν περὶ τῷ λαοῦ ἔχων φροντίδα, καὶ ἐν ἐσχάτοις αὐτὸν ὁρῶν, αὐτὴς εἰς

H ἀθυμίαν κατέστη, χεῖρονα αὐτοῦ πείσασθαι καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα προσδοκῶν· ἐν τούτοις τοίνυν ὄντι, καὶ ἀνωμένῃ ὑπὲρ τῶν ὀμοφύλων, καὶ ἐπιθυμοῦντι τὰ κατ' αὐτοῦς διαγνῶναι, δεικνυσι θεὸς τῷ προφήτῃ ἅπαντα τὰ **I** μετὰ ταῦτα.

Δαυὶδ ἐνύπνιον εἶδε. Εὐδοξίου. Μονονυχὶ λέγοντος τῷ θεῷ, ὡς τότε γρηγορεῖ τὰ θεῷ, ὅτι ἠρεμεῖ τὰ ἀνθρώπινα· ἕως μὲν ἐν ὄχλῳ πραγμάτων ἦν Δαυὶδ, ἐν αὐτῇ τὰ

K τῆς χάριτος ἐναπολιτιεύετο, ἵνα δόκιμος φανῆ ἐν αὐτῇ τῷ βασιλείῳ, καὶ μηδενὸς δευτέρου ἐν σοφοῖς ταχθῆ· ὡς δὲ ἐκεῖνα μὲν, ἀχαριστία βασιλείῳ ἀργία παρεδίδετο, προσεχὴς τὲ ἦν ὁ βίος καὶ ἐπιμηλὴς καὶ συνεστραμ-

L μένος ὁλος πρὸς αὐτὸν, ἠνίκα κατεφρονήθη παρὰ ἀνθρώπων, εἰδέξιούτο παρὰ θεοῦ· καὶ ὀμιλίας αὐτὸν ἀξιοῖ θεὸς τῆς δι' ὄνειράτων, ἐν' ἐν προοιμίῳ διὰ πόνων ἰδιωτικῶν συνασκήσας τὸν ἄνδρα, μετ' ὀλίγον αὐτὸν ἀξιά-

M σεν καὶ θεὸς κριττόνων καθ' ὑπάρ ὀπτασιῶν. - Προθίσεως οὖσης τῷ προφήτῃ ἐπιδείξαι τὴν

simile est hos ante laetis oculis aspexisse homini adversario decretum supplicium.

26. Apolinarii. Populus quidem in ignominia versabatur: interim tamen Dei gloria ab adversariis praedicabatur; ut sui causa videretur ipse populus mala illa perferre. Sic hercule haud licet dicere, Deum saluti populi sui non potuisse consulere, quandoquidem interim et alias gentes ad sui obsequium pertrahebat. Beatus vero fit Daniel, quia Deus ipse, Danielis Deus appellatur, sicut Abrahami.

Ipse enim est Deus vivens. Apolinarii. His verbis idola, ceu vita carentia, de medio tollit.

1. *Primo Baltasaris anno.* Anonymi. Finis prophetae est exhibitas sibi visiones exponere. Nec tamen inconsulto tempus adnotat, verum uti nos causam intelligamus, cur futurarum rerum adeptus notitiam sit. Nam si is somnium tantummodo narrare vellet, id quidem etiam absque temporis notatione fieri poterat: namque ad narrationis perspicuitatem nihil confert tempus. Verum sicuti in aliorum prophetarum exordiis tempora quibus vaticinati sunt scribuntur, ut rebus quaquaversus innotescerentibus, Dei erga homines providentiam agnoscamus, prophetarumque adversus impios susceptam contentionem; ita et nunc tempus definitur, quod ad accuratam rerum narrationem intelligentiam ducit. Etenim Deus eo tantum pacto revelationes facit, ut dubiorum solutionem exhibeat. Et paucis interiectis. Dum ergo multam populi sollicitudinem gereret propheta, quem extremis malis conflictantem videbat; animum plane despondebat, praesertim quia peiora adhuc futuro tempore passurum populum mente praesagebat. Ergo prophetae haec animo volutanti, et suorum popularium causa maerenti, atque horum casus cognoscere percipienti, futuri temporis vices omnes Deus ostendit.

Daniel somnium vidit. Eudoxii. Videtur prope dicere Deus, tunc vigilare divina cum humana silent. Quamdiu in negotiorum turba versatus est Daniel, in hoc ei gratia opitulabatur ut gratus haberetur in aula regis, neminique sapientium inferior esset. Sed postquam munera illa, ob ingratum regis animum, in otium conversa fuerunt, prophetaeque vita obtigit meditabunda et composita et sibi vacans, quum iam ab hominibus sperneretur, Deo familiaris factus est: atque eum alloquio Deus in somniis dignabatur, ut initio laboribus propriis exercito homine, eundem postea conspiciendi maiores verissimasque visiones compotem faceret. - Quum prophetae sit propositum non tempora decla-

(1) Recte nos admonet Theodosius grammaticus hanc visionem praevertendam esse superiori: αὐτῇ ἢ ὄρασις πρὸ τῆς ἐβδόμης ἐστίν· ἀλλὰ συνήθως ἀναποδείξει ὁ προφήτης· λέγει ἢ ἀρχή, ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει Βαλτάσαρ.

A ἐπὶ πᾶσι σοφῶν διοίκησιν τῆς Θεῆς, οὐ τὴν τῶν χρόνων ποιείται συνάφειαν· ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων συγγένειαν· πρὸ δὲ τῶν ἐκείνο χρόνῳ γινώσκειν, ὅτι τετραχῆ διήρηται τὰ τῶν ὀπτασιῶν τῷ προφήτῃ· καὶ δύο ὀπτασίαι

B δι' οὐρανῶν εἰσὶ· δύο δὲ δι' ἀγγέλων ἐπιφανείας· καὶ αἱ μὲν εἰσὶν ὕπαρ, αἱ δὲ ὄναρ.

Καὶ τὸ ἐνύπνιον ἐγράψεν· Ἰππολύτης· Ὅσα μὲν ἔν ὑπὸ τῷ πνεύματος δι' ὀραμάτων ἀπεικασμένη τῷ μακαρίῳ προφήτῃ, ταῦτα καὶ ἑτέροις

C ἀφθόγως διηγήσατο, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς ἑαυτῷ προφητεύων τὰ μέλλοντα φανῆ, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰς Θεῆας γραφὰς, προφήτης ἀποδειχθῆ,

Εὐδοξίου· Καὶ τῷ γράφοντι λέγων, καὶ σοὶ

D προσδιαλεγόμενος ὡς παρόντι· καὶ ἐρηγορήσει πρὸς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων καλῶν· ἵνα μὴ ὡς ἀπόντι προσομιλῶν ἀμυδροῖς τοῖς λόγοις προσέχη, ἀλλ' ὡς κατὰ παρουσίαν τεταμένος, τὴν αἰσθησὶν συντείνης καὶ τὴν διά-

E νοίαν·

Καὶ ἰδοῦ οἱ τέσσαρες ἄνεμοι· Ἰππολύτου· Τὴν τετραπέρατον κτίσιν σημαίνει·

Τέσσαρες ἄνεμοι τῆς οὐρανοῦ· Εὐδοξίος· Πανταχόθεν πνέοντες προνοίας λόγοις, καὶ κόσμῳ

F ἐμβάλλοντες· ὅταν γὰρ βασιλεὺς ὄρα, γῆν τε ὄρα, καὶ δένδρον ἐκ γῆς, καὶ πάντα τὰ φύγοντα στάσιμα· τῷ γὰρ ἄφρονι ἢ τῶν φύγοντων φυγὴ ὡς ἀσάλευτος μόνη νομίζεται· τῷ δὲ σοφῷ εἰσόμενον καὶ κλονούμενον· ἢ χάριν αἰτίας οὐ γῆν ἀλλὰ θάλασσαν ὄρα ὁ σοφός·

G Καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα· Ἰππολύτης· Ἐπεὶ ἔν διάφορα θηρία ἐπεδείχθη τῷ μακαρίῳ Δανιήλ, καὶ ταῦτα ἀλλήλων διαφέροντα, δεῖ νοῆσαι ἡμᾶς,

H ὅτι ἢ περὶ θηρίων τινῶν ἢ ἀλήθεια διαλέγεται, ἀλλ' ἐν τύπῳ καὶ ἐν εἰκόνι δεικνύσει τὰς ἐν τῷ κόσμῳ τέτταρ' ἐπαναστάσας βασιλείας ὡς περ θηρία διαφέροντα τὴν ἀνθρωπότητα (1)· τὴν γὰρ θάλασσαν τὴν μεγάλην τὸν σύμπαντα κόσμον λέγει (2)·

I Τὸ πρῶτον ὡσεὶ λέαινα (3)· Εὐδοξίος· Ὅσπερ τρέπον ἐπὶ τῆς εἰκόνος τὴν ἡγεμονίαν εἶχε κεφαλὴ καὶ χρυσός, οὕτως ἐν τοῖς ζώοις ἢ ἀσσυρίων ἀρχὴ δύο βασιλικῆς μέρεσιν ἐκοσμήτο· λέαινα γὰρ ἦν, τὸ βασιλικὸν τῶν τετραπέδων· καὶ πτερὰ αἰετῶ, ὀξύτατον τῶν βασιλικῶν ἐν πτηνοῖς· οὐ λέοντα δὲ εἰσάγει, ἀλλὰ λέαιναν διὰ τὸ τρυφιλὸν τῆς δυναστείας·

K τιθλημένους γὰρ ἀσσύριοι ἐν δυναστείᾳ· καὶ μάρτυς σοὶ Σαρδανάπαλος· πτερὰ δὲ αἰετῶ, ἵνα μετὰ τῆς ἐξύτητος ἐπιδειχθῆ ἢ πολυχρόνιος τῆς ἀρχῆς διαμονή (4)· - Ἐθεώρου ἀυτῆς φησι τὸ τέλος· καὶ γὰρ συνέκμασεν ὁ προσηπτής τῇ αὐτῆ βασιλείᾳ· εἰσωσῶ ἀφη. ἔθνη τὰ βασιλικὰ πτερὰ, τουτέστιν ἢ βασιλικὴ δεξιά· καὶ

L ἐπὶ ποδῶν ἰδιώτου ἐστᾶθι· οὐκέτι τιθρη-

rare, sed Dei sapientem in rebus omnibus providentiam, is non tam de temporum nexu, quam de rerum affinitate laborat. Atque in primis sciendum, quattuor esse prophetæ nostri visiones; duas quidem per somnia; duas item per angelorum apparitiones. Illæ, somnia sunt ὄναρ; istæ a Graecis dicuntur ὕπαρ (veræ visiones).

Et somnium scripsit. Hippolyti. Quæcumque spiritus per visiones beato prophetæ revelavit, ea hic sine invidia aliis enarravit: nempe ne solus ipse sibi vaticinans futura aperiret, sed ceteris etiam, qui sacras scripturas scrutari vellent, propheta esse videretur.

Eudoxii. Et scribenti dicens: te alloquens ut praesentem, teque vigilem vocans ad sermones audiendos: ne veluti cum absente colloquens, obscuræ orationi aurem præbeas; sed veluti coram constitutus, sensum mentemque intendas.

2. *Et ecce quattuor venti.* Hippolyti. Quadridam mundi fabricam significat.

Caelorum venti quatuor. Eudoxii. Undique flantes providentiæ mandatis, orbique ingruentes. At vero cum rex videt, terram videt et arborem de terra surgentem, et transeuntia omnia instar immobilium. Nam stulto praetereuntium transitus plane immotus videtur: sapiens autem omnia concuti et commoveri existimat. Atque huius rei gratia non terram sed mare videt sapiens.

3. *Et quattuor magnæ beluæ.* Hippolyti. Quandoquidem variae ferae visæ fuerunt beato Danieli, eademque inter se differentes, par est nos existimare, haud de aliquot beluis sacram loqui veritatem, sed typo atque figura demonstrari ea quæ conflantur in orbe regna, a quibus humanum genus, tamquam feris, male mulcatur. Porro magni maris nomine universus orbis significatur.

4. *Prima belua tamquam leæna.* Eudoxii. Quemadmodum in statua principatum tenebat caput et aurum, ita in animalibus assyriaca dominatio duabus regiis partibus ornabatur. Leæna erat, quæ est quadrupedum regina: item alas habebat aquilæ, quæ est pennigerorum velocissima et regalis. Neque leonem sistit, sed laenam, propter imperii eius luxuriam. Effeminati enim assyrii dynastiæ, cuius rei testis idoneus Sardapalus. Dicit autem aquilæ alas, ut cum velocitate demonstraretur pariter imperii eiusdem longævitas. - Spectabam, inquit, beluæ finem. Aequalis enim eius dominationis prophetæ fuit. Donec evulsæ sunt regiae pennæ, id est gloria regalis: et humanis pedibus institit; haud

(1) Loquitur Hippolytus de ambitionis iniustorum belorum auctoribus, cuiusmodi multi fuerunt imperiorum funditores. (2) Consonat Theodosius: θάλασσαν τὸν κόσμον φησὶ. (3) Theodosius: θηρία βασιλεῶς νόσον· τὸ πρῶτον, Ναβουχοδονόσορ. (4) Mansit annis plus mille et trecentis, ut ait Ctesias apud Eusebium chron. I. 14. ed. Mediol.

A μένη κατά πάντων, ἀλλ' ὑποταττομένη ὡς ἄνθρωπος. - Καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ· πάντα γὰρ πρὸς τὸ ἀνθρωπινώτερον μεταστέφει, ἀφαιρέσει τῆς ἰσχύος καὶ δόξης.

Τίτου. Ἐχεις ἐκεῖ χρυσὸν, ὧδε λέαιναν· **B** χρυσὸν δὲ τὸ τρυφήλον καὶ πλούσιον, λέαιναν δὲ διὰ τὸ θηλυκὸν καὶ γυναικῶδες. - Πτερά λέγει τὸν περὶ βασιλεία κόσμον· ὁ γὰρ ἐστὶν ἐπὶ τῶν ὀρνέων πτέρωσις, τῆτο ἐπὶ τῶν κρατούντων ἢ περιειμένη φαντασία· εἰ γούν τις

C ἀφέλοι καὶ τῆ ἄγαν γυναικιάτου ὀρνίθος τὰ πτερά, εὐρήσει αὐτὸν τῷ τυχεύοντι εὐχειρώτον· τὸν ὁμοιον δὲ τρίτον καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν τοῖς ὑποταταγμένοις ἐστὶν ἰδεῖν τὴν ἀρχὴν· οὔτε γὰρ βασιλεὺς ἂν γένοιτο τῶν ὑπὸ

D κῶν ἐκτός, οὔτε στρατηγός, οὐκ ὄντων τῶν ὑποταταγμένων· ἀλλὰ λέοντι μὲν παρέβαλε διὰ τὸ κρατεῖν, αἰτῷ δὲ διὰ τὸ πάσης ἐλπίδος ὀξύτερον τὴν βασιλείαν κατορθῶσαι· ἵνα τὰ μὲν πτερά ἢ αὐτὴ ἢ ἐξουσία, πτέρωσις δὲ ὁ περιεικόμενος στρατός· καὶ διὰ τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον τὸ φρονήματος τῶν ἀσσυρίων, αἰτῷ παρεικάζει τούτων τὴν βασιλείαν.

Ἔως ἂν ἐξετεῖλη τὰ πτερά αὐτῆς. Ἰππυλύτῃ. Τῆτο γὰρ ὄντως ἐπὶ τῆ Ναβουχοδονόσορ συνέβη, καθὼς ἐν τῇ πρὸ ταύτης βιβλῷ (1) σισέμανται· καὶ αὐτὸ εὐθὺς τῆτο ἔτις ἐπ' αὐτῷ γενήσθαι μαρτυρεῖ, ὡς ἐξειδιώχθη ἐκ τῆς βασιλείας, καὶ ἀφῆρέθη ἀπ' αὐτῆ ἡ δόξα αὐτῆ, καὶ ἡ

E μεγαλοσύνη ἣν ἐκέκτο τὸ πρότερον· Καὶ μετ' ὀλίγα. Τὸ οὖν εἰπεῖν ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐσάθην, καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῷ, τῆτο δηλοῖ ὅτι ταπεινοφρονήσας Ναβουχοδονόσορ καὶ ἐπιγνῆς ἑαυτὸν ὅτι ἄνθρωπος ἐστὶν

F ὑπὸ τὴν τῆ θεῆ ἐξουσίαν κείμενος, διηθεῖς τῆ κυρίας, ἔτυχε τῆς παρ' αὐτῆ εὐσπλαχνίας, καὶ πάλιν εἰς τὴν ἑαυτῆ βασιλείαν καὶ δόξαν ἀποκατασθεῖς.

G Θηρίον δεύτερον ὁμοιον ἀρκῷ. Ἰππολύτῃ. Ἴνα ἐν τῆτο δειξῆ τὴν τῶν περσῶν βασιλείαν. Καὶ τρία πλευρά. Ἰππολύτῃ. Τρία δὲ πλευρά καλεῖ τὰ τρία ἔθνη· λέγει ἂν, ἄρχην αὐτὸ τὸ θηρίον, εἰ ἦσαν μῆδος, ἀσσύριοι, καὶ βαβυλώνιοι.

H Καὶ ἔτι εἶλεγον αὐτῇ· ἀνάστηθι, φάγε. Ἰππολύτῃ. Οἱ γὰρ πέρσαι ἐπανασάντες ἐν τοῖς τότε καιροῖς τὴν πᾶσαν χώραν ἠρήμωσαν, καὶ πολλὰς τῶν ἀνθρώπων ὑποδάλας ἑαυτοῖς ποιήσαντες δειφθεῖσαν (2)· ὥσπερ γὰρ τὸ θηρίον ἢ ἀρκῷ

I ἰσχυρὸν ἐστὶ ζῷον καὶ σαρκεβόρον, σπαράσσον ὄνυξιν καὶ ὀδοῦσιν, ἔτις ἐγενήθη καὶ ἡ τῶν περσῶν βασιλεία, οἵτινες διεκράτησαν ἐπὶ ἔτη σλ (3).

Τίτου. Ἐκεῖ ἀργυρός, ἐνταῦθα ἀρταίς διὰ τὸ βαρὺ.

K Ἀπολιναρίου. Ὡς σαρκεβόρον ἐστὶν ἢ ἀρταίς ζῷον, καὶ τὸ ἄθος ὁμότατον· καὶ οὕτως

L iam in omnes effera, sed hominis instar subiecta. - Cor hominis datum est illi. Quippe iam omnia ad humanitatem confert, viribus et maiestate subductis.

Titi. Habes ibi aurum, haec leaenam: aurum, propter mores effeminatos. - Alas dicit regium ornatum: nam quod in avibus pennarum tegmen, idem est in regibus circumpositus apparatus. Siquis igitur vel generosissimae avi pennas eripiat, eam cicurem prorsus efficiet. Pari modo inter homines potentatum e subditorum comparatione dignoscimus. Neque enim rex est sine subditis, neque imperator sine obsequente milite. Porro regem assyrium leoni contendit potentiae causa; aquilae vero, quia omni spectius imperium sibi constituerat. Ergo alae, ipsa potentia; pennarum tegmen, stipans exercitus. Denique propter superbos tumidosque Assyriorum spiritus, aquilae comparavit horum imperium.

Donec evulsae sunt alae eius. Hippolyti. Hoc reapse Nabuchodonosoro contigit, sicuti praecedente volumine significatum est. Et quidem id in rege confestim esse peractum testatur scriptura; nempe eum regno pulsum, omnique vetere gloria ac maiestate fuisse spoliatum. Tum paucis interiectis. Quod autem dicitur fera instituisse pedibus humanis, illique datum esse hominis cor, hoc inquit, Nabuchodonosorum abiecto tumore animi, et se hominem agnovisse et in Dei potestate positum: atque hinc Deo exorato, clementiam eius expertum, suumque in regnum ac gloriam fuisse restitutum.

5. Bestia altera similis ursae. Hippolyti. Significat ursae Persarum regnum.

Hippolyti. Tria latera appellat tres populos. Ait ergo imperavisse hanc beluam, qui sunt Medii, Assyrii, et Babylonii.

Et sic dicebant ei, surge et comede. Hippolyti. Nam Persae per id tempus irruentes universam regionem populati sunt, multosque mortales armis debellatos interemerunt. Porro ut ursae foedum est animal et carnivorum, unguibus dentibusque lacerans, ita se habuit et Persarum regnum, qui annis cccxxx dominati sunt.

Titi. Ibi argentum; haec ursae, propter gravitatem.

Apolinarii. Carnivorum ursae animal, moris-

(1) Intellige quartum huius prophetiae capitulum, ubi de Nabuchodonosori metamorphosi: nisi potius intelligendus est prior Hippolyti liber; ita ut hic commentarius in plures libros vel homilias fuerit divisus. (2) Intellige Cyri bella; cui caedes innumeras acerbissime fuisse exprobratas a Thomysi regina notissimum est. (3) Cod. τλ id est cccxxx. Sed centenarium numerum male addidit scimus, cum e supradictis p. 196, cum ex universa historia.

Digitized by Google

A φησιν ἐλάχθη αὐτῆ, ἀνάστηθι φάγε σάρκα πολλὰς .

Ἄλλου . Τὸ ἔλεγον ὡς αὐτῆ τῆ θεοῦ ἢ ἀγγέλων συμπράττοντος μυνύει . - Ὡς ἀπονῆτι τῆς νίκης ἐσμένης· ἐν αὐτῇ γάρ φησι τῆ νυκ-

B τὴ ἀνῆρέθη Βαλτάσαρ ὁ βασιλεὺς (1) .

Εἰς μέρες ἐν ἐστάθῃ . Τίτου . Τρυτέστιν οὐ πολέμοις κατάρθωσε τὴν βασιλείαν, ἀλλ' ἀπονῆτι τῶν πάντων ἐκράτησεν· ἐπειδὴ γὰρ κατὰ θεῖαν ἀπέφασιν ἐκράτησε τῆς βαβυλωνίων ἀρχῆς, οὐκ ἐδέθη καμάτου, ἀλλ' ὁμοῦ

C τὰ ἐπῆλθε καὶ εἶλε τὸν Βαλτάσαρ (2) καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς εἰαυτὸν μετέσθην .

Τρία πλευρά . Ἀπολιναρίου καὶ Εὐδοξίου . Τὰ τρία πλευρὰ λέγει τοὺς τρεῖς τακτικούς .

D ἕτεροι δὲ μῆδους καὶ αἰγυπτίους καὶ βαβυλωνίους· οἱ δὲ, μετὰ μῆδων καὶ βαβυλωνίων, ἄσσυριος· ἀμεινον δὲ τιθίναγ τὴν πρότεραν τῆς δευτέρας δόξαν· ἄσσυριοι μὲν γὰρ πάλα καθῆρέθσαν, ἡνίκα ὁ Συναχηρεῖμ ἐπι-

E στρατεύσας τοῖς Ἱεροσολίμοις δίκην δέδωκε τῆς τέλμης· ὁ δὲ αἰγύπτιος συμβαλὸν ἐπὶ τοῦ Ἰωσίφ, νενίκηκε τὴν μάχην (3)· ἦν οὖν ἰσχυρὰ ἢ αἰγυπτίων ἀρχή, καὶ ἔμεινεν, εἰ καὶ μὴ καθόλου δυναστεύουσα καὶ συνισκυῖα, ἐπὶ τῆ Ναβουχοδονόσορ .

F Καὶ ἰδοὺ θηρίον ἕτερον ὡσεὶ πάρδαλις . Ἰπολύτης . Πάρδαλιν ἔν ὀνομάσας τὴν τῶν ἐλλήνων βασιλείαν σημαίνει, ὣν ἤρξεν Ἀλέξανδρος ὁ μακεδὼν· ἀπωμείωσε δὲ αὐτὸς παρδάλι διὰ τὸ γεγενῆσθαι αὐτὸς ὀξείας καὶ πολυμηχάνους ἐν τοῖς λογισμοῖς καὶ πικρὰς ἐν τῇ καρδίᾳ· ὃν τρόπον καὶ τὸ ζῶον ποικίλον ἔστι τῇ ἰδέᾳ, ὅξυ δὲ εἰς τὸ κακοποιῆσαι καὶ αἷμα ἀνθρώπου ἐπιπίειν .

G Εὐδοξίου . Ἐνταῦθα εἰσάγει σοὶ πάρδαλιν· οὐκ ὀνομάσας σοὶ πρότερον ἄρρην ἢ θήλειαν· μεμιγμένη γὰρ ἦν ἢ τῆ ἡθῶν κατὰστασις· καὶ περὶ μὲν ἠρρένουτο ὡς ἐπιλήτης Ἀλέξανδρος· ποτὲ δὲ ἐθῆλυνοτο ὡς ἐλληνικός· καὶ ἦν ἡθῶς μεμιγμένον, οὐχ οὕτως τῇ ἰσχύι ὡς τῶ τάχει κρατῶν· τῇ τε ὀξύτητι τοῦ δρᾶν, ἐξέκλιπε τοῦ πάθους τῆ πείραν· οὐ γὰρ ἠφίει τοῖς πόσχοισι κερὸν βουλῆς, αὐτοῖς βουλεύμασιν ἐφιστά-

H μινος . Καὶ αὐτῆ πτερὰ τέσσαρα . Εὐδοξίος . Εἶχε δὲ καὶ ἔτο τῆ προλαβόντος θηρίου ἔδεν ἐλάττον πτερὰ συνακμάζοντα· καὶ τούτου σοὶ πίστις ἐναργῆς οὐχὶ ἢ ἔξωθον ἰστορία, ἀλλ' ἢ οὕτως πως πεπιστευμένον παρὰ τῆ θεῖα γραφῆ (4)· ἐγένετο γὰρ φησι μετὰ τὸ πατάξαι Ἀλέξανδρον Δαρρεῖον τὸν βασιλεῖα περσῶν καὶ μῆδων· καὶ μετὰ ταῦτα ἠγάπησε τὰ παιδάρια τὰ συνεκτραφέντα αὐτῷ, καὶ κατέστρεψεν αὐτοὺς βασιλεῖς· καὶ ἦσαν οἱ ἐν χεῖροσι μὴ συνεκτραφέντες αὐτῷ·

I Τέσσαρες κεφαλαί . Εὐδοξίος . Τῷ γὰρ τῆ πρώ-

K que saevissimi . Quamobrem ei dicebatur, surge multumque carnum vora .

Anonymi . Verbum *dicebatur* significat Dei angelorumque auxilium . Tamquam facili futura victoria . Eadem quippe, ait scriptura, nocte interfectus est Baltasar rex .

In una parte stetit . Titi . Haud bellis imperium sibi constituit, sed nullo labore omnium potius est . Quia enim divino decreto Babyloniorum occupaturus erat ditionem, nihil ei laborandum fuit, sed subito superveniens Baltasarem cepit, sibique eius imperium vindicavit .

Tria latera . Apolinarii et Eudoxii . Tria latera dicit ordinarios tres . Alii Medos, Aegyptios, et Babylonios intelligunt . Alii cum Medis et Babylonis Assyrios . Sed prior sententia melior posteriore est . Namque Assyrii olim depositi fuerant, cum Senacherimus expeditione suscepta adversus Hierosolyma, poenas facinoris dedit . At vero aegyptius proelio cum Iosia inito, superior discessit . Vigebat itaque Aegyptiorum regnum perseverabatque, quamquam non prorsus sui iuris neque satis rem suam tenens sub Nabuchodonosoro .

6. *Et ecce alia fera pantherae similis* . Hippolyti . Pantherae nomine Graecorum regnum significat, cui praefuit Alexander macedo . Iam pantherae eos comparavit propter eorundem in consiliis capiendis celeritatem atque versutiam et propter animorum acerbiteriam: quemadmodum illud quoque animal varium aspectu est, ad nocendum autem humanumque cruorem exsurgendum velox .

Eudoxii . Haec pardum sistit; neque tamen ante dixit utrum mas an femina esset . Quippe mixti moris natura erat: nam mascula prorsus virtute erat in armis Alexander; interdum tamen effeminabatur ut graecus: eratque miscelli moris, neque tam robore quam velocitate vivebat . Et quidem hac agendi celeritate quominus adversi aliquid pateretur vitabat: nam victis insidiarum moram non concedebat, infectis adhuc eorum molitionibus superveniens .

Eique erant alae quattuor . Eudoxii . Erant huic, non secus ac superiori beluae, insignes alae . Huius vero rei testem habes non profanam historiam, sed divinae scripturae fidem . Postquam, inquit, Darius Persarum Medorumque regem Alexander percussit, idem ad extremum ut benivolentiam suam erga eos qui secum a pueris nutriti fuerant exprimeret, reges ipsos constituit . Porro qui cum eo educati non fuerant, in deteriore conditione manserunt .

Quattuor capita . Eudoxii . Namque post pri-

(1) Inauditam fortasse huius loci explicationem protulit nobis Eudoxius p. 196: cui tamen credendum non censeo: nam Xenophon loco citato narrat babylonium regem repente occisum ea ipsa nocte qua luxuriose cum universa civitate commissatus fuerat . (2) Quanta celeritate Babylon a Cyro capta sit, rexque eius interfectus, narrat Xenophon cyrop. vii. 5. (3) II. paralip. xxxv. (4) I. Maccab. I. 7. Profanae quoque historiae testimonia ego excitavi ad Iulium Valer. III. 92, Diodorum scilicet, Curtium, Ammianum . Christianos autem historicos vix in numerum referendos censeo: nam quum hi ad sacram

- A** του βασιλείως τελευτή, τέσσαρες ἐκ τῆς μιᾶς ἀνέστησαν κεφαλαί. - Ἀλλὰ τὰς δυναστείας καθεύων, τὰ ἔθνη ὑπέσπονδα ἐποίησατο.
- Τίτου. Εἶτα φησὶ πάρδαλις, Ἀλέξανδρος ὁ τῶν μακεδόνων βασιλεὺς πᾶσαν διαπτὰς τὴν οἰκουμένην· οὐδὲν γὰρ τούτου γοργώτερον ἔτε ὀξύτερον γέγονεν, ἀλλὰ σφοδρότης ἦν καὶ ὄξυς καθάπερ τὸ τοῦ θηρίου.
- Τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ. Ἰππολύτης. Μετὰ γὰρ τὸ ὑφωθῆναι τὴν βασιλείαν Ἀλέξανδρος καὶ αὐξήσθαι καὶ εἰς πάντα τὸν κόσμον ὀνομασθῆναι, διεμερίσθη ἡ βασιλεία αὐτῆ εἰς τέσσαρας ἀρχάς. τελευτῶν γὰρ ὁ Ἀλέξανδρος διέειλεν αὐτοῖς τοῖς συντρόφοις τοῖς ἐκ τῶ γένους(1) τὴν βασιλείαν τέσσαρσιν ἀνθρώποις Σελεύκῳ, Δημητρίῳ(2), Πτολεμαίῳ καὶ Φιλίππῳ· καὶ ἐπίθηντο πάντες ἔτοι διαδήματα, καθὼς Δαυιδὸς τὰτο προμηνύει, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Μακκαβαίων ἀναγέγραπται.
- Ἄλλου. Καθόλον εἰς τὴν τῶν βασιλειῶν διαδοχὴν ἠκολούθησε τῷ προτέρῳ ἐνυπνίῳ ἡ παρούσα ἔψις· ἐκεῖ γὰρ μετὰ τὸν ἀργυρον χαλκὸν εἶχεν, ἰσχυρότερον ὄντα τῷ ἀργύρῳ. κἀνταῦθα πάρδαλιν μετὰ τὴν ἀρκτον, ὡς ὀξύτατον μετὰ τὸ πρότερον θηρίον· ὁ μὲν γὰρ Δαρῖος πόνων ἐκτός καὶ μάχης διήνευσε τὴν ἀρχὴν· ἄτε πρὸς μὲν Πέρσας οὐ πεπολεμηκώς· φιλία γὰρ ἦν Κύρου κρατοῦντος(3)· πρὸς δὲ τῶς λοιποὺς μὴ καμῶν· ἠσπᾶσαντο γὰρ τὴν τούτων δυναστείαν· ὁ δὲ Κύρος ὡς πολλῶν ὄντων τῶν ἀνδισαμένων πολέμοις τὰ μέγιστα κατέρωθεν.
- Τίτου. Ἐκεῖ χαλκὸν, ἐνταῦθα πάρδαλιν ὀξύτατον τῶν θηρίων· ἐπειδὴ Ἀλέξανδρος ὁ μακεδὼν ὀξύτατα ἐπῆλθε τὴν ἀνατολήν, παρὰ δάλας παρεβλήθη ἐκεῖ μὲν χαλκὸς διὰ τὸ εὐήχον τῆς ἐλλάδος, ἐνταῦθα δὲ πάρδαλις διὰ τὸ ὀξύτατον τῆς ἐφόδου.
- Τίτου. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ βαβυλώνιοι ἐν ἔθνος ὑπάρχον, αὐτοὶ δὲ τοῖς τότε καιροῖς ἐδέκον πάντων κυριεύειν, δικαίως λέειν αὐτοὺς ἀνόμασεν, ὡς ζῶον μονοειδές· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Πέρσαι ἐν ἔθνος εἰσὶ, ῥυπαρὸν μὲν(4), πλὴν ὁμόγλωσσον· διὰ τῶτο καὶ ἀρκτῶ αὐτοὺς ὁμοίωσεν· ὡσαύτως καὶ τοὺς ἑλλήνας πάρδαλιν εἶπεν· οἱ γὰρ πάντες ἑλλήνες ὑπῆρχον· νυνὶ δὲ τὸ νῦν κρατοῦν θηρίον οὐκ ἔστιν ἐν ἔθνος, ἀλλ' ἐκ πασῶν γλωσσῶν καὶ ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων συνάγει ἑαυτῷ καὶ παρασκευάζει δύναμιν εἰς παράταξιν πολέμου· οἱ πάντες μὲν Ῥωμαῖοι καλεῖσθαι, μὴ ὄντες δὲ οἱ πάντες ἐκ μιᾶς χώρας(5)· ὡστε καλῶς ὁ προφήτης καταπλαγεὶς καὶ θιωρῶν τὸ μέλλον, οὐκ ἀνόμασεν ποταπὸν εἶναι τὸ θηρίον, ἀλλ' ἐθεύμασεν.
- Καὶ ἰδὲ θηρίον τέταρτον. Ἰππολύτης. Ὅτι μὲν ἐν μετὰ τὴν τῶν ἑλλήνων βασιλείαν, ἑτέρα καὶ ἐγγύγρητα ἄλλη βασιλεία, εἰ μὴ ἢ κρατῶσα νῦν

mi regis obitum, quattuor ex uno extiterunt capita. - Sublatis ceteris regnis, populos sibi obnoxios fecit.

Titi. Pardus Alexander est Macedonum rex qui universum orbem quasi volans pervasit. Nihil illo fuit acrius aut celerius: quare impetu et cursu beluam hanc exaequavit.

Quattuor capita beluae. Hippolyti. Postquam Alexandri imperium in sublime elatum amplificatumque fuit, cunctoque terrarum orbe celebratum; idem ab extremum in regna quattuor dividebatur. Namque id moriens Alexander viris quattuor distribuit ab adolescentia secum nutritis gentilibusque suis Seleuco, Demetrio, Ptolemaeo, et Philippo: hique omnes diademata sumpserunt, sicuti Daniel nunc portendit, nec non in primo Maccabaeorum scriptum est.

Anonymi. Prorsus in hac regnorum successionem visio haec superiori somnio consentanea est. Ibi enim argento subiungitur aes, quod est argento validius: heic ponitur post ursam pardus, qui post beluam primam velocissimus est. Sane Darius absque labore et proelio imperium obtinuit: nam neque ullum bellum cum Persis gessit: pacem enim cum Cyro regnante coluit. Neque rursus labore bellico contra alios populos usus est: nam et hi amborum imperio libenter parebant. At vero Cyrus multis in se surgentibus bellis, res maximas prospere gessit.

Titi. Ibi aes, heic pardum ponit, animalium celerrimum. Namque Alexander qui celerrime orientem pervasit, pardo comparatur. Ibi est aes propter sonoram Graeciae linguam, heic pardus ob impetum velocitatem.

Titi. Quoniam Babylonii una gens erant, hique per id tempus videbantur omnibus dominari, recte leaenam, uniforme animal, eos appellavit. Persae pariter unam gentem constituerunt, spurcam quidem, sed tamen unica lingua utentem. Idcirco ursae eos comparavit. Similiter Graecos pardum dixit; nam et hi una gens erant. Quae vero nunc dominatur gens non una est, sed ex omni lingua omnique hominum genere contrahit sibi comparatque ad bellum gerendum vires. Et Romani quidem omnes appellantur, neque tamen ex una omnes regione sunt. Quomobrem recte propheta futurarum rerum aspectu attonitus, haud beluae speciem designavit, sed tantum admiratus est.

7. Et ecce belua quarta. Hippolyti. Post Graecorum imperium nullam deinceps extitisse dominationem, praeter eam quae nunc rerum potitur, scripturam respiciant, etsi certissima auctoritate nitantur, tamen profanorum testimoniorum numerum non augent.

(1) Contradicit Polychronius p. 146. (2) Videtur ita scriptum pro Cratero. Lege Photium cod. 82. et 92; Dioscorum sic. xviii. 4; Iulium Valerium a me editum III. 94. De Demetrio Syncell. ed. par. p. 265. (3) Lege Xenophontem cyrop. viii. 5. §. 9. (4) Persarum duritiam sordidumque victum scribit Xenophon cyrop. I. 2. et 3. (5) Hoc Romae singulare fuit, ut una urbs domina esset, ceteri huic subiecti populi appellarentur ab ea benigno sociorum nomine.

A ἔσκει, ἢ τῆτο πᾶσι πρόδηλον ἔσιν· ἵτις ὀδόντας μὲν ἔχει σιδηροῦς, διὰ τὸ πάντας δαμάζειν ἢ λεπτύνειν τῇ ἰδίᾳ ἰσχύει, ὥσπερ γὰρ ὁ σίδηρος· τὰ δὲ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶ συνεπάται, διὰ τὸ μὴ καταλείπεσθαι ἑτέραν βασιλείαν ἐτι μετὰ ταύτην, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς αὐτῆς κέρατα δέκα ἀναφύεσθαι.

B Ἰδοὺ θηρίον τέταρτον· τίτου. Οὐδὲ εἶπεν ἐπανομίαν, ἵνα κατ' ἰσχὺν ἀσύκρητον αὐτὸν δείξῃ. - Ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλε σαφὲς γίνεσθαι τὸ τῆς προφητείας χωρίον ἐπὶ ῥωμαίων αὐτῶν, ἵνα μὴ ὑβρισθῇ ἡ βασιλεία, ἀνανύμων καταλιμπάνει τὸ θηρίον (1). - Ἄντι μετὰ πλείονος περισσίας βασιλεύσει, πάσης ἐλπίδος ὀξύτερον τὰ κατὰ πόλεμον ἀνύων.

C Καὶ κέρατα δέκα αὐτῶν. Ἰππολύτου. Ὅσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς παρδάλως προεῖπεν ὁ προφήτης ὅτι τέσσαρες κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ· ἢ ἐγένετο, ἢ ἐμερίσθη βασιλεία Ἀλεξάνδρου εἰς τέσσαρας ἀρχάς, ἕνα ἢ νῦν προσδοκᾶν δεῖ, ἕως ἀναβήσεται δέκα κέρατα ἐξ αὐτῆς ταύτης, ὅταν ὁ χρόνος τῷ θηρίῳ πληρωθῇ, ἢ τὸ μικρὸν κέρασ ὅσπερ ἔσιν ὁ ἀντίχριστος (2) ἐν αὐτοῖς αἰφνίδιος ἀναφανῇ, ἢ ἡ δικαιοσύνη ἐκ τῆς γῆς ἀρθῇ. ἢ ὁ πᾶς κόσμος εἰς συντέλειαν παρῇ· ὥστε

D ἢ προλαμβάνειν ἡμᾶς δεῖ τὴν τῆ θεῶν βουλήν, ἀλλὰ μακροθυμεῖν ἢ δεῖσθαι, ἵνα μὴ εἰς τοιοῦτους χρόνους ἐμπέσωμεν· ἕτε μὲν ἀπιστεῖν ὡς μὴ μέλλοντα γίνεσθαι· εἰ γὰρ τὰ πρῶτα ὅσα προεῖπον οἱ προφῆται, ἕκ ἐγένετο, μῆτε

E ταῦτα προσδοκᾶν· εἰ δὲ ἐκεῖνα ἐγένοντο κατὰ καιροῦς ἰδίως, καθὼς προείρηται, πάντως ἢ ταῦτα τελεσθήσεται.

F Ἄλλου. Λέγει μὲν τὰς δέκα βασιλεῖς, τὰς κατὰ διαδοχὴν μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρον βασιλεύσαντας ἄχρις Ἀντιόχου· σημειωτέον δὲ ὡς ἕκ ἐφ' ἐξ αὐτῶν δέκα εἶναι κέρατα, ἀλλ' ἐν αὐτῶν εἶναι δέκα κέρατα· μία γὰρ ἡ μακεδόνων βασιλεία, εἰ καὶ διηρέθη εἰς πλείονας ἢ ἀρχάς· ἢ ἵνα μετὰ τῷ Ἀλεξάνδρου τὰς δέκα ἀριθμώμεν, οὕτω γὰρ ἐκ τῶν χρονοκῶν ἔσιν, Ἀλεξάνδρον πρῶτον· μετ' αὐτὸν Ἀντίγονον· ἔπειτα Δημήτριον· Σέλευκον τὸν νικάνερα τέταρτον· πέμπτον τὸν Ἀντίοχον, τὸν σωτῆρα ἐπικαλούμενον· ἕκτον ἐπῶνυμον τέτρω, ὃ θεὸς ἐπὶ κλην· ἕβδομον Σέλευκον τὸν καλλίνικον· ὄγδοον Σέλευκον τὸν κεραυνόν· μεθ' ὃν ἕννατος Ἀντίοχος ὁ μέγας· ἢ δέκατος Σέλευκος ὁ φιλοπάτωρ (3)· ἢ ξενιστέον δὲ εἰ κατὰ ταυτὸν τὰ δέκα κέρατα ἐθεάσατο.

G Οὐ γὰρ ἵνα σημάνῃ καθὼς τινεσ βούλοντα δέκα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον φανεῖσθαι βασιλεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ τῶν καθέκασον τὰς πράξεις διδάσκειν αὐτῶ πρόκειτο, τὰ δὲ κατὰ Ἀντίοχον μόνον λέγειν, διόσπερ ἠρέσθη ἐπὶ μὲν ἐκείνων τῶ ἀριθμῶ μόνον· μετέβη δὲ ἐπὶ τῶτον Ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροί. Εὐδοξίου. Σιδηροί

manifesta omnibus res est. Ea porro dentes habet ferreos, quia populos omnes vi sua domat atque comminuit, ferri ritu. Reliqua vero pedibus proculcat, quia nullum, praeter se, regnum esse patitur; sed tamen ex hac ipsa erumpunt cornua decem.

7. *Ecce belua quarta.* Titi. Nomen non dixit, ut viribus incomparabilem demonstraret. - Quandoquidem vaticinium Romanis ipsis rem tenentibus complendum erat, ne imperio convicium fieret, anonymam beluam esse sinit. - Magna cum potestate dominabitur, omni spe citius bellum conficiet.

Et habebat cornua decem. Hippolyti. Sicuti enim de pardo praedixit propheta, quattuor fore beluae capita; et re sane vera Alexandri regnum in quatuor ditiones divisum fuit; sic nunc expectare decet, donec cornua decem e belua pululent, quum eius tempora completa fuerint: tumque etiam parvum repente inter illa nascetur cornu, qui est antichristus: et iustitia de terris tolletur, universique orbis finis aderit. Quare haud praevertere nos oportet Dei consilia, verum constanti animo orare, ne in eiusmodi tempora incurramus: neque tamen non credere quominus haec futura sint. Nam si res priores, quas prophetae vaticinati sunt, exitum non habuissent, ne posteriores quidem expectandae forent. Nunc si illae suis quaeque temporibus contigerunt, uti supradictum est, omnino hae pariter verae evadent.

Anonymi. Dicit reges decem, Alexandri successores usque ad Antiochum. Est autem animadvertendum, haud dici ex ipso decem cornua exorta, sed decem in eo cornua existere. Unum quippe Macedonum imperium, quamquam ditio in plures homines divisa fuit. Atque ut hos decem secundum chronica numeremus, Alexander primus; post eum Antigonos; deinde Demetrius; quartus Seleucus nicanor; quintus Antiochus cognomento soter; sextus huic homonymus, cognomento deus; septimus Seleucus callinicus; octavus Seleucus ceraunus; post quem nonus Antiochus magnus; decimus Seleucus philopator. Neque est mirandum, quod decem cornua simul viderit; neque arbitrandum, ut nonnullis placuit, decem uno tempore extitisse reges: sed quia propheta singulorum facta non erat persequiturus, sed de Antiocho tantum dicturus; illorum quidem nihil praeter nomina effatus est, statim vero transiit ad res populi iudaici dicendas quae sub hoc contigerunt.

Dentes eius ferrei. Eudoxii. Ferrei ob forti-

(1) Sapienter Hieronymus epist. cxxi. 11. de Pauli apostoli dicto quodam scribens: quae causa sit ut antichristus in praesentiarum non veniat, optime nostis. Nec vult aperte dicere romanum imperium destruendum, quod ipsi, qui imperant, aeternum putant. Si enim aperte audacterque dixisset, non veniet antichristus, nisi prius romanum deleatur imperium, iusta causa persecutionis in orientem tunc ecclesiam consurgere videbatur. (2) De antichristo et de consummatione mundi duo extant Hippolyti nostri opuscula, in quibus item breviter explicantur Na-

- A** μὲν διὰ τὴν ἰσχὺν, μεγάλοι δὲ διὰ τὸ εὐκαταγάνιστον. — Δείκνυσιν ὡς οὐ δι' ἀσθένειαν ὑποτασσονται αὐτῷ οἱ ἠττημένοι· ἀλλ' αὐτὸς διὰ μέγας δυνάμεις, πάντων τῶν λοιπῶν περιέσσει· λέγει δὲ τὰ μὲν αὐτὸν ἐσθίειν, τὰ δὲ συμπατεῖν· ἵνα δείξῃ ὡς τοὺς μὲν ἀνδραμόνους ὑποτάξει· ἐσονται δὲ τινες οἱ καὶ πρὸ τῆς ἐφόδου τὴν ὑποταγὴν ὁμολογήσει (1). τῷ προφῆτῃ τὰ κατὰ τὸν λαὸν σαφηνίζειν.
- Προσεινούν τοῖς κέρασιν. Ἴππολύτης. Τυτέσιον
- C** ἀτινὲς ἐώρων πρὸς τὸ θηρίον, καὶ ἐθαύμαζον μετὰ τῶν λοιπῶν ἀπάντων καὶ τῶν κεράτων τὸν ἀριθμόν· ἐξηλλαγμένη γὰρ παρὰ τὴν τῶν λοιπῶν θηρίων φύσιν ἦν ἡ τοῦτου θεωρία.
- Ἐθεώρουν ἕως ἧς θρόνοι ἐτέθησαν. Σεβίριου
- D** ἐκ τῶν κατὰ Ἀλέξανδρον (2). Τὸν μὲν γὰρ Θεοπέσιον Δαυιδὴν οἶα δὴ προφῆτην ὡς ἐν τύποις καὶ αἰνιγμασὶ καὶ ὁράσει προφητικῇ λέγουσιν ἵσμεν περὶ Θεῶν· ἐθεώρουν ἕως ὅτε θρόνοι ἐτίθησαν, καὶ παλαιὴς ἡμερῶν ἐκάθητο· ἀμίλει καὶ τὴν τρίχα αὐτῆ φησὶν εἶναι τῆς κεφαλῆς ὡσεὶ ἕριον καθαρὸν· ἔτι τύπος ἦν τὸ ὁρώμενον, ὑπογράφων διὰ σωματικῶν ὄψεων τὸν ἀσώματον καὶ αἰθερίον, τὸν εἰπόντα δι' ἑτέρου προφήτη (3), ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὁμοιώσθην.
- Ὁ θρόνος αὐτῆ, φλόξ πυρός. Εὐδοξίου. Ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκει, φωτίζει τῆς ἀξίας, ἀναλίσκει τὴν κατωφθαρμέναν (4).
- Οἱ τροχοὶ αὐτῆ. Εὐδοξίου. Ἐφ' ἀρματος γὰρ φαίνεται ὡς καὶ τῷ Ἰεζεκίῳ (5). τούτῳ ἔθρόνος ὑπὸ τροχῶν· ἵνα εἴπῃ καὶ τὴν ἀκίνητον ἀξίαν, δηλώσῃ δὲ καὶ τὴν διατρέχουσαν πρόνοιαν.
- Βίβλοι ἀνώχθησαν. Κυρίλλου. Ὅτε γὰρ ἐν εἶδει γέγονε τῷ καθ' ἡμᾶς ὁ μονογενὴς, τότε καὶ βίβλους ἀνέωξεν ὁ πατήρ· καὶ ἀνῆκε μὲν τῆ κρίνεισθαι τῆς ἐνόχου ἀμαρτίας, ἐφῆκε δὲ τοῖς ἀνδριζομένοις τὸ ἐγγράφεισθαι τε καὶ ἐναριθμεῖσθαι λοιπὸν τοῖς ἀνω χοροῖς, καὶ ἐν μνήμῃ κείσθαι Βασιλείου ἐπισκόπου. Τί ἄλλο δηλώσιν ἡ
- I** τὸ ἀνακινεῖσθαι ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀνθρώπων τῆς περὶ τῶν πεπραγμένων τύπους, εἰς τὸ μνημονεύειν ἕκαστον τῶν ἰδίων, ἵνα βλέπωμεν δι' αὐτὰ κολαζόμεθα.
- Ὡσεὶ υἱὸς ἀνθρώπου. Εὐσεβίου Καισαρείας (6).
- K** Σαφῶς ἠγέμαθ' ἀλλῆσθαι τὴν καθόλου κρίσιν, ὅτε πάντες οἱ ἐξ αἰῶνος ἄνθρωποι παραστῆσανται τῷ βήματι τοῦ χριστοῦ· μετὰ δὲ τὴν τῶν τετελευτημένων ἀναβίωσιν, καὶ μετὰ τὴν κατὰ πάντων κρίσιν, ὁ ἐωραμένος τῷ Δαυιδὴ υἱὸς ἀνθρώπου ἐπιστῆσεται ἐπὶ νεφελῶν τὴν κατὰ πάντων τῶν λαῶν καὶ φυλῶν ὑπὲρ τῆς πατρὸς ἐξουσίαν τὴν καὶ βασιλείαν ἀγῆρα καὶ ἀτελεύτητον παραληφόμενος· ὡς καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ διδάσκει λέγων· ὅτε δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ

tudinem, magni ob expugnandi facilitatem. Ostendit, nequaquam fore ut ei victi ob naturalem suam infirmitatem succumbant; sed reapse excessu virium ipsum ceteris praevaliturum. — Significati resistentes debellaturum; quosdam tamen ante expectatum incursum deditionem facturos.

8. *Considerabam cornua*. Hippolyti. Id est attente beluam contemplabar, mirabarque praeter cetera omnia cornuum quoque numerum. Quippe huius ferae aspectus a reliquarum omnium natura differebat.

9. *Aspiciebam donec throni positi sunt*. Severi ex libris contra Alexandrum. Inclytum Daniele propheticum spiritu afflatum, ex typis quibusdam et aenigmatibus atque visione de Deo dicentem novimus: aspiciebam donec throni positi sunt et antiquus dierum sedit. Tum etiam capillos eius niveae lanuae instar memorat. Nimirum typus erat qui cernebatur, corporeo phantasmate incorporeum aeternumque oculis subiiciens; qui per alium prophetam dixit, ego visiones multiplicavi et in manu prophetarum assimilatus sum.

Thronus eius ignis ardens. Eudoxii. Noster enim Deus, flamma est comburens, bonos illuminans, improbos absumens.

Rotae eius. Eudoxii. In curru repraesentatur, velut etiam apud Ezechielem. Heic thronus rotis additus, ut et immobilis dignitas et providentia discurrens significetur.

10. *Libri aperti sunt*. Cyrilli. Cum in forma nostra Unigenitus apparuit, tunc libros pater aperuit: omisssaque reorum damnatione, copiam fecit frugi hominibus semet inscribendi adnumerandique caelestibus choris, atque in album referendi.

Basilii episcopi. Quid aliud heic denotatur, nisi quod excitantur in hominum mentibus ideae, ut nostrorum singuli actorum meminerimus, et quam ob causam puniamur, perspiciamus?

13. *Quasi filius hominis*: Eusebii caesariensis. Manifeste nunciari arbitror universale iudicium, cum omnes ab orbe condito homines ante Christi tribunal sistentur. Porro autem post mortuorum resurrectionem, dictamque in omnes sententiam, ille, qui visus Danieli fuit, filius hominis in nubibus aderit, ut indeficientem aeternamque omnium populorum tributumque potestatem ac regnum a patre accipiat. Sicuti ipse servator de se noster ait: tunc sedebit in throno gloriae suae, et congregabunt

buchodonosori et Danielis visiones. (3) Consonat Eusebius chron. I. 40.

(1) Virgilius: *tu regere imperio populos, Romane, memento,*

parcere subiectis et debellare superbos.

(2) Idem Severi opus citatur aliquando in carenis. (3) Ob. xii. 10. (4) Hac imagine utitur Fronto epist. ad Ant. imp. lib. II. 12. fin. (5) Cap. I. (6) In hanc danielicam visionem filii hominis commentatur idem Eusebius, sed aliis verbis, hist. eccl. I. 2.

A Θρόνου δόξης αὐτῆ, καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτῆ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ τὰ ἔθνη· συναθροίμην γὰρ ταῦτα ταῖς ἐν χερσίν μαρτυρίαις τῆς τῆ Δανιὴλ προφητείας καθ' ἣν λέλεκται, καὶ ἰδῆ μετὰ τῶν νεφελῶν τῶν ἑβραῶν ὡς υἱὸς ἀνθρώπου·

B που ἐρχόμενος ἦν· καὶ ἕως τῆ παλαιῆ τῶν ἡμερῶν ἐφθασεν· καὶ προσνήχθη αὐτῶ, καὶ ἐδόθη αὐτῶ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ τὰ ἔθνη.

Ἔως τῆ παλαιῆ τῶν ἡμερῶν ἐφθασε. Ἰππολύτης. Παλαιὸν μὲν ἐν ἡμερῶν ἐχ' ἕτερον λέγει, ἀλλ' ἢ τὸν ἀπάντων κύριον καὶ Θεὸν καὶ δεσπότην, τὸν καὶ αὐτῆ τῆ χριστοῦ (1), τὸν παλαιῶντα τὰς ἡμέρας, καὶ τὸν ὑπὸ χρόνων ἡμερῶν μὴ παλαιέμενον.

C Κυρίλλου. Καὶ τί ἐστὶν ἕως τῆ παλαιῆ τῶν ἡμερῶν ἐφθασεν; ἄρα τοπικῶς; εἴτα πᾶς τῆτο ἐκ ἀμαθῆς, ὅτι μὴ ἐν τόπῳ τὸ θεῖον; πληροῦ γὰρ τὰ πάντα· τί ἐν ἐστὶ τὸ ἕως τῆ παλαιῆ τῶν ἡμερῶν ἐφθασεν; εἰς τὴν δόξαν τῆ πατρὸς δηλονότι ἐφθασεν ὁ υἱὸς· καὶ πόθεν

E τῆτο ἐστὶν ἰδεῖν, εἴη πάλιν αὐτὸς ἐφεξῆς· αὐτῶ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ βασιλεία· ἤκουσε γὰρ τῆ πατρὸς λέγοντος, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἀνθῶ τῆς ἐχθρῆς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου (2).

F Αὐτῶ ἐδόθη ἡ ἀρχή. Εὐσεβίου. Οὐ μόνον τὴν τῆ υἱὸ ἀνθρώπου τὴν βασιλείαν ὁ προφήτης θεσπίζει, ἀλλὰ καὶ πλείονα, περὶ ὧν φησί.

Ἡ ἐξουσία αὐτῆ ἐξουσία αἰώνιος· Ἰππολύτης. Τῶ ἐν ἰδίῳ υἱῶ ὁ πατήρ πάντα ὑποτάξας

G τὰ τε ἐν τοῖς ἑβραῶσι καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ πάντων ἀπέδειξεν αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πᾶσι γενόμενον· πρωτότοκον ἐκ Θεοῦ, ἵνα μετὰ τῆ πατρὸς υἱὸς Θεοῦ ὧν ἀποδειχθῆ πρό ἀγγέλων, ἵνα καὶ ἀγγέλων κύριος φανῆ· πρωτότοκον ἐκ πατρὸς, ἵνα τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ ἐν αὐτῶ ἀναπλάσσωσιν δειχθῆ· πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν, ἵνα ἀπαρχὴ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως αὐτῆς γεννηθῆ.

H Ἡτις ἐ παρελεύσεται. Ἰππολύτης. Τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν τὴν παρά τῆ πατρὸς δεδομένην τῶ υἱῶ ὑπέδειξεν, ὅς ἐπερανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων βασιλεὺς καὶ κριτὴς πάντων ἀποδέδεικται· ἐπερανίων μὲν, ὅτι λόγος ἐκ καρδίας πατρὸς πρό πάντων γεννημένος ἦν· ἐπιγείων δὲ, ὅτι ἀνθρώπος ἐν ἀνθρώποις ἐγεννηθῆ· ἀναπλάσσωσιν δὲ αὐτῆ τὸν Ἀδὰμ· καταχθονίων δὲ, ὅτι καὶ ἐν νεκροῖς καταλογίσθη, εὐαγγελιζόμενος ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς, διὰ θανάτου θύνατον νικῶν.

I Τέσσαρες βασιλείαι ἀρθῆσονται. Ἄλλος. Σημειώσεται δὲ ὡς τὰς λοιπὰς βασιλείας καθαιρέσθαι λέγει, δέχεσθαι δὲ τὴν βασιλείαν αὐτῶ τὸν ἐπὶ τῶν νεκρῶν ὀχοῦμενον, αἰδίες γὰρ τῆ χριστοῦ ἡ βασιλεία, ἀλλὰ τῆς ἀγίας· τότε γὰρ ὁ χριστὸς ἀληθῶς βασιλεύσει, ἕδνός ἐν-

M τος ἀντιτεταγμένῳ· οὐ τῆ διαβόλου, τιμωρεῖται γὰρ· οὐ τῆς ἀμαρτίας, ἀνήρσεται γὰρ· οὐ

tur coram eo omnes gentes; et reliqua. Haec igitur consonant testimoniis quae nunc habemus in manibus Danielis prophetae, apud quem dicitur: et ecce aderat filius hominis in nubibus caeli. Item, donec antiquus dierum venit; oblatumque ac datum est ei imperium et honor et regnum; et reliqua.

Usque ad antiquum dierum pervenit. Hippolyti. Antiquum dierum haud alium ait quam omnium dominum et Deum ac regnatorem ipsius quoque Iesu Christi; qui dies antiquat, quin ipse lapsu temporum antiquetur.

Cyrilli. Quid est, usque ad antiquum dierum pervenit? Num de loco sermo est? Atqui absurdum est in loco Deum ponere, qui omnia implet. Quid ergo est, usque ad antiquum dierum pervenit? in gloriam scilicet patris devenit filius. Quod ipsum unde innotescat, idem postea propheta dicit; traditus est ipsi honor et regnum. Audivit enim patrem dicentem, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

14. Tradita est ipsi potestas. Eusebii. Haud solum filii hominis regnum propheta vaticinatur, verum et alias res de quibus verba facit.

Potestas eius, potestas aeterna. Hippolyti. Igitur proprio filio cuncta subiiciens pater, seu caelestia seu terrena, per omnia eum primogenitum inter omnes ostendit: nempe primogenitum ex Deo existentem, ut cum patre Dei filius demonstraretur ante angelos, atque ita angelorum quoque dominus appareret: primogenitum vero ex virgine, ut is primum hominem Adamum in se reformans monstraretur: primogenitum denique ex mortuis, ut primitiae resurrectionis nostrae in ipso fierent.

Quae non aboletur. Hippolyti. Potestatem omnem a patre filio imperitiam significavit, qui caelestium terrestrium atque infernorum rex iudexque omnium renunciatus est: caelestium quidem, quia verbum e corde patris ante omnia genitum fuit: terrestrium, quia homo inter homines factus est, Adamum in semet ipso reformans: infernorum, quia inter mortuos quoque connumeratus fuit, nunciatus nempe sanctorum animabus, morte mortem superans.

18. Quattuor regna abolebuntur. Anonymi. Adnotandum, quod reliqua regna deletum iri dicit, imperium autem non excipiendum ab eo qui nubibus vehitur (nam Christi aeternum est regnum) sed a sanctis. Tunc enim (Christus vere regnabit nemine adversante; non diabolo, qui punietur; non peccato, quod abolebitur;

(1) Nempe quo sensu dixit Paulus I. Cor. xv. 28. cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc et ipse filius subiectus erit ei. Item dixit Christus Ioh. xliii. 28. pater maior me est: quia in re vili theologus; praecipue vero magnum Petavium de incarnat. VI. 2. §. 13, et de trin. II. 2, quo postremo loco dictum hoc evangelicum luculenter more suo illustrat. (2) Ps. cviii. 1.

- A** τὸ θανάτου, πέπαιται γὰρ· καὶ ὁ μακάριος
 φησὶ Παῦλος (1) ὅταν παραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ
 θεῷ καὶ πατρὶ, ὡς παυθησομένων μὲν ἀπάν-
 των τῶν μετὰ τὴν τῷ Ἀδὰμ παρακλήν γενομέ-
 νων· ἀποκατασταθησομένων δὲ τῶν πάντων εἰς
- B** τὸ ἀρχαῖον, ἐν οἷς περὶ ἡν τὰ πάντα πρὸ τῆς
 ἀμαρτίας· τὸ δὲ ἅγιοι ὑψίστου, ὡσανεὶ οὐκ
 ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐν ἔρανῳ τῆς διαίτης τῶν
 ἀνθρώπων ἰσομένης.
- Αἱ ἀρθήσονται. Ἰππολύτη. Τῶν γὰρ τριῶν θη-
 ρίων εἶδη διαδραμόντων καὶ μετασάντων, καὶ τοῦ
 ἐνὸς ἀκμὴν εἶτι ἐνεσῶτος, εἰάν καὶ τῷτο μεταρ-
 θῆ (2), παύεται λοιπὸν τὰ ἐπιγῆια, ἀρχεται
 λοιπὸν τὰ ἐπεράνια, ἵνα τὸ τῶν ἁγίων ἀκατά-
 λυτον καὶ αἰώνιον βασιλεῖον δεῖχθῆ· καὶ ὁ βασι-
- D** λεύς ἐράνιος προφανῶς πᾶσιν ἐπίδειχθῆ, μηκέ-
 τι διὰ εἰδῆς ὡς ἐν ὄρασει βλεπόμενος, μήτε ἐν
 φύλῳ νεφέλης ἐπὶ κορυφῆς ὄρας ἀποκαλυπτέμε-
 νος, ἀλλὰ μετὰ δυνάμεων καὶ στρατιῶν ἀγγελικῶν
 ἑνσαρκος θεός, καὶ ἄνθρωπος υἱὸς θεοῦ,
- E** καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, ἀπ' ἔρανῶν κριτῆς τῷ κόσ-
 μῳ παραγιόμενος.
- Καὶ παραλήφονται τὴν βασιλείαν. Εὐσεβίου
 Καισαρείας. Συμβασιλεύοντες δηλαδὴ καὶ αὐτοὶ
 τῷ θεῷ· τίνες δ' ἂν εἴην οὗτοι, ἢ οἱ κληρονό-
F μοι τοῦ θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ χριστοῦ (3); οἷς
 καὶ ἐπαγγέλλεται, τὴν βασιλείαν τῶν ἔρανῶν, βα-
 σιλείαν ἐπισησομένην τὴν μετὰ τέσσαρας βα-
 σιλείας τὰς τῷ προφήτῃ ἐωραμένας, περὶ ὧν ὡς
 ἐν βραχέσιν ἀρτίως διειλήφαμεν· ἐντεῦθεν οἰ-
G μαί τὸν ἱερὸν ἀπόστολον Παῦλον ὀρμᾶσθαι πε-
 ρὶ τῆς δευτέρας ἀφίξεως τοῦ χριστοῦ γράφων τὰ
 τοιαῦτα (4)· ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι
 ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι θεὸς κα-
 ταβήσεται ἀπ' ἔρανῶν· καὶ τὰ ἐξῆς· ὁ δ' αὐτὸς
- H** ἀπόστολος καὶ τὴν ὑσάτην τῷ ἀντιχρίστῳ ἀφίξιν
 τὴν καὶ ἀπαλείαν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τὴν τῷ σωτή-
 ρος ἡμῶν ἐνδοξον παρουσίαν ἀκολουθῶν τῇ προ-
 φητεῖα παρίσσει λέγων (5)· μήτις ὑμᾶς ἐξα-
 πατήσει κατὰ μηδένα τρόπον· ὅτι εἰάν μὴ ἔλ-
I θῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῆ ὁ ἄν-
 θρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,
 ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λε-
 γόμενα θεῶν ἢ σέβασμα, ὡς αὐτὸν εἰς τὸν
 ναὸν τοῦ θεοῦ καθίσαι, ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν
- K** ὅτι εἶσι θεός· οὐ μνημονεύετε ὅτι ἐτι ἂν πρὸς
 ὑμᾶς ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν· καὶ τὰ ἐξῆς· τοσαῦ-
 τα ὁ θαυμάσιος ἀπόστολος ἐν τοῖς περὶ συν-
 τελείας τοῦ βίβ (6) διεξῆλθε λόγοις, τὰ διὰ
 τῆ προφῆτης Δανιὴλ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου, καὶ
- L** τῆς τῷ σωτήρος ἡμῶν ἐνδόξης βασιλείας τεθεσ-
 πισμένα πιστόμενος (7).
- Καὶ ἐζητούν περὶ τοῦ θηρίου τοῦ τετάρτου.
 Ἰππολύτη. Καθὼς φθάσαντες τὴν τετάρτην εἰ-
 πομέν βασιλείαν, ταύτην δηλών παρ' ἐν ἐτί-
M ρα ἄλλη μίξων καὶ τοιαύτη βασιλεία ἐπὶ τῆς
 γῆς καὶ ἐγγύρται, ἐξ ἧς μέλλει ἀναφύεσθαι δὲ-

non morte, quae destruetur. Quare et beatus Paulus ait: quum regnum tradiderit Deo et patri, tamquam sublatis cunctis qui post Adami inobedientiam exiterunt, rebusque omnibus in pristinum quem ante peccatum obtinebant statum restituitis. Denique verba sancti τοῦ allissimi, significant quodammodo non in terra sed in caelo vitam hominum futuram.

Quae tollentur. Hippolyti. Tribus feris iam aufugientibus atque sublatis, una vero reliqua vires adhuc retinente, quae si pariter de medio tolleretur, res terrenae quieturae erant; incipit iam de caelestibus dicere, ut sanctorum indissolubile aeternumque regnum comprobetur: itemque ut caelestis rex palam omnibus demonstretur, haud iam specie aliqua tamquam viso conspectus, neque nubilae instar columnae in montis cacumine revelatus, sed cum virtutibus copiisque angelicis incarnatus Deus, et homo Dei filius, et filius hominis, mundi iudex caelo veniens.

Et regnum suscipient. Eusebii caesariensis. Nempe ipsi quoque cum Deo regnabunt. Quinam vero sunt hi, nisi heredes Dei, coheredes autem Christi? quibus item caelorum regnum promissum a Christo est, quod regnum nempe consurget post illa quattuor per visum prophetae oblata; de quibus breviter modo disseruimus. Hinc divum apostolum Paulum cepisse occasionem arbitror de secundo Christi adventu scribendi haec: in iussu, in voce archangeli et in tuba Dei descendet de caelo; et reliqua. Porro idem apostolus extremum quoque antichristi adventum sive perditionem, posteaque gloriosam servatoris nostri praesentiam, consentaneus vaticinio exhibet dicens: nemo vos ullo modo decipiat; nisi certe prius evenerit apostasia, et revelatus fuerit homo peccati seu perditionis filius, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostentans se tamquam sit Deus. Nonne meministis, me adhuc apud vos versantem haec dicere? et reliqua. Haec mirificus ait apostolus in sua de fine humani generis oratione; Danielis prophetae vaticinio de antichristo et de glorioso servatoris nostri regno fidem adstruens.

19. *Et de quarta belua scrutabar.* Hippolyti. Quartum hoc nuper diximus regnum, idque ostenditur omnium maximum, cui par nullum in orbe regnum extitit; e quo decem cornua ortura sunt, quodque in decem diademata

(1) I. Cor. xv. 24. (2) Romanum imperium ethnicum, sive antichristus, ut paulo ante cum Hieronymo diximus. (3) Confer Eusebii commentarium in Luc. p. 119. (4) I. Thess. III. 15. (5) II. Thess. II. 3. (6) Vox βίος apud Eusebium sollemnis pro humano genere, observante Montfauconio cap. x. praef. ad Euseb. comm. in ps. (7) Recole dicta abs Hieronymo p. 203. n. 1.

A κα κέρατα, ἡ μερισθήσεται εἰς δέκα διαδήματα· ἡ ἐν αὐτοῖς ἕτερον μικρὸν κέρας ἀναθήσεται, ὅπερ ἔστι τὸ τῷ ἀντιχρίστῳ· καὶ ἐκρήξαι τρία τῶν ἐμπροσθεν αὐτῆ· τῆς τρεῖς βασιλείας ἀνελεῖ, Αἰγύπτου, Λιβύων τε
B ἡ Αἰθιοπῶν, βουλόμενος ἑαυτῷ περιποιεῖσθαι τὴν πᾶσαν βασιλείαν· ὅσπερ κρατήσας τῶν λοιπῶν κερᾶτων ἐπτα ἀρχεται λοιπὸν ὑπὸ τῷ αὐτῷ ἀλλοτρίῳ ἡ πονηρῷ πνεύματος φυσιωθεὶς πόλεμον ἐγείρειν κατὰ τῶν ἀγίων, ἡ πάντας
C πανταχῆ διώκειν, βουλόμενος ὑπὸ πάντων δοξάζεσθαι ἡ προσκυνεῖσθαι ὡς Θεός.

Ἔως ἡλθεν. Ἰσπολύτε. Παραγινόμενος λοιπὸν ἀπὸ ἕραν κριτῆ τῶν κριτῶν ἡ τῷ βασιλείῳ τῶν βασιλείων, ὃς μεταστήσει πᾶσαν τὴν τῷ

D ἀντικειμένῃ ἀρχὴν ἡ δύναμιν, ἡ καταφλέξει πάντας αἰώνιῳ πυρὶ κολάζων· τοῖς δὲ δέλοισ αὐτῆ ἡ τοῖς προφήταις ἡ μάρτυσι ἡ πᾶσι τοῖς φοβημένοις αὐτὸν δώσει τὸ αἰώνιον βασίλειον. - Τῆς τρεῖς ἀτελειώτερον ἔξουσι τῶν ἀγαθῶν τὴν
E ἀπόλαυσιν.

Ἔως καιρῶν, ἡ καιρῶν, καὶ ἡμισυ καιροῦ. Ἰσπολύτε. Ὅπερ σημαίνει τρία ἔτη ἡ ἡμισυ.

Ἀπολιναρίῃ. Καιρὸν φασὶν ἐνιαυτὸν ἕνα (1)· καιρὸς δύο ἔτη· ἡμισυ καιρῶ μῆνας ἕξ· και-

F ρὸς δὲ καιρῶν ἄλλους καιρὸς ἕξ, τῆς τρεῖς ἐξάμηνῃ ἕξ· ὡς πολυπλασιαζομένους τῆς ἕξ ἐπὶ ἕξ γίνεσθαι μῆνας λς· ἡ ἡμισυ καιρῶ λέγει μῆνας τρεῖς, ὡς τῆς πάντας εἰρημένους λθ, οἱ γίνονται πάντες ἔτη τρία ἡ μῆνες τρεῖς· το-

G σοῦτος γὰρ χρόνος συνάγεται ἀφ' οὗ ἔ' Ἀντίοχος κακὰ διέθηκε τῆς ἰουδαίου, ἀχριστοῦ εἰς τὴν προτέραν τῆς Θεῷ λατρείαν ὃ λαὸς κατέσκη (2)· ἡ δείζομεν καιρὸν τῆτον περαιδύμενον, ἡνίκα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἡρμηνεύειν δεῖ.

H Ἀπολείσαι ἕως τέλος. Ἀμμωνίου. Εὐθύς γὰρ μετὰ τὸν ἀντίχριστον τὸ τέλος· ἡ μάτην πλανῶνται οἱ ἰσδαῖοι (3) λέγοντες, ὅτι μέλλουσι χιλία ἔτη κρατεῖν σὺν τῷ ἀντιχρίστῳ· τρία ἡμίση μόνον ἔτη μέλλοντος αὐτῆ κατασχεῖν.

I Ὅρασις ὡφθη πρὸς με. Εὐδοξίῃ. Οὐκέτι ἐν ὄραματι τῆς νυκτός, ἀλλ' ὄρασις ὡφθη μοι· ἐν προκοπαίς γινόμενος, ἡ μετὰ τὰς ἐν ὑπνοῖς ὁμιλίαις, ἡ τῆς καθ' ὑπάρ ἀξιούμενος.

Μετὰ τὴν ὄφθεισαν με κατ' ἀρχὴν. Εὐδο-

K ξίου. Ἐδείχθησαν γὰρ μοι φασὶ τὰ ῥηθέντα οὐχ ὑπάρ ἀλλὰ κατὰ τῆς ὑπνοῦς.

Ἐπὶ τῷ οὐκάλ. Εὐδοξίῃ. Ἡ κατὰ τῆς ἄλλης ἐρμηνευτὰς ἐπὶ τῷ οὐκαίδ (4), τῆς τρεῖς πύλιν ἐπὶ γέφυραν τῆ ποταμῷ κειμένῃν· τῆ-

L το γὰρ διερμηνεύεται. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἐνταῦθα ἡ τὴν ὄψιν ὄρε, τῆ Θεῷ δεικνύοντος ὡς τῆς αὐτῶν ἰκίσιαις ἐπακέρσας· τὴν τε ἀνοδοῦ αὐτοῖς χαρίζεται, ἡ μετὰ ταῦτα πάσχοντας κακῶν ἐξαρκάζει τῶν δεινῶν. - Ἐπειδὴ τὰ

M προῤῥηθέντα ἐν τῇ πρὸ ταύτης ὄρασις εἰς μαρτυρίας αἰῶνας ἔμελλε τελειοποιηθεῖσθαι, ἡ ὁ ψῆ

distribuetur. Atque inter illa cornua, parvum aliud enascetur, quod est antichristi; idque tria ante se nata cornua loco depellet, reges videlicet Aegypti, Libyae, atque Aethiopiae; dum sibi uni universum regnum adserere nititur. Victis autem reliquis septem cornibus, extraneo deinde improboque spiritu inflatus bellum conflare incipit adversum sanctos, et ubique omnes persequi; dum sibi ab omnibus honorem tribui, Deumque se coli vult.

22. *Donec venit.* Hippolyti. Adveniente deinde e caelis iudicum iudice, regumque rege, qui universam adversarii dominationem viresque evertet, cunctosque poenae obnoxios aeterno igne comburet; servis autem suis et prophetis atque martyribus cunctisque sui reverentibus aeternum regnum attribuet. - Id est immortalī felicitatis possessione fruuntur.

25. *Usque ad tempus et tempora et dimidium temporis.* Hippolyti. Significat tres annos cum dimidio.

Apolinarii. Tempus dicit pro anno uno; tempora pro annis duobus; dimidium temporis pro mensibus sex; tempora temporum pro aliis temporibus sex, id est semestribus sex: ita ut e sex in sex ductis fiant menses xxxvi. Dimidium temporis dicit menses tres, ita ut summa sit mensium xxxix, qui sunt anni tres cum totidem mensibus. Tantum est enim temporis intervalum, ex quo Antiochus Iudaeos vexavit usque ad pristinum Dei cultum in populo instauratum. Nos vero tempus eiusmodi elapsum demonstrabimus, quum dierum numerum interpretari opus fuerit.

26. *Supremo exitio pessumdare; Ammonii.* Illico enim post antichristum finis rerum. Stultaeque halucinantur Iudaei, qui mille annis se regnuros aiunt cum antichristo. Nam tres tantum cum dimidio annos ipse cum potestate futurus est.

1. *Visio mihi oblata est.* Eudoxii. Haud iam in noctis visione, sed visio mihi oblata est. Proficit enim, ita ut post somniorum colloquia, vigiliis quoque visis potiatur.

Post illam mihi principio exhibitam. Eudoxii. Priora mihi non per veram visionem sed in somniis ostensa fuerunt.

2. *Iuxta ulal.* Sive secundum alios interpretes iuxta ulaid, nempe portam ponti fluviatili impositam. Sic enim hoc verbum converti solet. Et paulo post. Heic visione potitur, Deo significante se illorum precibus annuisse; reditumque iis largiri; posteroque tempore malis quae supervenient erepturum. - Quia res in hac visione praedictae non nisi post multa

(1) In chronico a me edito p. 8. annus dicitur χρόνος. (2) Recole quae dixi ad Polychronium p. 133. n. 3. (3) Recte Ammonius Iudaeis impurat regni millenarii fabulam, ut facit etiam Hieronymus ut dixi p. 177. n. 4. Et quidem aetate nostra lusitanus ille vir doctus equidem, sed banasticis opinionibus plus aequo indulgens, a quo nugas veterae millenariorum instaurari visae sunt, nomen cum re iudaicam Iosaphat ben - ezra sibi imposuit. (4) Lege dicte p. 130. n. 3.

Cap. V. II.

- A** ποτε εἰς πέρας ἀφικνεῖσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τῆς καιρῆς τῆς προφητείας, μέχρι τῶν τῆς προφητείας συμπερασμάτων, πολλοῦ τῆ αἰῶνος τρέχοντος, καὶ μηδενὸς μεταξὺ γεγενημένου, μὴ δὲ μία πίστις παρέχεται, τὴν μέσσην ἐκβασιὴν
- B** τὴν κατὰ τῆ ἔθνευς γινομένην ἀριθλοτάτα μινύσκει ὁ λόγος τῷ προφήτῃ, πίστιν ἐπιτέθεικε τοῖς εἰς ὕψιστον γενομένοις· πάλιν τὴ τῶ ὕψιστον γενησόμενα, πίστιν τοῖς ἐπὶ τελευταίῃ τῶν πάντων ἀφικνεμένοις. — Τὸ οὐλαῖδ τὸ αὐτὸ ἐστὶ τῷ οὐβαλουλά (1) μετὰ προσθήκης τῆ σημαίνειν κατὰ ἀνατολάς.
- Τὸ ἐν ὑψηλότερον τῆ ἑτέρου. Ἄλλου. Οὐ μὴ φησὶν ἴσα ἦν ἀμφοτέρω, θάτερον δὲ ἑτέρου ὑπερεῖχεν.
- D** Ἀμμωνίου. Διὰ τῆ μείζους εἶναι ἐν ἀξίᾳ τῆς πέρας τῶν μέσων.
- Οὐχ ἀπτόμενος τῆς γῆς. Ἀπολιναρίου. Ἄντι τῆ σὺν εὐκολίᾳ πάσας τὰς νίκας κατῶρθου, ὑπόπτερος τρόπον τινὰ διατρέχων τὴν οἰκουμένην.
- E** Ἐδραμὴ πρὸς αὐτὸν ἐν ὄρμῃ. Ἀπολιναρίου. Τὸ ἀνδρείον δεικνύσι τῷ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ ἐν ταῖς μάχαις ὄξύ· οὐ γὰρ κατὰ σχολὴν ἦει, ἀλλ' ὡς ἐξ ἐπιδρομῆς ἀπαντας αἰρῶν τοῖς ἀπαντῶσιν ἦν φοβερός· δηλοῖ δὲ τὸτο καὶ τῶν ζώων τὰ παραδείγματα· τὸν μὲν γὰρ πέρσων Δαρεῖον κριῶν παρέβαλεν, ὡς νωθρότερον· τὸν δὲ Ἀλέξανδρον τράγω, ὡς ὄξύ ἐν ταῖς πράξεσιν.
- G** Εὐδοξίου. Σημαίνει ὡς ἔφην τὴν περσῶν καὶ τὴν μακεδόνων ἀρχὴν· γνωρίζει δὲ νῦν Δαρεῖον τὸν πέρσων καὶ Ἀλέξανδρον τὸν μακεδόνα· οὗτος γὰρ τὴν τῶν περσῶν εἴλε βασιλείαν, καθελὼν αὐτῶν τὴν δυναστείαν.
- H** Φιλμονί. Εὐδοξίου. Τὴν ἑβραϊκὴν φωνὴν τέθεικε τῷ φλεγμονί (2)· ἀντι τῆ εἰπεῖν τῷ φελομονί τῷ προσφιλιστάτῳ τὸ ἐφεσῶτι κατ' ἐξοχὴν, τῷ ταῦτα δεικνύντι.
- Ἔως πότε ἡ ὄρασις γήσεται. Εὐδοξίου. Λέγει δὲ ὅτι τούτων γινομένων, εἶδε τινὰ ἐσῶτα, καὶ ἕτερον ἐρωτῶντα πόσον χρόνον ἔσται τούτων, ἐν ᾧ πῶρ τὰ τῆς ἱεράς θυσίας παυθήσεται· ὁ δὲ ἀσεβείᾳ πάντας ὑπερβαλόμενος κρατήσει· ὁ δὲ ναὸς βατὸς ἔσται τοῖς παρανόμοις· καὶ ὁ λαὸς πείσεται τὰ προλαβόντα· ὡς γὰρ οὐ μέχρις ἀπειλῆς ἰσταμένων τῶν δευθέντων, ἐκ εἰς ἰκετηρίαν ἐχώρησεν, ἀλλὰ τὸν χρόνον μόνον ἀπαιτεῖ γινώσκειν κατ' ὄν πέρας ἔξει τὰ προῤῥηθέντα.
- L** Τὸ κέρασ τὸ μέγα. Εὐδοξίου. Μοναρχία τιμηθεῖς, καὶ μονοκέρωσι παραβληθεῖς, καὶ οὐ κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν δυναστεύσας.
- Καὶ τῆ συντριβέντος. Εὐδοξίου. Συνετρίβη φυσικῆ ἀκολουθία πεπτωκῶς, ἐκ ὑπὸ πολέμων ἀναίρεθείς.
- M** Οὐκ ἐν τῇ ἰσχυρί αὐτῆ. Εὐδοξίου. Ἐπειδὴ

saecula ad exitum deducendae erant, ac sero demum concludendae, ne dum ingens aevum interiacet a vaticinio dicto ad eius exitum, nihilque interim interponitur, fides rerum elevaretur, medius nunc populi iudaici eventus clarissime innuens divinus prophetae sermo, fidem posterioribus quoque adstruit. Rursus ea quae posthinc accident, fidem iis arrogabunt quae omnium extrema fient. — *Ulaid* idem est quod *ubalula*, quo incremento significatur orientalis plaga.

3. *Aliud alio excelsius*. Anonymi. Haud aequalia cornua erant, sed alterum prae altero eminebat.

Ammonii. Quia Persarum maior quam Medorum dignitas.

Terram non attingens. Apolinarii. Expedite victorias cunctas retulit, alis veluti orbem terrarum pervadens.

6. *Impetum fecit in eum*. Apolinarii. Fortitudinem Alexandri denotat et in proeliis celeritatem. Non enim paulatim progrediebatur, sed veluti ex incursione omnibus superveniens, adversarios terrore consternabat. Id ipsum animalium quoque typi declarant: nam persa Darius arietis comparatur, quia ignavio; Alexander hirco, quia ad gerendas res celerior.

Eudoxii. Significat, ut dixi, Persarum Macedonumque imperium: et quidem nominatim Darium persam et Alexandrum macedonem; qui postremus Persarum ditionem occupavit eorumque dynastiam sustulit.

13. Eudoxii. Hebraicam vocem posuit phlegmoni, pro phelmoni, id est carissimo, praesidenti per antonomasiam, sive haec demonstranti.

Quamdiu visio stabit? Eudoxii. His actis ait se vidisse quemdam stantem; item alium interrogantem quanto tempore permanebunt; id est quamdiu sacrificium cessabit; itemque sceleratissimus ille dominabitur; et ab impiis templum proculcabitur; et populus adversos casus patietur. Et nunc quidem dum res intra minas consistit, in preces non effunditur, sed tempus tantummodo edoceri optat quo vaticinii finis aderit.

21. *Cornu magnum*. Eudoxii. Monarchia praeditus, unicornio exaequatus, neque naturali ordine regnans.

22. *Fractoque illo*. Eudoxii. Confractum est naturali ordine decidens, non ab hostibus revulsum.

Non in fortitudine eius. Eudoxii. Quia ne-

(1) Incrementum quidem pertinet ad hebr. **וְלַיִן לְבָנִי**. Ceterum quoniam pacto id significet orientem, haud scio an in arabica lingua quaerendum videatur, in qua **ول** est *principium*; quod interdum dici solere pro oriente cognoscimus etiam ex hieronymianae interpretationis varietatibus ps. lxxvii. 33, ubi **מִדְּרָב** modo *oriens* dicitur in codicibus modo *principium*. (2) Quid haec dicat Eudoxius, haud satis scio. Nam hebraicum vocabulum est ipsum *phelmoni*.

- A** μηδεις κατ' ἐκεινον, ἐξ ἐπειδὴ μηδεις υἱὸς αὐ-
τῆ· ἀπε γὰρ τῷ πατριάρχει λέγοντος (1)· Ρου-
βιν πρωτότοκος μου ἰσχύς μου· πρὸς τὸ πλῆ-
θος δὲ τῶν πρὸ αὐτῆ βασιλευκότων, τὸν
Ἀντιόχον ὕψρον ὀνομάζει, ἐχ ὡς κατὰ πάν-
B των τελευταίον γενόμενον· ὁμοίως γὰρ ἔν με-
τὰ Ἀλέξανδρον· ἐκ δὲ τῆς ἀρχῆς των μακε-
δόνων βασιλείας ἄχρι τῆς βασιλείας Ἀντιόχου,
τριάκοντα ἐξ δύο διαδοχαί (2). ἐπειδὴ ἔν ἐννέα
λοιπὸν ὑπελείποντο διαδοχαί (3), λέγει ἐπ' ἐσ-
C χάτων τῆς βασιλείας τῆτον μέλλειν γίνεσθαι.
- Ἐν γὰρ τούτοις ἐσώζετο ἐξ τῆ τετελευτηκῆ-
τος ἡ ἐξουσία· καὶ οὐκ ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῆ·
τουτέστιν οὐ παῖδες αὐτῆ τὴν βασιλείαν δια-
δέχονται, ἀλλ' ἕτεροι· ἐκ ἐκγονοι μὲν ἐκεί-
D νου, προσήκοντες δὲ τῷ γένει.
Ἐπ' ἐσχάτῳ τῆς βασιλείας αὐτῶν. Εὐδο-
ξίου. Χρόνοις δὲ φησιν ὕψρον τῆς Ἀλεξάν-
δρου βασιλείας, ἡνίκα εἰς ἐσχατον παρανομίας
ἐλάσουσιν οἱ ἰουδαῖοι· ὅπνῃκα ἐξ ἀσύγγνω-
E στα πταίοντες, ἐπισπάσονται τὴν ἀνωθεν δι-
κην.
Βασιλεὺς ἀναιδῆς πρῶσῳφῳ. Εὐδοξίου. Τέ-
τι δὲ φησι χάραν ἔξει ἡ κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῷ
Ἀντιόχου θρασύτης· οὕτω γὰρ αὐτὸν ὀνομά-
F ζει, ὡς ἐξεναντίας ἰσάμενον τῷ δισπότῳ.
Συνίων προβλήματα. Εὐδοξίου. Τουτέστιν
ἐπινοίας εὐρίσκων κατὰ τῆ λαοῦ.
Κραταία ἡ ἰσχύς αὐτῆ. Εὐδοξίου. Ἀμαχός-
τις φησὶ φανίται αὐτῆ ἡ δύναμις.
G Οὐκ ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῆ. Εὐδοξίος. Τουτέστιν,
εἰς τοσοῦτον δὲ φησιν ἦξει δυνάμει, ἐκ ἀν-
θρωπίνῃ ῥώμῃ, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆ θεῶν συγ-
χώρησιν, ἡ τις ἐστὶ διὰ τῆς τῆ λαοῦ παρα-
νομίας.
H Θαυμασὰ διαφθεῖρη. Εὐδοξίος. Τουτέστι τὰ
παράδοξα τῆ ναοῦ ἀνασπᾶσει· τὸ τνικαῦτα
γὰρ τὸν τε ναὸν ἐσύλησε. ἐξ τὰ ἀπόρρητα
των ἀγίων ἐγύμνωσεν.
Καὶ κατευθύνῃ. Εὐδοξίου. Τουτέστιν ἀπαν-
I τα ἀεολύτως διαπράξει· ἐπὶ γὰρ τοῖς προτέ-
ροις κατορθώμασι μεγάλα φρονῶν, τολμηρότε-
ρον τοῖς δευτέροις ἐγχειρεῖ ἐξ διαφθεῖρει. -
Ἐντεῦθεν φησὶ κικαυχόμενος, ἐξ ταῖς κατὰ
τῆ λαοῦ ἐπάρσει διαφθεῖρει.
K Ὁ ζυγὸς τῆ κλοιοῦ αὐτῆ κατευθύνῃ. Εὐδο-
ξίος. Τουτέστιν ἀπαντας ὑποτάξει· ἐκείνου διὰ
τὸν προλαβόντα φόβον αὐτομάτως ὑπέκοντος
τῇ ἐκείνου δεσποτεῖα.
Δόλος ἐν χειρὶ αὐτῆ. Εὐδοξίου. Τὴν γνώ-
L μιν ἐνταῦθα διαβάλλει· ὡς γὰρ φίλος εἰσελ-
θῶν, τὰ ἐχθρῶν διεθήκε ἰουδαίους.
Μεγαλυθῆσεται. Εὐδοξίου. Τουτέστι μεί-
ζονα ἢ κατὰ ἀνθρώπων φρονήσει κατὰ τοῦ
θεοῦ.
M Δόλῳ διαφθερεῖ πολλὰς. Εὐδοξίος. Οὐ γὰρ
πάντων ὑπῆγάγετο τὴν γνώμην, ἀλλὰ πολ-

mo ex ipso, et filias eius nullus. Audi patriar-
cham dicentem. Ruben primogenitus meus, for-
titude mea. Iam ex numero eorum qui ante ip-
sum regnarunt, Antiochum postremo loco no-
minat, non quod ultimus hic regnaverit; fuit
enim post Alexandrum octavus. Ab ortu autem
macedonici regni usque ad Antiochum duae su-
pra triginta dynastiae fuerunt. Quoniam igitur
novem deinceps supererant successiones, idcirco
sit Antiochum in postremis fuisse regibus. - In
his quippe conservabatur extincti potentia. Quod
vero ait, non in fortitudine eius, haud a filiis
eius regnum exceptum iri portendit, sed ab
aliis; nequaquam posteris eius, sed genere tan-
tum adfinibus.

23. *Sub extremam regni eorum periodum* ἡ
Eudoxii. Postremis macedonici imperii tempo-
ribus, quum in summam impietatem Iudaei ven-
nerint, quumque indignis venia criminibus se im-
piaverint, divinam ultionem contra se provoca-
bunt.

Rex facie impudenti. Eudoxii. Tunc Antio-
chi impudentia emerget. Sic enim eum appel-
lat quasi qui oculos Dominum contra erexerit.

Peritus problematum. Eudoxii. Insidiarum
contra populum nostrum auctor.

24. *Vis eius valida.* Eudoxii. Insuperabile
robur eius videbitur.

Non in fortitudine sua. Eudoxii. In tantam,
inquit, potentiam veniet haud sane humanis vi-
ribus, sed Dei concessione propter populi sce-
lera.

Mirabilia corrumpet. Eudoxii. Mira quaeque
templi ornamenta detrahet. Tunc enim templum
diripuit, et arcana sancta nudavit.

Dirigetur. Eudoxii. Cuncta nemine impedi-
ente faciet. Nam primis victoriis elatus, auda-
cius reliqua adgrediatur pessumque dabit. - Ex-
in inquit fastu tumidus adversus populum con-
surget eumque vastabit.

25. *Iugum catenae eius dirigetur.* Eudoxii.
Omnes sibi subiiciet; singulis timore correptis,
ultroque illius dominationi se submittentibus.

Dolus in manu eius. Eudoxii. Hec Antio-
chi vituperat animum, qui urbem amici specie
ingressus, hostem se Iudaeis exhibuit.

Magnificabitur. Eudoxii. Praeter humanam
conditionem contra Deum insolescet.

Dolo multos corrumpet. Eudoxii. Non enim
omnium mentes de sana sententia deduxit, sed

(1) Gen. XLVIII. 3. (2) Consentit prorsus Eudoxius
cum chronicis tabulis Eusebii, cuius vide editionem mediet.
p. 255 - 260. (3) Scilicet usque ad Philippum Syriae re-
gem ultimum. Euseb. p. 260.

- A** λους τῶν εὐσεβούντων κατέσφαξεν. - Σπουδάσει φησὶν ἅπαν ἐξαλείψαι.
- Ἐπ' ἀρχόντα ἀρχόντων γέσται. Εὐδοξίου. Ἴνα εἶπῃ τῷ Θεῷ μαχίεῖται. ἀρχόντα γὰρ τὸν ἀρχόντων αὐτὸν τὸν Θεὸν λέγει.
- B** Ἀπολιναρίου. Πρὸς Θεὸν φησι θρασυεῖται, καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτῷ τολμᾷσει.
- Ὡς ἂν ἐν χειρὶ συντρίψῃ. Ἀπολιναρίου. Ἴνα εἶπῃ ἀπονῆτι αὐτὸν καθέξει.
- Ἡ ὄρασις τῆς ἑσπέρας καὶ τῆς πρωΐνης. Ἀπολιναρίου. Ταῦτα δὲ φησὶν ἐν τοσοῦτῃ χρόνῳ πληρωθῆσθαι ἐν ὅσῳ προλαβὼν εἰδείχθη σοι. καὶ ἐνταῦθα δὲ οὐκ εἶπε καὶ ἡ ὄρασις τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ τῆς ἑσπέρας καὶ τῆς πρωΐας, δεικνύεις ὡς ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ἡμερῶν, καὶ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας ἀριθμῆσθαι βέλτετα (1).
- Σφράγισον τὴν ὄρασιν. Ἄλλου. Τουτέστι μὴ ἐκπύστα ποιήσῃς τὰ δειχθέντα, ἐπεὶ μηδὲ κατὰ τὸ παρὸν ἔσαι, χρόνοι δὲ πολλοὶς ὑστέρῃ. ὅσα γὰρ ἐλυσιτέλει τῷ λαῷ μανθάειν παραυτίκα, εἰδίδασκε. δὴλη γὰρ γινομένη ἡ κατὰ τῶν ἀσεβούντων τιμωρία, σωφρονεστέρους ἐποίει τοὺς ἀγνώμονας. ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἐτύγχανον ὄντες, ἐπόθει δὲ ὁ προφήτης ἀκούσασθαι τὰ κατ' αὐτοὺς.
- F** ἐγνώσθη μὲν αὐτῷ τὰ χρόνοις ὑστέρῃ ἐσόμενα. καὶ αὐτῷ δὲ εἶν γινώσκων τὸν λαὸν τὰ εἰρημένα, ἵνα μὴ εἰς ἀπόγνωσιν τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδος καταστάντες γνωσιμαχίωσι πρὸς τὴν ἄνοδον.
- G** Ἀνέστην. Εὐδοξίου. Φησὶ τὸ ἀνέστην καὶ ἐποίουν τὰ ἔργα τῆ βασιλείας, ἐπὶ τῷ μετ' αὐτὸν βασιλείας Δαρίου καὶ Κύρου. οὐκ εὐθὺς παρὰ πόδας, ἀλλὰ καὶ ἀνέστην φησὶ, καὶ ἐκοιμήθη, καὶ ἐμαλακίσθη, καὶ μυρίοις προσωμίλησα πράγμασι. καὶ πολὺς ἐγένετο χρόνος ἐν τῷ μεταξὺ (2) καὶ μετὰ τούτο πάλιν ἐν τοῖς βασιλείας γενόμενος ἐποίουν τὰ ἔργα τῆ βασιλείας. καὶ οὐδὲ οὕτως ἐξέφαινόν μου τὴν ὄρασιν. ἐπειδὴ μηδεὶς ἦν ὁ συνιέναι δυνάμενος.
- I** καὶ ἐθαύμαζον τὴν ὄρασιν. καὶ ταῦτα φησὶν ἐπραττον, ἄγαν ἐκπληττόμενος ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῶν ὀφθέντων. καὶ οὐκ ἦν ὁ συνιέναι. ἤδει δὲ φησὶν οὐδεὶς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ.
- Ἀπολιναρίου. Ἐδωκα τὸ πρόσωπόν μου, ἀντὶ τῆς ἔρινα καὶ ὄρμησης, ὡσανεὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ προσιάν. - Ἵπὲρ τῆ γενέσθαι τῷ Θεῷ τὴν καταλλαγὴν δι' ἐλέους. ἐλέῳ γὰρ ὄργην παύεται. καὶ εἰ προέρηται παυσομένη, οὗτος ὁ τρόπος τῆ παύσασθαι αὐτὴν καὶ οὐχ ἕτερος. οὐ τοίνυν ἔνευ τῶν δειξέων καὶ νησειῶν προσεδόκασεν ἔσεσθαι τὸ ὀρισμένον. ἐπειδὴ ἀπαξ ὄριστο, ἀλλὰ τὴν ὁδὸν τῆ γενέσθαι αὐτὰ πορεύεται. οἰονεὶ παρησίαν πρὸς τὴν αἴτησιν ἐκ τῆς προφητείας λαβών. ἐπεὶ πολλάκις καὶ ἀποτρέπει τὴν προσευχὴν ἢ κατάκρισις. λέγοντος τῷ Θεῷ τῷ Ἱερεμίᾳ (3), μὴ προσεύχου περὶ τοῦ

tamen pius multos interemit. - Dabit sedulam operam ut universum genus nostrum debeat.

Contra principum principem consurget. Eudoxii. Deum bello appetet. Principem principum dicit Deum.

Apolinariiii. Adversus Deum sanctosque audacia efferabitur.

Sicut ova manu conteret. Apolinarii. Nullo eum labore cohibebit.

26. *Vespertini matutinique temporis visio.* Apolinarii. Haec inquit tanto intervallo, quantum dictum est tibi, complebuntur. Haec autem non dixit visionem dierum, sed vespere et mane, ut ostenderet se et dies et noctes numerare in annorum percensenda ratione.

Visionem sigillo muni. Anonymi. Ne in vulgus ostenta efferas, quia haec in praesenti non contingent, sed longo tempore post. Ceteroqui quae scire interim populum intererat, edocuit. Nam poena quae vulgum impiis decreta est, vecordes homines ad officium vocabat. Nunc cum gens in captivitate detinebatur, propheta autem futuros eius casus cognoscere auebat, haud libuit vaticinia ad populi notitiam protrahi, ne is forte spem bonarum rerum desperatione commutaret, atque ad reditum torperet.

27. *Surrexi.* Eudoxii. Ait surrexi regisque officiis manum admovi, nempe sub aequalibus sui regibus Dario et Cyro. Non statim; sed surrexi, inquit, et decubui, et langui, permultisque negotiis operam dedi; multumque interim temporis elapsum est. Post haec rursus in regio palatio diversans regia munera exsequabar. Neque tamen visionem meam propalavi, quam nemo intelligere poterat. *Mirabarque visionem.* Atque haec, inquit, agebam admiratione visorum defixus. *Nec erat qui intelligeret.* Nemo me excepto rei gnarus erat.

3. Apolinarii. Dedi faciem meam, id est crevi et cucurri tamquam Deo obviam pergens. - Ut fieret Dei ad misericordiam commutatio. Is enim clementia iram placat. Quod si supra dixit placatam iram fuisse, placandi modus praeter iam dictum nullus est. Non ergo sine precibus et ieiuniis rem decretam perfectum iri sperabat. Quoniam id semel decretum erat, exsequendae eius viam insistit, fiduciam veluti ad deprecandum ex vaticinio capiens. Nam saepe lata sententia preces ipsas respuit; dicente Domino Hie-

(1) Lege Polychronium p. 133. (2) Danieleam sub Cyro clarum diximus cum Hamartolo ad Polychron. p. 145. Illo autem Hamartoli loco dicitur Daniel, quo tempore cum Cyro collocatus est, fuisse iam senex et indicam regionem incoluisse γερρακῶς ἢ δὴ εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἰδιάζει χώραν. (3) Cap. vii. 16. xiii. 11.

A λαβὲ τούτου, ὅτι ἐκ ἀπέσομαι· καὶ πρότερον τῷ Σαμουὴλ (1) ἕως τότε πινθεῖς ἐπὶ Σαβλ; καὶ γὰρ ἀπέσομαι αὐτὸν· ἀλλ' ὅταν τὴν ἀπόφασιν εἶδεν πληρωθεῖσαν, καὶ τὸν καιρὸν αὐτοῦς καλεῖντα πρὸς τὴν ἐπανόδον, τότε προσεύχεται, καὶ ἐκ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν νηθείᾳ καὶ ἐν σάκκῳ καὶ ἐν σποδῶ· καὶ ὅπερ ἐπ' ἀνθρώπων συμβαίνειν ἔθος, τῆτο καὶ ἐπὶ θεῷ πεποιήκει· καὶ γὰρ ἡμεῖς ἐπειδὴν τινὰς ἴδωμεν τὰς αὐτῶν οἰκίας μετὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀμαρτήματα εἰς

C δεσποτικὸν ἐμβαλόντας, ἐκ εὐθείας, οὐδ' ἐν ἀρχῇ τῆς κολάσεως τὴν ἱκετηρίαν προσάγομεν, ἀλλ' ἀφέντες ὀλίγας αὐτὰς ἡμέρας σφρονισθῆναι, τότε προσίεμεν τοῖς δεσπόταις, ἔχοντες τὴν ἀπὸ τῆς καιρῆς συμμαχίαν (2)· τῆτο

D δὲ καὶ ὁ πρεσβύτερος ἐποίησεν·

Ὁ φυλάσσω τὴν διαθήκην σου· Ἀπολιναρίου· Τί ποιεῖς ἃ προφήτα, ὑπὲρ ἀνθρώπων ἁμαρτηκότων καὶ προσκεκυρωκότων πρεσβυῶν, τῶν φυλαττόντων τὰς νόμους μέμνησαι; οὐκ ἀνάξιοι συγγνώμης οὗτοι, παραβαίνοντες αὐτοῦ πανταχοῦ τὰς ἐντολάς; ἀλλ' οὐ διὰ τῆτους ταῦτα λέγω φησὶν, ἀλλὰ διὰ τὰς προζόνους τὰς ἀνωθῶν· ἐκείνοις ἐπηγγελῆτο καὶ ὑπέσχετο, οἳ καὶ τὰς ἐντολάς ἐφύλαξαν.

F ἐπὶ δὲ ἔδεν ἔχουσιν οὗτοι δικαίωμα σωτηρίας, διὰ τῆτο μέμνημαι τῶν προζόνων.

Ἡμάρτομεν· Ἀπολιναρίου· Μία γὰρ τοῖς ἁμαρτάνουσι ἀπολογία μόνη μετὰ τὰ ἁμαρτήματα ὑπολείπεται τὸ τὰς οἰκίας ἀμαρτίας ὁμολογεῖν (3)· σὺ δὲ μοι ἐκδίπαι καὶ τὸ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ τῶν ἰουδαίων τὴν ἀγνωμοσύνην· ὁ μὲν γὰρ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδὼς πονηρὸν, καταδικάζει μετὰ πολλῆς ἑαυτὸν σφοδρότητος· οἳ δὲ μυρίων γέμοντες κακῶν, τῆναντίον ἐποιοῦν, λέγοντες, ἐφυλάξαμεν τὰ προσάγματά σου· καὶ νῦν μακαρίζομεν ἄλλοτρίους· καὶ ἀνοικοδομοῦνται ποιοῦντες ἀνομήματα (4)· ὥσπερ γὰρ τοῖς δικαίοις ἔθος, μετὰ τὰ δικαιώματα μετριάξουσιν, οὕτω τοῖς πονηροῖς

I μετὰ τὰ ἁμαρτήματα ἐπαίρεσθαι (5)·

Ἐρηγήρησε κύριος ἐπὶ κακίαν, καὶ ἐπέταξεν αὐτὰ· Εὐδοξίου· Ἐπειδὴ γὰρ ἡμεῖς ἐπεκαθεύδομεν τοῖς οἰκείοις κακοῖς, ὁ θεὸς ἐπερηγήρησε τοῖς τοῖς, φέρων ἐφ' ἡμᾶς τῶν κακῶν τὴν δίκην· ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ κακά· καὶ ὁ μωνύμως κατὰ προσαγορευόμενα, ὡς ἐπάδυνα ταῦτα ἐποίησε θεός· οὐ χαίρων τῇ τιμωρίᾳ, ἀλλὰ χρώμενος ὁροῖς δικαιοσύνης.

Εὐδοξίου· Τὸ ἔτι μου λαβόντος, εὐχαριστίας ἐστὶν ὑπόθεσις, καὶ ἔκφρασις τῆς τῆς θεῷ φιλανθρωπίας.

Καὶ ἰδὲ ἀνὴρ Γαβριὴλ πετόμενος· Ἰππολύτης· Ὁρᾷς πῶς ὁ προφήτης τὴν ὀξύτητα τῶν ἀγγέλων πετεινῶν περωτῶν ὁμοιοῖ διὰ τὸ κουφὸν καὶ ἐλαφρὸν, ἅτινα πνεύματα πεταμένα ταχέως πρὸς τὰ κελευόμενα ὑπακούουσιν.

remiae, ne ores pro populo hoc, quia non sum auditurus. Et olim Samueli, quamdiu Saulem flebis? ego eum sum reiecturus. Nunc ergo decretum iam exsequendum cernens, tempusque ad postliminium Iudaeos revocans, orat propheta; neque id perfunctorie, sed cum ieiunio et cilicio et cinere. Iam quod inter homines accidit, idem et apud Deum tunc factitatum est. Nos enim cum ab aliquibus servos in carcerem detrudi videmus ob multa et magna peccata, non statim neque sub poenae iniunctio deprecationem adhibemus; sed transactis aliquot emendationis diebus, tum demum dominos deprecaturi adimus, ope temporis freti. Ita nunc se gessit propheta.

4. *Qui foedus tuum conservas.* Apolinarii. Quid agis propheta? pro peccatoribus contumacibusque hominibus supplicans, legis custodiam memoras? Nonne hi venia indigni sunt, qui praecepta illius usquequaque violant? Atqui, inquit, non horum causa sic loquor, sed maiorum veterum; quibus Deus revelationes promissionesque fecit, quique praecepta etiam observaverunt. Ergo quia hi nullum habent salutis ius, idcirco maiorum memini.

5. *Peccavimus.* Apolinarii. Unica peccantium defensio post peccata relinquitur culpae propriae confessio. Et vide, quaeso, iusti hominis virtutem, ac Iudaeorum vecordiam. Ille enim nullius criminis sibi conscius, magnopere se ipsum damnat: hi innumeris sceleribus pressi, secus agebant, dicentes: praecepta tua custodivimus; nunc vero beatos alienigenas dicimus, qui aedificantur dum peccatis indulgent. Nam sicuti iustorum consuetudo est post recte facta modeste se gerendi, ita impiorum post scelera superbiendi.

14. *Evigilavit Dominus super malthiam, et adduxit eam.* Eudoxii. Quoniam, inquit, in peccatis dormivimus, evigilavit adversus haec Dominus, ultionem de nobis capiens. Neque tamen malitia adducta, peccatum ipsum est; sed uno nomine, duplici significato, malitia usurpatur. Haec autem rem molestam fecit Deus; haud equidem puniendo gaudens, sed clementiae potius moderatione utens.

Eudoxii. Locutio adhuc me loquente cum gratum beneficio celeri animum prodit, tum Dei erga homines benivolentiam declarat.

21. *Et ecce vir Gabriel advolans.* Hippolyti. Viden ut propheta angelorum pernicitatem pennatae avi comparet propter levem scilicet expeditamque naturam? Illi enim ceu volucres spiritus dicto celeriter obtemperant.

(1) I. reg. xvi. 1. (2) Laudabilis intercedendi pro servorum poenis mos! (3) Notabilis de confessione peccatorum sententia. (4) Malach. III. 15. (5) Sic etiam in litterarum republica sapientissimus quisque moderatissime de se plerumque opinatur, stultissimus superbiissime.

- A Πετόμενος. Ἄλλου. Τὸ τῆς πτήσεως σχῆμα τάχους ἐστὶ σύμβολον.
- Ἄλλοι ἄρα θυσίας ἐσπερινῆς. Εὐδοξίης. Ὅτι ἐπὶ τοσαύτην ἄρα διαμείνας ὁ ἄγγελος, μετὰ τὸ ἀφικέσθαι, ἐν ἧπερ εἰκός ἦν θυσίαν ἐκπληρω-
- B θῆναι, ἤρξατο τῶν πρὸς αὐτὸν λόγων· τὸ δὲ ἤψατο καὶ συνέτισε, θεύλιται εἰπεῖν ὅτι προ-
 παρεσκευάσθαι με συνιέναι τὰ λεγόμενα.
- Ἀμμωνίου. Ἐπειδὴ ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν ἐμελλεν εἰλθεῖν ὁ χριστός, ἵνα γένηται ἡ ὑπὲρ
- C τῆς τῆ κόσμου σωτηρίας θυσία, εἰκόντως καὶ ὁ Γαβριὴλ τοιαύτην ἄρα ἔφθη τῷ Δαυιδῷ, ὁ τῆς τῆ λόγου σαρκώσεως εὐαγγελιστὴς καὶ κήρυξ.
- Νῦν ἐξῆλθον συμβιβῆσαι σε σύνεσιν. Εὐδοξίου. Ἐντεῦθεν φησὶ ἤρξατο τῶν πρὸς ἐμέ
- D λόγων διδάσκων, ὡς οὐ νῦν ἀπεσάλην πρὸς ἐμέ, ἀλλὰ πάλαι, ἠνίκα καὶ τῆς προσευχῆς ἤψαμην· ταῦτα δὲ λέγει ὁ ἄγγελος, ἀπαλλάττον αὐτὸν τῶν λογισμῶν, καθ' οὓς τὴν αἰτίαν ἐζητεί, ὅπου περ ἔνεκεν θεός μὴ διεξάμενος αὐ-
- E τῆ τὴν ἰκισίαν εὐθέως αὐτῷ τῆτο ἐγνώρισεν.
- Ἦλθον τῆ ἀναγγεῖλαι. Εὐδοξίης. Ἄμα γὰρ φησὶ προσεύχεσθαι ἤρξω, καὶ ἀπεσάλην ἐγὼ μνήσασαι σοὶ ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν λαόν.
- Ἄλλοι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν εἰ σὺ (1). Εὐδοξίης. Ἐ-
- F παινοῖ γὰρ σου ὁ θεὸς ταύτην τὴν πρόθεσιν· ὁ γοῦν Σύμμαχος ἀνὴρ ἐπιθυμητὴ ἠρμήνευσεν· οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐδοκιμεῖν ποιεῖ παρά θεῷ ὡς ἡ περὶ τῆς ὁμοθυμίας πρόνοια (2).
- Σφραγίσαι ἁμαρτίας. Ἀμμωνίου. Χριστοῦ
- G παραγινόμενου λύεται ἡ ἁμαρτία τῆ κόσμου.
- Χριστοῦ γὰρ ἐλθόντος ἐκίτι νόμος σοιχῆς καὶ προφήτης· τέλος γὰρ νόμου χριστός εἰς δικαιοσύνην.
- Διὰ τῆς τῆ πνεύματος ἐπιφοιτήσεως σφραγίζονται οἱ χριστιανοί, ἀνακαινιζόμενοι εἰς
- H τὸ κατ' εἰκόνα. Διὰ τῆ μυστικοῦ ὕδατος ἀπαλείφονται αἱ ἁμαρτίαι. Διὰ μετανοίας ἰλασμός καὶ συγχώρησις γίνεται ἁμαρτιῶν, καὶ δικαιῆται τις ἐκ πίστεως ὁ μὴ δυναθείς ἐξ ἔργων δικαιωθῆναι νόμου. ἅγιος ἅγιος ὁ χρι-
- I στός, χριστός οἰκονομικῶς διὰ τὴν σάρκα.
- Ἐξολοθρευθήσεται χρισμός. Εὐσεβίης. Τὸ ἀκρίτον καὶ παράνομον αὐτῶν διαβάλλεσα (3)· οὕτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θυσίας καὶ τῆς σπονδῆς συμβιβῆσαι φέσει· ὀρθῶς μὲν καὶ κατὰ νόμον
- K πρὸ τῆ πάθους τῆ σωτηρίας ἡμῶν ἐπιτελουμένης διὰ τὴν εἰς εἶτι τότε τὰ τῶν ἁγίων τόπων ἐφορῶσαν δύναμιν· περιηρεθείσης δὲ αὐτίκα μετὰ τὴν αὐτῆ τελείαν καὶ θεοπρεπῆ θυσίαν, ἦν προσήνεγκεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· αὐτὸς τε ὡν ὁ ἄμνος τῆ θεῷ ὁ
- L αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τῆ κόσμου εἰς θυσίαν πασῶν ἀνθρώπων (4)· κατὰ τὰ καινὰ μυστήρια τῆς καινῆς διαθήκης παραδοθείσης, τὰ τῆς παλαιᾶς περιήρητο· ὁ μὲν γὰρ τὸ πληρῆσθαι τὸ θάσ-
- M κων λόγιον, καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἐβδόμας μία, τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης περιήρητο.

Advolans. Anonymi. Schéma volatus symbolum est celeritatis.

Circa horam sacrificii vespertini. Eudoxii. Quia usque ad tam serotinam horam manens post adventum angelus, quum sacrificium peragendum esset, coepit prophetam alloqui. Quod vero ait *tetigit et edocuit*, significat, ad ea quae dicebantur intelligenda me comparavit.

Ammonii. Quoniam extremis diebus venturus erat Christus, qui fieret pro mundi salute victima; apte hac hora Danieli apparuit Gabriel, qui Verbi quoque incarnationis nuncius ac praeco est.

22. *Nunc egressus sum ut intelligentia te imbuerem*. Eudoxii. Hinc nuncius initium mecum loquendi fecit, atque se haud nunc sed multo ante ad me missum fuisse, nempe statim ac ego precari cepi. Haec autem dicit angelus, prophetae cogitationibus occurrens, qui causam sciscitabatur, cur Deus precibus eius haud statim exceptis, sibi rem patefecisset.

23. *Veni nunciaturus*. Eudoxii. Statim ac, inquit, orare coepisti, missus sum ad casus populi omnes nunciandos.

Quia vir desideriorum es tu. Eudoxii. Colaudat enim Deus hoc tuum consilium. Symmachus *vir desiderabilis* interpretatus est. Nihil adeo gratos Deo nos facit, quam providentia erga homogeneos.

24. *Ut signentur peccata*. Ammonii. Christo adveniente peccatum mundi solvitur. - Post Christi adventum nullus legis vel prophetae usus est. Finis enim legis Christus ad iustitiam. - Spiritus adventu signantur christiani, renovati secundum eius imaginem. - Mysticis aquis peccata eluuntur. - Per paenitentiam fit venia remissioque peccatorum, fideque iustificatur, qui lege non poterat. - Sanctus sanctus Christus, mystice unctus per incarnationem.

26. *Delebitur unctio*. Eusebii. Vanam iam et praeter legem unctionem coarguens: quod idem de sacrificiis et de foedere factum dices. Haec enim recte legitimeque peragebantur ante servatoris nostri passionem, quia virtus adhuc caelestis loca sancta obsidebat. Verum eadem mox sublata fuerunt, propter illud perfectum Deoque dignum sacrificium, quo semet ipse obtulit pro peccatis nostris. Est enim is agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, hostia nimirum pro cunctis hominibus. Novis mysteriis novo foedere inito, antiquum exolevit. Simul as enim oraculum illud completum est "et robora", bit foedus multis hebdomada una, antiquum foedus desivit.

(1) Duplex est huius loci interpretatio Hieronymi. ep. xii. 10: *ideo desideriorum vir appellatus est, quia panem desiderii non manducavit, et vinum concupiscentiae non bibit*. Iterum ep. xlvii. 1: *legitimus sanctum Danielelem appellatum desideriorum virum et amicum Dei, quia mysteria eius scire desideravit*. (2) Sic ait etiam Cicero pro Ligario cap. xii. (3) Ita in utroque codice. (4) Confer Euseb. demonstr. ev. viii. 2. p. 385. ed. Golan.

A Ἀμμωνίς. Ταῦτα εἰς τὸν ἀντίχριστον ὄρα, ὅς μετὰ τὴν τῆς χριστοῦ παρουσίαν, ἐπ' ἐσχάτην τῶν ἡμερῶν, οὐκέτι ἐφ' ἰσχυρὰν ποιῆσαι βάπτισμα.

Ἐν κατακλυσμῷ. Ἀμμωνίου. Κατακλυσμὸν

B λέγει τὸ πλῆθος τῶ ὄντος λαοῦ μετὰ τῆς ἀντιχριστοῦ, τῶν πολεμῶντων τοῖς ἁγίοις ἕως τῆς συντελείας.

Δυναμῶσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία.

C Ἀμμωνίου. Τῆτο λέγει ὅτι πολλὰς τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν πιστῶν ἔχουσιν οἱ περὶ Ἐνώχ, πείσασθαι μὴ πεισθῆναι τῷ πλάνῳ, ἀλλὰ δυναμῶσθαι εἰς τὴν ἀντισηπῆν αὐτῷ. — Ἐβδομάδα μίαν λέγει τὰ ἑπτὰ ἔτη, ἐν ἧ Ἡλίας καὶ Ἐνώχ ἔρχονται, καὶ μόνουσι τρία ἡμισυ ἔτη καὶ ἔρχεται ὁ ἀντίχριστος καὶ φονεύσει αὐτούς. καὶ μένει καὶ αὐτὸς ἀλλὰ τρία ἡμισυ ἔτη. καὶ τότε ἔξει ὁ χριστός, τέλος λαμβάνοντας τὰ αἰῶνος. — Διὰ Ἡλίαν λέγει καὶ Ἐνώχ, περὶ ὧν καὶ Ἰωάννης εἶπεν ἐν τῇ ἀποκαλύψει (1), καὶ δάσω τοὺς δούσι

D μάρτυσι μου. καὶ προφητεύσουσι ἡμέρας χιλίας σὺ περιβεβλημένοι σάκκους (2).

Σελήρου. Βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως φαμὲν τὸν ἀνδριάντα ἐκεῖνον ὃν ἐποίησεν Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἐν δὸν ἐν τῷ ναῷ. πολιορκήσας τὴν Ἱερουσαλήμ. βδέλυγματα γὰρ εἶδος καλεῖν τῇ γραφῇ τὰς χειροποιήτους μερῶς, καὶ τὰ τῆς ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας ἀγάλματα. καθὰ καὶ ὁ Μανασῆς ἐν τῇ ᾠδῇ (3) λέγει, στήσας βδέλυγματα, καὶ πληθύνας προσοχθίσματα.

E ἀμεινον δὲ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸν ἀντίχριστον εἰρηθεῖν. ὅπειδὴ μὴ δὲ πάντα τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ τῆς εὐαγγελίου κείμενα ῥήματα δυνατόν ἐρμηνεύσαι κατὰ τὴν τῆς ἱστορίας ἀπόδοσιν. περὶ ἐκείνου γὰρ καὶ ἀπίστολος

F Θεσσαλονικεύσιν ἐπιστέλλων ἔλεγεν (4), ὡς ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεῖον ἢ σέβασμα. ἄσθε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τῆς θεῆς καθίσαι, ἀποδεικνύντα αὐτὸν ὅτι ἐστὶ θεός. τόπος γὰρ ἁγίος ὁ ναὸς ὁ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ προσαγορεύεται. τὰ γὰρ αὐτὰ ῥήματα τῆς εὐαγγελίου, δυνατόν καὶ ἱστορικῶς λαβεῖν, ὡς περὶ τῆς ἐρημώσεως καὶ ἀλώσεως ἐρμηνεία τῆς Ἱερουσαλήμ.

G Ἀληθινός ὁ λόγος κ. τ. λ. Εὐδοξίου. Ἐπειδὴ λόγοι δυνάμει ἀποῦσης τὸ ἀσθενέστερον ἔχουσιν, ἔργα δὲ λόγων πίστις καὶ ἔργων νόμος σύνεσις, εἰκότως ὅλα λέγει ὅτι καὶ λόγῳ κεχαρίτωτο, καὶ πράξει τετίμητο, καὶ συνέσει κεκίσμητο. — Μιγάλη γὰρ δυνάμει τετίμηται, καὶ δόξῃ κεχαρίτωται, καὶ συνέσει δεδοξασται, τῇ τῶν προλαβόντων, τῇ τε τῶν παρόντων, τῇ τε τῶν μελλόντων κοσμοῖσθαι. καὶ προηνώσει γεγραμμένη καὶ χρόνοις τὴν ἑαυτῆς προφητεῖαν κοσμήσαι ἄξιωθεῖς.

H Ἄρτον ἔκ ἐφαγον. Ἀμμωνίου. Διδάσκει ὁ

I 26. *Delebitur chrisma. Ammonii.* Haec antichristum spectant, qui post Christi adventum, novissimis diebus, haud iam patietur christianum celebrari baptismum.

In inundatione. Ammonii. Inundationem dicit populi turbam quae antichristum sectabitur, quaeque sanctos usque ad finem bello lacesset.

27. *Roborabit pactum multis hebdomada una.* Ammonii. Hoc ait quia multis Iudaeorum atque fidelium suadebit Enochus ne deceptorii credant, sed animos adversus eum obfirmet. — Hebdomadam dicit septennium, quo Elias Enochusque venient, manebuntque annos tres cum dimidio. Tum vero aderit Christus, et saeculi consummatio. Sic loquitur ob Eliam atque Enochum, de quibus etiam Iohannes in apocalypsi sic: dabo testibus meis duobus, qui diebus MCLX propheta-bunt induti saccis.

Severi. Abominationem desolationis dicimus statuum illam quam intra templum posuit Adrianus Romanorum imperator Hierosolymis captis. Namque abominationem appellare solet scriptura imagines manu factas, atque ethnicae superstitionis simulacra. Sicuti etiam Manasses in sua precatone ait: qui statui abominationes, et multiplicavi offensiones. Sed melius est abominationem desolationis antichristum intelligere. Nam neque omnia quae in illo evangelii loco dicuntur verba, explicare licet secundum historiae praeteritae traditionem. Nam de antichristo etiam apostolus ad Thessalonicenses scribens aiebat: revelabitur homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, et extollitur supra omne id quod dicitur Deus aut quod colitur. Locus sanctus templum Hierosolymorum appellatur. Iam ipsa evangelii verba intelligere licet etiam historice, ita ut de vastitate et excidio Hierosolymorum sermo sit.

1. *Verus sermo etc.* Eudoxii. Quia sermones absque potentia infirmi sunt, factaque fidem verbis arrogat, operumque lex prudentia est, merito haec omnia dicit; nempe quod Daniel gratia sermonis donatus fuerit, et efficacia praeditus, et prudentia ornatus. — Magna potentia exornatus fuit, et gloria gratiosus effectus, et prudentia praeteritorum, praesentium, ac futurorum temporum cumlatus: qui tum scripta divinatione tum testimonio temporum ut vaticinium suum illustraretur, meruit.

3. *Panem non degustavi.* Ammonii. Doce-

(1) Cap. xi. 3. (2) Iudaei christiani opus chronicum anisimus de LXX Danielis hebdomadis usque ad x. Severi annum supputatis, ut E. scbius nos docet hist. vi. 7. (3) De apocrypha Manassis precatone legat studiosus lector quae A. Fabricius in cod. pseudepigr. V. T. p. 1100. sq. praecipueque in bibl. gr. ed. nov. tom. III. p. 732. sq. eruditissime scripsit. Nunc autem accedit Ammonii auctoritas eam precatonem laudantis: atque aio praetera, me in graecis oodicibus vaticanis saltem decem, haud recentis aetatis eandem deprehendisse; quorum in uno scholiis quo me brevissimis et anonymis declarabatur; in altero transferebatur etiam in latinam linguam, ita tamen ut a vulgato latino textu differret. Extat eadem precatio in bibliis quoque armeniacis. (4) Ep. II. 2.

3. *Panem non degustavi.* Ammonii. Doce-

3. *Panem non degustavi.* Ammonii. Doce-

3. *Panem non degustavi.* Ammonii. Doce- Cap. X.

3. *Panem non degustavi.* Ammonii. Doce-

3. *Panem non degustavi.* Ammonii. Doce-

3. *Panem non degustavi.* Ammonii. Doce-

A προφήτης ὅτι μεγάλη ἀρετὴ ἡ νουσιὰ καὶ ἡ κακοπάθεια σὺν προσευχῇ (1) δι' ἧν τις ἀξιοῦται καὶ ὀπτασιῶν ἕσθ' ὅτι.

Ἄνθρωπος εἰς ἐνδεδυμένος βαδδίν. Σεβήρου. Ταῦτα δὲ πάντα τὸ δυσδιάκριτον καὶ δυσέφικτον ἐνέφαιον τῶν ὁράσεων, καὶ τὸ διάφορον τῶν ἐκβάσεων πρὸς πολλὰς βασιλείας, καὶ τὸ μέλλοντος χρόνου καιροὺς μεριζόμενον· τῆτο γὰρ ἡ τε τοικιλία τῶν ὑλῶν, καὶ ἡ συγκεχυμένη καὶ ἀσπμος φωνὴ τῶ ὄχλου συνίστη· διδὲ καὶ

C συνέσεις ἐδέϊτο πρὸς τὰ λεγόμενα, καὶ ἤκουσε, συνίς ἐν τοῖς λόγοις οἷς ἐγὼ λαλῶ πρὸς σὺ· εἰ δὲ πρὸς τὰς ἐπιφαινομένας ὀφθαλμοὺς νομιζόμενοι εἶναι καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ἀνάγκη καὶ ποικίλους αὐτὰς ὑπολαμβάνειν καὶ ὑλικές· καὶ

D ταῦτα αἴλους καὶ ἀπλῆς, ὡς ἀσωμάτους ὑπόρχοντας· λειτουργικὰ γὰρ εἰσι πνεύματα πάντες εἰς διακονίαν ἀποσελλόμενοι διὰ τῆς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν (2).

Ἀμμωνίου. Τὸ βαδδίν ποικίλον σημαίνει χιτῶνα, οἷοι εἰσιν οἱ πιστοὶ οἱ ἐν τῷ ποικίλῳ τῶν ἀρετῶν διαπρέποντες, ὡς ὁ Χριστὸς φορεῖ ὡς ἱμάτιον. - Ἐνδυσάμενος τῆς πίστεως ὁ Θεὸς, περιφιγῆται αὐτοὺς τῷ εὐαγγελίῳ τῷ τιμῆ καὶ καθαρῷ, ὡς πιστεῦσαι εἰς τὴν ἀνάστασιν.

F ὀφθαλμῶν (3) γὰρ ἐρμηνεύεται καθαρῶν.

Τὸ σῶμα αὐτὸ ὡσεὶ θαρσεῖς (4). Εὐδοξίῳ. Ὡς χρυσοῖον τὸ ἐκ θαρσεῖς εὐδοκιμότερον τῷ ἄλλου· διδόνου δὲ τὸ παράδεξον γνωρίζει τῷ ὀφθαλμῷ. - Τὸ θαρσεῖς χρυσοῦλον εἶπεν ὁ δὲ **G** ἑβραῖος κυανὸν τὸ χρῶμα λέγει.

Τὸ πρόσωπον αὐτὸ ὡσεὶ ὄρασις ἀστραπῆς.

Ἀμμωνίου. Ὡς κριτὴ ἀστραπὴ ἐστὶ τὸ πρόσωπον καὶ πυρῶδες· κατὰ γὰρ τῆ ἀντικειμένου καυστικὸν ὄρα· ἢ ὅτι πλήρης ἦν πνεύματος

H ἀγίου, τὰ ἐν καρδίᾳ ἔώρα. - Οἱ βραχίονες τὰ ἄνω μέρη δακτύλων, ὅ ἐστι τῆς προτάτορας· τὰ δὲ σκέλη, τῆς νῦν πίστεως· μία γὰρ ἡ τῶν προπατορῶν καὶ ἡ τῶν νῦν τάξις.

Καὶ ἡ φωνὴ τῶν λόγων. Ἰππολύτης. Πάντες **I** γὰρ σήμερον οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες τὰ λόγια Χριστοῦ φθεγγόμεθα, ὡς διὰ στόματος αὐτῆ λαλῶντες τὰ ὑπ' αὐτῆ προσηταγμένα.

Καὶ ἴδον ἐγὼ. Ἰππολύτης. Τοῖς γὰρ ἀγίοις φοβουμένοις αὐτὸν, αὐτοῖς μόνοις ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει· εἰ γὰρ τίς δοκεῖ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ νῦν πολιτεῦσθαι, φόβον δὲ Θεοῦ μὴ ἔχει, ἐδέν τῆτον ἀφελῆ ἢ πρὸς τῆς ἀγίας σύνοδος,

Ἰπελείφθην μόνος. Ἀμμωνίου. Οἱ γὰρ ἀπίστοι ἐ γνώσκονται τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ φεύξονται· **L** οἱ δὲ πιστοὶ ὀφθαλμοῖς αὐτὸν, φωτιζόμενοι ὑπ' αὐτῆ, ὡς καὶ ὁ πιστὸς Δαυιδ.

Ἰδὲ χεῖρ ἀπτομένη μου. Ἀμμωνίου. Ἡ χεῖρ σημαίνει τὴν ἐκ μέρους γνώσιν τῆς ἀληθείας· τὴν εὐαγγελικὴν. - Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς **M** ὁ μέλλων ἀναστῆσαι πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

propheta magnam esse ieiunii virtutem cum precatione coniunctam; quas ob res visionibus quoque fit interdum homo dignus.

5. *Vir indutus baddin*. Severi. Haec omnia difficultatem obscuritatemque visionum produunt. Item diversus complurium regnorum exitus, et futurorum temporum subdivisa spatia. Huc spectat etiam materiarum diversitas, et confusus atque indistinctus turbae clamor. Quamobrem intelligentia opus erat; audiitque, intellige sermones quos ego loquor tibi. Quod si ad apparentium visionum normam substantiam quoque angelorum exigeremus, opus esset eos varios materialesque existimare, quum tamen materiae sint expertes atque simplices et sine corpore. Sunt enim omnes ministri spiritus in eorum auxilium missi qui hereditatem capient salutis.

Ammonii. *Baddin* variegatam significat tunicam, cuiusmodi fideles sunt, qui varietate virtutum splendent, quos Christus vestis instar gestat. - *Induens fideles Deus*, ornat eos evangelio pretioso et puro, ut credant resurrectioni. *Ophaz* enim explicatur purus.

6. *Corpus eius ut tharsis*. Eudoxii. Ut aurum Tharsis delatum, quod ceteris probatius est. Generatim autem mirificam describit apparentiam. - *Tharsis* dicit pro chrysolitho. Hebraicus caeruleum colorem dicit.

Facies eius ut fulguris visio. Ammonii. *Ut pote iudicis*, severus est vultus et flammeus; nam iudex reum acerbè intuetur. Vel quia quum sancto spiritu plenus sit, corda rimatur. - *Brachii* denotantur superiora membra, id est patriarchae; *cruribus* huius temporis fideles. Unus est autem patrum posteriorumque ordo.

Et vox sermonum. Hippolyti. Universi modo, qui in eum credimus, Christi oracula effatur, ore veluti eius dicentes quae ab eodem fieri iubemur.

7. *Videbam ego*. Hippolyti. Solis enim, qui se reverentur, sanctis semet revelat. Quod si quis nunc in ecclesia versari videtur, quum sit Dei timore alienus, nihil huic proderit sanctorum sodalitas.

8. *Solus relictus sum*. Ammonii. Namque increduli Christum non agnoscent sed fugient: fideles eum cernent, lumine eius illustrati ut fidelis Daniel.

10. *Ecce manus tetigit me*. Ammonii. *Manus* significat patriarum veritatis agnitionem, nempe evangelicam. - Ipse enim est Christus, qui universum hominum genus a morte revocaturus est.

(1) Legendus est Hieronymus epist. xxii. liiii. c, quum postrema Theophili alexandrini est. (2) Hebr. I. 14. (3) *Ophaz* Hieronymo aurum est ep. xxviii. 1. Et quidem is septem auri vocabula apud Hebraeos esse adfirmavit ep. lxxv. 14, et comm. in Hierem. lib. II. cap. x. (4) Hieron. ep. xxxviii. 1: *tharsis Aquila chrysolithum, Symmachus hiacynthum interpretatur*.

A Κακωθῆναι ἐναντίον κυρίου . Ἀπολιναρίου .
 Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν παραμονὴ κάκωσιν ἔχει σώ-
 ματος ἀμελουμένου . δεκτὴ δὲ ἐστὶ , καὶ δεκτὴν
 ποιῆ τὴν ἐπιθυμίαν τῆ μένοντος , καὶ ἐπὶ σω-
 τυρίαν ψυχῆς ἢ παραμονή· οὐκ εὐθὺς εὐρίσ-
B κεται τὸ ζητούμενον , καὶν εὐθὺς ὁ τῆς ζητή-
 σεως ἀκουσθῆ λόγος , τριούτου ὄντος τῆ οἰκί-
 του οἶος ὁ Δανιήλ .

Ἠκέσθησαν οἱ λόγοι σοι . Ἰππολύτης . Ὅρα
 πόσον ἰσχύει εὐλάβεια ἀνδρὸς δικαίης , ἵνα τὰ
C μὲν πῶ μὲλλοντα φανερωθῶσι ἐν κόσμῳ , τέτῳ
 μόνῳ ὡς ἀξίῳ ἀποκαλυφθῆναι .

Ἀμμωνίου . Ἐπειδὴ ἠκέσθη ἡ δέησις σου ,
 ὥστε ἀποσταλῆναι τὸν λαὸν , βουλή ἐγένετο
 περὶ τέτῳ . καὶ πάντων λιγόντων μὴ ἀποσα-
D λῆ ὁ λαὸς , μόνος ὁ Μιχαὴλ ἀντίστη , ὃς ἤρ-
 χεν ὑμῶν ἐν γῆ Αἰγύπτου .

Καὶ ἰδὲ Μιχαὴλ . Ἰππολύτης . Τί δὲ εἶσι Μι-
 χαὴλ , ἀλλ' ἢ ὁ ἀγγελος ὁ τῷ λαῷ περιδεδομέ-
 νος ; ὡς λέγει τῷ Μωϋσῆ , οὐ μὴ πορευθῶ μεθ'
E ὑμῶν ἐν τῇ ὁδῷ , διὰ τὸ τὸν λαὸν σκληροτρά-
 χηλον εἶναι . ἀλλ' ὁ ἀγγελὸς μου πορεύσεται
 μεθ' ὑμῶν .

Ἠλθον συνετίσαι σοι . Ἀπολιναρίου . Τὰ μὲν
 τῆς ἀνόδου φησὶν ἀναντήρητα ἔσται , τῆ Θεῷ
F τῆτο κελεύσαντος . ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ πολλῆς τῆς
 περὶ τὸν λαὸν ἐπιθυμίας καὶ τὰ μετὰ ταῦτα
 μανθάνειν ἐσπούδακας , ἰδὲ σοὶ διδάσκαλος
 τῶν ἀγνοουμένων παρέστηκα . - Τὰ γὰρ μέχρι
 συντέλειαν ἦλθε δηλώσωσιν αὐτῷ . οὐχ ὡς οἱ
G ἀφρονες φασὶ τὰ εἰς Ἀντιόχου (1) . ὅτι ἰδὲ ἡ
 ὄρασις εἰς ἡμέρας . ἴσθι δὲ φησὶν ὡς τὰ ῥη-
 θησόμενα ἐκ αὐτίκα τέλος ἔξει , ἀλλὰ χρό-
 νοις ὕστερον ἀποθῆσεται .

Ἐν τῷ καλῆσαι αὐτόν . Ἀπολιναρίου . Τῆτο
H ἐπανάληψις τῶν προκειμένων εἰσκειν εἶναι .

Ὡς ὁμοίωσις υἱοῦ ἀνθρώπου . Ἀμμωνίου .
 Προθεωρεῖ τὴν σάρκωσιν τῆ μονογενῆς , υἱὸν
 ἀνθρώπου ὀνομάζων τὸν μὲλλοντα γενέσθαι
 υἱὸν τῆς ἁγίας Μαρίας καὶ ἐνανθρωπήσαι .

Ἠφατο τῶν χειλέων μου . Ἀπολιναρίου . Τῆ-
 ἐστὶ δέδωκε μοι παρήσιν πρὸς τὸ φθίγγασ-
 θαι . τὸ γὰρ ὁμοιογενὲς ὑπὲρ τὸ θαρρῆσαι φαί-
 νεται αὐτῷ .

Ἐγράψα τὰ ἐντός μου . Ἰππολύτης . Ἐδεῖ γὰρ
K ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῆ κυρίας τὰ ἄνω κάτω γίνεσθαι .
 ἵνα καὶ τὰ κάτω εἰς τὰ ἄνω ἐλθεῖν δυναθῆ (2) . -
 Χρένου φησὶ δέομαι εἰς τὸ ἀναλαβεῖν ἑμαυτὸν ,
 καὶ δυναθῆναι ἀρκῆσαι τὴ πρὸς τοὺς λόγους , καὶ
 ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ λεγόμενα . - Ἀλλ' ἐν

τῆτοις φησὶ ὦν , παρ' ἐλπίδας ἐρρωννύμεν . ὁ
 μὲν γὰρ ὀφθαῖς ἤπτετο . αὐτίκα δὲ μάλα ἡ
 μὲν ἀσθένεια ἀπλευνέτο , εἰς δὲ τὴν προτέ-
 ραν καθιστάμεν ἰσχύον . - Ὅσπερ γὰρ παρέλθη
L πᾶσα ἡ τῆ βίου ἡμῶν ἰσχύς καὶ δ' ἔξα , τέτῳ
M δυναμούμεθα ὑπὸ τῆ χριστοῦ ὀρίγοντος χεῖ-

12. *Adfigi coram Dominò* . Apolinarii . Per-
 severantia precum ad Deum molestiam habet ,
 quia corpus interim negligitur . Nihilominus Deo
 grata est , grataque facit vota perseverantis , ani-
 maeque confert saluti . Ceteroqui haud statim
 quaesita res invenitur , quamquam quaerentis ora-
 tio audiatur : idque contigit etiam tanto Dei fa-
 mulo Danieli .

Auditi sunt sermones tui . Hippolyti . Videsis
 quantum valeat iusti hominis pietas ; quandoquidem
 quae mundo adhuc obscura sunt , huic uni di-
 gnanter aperiuntur .

Ammonii . Quandoquidem exaudita est oratio
 tua , ut populus dimittatur , concilium de re
 celebratum fuit : in quo quum omnes contra po-
 puli dimissionem sententiam dice-rent ; solus re-
 stitit Michael , qui et olim tutelam vestri ge-
 rebat in Aegypto .

13. *Et ecce Michael* . Hippolyti . Quis est Mi-
 chael , nisi angelus populo tuendo destinatus ? Si-
 cuti Mosi dictum fuit , haud ego vobiscum iter fa-
 ciam , quia durae cervicis populus est ; verum-
 tamen angelus meus viam vobiscum carpet .

14. *Ut te docerem veni* . Apolinarii . Reditum
 populi sine dubio futurum ait , Deo ita iubente .
 Sed quia magnopere cupis res quoque post
 reditum eventuras cognoscere , en tibi arcano-
 rum magister adsum . - Res usque ad consum-
 mationem pansurus venit ; non ut stulti autu-
 mant , usque ad Antiochum . Ecce enim visio
 in dies . Scito autem , ea quae dicentur , non
 statim exitum habitura , sed posteris tempori-
 bus .

15. *Dum ille loquebatur* . Apolinarii . Haec
 videtur praecedentium repetitio .

16. *Veluti similitudo filii hominis* . Ammonii .
 Praevidet incarnationem Unigeniti , dum filium
 hominis appellat eum , qui futurus est filius Ma-
 riae , humanitate assumpta .

Labia mea tetigit . Apolinarii . Imbuit me fi-
 ducia ad loquendum . Nam similitudo hominis
 Danieli est oblata ad confidentiam excitandam .

Conversa sunt interiora mea . Hippolyti . Quip-
 pe futurum erat ut in Domini adventu superiora
 descenderent , ut inferiora ascendere possent . -
 Spatio temporis mihi opus est , ut animum re-
 cipiam , ut loqui queam et dictis respondere .
 - Interim vero , ait , praeter spem roboratus
 fui . Is enim qui apparuerat , me tetigit , sta-
 timque infirmitate depulsa pristinas vires recu-
 peravi . - Postquam enim , inquit vitae nostrae
 vis et gloria dilapsa fuerit , tunc a Christo ma-
 num porrigente recreabimur , qui mortuos evo-

(1) Atqui hanc Apolinarii confidentem adfirmati-
 nem castigabat Polychronius p. 126. (2) Mysticus sine dubio hic
 sensus , uti et sequens Ammonii . quem ne facile contemna-
 mus , audiat Hieronymus ep. xviii. 1 . *praemissa histo-
 ria , spiritalis sequitur intellectus , cuius causa historia
 ipsa replicata est* . Copiosius huic methodo patrocinatur
 Hieronymus ep. xxi. 13.

Aρα, ἡ ἐγείροντος ἐκ νεκρῶν ζῶντας, ἡ ὡς ἀπὸ
θεοῦ εἰς ἀνάστασιν ζωῆς.

Ἐστράφην τὰ ἐντός μου. Ἀμμωνίου. Ἐπει-
δὴ προχῶ παρεώρασαί ὁ βίος, δεῖ τὸν ἕσω
τῶν ἀγίων ἀνθρώπων, τατέσθαι τὴν ψυχὴν τὴν
B ἀναστροφόμενὴν ἐν τῷ βίῳ, τὰ μὲν κατὰ εἶ-
κάτω, τὰ δὲ κατὰ ἄ ἐς τὰς χρεῖστας πρά-
ξεις, ἀπὸ τῶν γινώσκων ἀνάγειν ἐπὶ τὰ ὑψη-
λὰ ἢ οὐράνια.

Καὶ ἐνίσχυσέ με. Ἰππολύτης. Ὅποτε γὰρ
C εὐελπίδας ἐποίησιν ἡμᾶς ὁ λόγος πρὸς τὰ μέλλον-
τα, εὐκόλως ἢ τῆς τέττε φωνῆς ἀκούειν δυνάμεθα.

Ἰσχυσα. Ἀμμωνίου. Ὅταν γὰρ παραλυθῇ
ἢ τῆ βίου ἡμῶν ἰσχύς, ἢ πᾶσαν δόξαν ἐπι-
γειοῖν καταλίπομεν, μηκέτι ἰσχύοντες ἐν αὐ-
Dτῇ, τότε τὴν δύναμιν τὴν παρὰ θεῶ λαμβά-
νομεν, χριστῷ ὀρέγοντες τὴν χεῖρα ἡμῖν, καὶ
λέγοντες, ἀνδρίζου ἢ ἰσχυς.

Τὴ πολεμῆσαι μετὰ ἀρχόντος περσῶν. Ἰππο-
λύτης. Ἀφ' ἧς γὰρ ἡμέρας ἔδωκε τὸ πρόσωπόν
E σε κακωθῆναι ἐναντίον κυρίου τῷ θεῷ σε, ἠκούσθη
ἢ δέησις σε, ἢ ἀπιστάλην ἐγὼ τῷ πολεμῆσαι με-
τὰ ἀρχόντος περσῶν. βουλή γὰρ τις ἐγένετο
μὴ ἀποστέλλειν τὸν λαόν· ἵνα ἔν ἐν τάξει τὸ
αἰτήμα σου γένηται, ἀντίσθην τέττε ἐγὼ.

Ἐπιστρέψω τῷ πολεμῆσαι. Ἀπολιναρίου. Ἡ
μὲν μίζων ἐνέργεια τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων πα-
ρὰ θεῶ καθαιρετικὴ τῆς πονηρίας τῶν ἐναν-
τίων· δευτέρα δὲ ἢ πρὸς ἀνθρώπους διδασ-
καλική· ἐπὶ ταύτην ἤκειν φησὶ μετὰ τὸ ἀπώ-
Gσασθῆαι τῶν περσῶν ἀρχόντα· εἶναι δὲ αὐτῷ
ἢ δεύτερον ἀγῶνα πρὸς τὸν Μακεδόνων ἀρχόν-
τα προϊστάμενον τῆς μακεδονικῆς ἐξουσίας κα-
τὰ τῷ Ἰσραὴλ.

Ὁ ἀρχὼν τῶν ἐλλήνων. Ἀμμωνίου. Ἐκα-
Hσον ἔθνος ἔχει ἀγγελοὺς προστατοῦντα αὐτῶν,
ἵνα μὴ ὑπὸ δαιμόνων βλαβῶσι· κατὰ τὸ·
ἔσθθην ὄρια ἔθνων κατὰ ἀριθμῶν ἀγγέλων
θεοῦ· παρῶν οὖν ἐνώπιον τῷ θεῷ ἢ ὁ ἀρχὼν
τῶν ἐλλήνων, ἵνα ἢ αὐτὸς ἀκούσθαι τὰς ῥηθ-
Iσομένας προφητείας περὶ Ἀλεξάνδρου ἢ τῶν
μετ' αὐτόν, οἳ τινες ἤμελλον κρατῆσαι τῆς
οἰκουμένης.

Σειβήρου. Καὶ γὰρ ἢ ἔθνεσι ἢ πόλεσι, ἢ
τοῖς καθέκαστον ἀνθρώποις, ἢ μάλιστα τοῖς
Kφοβουμένοις τὸν κύριον, ἀγγελοὶ καθάπερ πι-
σοὶ ταξίαρχοι ἢ στρατιῶται παρὰ τῷ μεγα-
λε βασιλείῳ φύλακες δέδονται (1). παρεμβαλεῖ
γὰρ φησὶν ἀγγελὸς κυρίου κύκλω τῶν φοβου-
μένων αὐτόν, ἢ ῥύσεται αὐτῆς.

Οὐκ ἔστιν εἰς ἀντιχόμενος. Ἀπολιναρίου.
LὩς οὐδενὸς ἑτέρου τῶν ἐν πύρσαις ἀρχόντων,
ὑπὲρ τῷ θεῷ σεβάσματος ἰσαμένον· διὰ γὰρ
τέττο τῆς ἀνωθεν ἐδέησε δυνάμειος τῆς ἐφεσώ-
σης τῷ Ἰσραὴλ, ὅς ἐγένετο θεῷ μερὶς· τῶν
Mδὲ πρώτων καὶ ἀνωτέρω τεταγμένων ὁ Mi-
χαὴλ.

cabit tamquam ex inferis ad vitae resurrectionem.

Conversa sunt interiora mea. Ammonii. Quia rotae vita similis est, oportet interiorum sanctorum hominum partem, id est animam, dum in hoc saeculo versatur, vitia infra ponere; virtutes autem, seu actus bonos, a terrestribus ad excelsa et caelestia dirigere.

18. *Et roboravit me.* Hippolyti. Namque ubi spem nostram futurarum rerum seimo divinus exerit, tunc facile vocem quoque eiusdem percipere possumus.

19. *Valui.* Ammonii. Quum saecularis vitae nostrae vis cessaverit, omnemque terrestrem gloriam dimiserimus, haud ei diutius fidentes, tunc a Deo vim accipiemus, Christo nobis manum porrigente, dicenteque, forti animo bonoque esto.

20. *Ad proeliandum cum Persarum principe.* Hippolyti. Ex quo die temet coram domino Deo tuo coepisti adfligere, exaudita est oratio tua, atque ego sum missus qui cum principe Persarum proeliarer. Quaedam enim coniuratio inita fuerat, ne populus libertati restitueretur. Ut ergo bene eveniret petitioni tuae, Persarum ego principi adversatus sum.

20. *Revertar ad bellandum.* Apolinarii. Praecipua bonorum angelorum vis a Deo data pertinet ad destruendam adversariorum malitiam: secunda spectat ad erudiendos homines. Ad hoc alterum officium se venisse ait angelus, postquam Persarum principem repulerat. Nunc se proficisci dicit ad alteram pugnam contra Macedonum principem, praepositum scilicet macedonicae potestati contra Israel.

Princeps Graecorum. Ammonii. Singulae gentes angelum custodem habent, ne a daemonibus detrimentum accipiant; iuxta illud, statuit terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei. Aderat igitur coram Deo princeps quoque Graecorum, ut et ipse audiret dicenda vaticinia de Alexandro eiusque successoribus, qui orbe terrarum potituri erant.

Severi. Nam et gentibus et urbibus et singulis hominibus, praecipueque timentibus Dominum, angeli ceu fideles tribuni vel milites a magno rege custodes dati sunt. Castrametatur enim, inquit scriptura, angelus Domini circa timentes eum, tutelae causa.

21. *Nemo est adiutor.* Apolinarii. Nemine iam de Persarum principibus Dei religioni favente. Idcirco autem supernam vim imploravit praesidentem Israeli, qui est Dei hereditas. In praecipuis autem a divino nutu praepositis Michael est.

(1) In Georgio Hamartolo adhuc inedito multa bona cognitaque digna inesse dixi superius p. 145. Et quidem in eius codice vat. p. 36, tum vero etiam p. 63. et sqq. copiose disseritur de custodibus hominum angelis, prolatis non solum biblicis sed patrum quoque testimoniis, Chrysostomi, Epiphani, et Nicephori patriarchae constantinopolitani.

A Ἐγὼ ἐν ἑτῆ πρώτῃ Κύρου . Εὐδοξίου . Μὰ τῷ προσφῆτῃ νομισθεῖς εἶναι τὴν φωνήν · ἀλλὰ γίνωσκε ἅς τῷ ἀγγέλου ἐσί, τῷ προσδιαλεγόμενου τῷ προσφῆτῃ · πρῶμιον ἔσω σοι φησὶ τῆς ἐπαγγελλομένης νίκης τὰ γινόμενα ἐν τῷ πρώτῳ ἑτῆ Κύρου · ἔσῃν γὰρ εἰς κράτος καὶ ἰσχύον, τότε περιγενόμενος τῷ ἐναντίου, καὶ ἀπολέυται τῆς αἰχμαλωσίας .

B Ἐπι τρεῖς βασιλεῖς . Ἀπολιναρίου . Καμβύσην, καὶ τὸν μάγον (1) καὶ Δαρείον .

C Ἀλήθειαν ἀναγγεῖλω σοι . Ἀμμωνίου . Ἄντι τῷ τὰ ἐρισθέντα παρὰ θεῶν προλέγω σοι, ἃ καὶ ἔχει ἐκ σε γραφῆναι, καὶ ἀλαθῶς ἔχει πάντα ἀποβῆναι .

D Ὁ τρίτατος πλυθήσει . Ἀπολιναρίου τὸν Ξέρξην λέγει . Πολύχρονος (2) τὸν Δαρείον, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ἀκοδομήθη .

E Ἐπαναστήσεται πάσαις βασιλείαις . Ἀπολιναρίου . Τὴν μεγάλην ἐφοδὸν ἐπὶ τὰς ἑλλήνας λέγει τῷ Ξέρξου .

F Ἀναστήσεται βασιλεὺς δυνατός . Εὐδοξίος . Ὡσπερ γὰρ οὗτος φησὶ πλουτήσας πλοῦτῳ μεγάλῳ, ἐπιβήσεται πάσαις βασιλείαις ἐλλάνων, οὕτως πάλιν ἐξ ἐλλήνων ἀναστήσεται βασιλεὺς ὅστις ταῦτα δράσει · οὐ σκοπὸς ἔν ἢν αὐτῷ

G Πάσας τὰς βασιλείας ἐξαριθμήσῃ, ἀλλ' ἐκείνας ἐν αἷς ἔν ἢ κωλυσιεργία, καὶ περὶ καταλάξει ἢ οἰκοδόμησις τῷ ναῷ, περὶ ἧς ἐφροντίζετο τῷ προσφῆτῃ .

H Ἐπι λήσεται ἡ βασιλεία αὐτῆ . Ἀπολιναρίου . Προφητεύει τῆς Ἀλεξάνδρου βασιλείας τὸ μηδένα κατ' ἀξίαν αὐτῆ γηγενησθαι διαδέσχον, καὶ ὅτι μὴ εἰς υἱὸν ἔλθῃν ἢ διαδοχῆ, ἀλλ' εἰς Φίλιππον ἀδελφὸν τὸν καὶ Ἀριδαῖον, καὶ ὑπασπιστὰς τρεῖς τὰς ἐπιφανεῖς, Ἀντίγονον, Σέλευκον, Πτολεμαῖον · καὶ ἑτέρους ἀφανιστέους τρεῖς, Περδίκκην, Κρατερόν, Λυσίμαχον .

I Ὁ βασιλεὺς τῷ νότου . Ἀπολιναρίου . Πτολεμαῖον λέγει τὸν βασιλεῖα τὸν Λαοῦ (3) τῆς αἰγυπτιακῆς πρώτον βασιλεῖα, τῆς μετὰ Ἀλεξάνδρου ὑπομερισθείσης · πάντων τῶν ἀπὸ Ἀλεξάνδρου διενεγκόντα φρονήματι καὶ ἀνδρείῳ, καὶ πλείους κατασφραγισμένον .

K Παραδοθήσεται αὐτῆ . Εὐδοξίου . Ἡ μὲν κόρη παραδοθήσεται πρὸς γάμον · κατακρατήσεται δὲ καὶ αὐτῆς τῆς κέρης καὶ τῷ φέροντος αὐτήν, τουτέστι τῷ πατρὸς αὐτῆς (4) .

L Ἀναστήσεται ἐκ τῷ ἀνδρός . Εὐδοξίου . Ἄνθος ἐμφασίν μὲν ἔχει, καρπὸς δὲ ἐκ ἐσίν · ἐπεὶ ἔν ἐκ αὐτῆς παῖς ἀλλ' ἀδελφὸς αὐτῆς ἡμίλλην ἐπανίστασθαι τῷ βασιλεῖ τῷ βαρρᾷ, ἀνθος εἶπε καὶ οὐ καρπὸν · ἀναστήσεται γὰρ ἐκ τῷ ἀνδρός τῆς ῥίζης αὐτῆς τῆς ἰστομασίας αὐτοῦ · τουτέστι ἐκ τῷ γένους αὐτῆς, καὶ ἐκ τῆς ἰστομασθείσης βασιλείας αὐτῆ · ἀντὶ τῷ τῆς

M παρὰ τῷ πατρὸς αὐτῷ παραδοθείσης . Οἴσει εἰς Αἰγυπτον . Ἀπολιναρίου . Αὐτὸν

1. *Ego Cyri anno primo* . Eudoxii . Cave putes haec a propheta dici; sunt enim angeli verba prophetam alloquentis . Prohoemium tibi promissae victoriae sint ea quae primo Cyri anno evenerunt . Potentia, inquit, viribusque suffultus adversarium tunc devici, et soluta captivitas est .

Adhuc tres reges . Apolinarius . Cambysen, magum, et Darium dicit .

2. *Veritatem tibi dicam* . Ammonii . Nempe decreta Dei tibi revelabo, quae et a te scribi debent, vereque omnia ad exitum perducenda sunt .

Quartus opibus abundabit . Apolinarius Xerxem dicit; Polychronius Darium, quo regnante templum aedificatum est .

Regna cuncta bello lacesset . Apolinarii . Magnam dicit Xerxis adversus Graecos expeditionem .

3. *Consurgens rex potens* . Eudoxii . Nam sicuti hic ingentibus opibus exaggeratus cuncta Graecorum regna adgredietur, ita vicissim in Graecia consurget rex qui paria faciet . Non est ergo prophetae propositum regna singula numerandi, sed illa quorum aetate vel opus impediendum erat vel eidem coronis imponenda, quod prophetae in votis erat .

4. *Evelletur regnum eius* . Apolinarii . Vaticinatur fore ut nemo successor Alexandri sit dignitati eius par: et quod non ad huius prolem successio deveniet, sed ad Philippum Arideum fratrem, atque ad eius claros satellites tres Antigonum, Seleucum, Ptolemaeum; tresque alios obscuriores, Perdickam, Craterum, Lysimachum .

5. *Rex austri* . Apolinarii . Ptolemaeum Lagi dicit Aegypti regem primum, quae ei post Alexandrum in regnum cessit . Hic praee omnibus Alexandri successoribus consilio, fortitudine, et victoria de plurimis lata, claruit .

6. *Tradetur ipsa* . Eudoxii . Puella quidem nuptui tradetur: sed tamen et huius et eandem ducentis potietur, id est patris .

7. *Surget e flore* . Eudoxii . Flos speciem habet, neque tamen fructus est . Quoniam ergo non ipsius filius sed frater consurrecturus erat adversus aquilonarem regem, florem dixit non fructum . Surget enim e flore radicis ipsius, praeparationis eius; id est ex genere ipsius paratoque regno eius; nempe regno eidem a patre tradito .

8. *Transferet in Aegyptum* . Apolinarii . Ip-

(1) Immo duo magi fuerunt . Quare rectius dixit Polychronius p. 146. (2) Ergo hic locus reddendus est Polychronio p. 146. (3) Etiam alibi vidi sic scriptum nomen hoc . (4) Ergo Eudoxius intelligit Ptolemaeum philemetorem, qui pugnavit contra Alexandrum generum . Atque ita discrete scribit p. 219.

- A** εἰς τὴν αὐτὴ βασιλείαν ἐπανιόντα τὸν Πτολεμαῖον δηλῶν .
 Στήσεται ὑπὲρ βασιλεία τῆ βασιλείᾳ . Εὐδοξίῳ .
 Οὐ στήσεται φησὶ μέχρις αὐτῆ τὰ τῆς ἔχθρας , ἀλλὰ καὶ παῖδες διαδέξονται τὸν Πτολεμαῖον . καὶ πάλιν ἐπιλεύσεται τῷ βασιλεῖ τῆ βασιλείᾳ μετὰ τοσοῦτου πλεόνους , ὥστε χειμάρρου δίκην καταλύσαι τὴν Συρίαν .
- B** Εἰς τὴν βασιλείαν τῆ βασιλείᾳ τῆ νότου . Εὐδοξίου . Τουτέστιν Ἀντιόχειαν , καὶ καθιέται ἐν αὐτῇ , δύο διαδήματα τιθεὶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆ , ὥστε εἶναι τὸτο σύμβολον τῆς ἐκατέρων τῶν δυνάμεων ἀρχῆς .
 Ἔως τῆς ἰσχύος αὐτῆ . Εὐδοξίῳ . Τουτέστι σὺν πάσῃ τῇ δυνάμει αὐτῆ , ἥτοι ἔως πάσαν τὴν δυνάμιν αὐτῆ κενώσει .
- C** Ἄξιον ὄχλον πολὺν ὑπὲρ τὸν πρότερον . Εὐδοξίου . Τουτέστιν ἐν τοῖς τελευταίοις τῶν καιρῶν , μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐισελεύσεται εἰς τὴν Αἴγυπτον . λέγει δὲ Ἀντιόχον τὸν ἐπιφανῆ , ὃς ἐπελθὼν τῇ Αἰγύπτῳ , πολλοὺς τῶν αὐτῶν ἀποσφάττει , καὶ πλείους αὐτῆς χειρῶν σάμενος , ὑπερον ἐπιχειρήσει τὴν Ἀλεξάνδρειαν παραλαβεῖν . καὶ δὲ παρέλαβεν ἂν εἰ μὴ ὑπὸ Ῥωμαίων διεκωλύθη (1) .
- D** Οἱ υἱοὶ τῶν λοιμῶν . Ἄλλου . Τῶν παραβάσεων ἀνοικοδομησά τὰ πεπτακότα τῆ ἔθους σου (2) .
 Εὐδοξίῳ . Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τινες τῶν ἰουδαίων αὐτῆς φησὶ παραδέσθαι Ἀντιόχῳ βασιλεύοντι , προσελύσονταί τούτῳ , ὁμολογοῦντες μὴν ἀποσῆναι τῆς πατρίδος θρησκείας , μεταδιώξαι δὲ τὴν τοσοῦτου δεισιδαιμονίαν .
 Καὶ στήσαι ὄρασιν . Τουτέστιν ἐπὶ τῷ σάσιν ποιῆσαι καὶ τέλος τῆ θρησκείας .
- E** Ἐκκεῖ πρὸς χώραν κ. τ. λ. Εὐδοξίῳ . Ἀντιόχῳ φανέται τῶν ἐν τῇ λαῶν ἢ γνώμη . - Τουτέστιν ὁ Ἀλέξανδρος θελήσει κρατῆσαι τῆς τῶν προγόνων ἀρχῆς . ἢν δὲ παῖς Ἀντιόχου ἐπιφανῆς . - Τουτέστιν Ἀντιόχος τὴν πόλιν τὴν ὀχυράν . πόλεις πολλὰς τῶν ἰουδαίων . τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ χειρώσεται , καὶ ἐπὶ τοσοῦτον κακώσει , ὥστε μηδὲ τὴν δυνάμιν τῆ βασιλείας τῆς Αἰγύπτου αὐτῷ ἀντιοχεῖν . ἀλλ' ὅμως οὐ στήσονται εἰδὲ ἰσχύσουσιν .
- F** Ὁ γὰρ ἀποσταλὴς φησὶ πρὸς αὐτὸν πρεσβυτης παρὰ Ῥωμαίων , ποιήσει κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ . εἰσῆλθε γὰρ κωλύων αὐτὸν τῆς κατ' Αἴγυπτον ἐφόδου . καὶ μέχρι τινὸς ἐβουλομένου ἀφίστασθαι , ῥάβδον λαβὼν ὁ πρεσβυτης , καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ εἰσῆκει περιχαράξας , ἐκ ἐλευσῆ φησὶ ἐντεύθειν , εἰ μὴ τὸ ἔτιον ἀποκρίνη , ἢ ἄλλο ἔξερξη τῆς Αἰγύπτου , ἢ πολέμους Ῥωμαίοις . τῆσθαι ἐν φησὶν ἐσελθόντος πρὸς αὐτὸν , καὶ ποιήσαντος κατὰ τὸ θέλημα αὐτῆ , ἔτος ἐκ ἑσῶν ἐσῶς κατὰ πρόσω-
- sum in regnum suum redeuntem denotat Ptolemaicum .
Stabit contra regem boreae . Eudoxii . Odium , inquit , haud in hoc uno consistet , sed ad Ptolemaei filios manabit : rursusque expeditionem suscipiet contra boreae regem tantis copiis , ut torrentis instar Syriam sit obruturus .
9. *Ad regnum regis austri* . Eudoxii . Nempe Antiochiam , in qua sedebit , duo diademata capiti suo imponens , ut sit symbolum se utriusque regni potestatem tenere .
10. *Usque ad fortitudinem eius* . Eudoxii . Congredietur cum omnibus illius copiis , sive eum omni sua potentia spoliabit .
13. *Copias prioribus maiores ducet* . Eudoxii . Postremis temporibus Aegyptum magnis viribus invadet . Loquitur de Antiocho illustri , qui suscepta adversus Aegyptum expeditione multos ibi mortales occidit , multosque cepit ; et Alexandriam postremo adortus est , quam sane cepisset , nisi eum Romani prohibuissent .
14. *Filii pestiferi* . Anonymi . Apostatae , quibus gentis potentiam redintegrare nitentur .
- Eudoxii . Nonnulli quoque Iudaei Antiochi partibus studebunt , eumque adibunt , patria sacra abiurantes , eiusque superstitioni adhaerentes .
Ut sistant visionem . Eudoxii . Ut religionem inhibeant eique finem imponant .
15. *Dissipabit aggerem* . Eudoxii . Id est nonnullorum e populo mens revelabitur . Alexander maiorum suorum recuperare imperium nitetur . Erat hic Antiocho illustri genitus . - Antiochus urbem munitam capiet . Multas Iudaeorum urbes expugnabit , ac tantopere adfliget , ut ne regis quidem aegyptii vires ei resistere possint . Hi tamen minime diu manebunt neque valebunt .
- Eudoxii . Nam missus , inquit , a Romanis ad eum legatus , pro suo libito aget . Hic enim venit Antiochum ab Aegypto invadenda prohibiturus : quo statim nolente recedere , legatus virga accepta , locoque in quo rex consistebat circumscripto ; haud hinc , ait , abscedes nisi alterutrum responderis , nempe utrum Aegypto abeas an Romanis bellum indicas . Tum rex ad legatum accedens , eique morem gerens , os

(1) Nota sunt haec in romana graecaque historia ; quamquam et ego hoc bellum prolatis Porphyrogeniti , seu potius historicorum veterum , novis excerptis magis adhuc illustraturus sum . (2) Corruptus videtur vel potius abruptus hic anonymi locus ; quamquam ita se habet in utroque codice . Nam et biblicus ipse contextus , et mox Eudoxius , contradicunt .

A πον αὐτῶ· τουτέστιν ἔτος ἐκ ἀντιστήσεται αὐ-
τῶ· ἐδὲ πολιεμῶσαι θέλλῃ Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἔ-
τας αἰσχυρῶς ἀναχωρήσας ἐκείθεν θυμομαχῶν.
Ἐν τῇ γῆ τῆ σαβείρ. Εὐδοξίς. Τουτέστιν
ἐν τῇ γῆ τῇ ἐκλεκτῇ τῆς Ἰουδαίας· καὶ ἔ μόνον
B φησὶ θελήσει, ἀλλὰ καὶ συντελέσει ἐν χει-
ρὶ αὐτῶ· τῆς πλερώσει πολλῶν(1) ὧν προ-
θετο κατὰ τῶν Ἰουδαίων.
Ἐν γῆ τῆ σαβείρ. Ἄλλου. Ἐν γῆ τῆς θε-
λήσει τῇ ἐξόδῳ τῆς δυνάμειος.
C Εὐθεῖα πάντα μετ' αὐτῶ ποιήσει. Εὐδοξίς.
Ἄντι τῶ ὁ Πτολεμαῖος ἐτοιμῶς δέχεται τὴν
παρὰ Ἀλεξάνδρου προσβίαν, καὶ κατεγγυήσει
αὐτῶ τὴν αὐτῶ θυγατέρα.
Ἐπιτρέψει. Εὐδοξίου. Φησὶ μεταβαίνει ἀπὸ
D Ἀντιόχου ἐπὶ Πτολεμαῖον καὶ(2) φιλομήτορα. —
Ἄλλ' αὐτῶ φησὶν αἰτία καταστήσεται τῶ Ἀλε-
ξάνδρῳ θανάτου· ὁ γὰρ πινθηρὸς αὐτῶ μετ'
ἀδείας ἐπήει ταῖς πόλεσιν, καὶ κατὰ μέρος ἐγ-
κρατῆς πάσης τῆ βασιλείας ἐγένετο.
E Θυμωθήσεται ἐπὶ διαθήκην ἀγίαν. Ἀπολι-
ναρίου. Σχῆμα μὲν γὰρ ὑποδύεται κατ' ἀρ-
χὴν ὡς ἀντιποιεῖμενος νόμου· θυμῶ δὲ παρα-
νόμῳ πράξει τὰ κακὰ τῆς διαθήκης, καταλι-
πὼν αὐτὴν(3) ὑπὲρ ἧς Ἰσαβαῖ προσποιεῖτο· τῶ
F το δὲ ἔδαμῶς ὁ Ἀντιόχος· οὐ γὰρ κατέλιπε
τὴν διαθήκην, ἧς ἐξ ἀρχῆς ἀλλότριος ἦν, καὶ
τὰ πολιεμῶν διαπράξατο.
Οἱ συνετοὶ τῶ λαοῦ ἀσθενήσουσιν ἐν Ῥο-
μαίᾳ. Ἀπολιναρίου. Ὁ μὲν λόγος περὶ τῶν
G ὑπὸ τῶ ἀντιχρίστου πολιεμουμένων, ἀρπαγαῖς
τῆ χρημάτων καὶ φόνους καὶ πυρὶ καὶ ἀπαγαγαῖς·
καὶ οὐκ ἀβουθήτων περιοφθησομένων, ἐπ' ὀλί-
γων δὲ βοηθουμένων, ἵνα καὶ διαγωνίσωνται καὶ
δοξασθῶσιν· ὡς δὲ ἐν ὑπογραφαῖς τοῖς μακ-
H καθαίοις ταῦτα θεωρεῖσθαι δυνατόν(4).
Ἐσα καιρὸς θλίψεως. Ἰππολύτης. Τότε γὰρ
ἔσα θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπὸ
καταβολῆς κόσμου, ἀλλων ἀλλαγῆ κατὰ πᾶσαν
πόλιν καὶ χώραν εἰς τὸ ἀναρεῖσθαι τῆς πίστεως
I πεμπομένων· καὶ τῶν ἀγίων ἀπὸ δύσεως εἰς
ἀνατολὴν πορευομένων, καὶ τῶν δὲ ἀπὸ ἀνα-
τολῶν εἰς μεσημβρίαν διωκομένων, ἀλλων δὲ
ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ σπηλαίοις κρυπτομένων· παν-
ταχοῦ δὲ αὐτῶ τῆ βδελύγματος πολιεμῶντος,
K καὶ διὰ θαλάσσης καὶ διὰ ξηρᾶς τέτους διὰ
τῶ προσάγματος ἀναρεῖντος, καὶ κατὰ πάντα
τρόπον ἐκ τῶ κόσμου ἐκθλίβοντος· μὴ δυνα-
μένων αὐτῶν μὲν τῶν ἰδίων πωλεῖσαι, μήτε
ἀγοράσαι παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, χωρὶς ἐὰν μή-
L τις τὸ ὄνομα τῶ θηρίου ἔχη καὶ περιφέρει, ἢ
τὸ τέτου χάραγμα ἐπὶ μετώπου βασιάζῃ· πάν-
τες γὰρ τότε ἐκ παντὸς τόπου ἐκδιωχθήσου-
νται, καὶ ἐκ τῶν πόλεων ἐξελασθήσονται, καὶ ἐκ
τῶν οἰκίων κατασπασθήσονται, καὶ ἐν τῶ δη-
M μοσίῳ συρθήσονται, καὶ πάση κολάσει κολασθή-
σονται, καὶ ἐκ παντὸς κόσμου ἐκβλαθήσονται.

contra imperata non obfirmavit, neque ei restitit, neque belligerari eum Romanis voluit: sed infenso acerboque animo turpiter Aegypto discessit.

In regione sabir. Nempe in eximia Iudaeae regione. Neque solum, inquit volet, sed manu perficiet. Id est multa faciet quae adversus Iudaeos iamdiu machinatus fuerat.

16. *In regione sabir.* Anonymi. Ad regionem optatam cum copiarum agmine progressus.

17. *Optimas ei conditiones faciet.* Eudoxii. Legationem Alexandri libenter Ptolemaeus excipiet, suamque filiam ei despondebit.

18. *Convertet etc.* Eudoxii. Ab Antiocho ad philometorem Ptolemaeum deficiet. Ceterum haec, inquit exitii causa Alexandro erit. Nam socer eius secure admodum urbes illius occupavit, pedemptimque universi regni dominus evasit.

30. *Irascetur foederi sancto.* Apolinarii. Simulabit quidem initio se legem protegere; ceterum impia rabie exstimulatus testamentum nostrum pessime vexabit, omissa re cui studere simulaverat. Heic de Antiocho sermo non est, qui sane testamentum iudaicum non dereliquit, cui semper alienus fuit et hostiliter nocuit.

35. *Intelligentes de populo gladio infirmabuntur.* Apolinarii. Sermo est de illis quos antichristus bello appetet, ac bonorum direptione, caedibus, igne, exiliisque vexabit. Neque tamen hi auxilio omni carebunt, sed a paucis sustentabuntur, ut et decerent et gloriam adipiscantur. Hanc autem rem figura veluti adumbratam in Maccabaeis cognoscere licet.

1. *Angustiarum tempus erit.* Hippolyti. Angustiae tunc plurimae erunt, cuiusmodi post orbem conditum numquam fuerunt; aliis alio per cunctas urbes atque provincias ad fidelium caedem immissis; sanctis interim ab occasu in orientem fugientibus, persecutoribus autem ex oriente in meridiem eos trudentibus: alii denique in montibus ac specubus latitabunt. Quippe idoli infandi bello ubique quatentur, cui mandatum est ut sanctos terra marique interimat, atque oris mundanis quoquo modo exterminet. Quo tempore nemini licebit quicquam rei suae vendere aut alienae coemere, nisi beluae nomen habuerit ac circumtulit, et nisi notam huius fronti suae inscriptam gestaverit. Tunc enim ubique omnes exagitabuntur, pellentur urbibus, laribus evertentur, publiceque raptati atque omni supplicio exerciti infra mortuos amandabuntur.

Cap. XII

(1) Ita uterque cod. (2) Ita uterque cod. (3) Codex uterque αὐτόν. (4) Apolinarii institutum trahendi omnia ad antichristum cognoscimus ex Polychronio p. 126. Sed recte Hippolytus et Ammonius inferius p. 221 sic antichristum a Maccabaeis distinguunt, ut utramque persecutionem agnoscant. Pugnam interpretum quorum alii antichristum alii Antiochum intellexerunt, recitat etiam Theodosius grammaticus in scholiis. Idem Theodosius commentarios Hippolyti in Daniele legbat.

A Ἐξεγερθήσονται ἔτσι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἰππολύτης. Οἱ τῆ ὄντως ζωῆ πεπιστευκότες, καὶ ἐν βίβλῳ ζωῆς ἐγγεγραμμένοι.

Καὶ ἔτσι εἰς ὄνειδισμόν. Ἰππολύτης. Οἱ τῆ ἀντιχρίστου συνεράμενοι, καὶ σὺν αὐτῷ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν βαλλόμενοι.

B Ἀμμωνίου. Εἰπὼν ἐπὶ ἀμφοτέρων τὸ αἰώνιον, ἐδίδαξεν ὅτι ἀκατάπαυστος ἢ κατὰ τῶν ἀσθεῶν τιμωρία· ἢ μὴν πρόσκαιρος ὡς μυθολογῶσι τινές· εἰ γὰρ τὸ αἰώνιον πρόσκαιρον, ἔκκεν καὶ αἱ ἀπολαύσεις τῶν ἀγίων πρόσκαιροι (1)· ὅπερ ἔτε αὐτοὶ οἱ κακῶς δόξαντες περὶ τῆς κρίσεως εἴποιεν (2).

Σεβήρου ἐκ τῶν κατὰ Ἀλέξανδρον. Ὅτι γὰρ καὶ οἱ προφῆται τῶν ἀπὸ γῆς τούτων σωμάτων τὴν ἀνάστασιν καὶ ἐπίσεισαν καὶ ἠλπίσαν εἶσεσθαι, μαρτυρεῖ Δανιὴλ ὁ τῶν κριττόνων ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, καὶ τῶν θείων ὄψεων θιατῆς, γιγγραφῶς ἔτωσί· καὶ πολλοὶ τῶν καθυδόντων ἐν γῆς χώματι, ἐξεγερθήσονται (3)· καὶ τὰ ἐξῆς.

E ὄρας ὅτι τέτους τῆς καθυδόντας ἐν γῆς χώματι λέγει σαφῶς ἐξεγερθήσεσθαι, τούτεστι τὸν πηλὸν καὶ τὴν χῆν· ἀκούομεν γὰρ τῆ ἱερῆ γραμμάτος λέγοντος, καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χῆν ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ πρὸς τὸν Ἰώβ

F πάλιν (4), εἰ σὺ λαβὼν πηλὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπλασας ζῶον, καὶ λαλήτῳ αὐτὸ εἶθου ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ δὲ πολλοὶ ἐξεγερθήσονται, πρὸς τὸ αὐτοὶ καὶ οὗτοι συντέτακται, τούτεστι πολλοὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ πολλοὶ εἰς ὄνειδισμόν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον.

Καὶ οἱ συνιέντες ἐκλάμψουσιν. Ἰππολύτης. Καὶ γὰρ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸ ὁμοίον εἴρηκε (5) τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ἥλιος.

Ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν. Ἀμμωνίος. **H** Σημειῶσαι ὅτι διάφορος ἢ τῶν ἀγίων δόξα· διὸ καὶ πολλαὶ καὶ διάφοροι αἱ μοναὶ, εἰ καὶ πάντες εἰσω γίνονται τῶν βασιλειῶν.

Πληθυνθῆ ἢ γνώσις. Ἀμμωνίου. Ἐως ἐπέδημψεν ὁ χριστὸς, καὶ ἐσαφῆνισεν ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις, ἀδελφὰ ἦν τοῖς πολλοῖς· τάχα δὲ τίνα καὶ αὐτοῖς τοῖς προφήταις.

Εἰς καιρὸν καὶ καιρὸς καὶ εἰς ἡμισυ καιρῷ. Ἰππολύτης. Τὰ τρία ἔτη καὶ ἡμισυ τῆ ἀντιχρίστου ἐσθμάνει· καιρὸν γὰρ λέγει ἐνιαυτόν· καιρὸς δὲ, δύο ἔτη· ἡμισυ καιρῷ, ἡμισυ ἐνιαυτῷ· αὐταὶ εἰσιν αἱ φωνὴ ἡμέρας, ἃς προεῖπε Δανιὴλ.

K Ἀμμωνίου. Ἐν γὰρ τῇ παρουσίᾳ τῶν περὶ Ἐνώχ, ἥτις ἔσται ἐν τρισὶν ἡμισυ ἐνιαυτοῖς, πολλοὶ τῶν ἀπιστησάντων ἰεραῖοι, γνώσονται τὸ ἀληθές, καὶ ἀντισηύσονται τῷ ἀντιχρίστῳ, ἔς καὶ ἀποκτενεῖ.

L Ἐμπεφραγμένοι καὶ ἐσφραγισμένοι οἱ λόγοι. Ἰππολύτης. Ἐπειδὴ γὰρ ἀήτοιμωσεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγίοις ἐκδινηθῆσθαι ἄνθρωπος ἢ δύναται· ἔτε γὰρ ὀφθαλμὸς αὐτὸ εἶδεν, ἔτε ἔς ἡκουσεν, ἔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, εἰς αὐτὸν καὶ ἐπιθυμήσεται

2. *Resurgent hi ad aeternam vitam.* Hippolyti. Hi scilicet qui verae vitae credere, atque in vitae librum relati fuerunt.

Illi autem ad ignominiam. Hippolyti. Qui cum antichristo consenserant, ideoque cum illo igni aeterno traditi fuerant.

Ammonii. Dum utriusque partis aeternam fore conditionem pronunciat, satis docet impiorum supplicium sine cariturum, non autem temporale fore, ut fabulantur quidam. Nam si quod haec dicitur aeternum, temporale existimandum est, utique etiam sanctorum gaudia temporalia credenda essent; id quod ne illi quidam adfirmant qui pravae sententiae adhaerent.

Severi ex libris adversus Alexandrum. Quod prophetae corporum horum resurrectionem crediderint atque speraverint, testatur Daniel optimorum desideriorum vir, divinarumque visionum spectator, qui scribit sic: multique dormientium in terrae foveis excitabuntur; et reliqua. Viden ut hos dormientes in terrae foveis sapienter dicat excitatum iri, nempe lutum pulveremque? Audimus enim sacras litteras dicentes: formavitque Deus hominem pulverem de terra. Rursusque ad Iobum: num tu limo de terra sumpto animantem fecisti, eumque loquacem in orbe statuisti? Iam vocabulum *multi* dictum est pro *hi* et *illi*, id est multi ad vitam aeternam, multi item ad probrum infamiamque aeternam.

3. *Et intelligentes fulgebunt.* Hippolyti. Dominus quoque in evangelio similiter ait, tunc iusti ut sol fulgebunt.

Ex iustis pluribus. Ammonii. Animadvertite, variam esse sanctorum gloriam. Quare multae et diversae mansiones, quamquam intra regnum iusti omnes erunt.

4. *Compleatur notitia.* Ammonii. Antequam Christus haec hominibus revelaret, ignota multis erant: et quidem nonnulla fortasse etiam prophetis.

7. *In tempus et tempora et dimidium temporis.* Hippolyti. Tres cum dimidio annos antichristi denotat. Tempus enim dicit annum; tempora, annos duos; dimidium temporis, dimidium anni. Hi sunt autem dies mcccxc, quos Daniel praedixit.

Ammonii. Etenim in adventu Enoch, qui tribus annis cum dimidio in orbe versabitur, multi Iudaei qui fuerant increduli veritatem agnoscent, atque antichristo adversati, ab hoc interimentur.

9. *Abstrusi signatique sermones.* Hippolyti. Quia nimirum, quae Deus sanctis paravit, enarrare homo non potest. Neque enim oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit; in quae tunc optabunt sancti inspicere.

(1) Notabilis haec Ammonii de poenarum aeternitate sententia et ratiocinium. (2) Intelligit, ut arbitror, origenistas. (3) Praeclarum est Severi hoc testimonium adversus Polychronii sententiam p. 156. scriptam. (4) Cap. xxxviii. 14. ed. gr. (5) Matth. xiii. 43.

A τότε ἄγιοι ἐνεύψα(1)· ἔτις ἐφθ πρός αὐτόν, ὅτι ἐμπετραγμένοι εἰσὶν οἱ λόγοι οὗτοι, ἕως καιρῶ πέρασ, ἕως ἂν ἐκλεγῶσι, καὶ ἐκπυρωθῶσι πολλοί· τίνες δὲ οἱ ἐκλεγόμενοι, ἀλλ' οἱ τῶ τῆς ἀληθείας λόγῳ πιστεύοντες, ἵνα λευκαίνωσι· αὐτοὶ δὲ, καὶ ἀποβάλλοντες τῶν τῆς ἀμαρτίας ῥύπων, ἐνδύσονται τὸ ἐπουράνιον κασθάρων καὶ διαυγῆς ἅγιον πνεῦμα, ἵνα παρόντος τῶ νυμφίε, εὐθέως συνεισέλθωσιν αὐτῶ.

Ἄγιοσθῶσι πολλοί. Ἀμμωνίου. Οὐκ εἶπε πάντες, ἀλλὰ πολλοί. οὐ γὰρ πάντες οἱ βαπτίζονται λευκαίνονται, ἀλλ' οἱ ὀρθῶς πιστεύοντες.

Δοθήσεται τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρηνώσεως. Ἰππολύτης. Δύο ἔν βδελύγματα εἶρακε Δανιὴλ· ἐν μὲν ἀφανισμῶ, ὃ ἔστησε κατὰ καιρὸν Ἀντίοχος κατὰ τὸ τῆς ἐρηνώσεως· ἄλλο καθόλου, ὡς παρήσται ὁ ἀντίχριστος· ὡς δὲ λέγει Δανιὴλ καὶ αὐτός ἐπ' ἀπώλεια πολλῶν συστήσεται (2).

Ἀμμωνίου. Καθολικὸν βδέλυγμα τῆς ἐρηνώσεως ὁ ἀντίχριστος, μικρόν δὲ ὁ Ἀντίοχος, ἐφ' οὗ καὶ οἱ μακκαβαῖοι ἐμαρτύρησαν, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἀνηρέθησαν, καὶ ἐκωλύθησαν γίνεσθαι αἱ κατὰ νόμον λατρεῖαι.

Ἡμέραι χίλιασιν. Ἀπολιναρίου. Τὸ τῶν τριῶν ἡμισέως ἐτῶν ἐφερμηνεύει· καὶ γὰρ τῆτον ἔλεγεν ἐσφραγισμένον λόγον· εἰπὶ δὲ αἱ τῆ τριῶτον χρόνου ἡμέραι κατὰ τὸν σεληνιακὸν μῆνα, τριακονθήμερον ἀριθμούμενοι μεθ' ἑνὸς ἐμβολίου, χίλιασιν. ἐπὶ δὲ ταύταις ἡ συνοικισθεῖσα ὑπὸ Ἡλίου καὶ κρατηθεῖσα ὑπὸ τῆ δυσσεβοῦς πόλιε ἐρηνωθήσεται· αὐθις δὲ ἄλλοι με εὐφραυνόμενων τῶν ἀγίων, ἕως ἐπιφαιας τῆ βασιλείας· διὸ καὶ μακάριος ὁ εἰς τὰς φτε φθάνων ἡμέρας, καὶ ὄρων τὸν κύριον· κατὰ δὲ τὰς ἀριθμῶντας τὸν χρόνον ἐπὶ Ἀντιόχου, ἀφ' οὗ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐβεβήλωσεν ἐπισσελθῶν ἕως τῆς Ἰούδα ἀρχῆς ἔτις ἡ τοῦ ἐνδελεχισμοῦ περιαιρέσεις καὶ τῆ βδελύγματος πρσισεις ἔν εὐθύς, ἀλλὰ δύο ὕψισρον ἔτεσιν· ἔτις τὸ μακάριον ἠκολοθεῖ τέλος, ἀλλ' ἐκτῶ ἔτις ἡ τῆ ἱερῶ καθαρίσε· ἀφ' οὗ δὲ τὸ βδέλυγμα, τρία ἔτη καὶ ἑ τρία ἡμισυ.

Δεῦρο καὶ ἀναπαύου. Ἀπολιναρίου. Τελυτῆν τῶ προφήτῃ, καὶ ἀνάστασιν ἐπὶ δόξῃ γινεσομένην προαγορεύει ὁ ἄγγελος, δηλῶν ὅτι ἐκ αὐτῆ λειτουργημά ἐστι τὸ σαφῆ καταστῆσαι τὴν περὶ τῶν τελευταίων χρόνων προφητείαν, μέλλοντος ἀπιέναι πολυ πρὸ τῆ τέλους.

Καὶ ἀναστήσῃ. Ἀμμωνίου. Ὡς τε ἔν ἐπ' ἐσχατῶν τῶν ἡμερῶν ἐσται ἀνάστασις κοινή, μεθ' ὧν μέλλει Δανιὴλ ἀναστῆναι.

Καὶ ἀναστήσῃ. Ἀμμωνίου. Ὡς τε ἔν ἐπ' ἐσχατῶν τῶν ἡμερῶν ἐσται ἀνάστασις κοινή, μεθ' ὧν μέλλει Δανιὴλ ἀναστῆναι.

Καὶ ἀναστήσῃ. Ἀμμωνίου. Ὡς τε ἔν ἐπ' ἐσχατῶν τῶν ἡμερῶν ἐσται ἀνάστασις κοινή, μεθ' ὧν μέλλει Δανιὴλ ἀναστῆναι.

Καὶ ἀναστήσῃ. Ἀμμωνίου. Ὡς τε ἔν ἐπ' ἐσχατῶν τῶν ἡμερῶν ἐσται ἀνάστασις κοινή, μεθ' ὧν μέλλει Δανιὴλ ἀναστῆναι.

Quare ait Danieli abstrusos hos esse sermones, usque ad temporis terminum, donec eligentur et purgabuntur multi. Quinam vero electi, nisi qui veritatis sermone credunt, ut per eum dealbentur, ac deteris peccatorum sordibus, caelesti puro splendidoque induantur sancto spiritu; atque ita adveniente sponso, statim cum eo in conclave admittantur?

10. Sanctificabuntur multi. Ammonii. Non omnes ait sed multos: neque enim baptizati omnes dealbantur, sed qui recte credunt.

11. Dabitur abominatio desolationis. Hippolyti. Duas itaque abominationes dixit Daniel; unam vastitatis, quam fecit suo tempore Antiochus qui locum desolavit: alteram universalem, qui est antichristus. Ut vero ait Daniel, ipse quoque multis exitio erit.

Ammonii. Generalis abominatio desolationis antichristus est, partiaria Antiochus, sub quo Maccabaei quoque martyrium fecerunt, alique plures Iudaei neci occubuerunt, et legitimus cultus inhibitus fuit.

Dies cccxc. Apolinarii. Tres cum dimidio annos nunc ipse interpretatur. Nondum enim hunc enucleaverat obsignatum sermonem. Iam supradicti temporis dies, lunari cuique mensi diebus triginta adsignatis cum uno intercalari, fiunt mcccxc. His exactis, civitas ab Helia aedificata, quaeque in impii potestate redacta fuerat, vastabitur. Rursus alii dies xlv, laetantibus sanctis usque ad regis adventum. Quare et beatus dicitur qui supererit usque ad dies mcccxxxv, Dominumque viderit. Iam in sententia eorum qui hoc temporis spatio metiuntur Antiochi res, ex quo is Hierosolyma polluit a suo ingressu usque ad Iudae principatum; neque iugis sacrificii abolitio, neque abominationis constitutio statim peracta est, sed duobus annis post: neque item beatus finis consecutus est, sed anno sexto expiatio templi contigit; post abominationem autem statutam, tribus annis non tribus cum dimidio.

13. Agenesis requiesce. Apolinarii. Mortem prophetae et resurrectionem cum gloria futuram nunciat angelus: atque ita demonstrat non eius esse officium, ut explanet prolatum de postremis temporibus vaticinium, quoniam ipse vita esset abiturus multo ante rerum terminum.

Et resurges. Hinc patet communem postremis diebus futuram esse hominum resurrectionem, quos inter Daniel quoque resurget.

mentariorum ad Dan. fuisse editas dixi p. 161. n. 1. Et quidem ab eodem Broughtono editum quoque video scholium anonymi supra relatam p. 176. σημειωτέων - ἀρχῆ: tum aliud item anonymi p. 203. λέγει - σαφηνίζων. Et doleo typhothetam meam ibi socorditer vericulum extremum omisisse τῶ προφήτῃ τὰ κατὰ τῶν λαὸν σαφηνίζων; quorum verborum extas ibidem interpretatio mea.

EXPLICIUNT COMMENTARII VARIORUM IN DANIELEM PROPHETAM.